

קובץ גליונות

פרשת חיי שרה

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

128 עמודים

מצורף:

בטאון רמת אלחנן

קול ברמה

כ"ד, כ"ד, כ"ד
41 שנה - 5997

לקבל במייל: 670168@gmail.com

אל תיראי

אתה, היהודי הזה, שכאשר סר-יוסף שבתבט לחיטוק, זמן הולכים עשבים לך בעיניה, ואתה בחלית. ואין לך פרנסה, ואין לך מנוחה, עד שבחזקת נחשבים, ואתה מרגיש בתולדות, סמל הדולשה, אלהיך אני פזנה, אמר הקב"ה בני-מחברי, אל תפחדו אני - לא ינאני להלית!! אני אתה, מנחם ישיב, ואומר לך אל תירא

האגון הגדול רבי דוד פיינשטיין זצוק"ל

בנו וממשיך
דרכו של מרן
פוסק הדור
הגר"מ פיינשטיין
זצוק"ל, ראש
ישיבת 'תפארת
ירושלים'
במנהטן, מקני
ראשי הישיבות
וגדולי הפוסקים,
חבר מועצת
גדולי התורה
בארה"ב

יד נעלמה העיפה את הסיל למרחק, אשרור ניצלה

טרומפס או בייך, אבל חנוי ברומא מנסה את הרב

שבת מברכין

המולד יהיה

ביום ראשון בשעה 4,

7 דקות וחלק אחד

ראש חודש כסלו יהיה

ביום שלישי הבעל"ט

זמני השבת

בחסות:



ג'נות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
בני ברק	4:20	5:19	5:53
ירושלים	4:06	5:18	5:57
קרית ספר	4:14	5:19	5:56
בית שמש	4:05	5:19	5:56
אופקים	4:14	5:21	5:56
חיפה	4:11	5:18	5:53

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדרים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

גמ"ח השמל כשר

לשבתות אירוח ונופש

תאורות חרום, פלטות חימום,
מיכלי מים מתקפלים,
מאווררים נטענים וכו'.

טל: 1599-599-907

שלוחה 1 גמ"חים

שלוחה 5 מקומות נופש

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזת-ל 17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

לעילוי נשמת

מרת אסתר בת ישראל מאיר ע"ה

אברהם בן מנחם הלוי ז"ל

שרה בת אפרים פישל ע"ה

תנצב"ה

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

לקראת השנה החדשה הקדישו ע"ג הקבצים את
יקיריכם באחת משבתות השנה, ותזכו להיות שותפים
בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

- | | |
|---------------------|--------------------|
| • יד ניסן צו | • ו' חשוון נח |
| • כח ניסן שמיני | • יג חשוון לך לך |
| • ה אייר תז"מ | • כ חשוון וירא |
| • יב אייר אחרי | • כז חשוון חיי שרה |
| • קדושים | • ה כסלו תולדות |
| • יט אייר אמור | • יב כסלו ויצא |
| • כו אייר בה"ב | • יט כסלו וישלח |
| • ד סיון במדבר | • כו כסלו וישב |
| • יא סיון נשא | • ד טבת מקץ |
| • יח סיון בהעלתך | • יא טבת ויגש |
| • כה סיון שלח | • יח טבת ויחי |
| • ב תמוז קרח | • כה טבת שמות |
| • ט תמוז חקת | • ג שבט וארא |
| • טז תמוז בלק | • י שבט בא |
| • כג תמוז פינחס | • יז שבט בשלח |
| • אב מטו"מ | • כד שבט יתרו |
| • ח אב דברים | • א אדר משפטים |
| • ו אלול שופטים | • ח אדר תרומה |
| • יג אלול כי תצא | • טו אדר תצוה |
| • כ אלול כי תבא | • כב אדר כי תשא |
| • כז אלול נצבים ר"ה | • כט אדר ויה"פ |
| • ה תשרי וילך יו"כ | • ז ניסן ויקרא |

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 405 פרשת חיי שרה
תשפ"א שנה תשיעית

לעילוי נשמת
הר"ר מנחם דב הלוי ז"ל (שיש)
בהרה"צ ר' אברהם זצ"ל
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

עלי שיח

ביני ובינך מה היא (כג, טו)

אחד ממקורביו של רבינו, מחשובי מתפללי בית הכנסת "לדרמן", שאלו פעם האם יש חיוב של ממש לברך ברכת המזון בכובע ובחליפה, או שמא זוהי אף הנהגה יפה ובשעת הדחק אין להקפיד עליה.

"לעתים אני משתתף בפגישות עסקים במסעדה", הסביר את הסיבה לשאלתו, "והדבר יכול להראות מוזר מעט בעיני הנוכחים".

רבינו השיב לו ברורות כי ודאי שאין להקל בזה, כמו שמבואר ב"משנה ברורה" שחובה ללבוש בגד עליון ולחבוש כובע בזמן ברכת המזון. "זוהי גם סגולה לעשירות", סיים, "ובודאי לא תפסיד מהנהגה זו".

שבועות חלפו. באחד הימים ישב מיועדנו עם איל נדל"ן שאינו שומר תורה ומצוות למשא ומתן רציני לרכישת בנין בשווי עשרות מיליוני שקלים. כמקובל בעסקאות כגון אלו, הפגישה נערכה במתכונת של ארוחה עסקית.

במהלך הארוחה סיכמו השניים ביניהם את עיקרי העיסקה, אך נסוב ביניהם ויכוח על כחמישה מליון שקלים. כל אחד התבצר בעמדתו והויכוח עמד בעינו עד סיום הארוחה. בשלב מסוים עמד מיועדנו להכנע לתוספת המחיר הבלתי מוצדקת, לדעתו. הוא החליט לסכם את הענינים אחרי ברכת המזון. קם איפוא לנטילת מים אחרונים, הסיר את כובעו וחליפתו מהמתלה והתכונן לברך.

בעודו מתקדם לכיוון השולחן קפץ לעומתו המוכר ואמר לו: "אתה יודע מה? לו יהי כך. חמישה מיליון בעיסקה כזו ביני ובינך מה הם.... הבה ונחתום".

הוא סימן למוכר בידו לאות שיתפנה להשיב לו עוד מעט, והתיישב לברך. עם סיום הברכה נחתמה העיסקה לשביעות רצונם של שני הצדדים.

לאחר לחיצת היד ל"מזל וברכה", שאל הקונה בסקרנות: "אמור נא, מה גרם לך לסגת מעמדתך ולהתפשר על חמשת המיליונים?" "מה פירוש?" תקע בו המוכר מבט תמה, "הלא ראיתי שאתה לובש את החליפה וחובש את הכובע, והבנתי שהחלטת 'לפוצץ' את העיסקה וללכת. אמרתי בלבי: בשביל סכום כזה חבל לי להפסיד. וויתרתי..." (רבי חיים)

פנינים על הפרשה

"ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה" (כ"ג ב')

נסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקדה שנזדמן בנה לשחיטה, וכמעט שלא נשחט, פרוחה נשמתה ממנה ומתה (רש"י), ולכאורה יש לעין: הרי קיימא לן (פסחים דף ח') שלוחי מצוה אינם נזוקין, ואיך מתה שרה על ידי המצוה. וכן קשה בדברי הגמרא בשבת (ק"ח ב'): אמר רבי יוסי, יהיה חלקי ממתי בדרך מצוה, הרי העוסקים במצוה אינם נזוקין, ואיך ימות בדרך מצוה. וכתב רבנו בזה יסוד נורא:

נראה דשלוחי מצוה אינן נזוקין, היינו שהמצוה לא תגרם להם שום נזק. אבל אם הגיע זמנו למות בלאו הכי, אם כן אדרבה, זכות היא לו שמסבבין מן השמים מיתתו על ידי המצוה, דהוי כמוסר נפשו על קדוש השם!

וכתב עוד: ובזה מישב המעשה באנשי אלכסנדריא (מד"ר ריש אסתר) שבתקופת טרכינוס הרשע מת בנו התינוק בחנוכה, והסתפקו אם להדליק נרות חנוכה או שהדבר יקעים אותו, שיחשב ששמחים במות בנו, ולבסוף הדליקו והעניש והרג בהם הרבה, עיין שם דברים נוראים, ולכאורה מדוע נתגלגל שימותו על ידי שקיימו מצוה. ולפי הנ"ל הבאור, שהגיע זמנם להעניש כי עברו על (דברים י"ז ט"ז) "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד" (סוכה נ"א ב'), ולכן סבבו מן השמים שימותו על ידי מצוה, דהוי כמסרו נפשם עבור המצוה, ששכרו גדול מאד.

אחד מרופאיו של רבנו, בדרכו לעשות מצוה עם חולה, נפצע בתאונה קשה ונותר נכה ה'. כשרבנו שליט"א בא לבקר, ברכו ברפואה שלמה, והראה לו את המדרש פרשת מקץ (מד"ר פר' צ"א ב') אשריו לאדם שיסורים באים עליו מן התורה, שנאמר (תהלים צ"ד) אשרי הגבר אשר תיסרנו קה ומתורתך תלמדנו, כי אם נגזרו על אדם יסורים וזה מתוך התורה או מצוות, זו מעלה גדולה יותר.

והוסיף פעם עובדא עם רבי זליג שפירא זצ"ל, שהיה מקורב מאד אל מרן החזון איש זצ"ל והיה שליחו בהרבה עניני הדת, תקוני מקואות וערובין ועוד. פעם אחת הוא נסע ברכב עמוס נוסעים בדרכו להשיגה על כשרות של מקוה. לפתע באמצע הדרך נתהפך האוטו רח"ל, וכמה מהם נהרגו וכמה נפצעו, ואלו רבי זליג למרבה הנס יצא בשלום בלי כל פגע, ותכף הלך לעסקו במקוה.

אחרי זה באו לספר את מה שהיה למרן החזון איש זצ"ל, והגיב: זה שרבי זליג נצל בלי פגע, היה פשוט בעיני, שבודאי לא יזוק, שהרי שליח מצוה הוא, אך תמהני איך לא הגן על כל המכונית שלא תתהפך...

(שבענו מסובך)

מעניני הפרשה

אחד התלונן שהולך לו קשה בשידוכין ורוצה ברכה שילך קל אמר לו רבינו **הלא בגמ' כתוב שקשה לזווגן ואתה רוצה שזה יהיה קל אין ברירה כך זה הולך תתפלל שזה יהיה מהר.**

אברך שאל. בנו בן תשעה עשר וחצי לומד טוב מאד האם כבר לשמוע עליו שידוכין, השיב רבינו בהקפדה, **כבר לפני שנתיים בגיל שבע עשרה הייתם צריכים לשמוע לו! שוב שאל אף שלומד מאד טוב, אמר רבינו מה זה משנה? היית כבר צריך לשדכו מגיל שבע עשרה כדברי המשנה בן שמונה עשרה לחופה והכוונה לתחילת שנת השמונה עשרה.**

קורה הרבה שאומרים לרבינו על בחור שלא רוצה לשמוע עדין משידוכין ורוצה ללמוד, אומר רבינו **מה הוא חושב, שאחרי החתונה ילמד פחות טוב?**

שמעתי מהרבנית ע"ה שפעם חזר רבינו בצהרים מהכולל עיף, ועוד קודם אכילתו, אמר לה שהולך עכשיו לפני הכל לתת תשובה לאחד בענין שידוך. אמרה לו מה בוער, עכשיו תאכל קודם תנוח קודם. השיב לה רבינו, **אם יש תשובה לא דוחים. הולכים מיד לתת התשובה.** (מנחת תודה)

המשיכו והעתיירו בתפילה לחיזוקו של רבינו שמריהו יוסף חיים בן פעשא מרים לרפו"ש בתושח".

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

ויצא יצחק לשוח בשדה

כל ילד חרדי שבא אי פעם בשערי ביתו של רבינו שליט"א יודע שהבסיס לכל הליכות הבית הוא זמני התפילות, נץ החמה הוא זמן שחרית, חצות היום הוא זמן מנחה ותחילת הלילה הוא זמן ערבית וזמנים אלו קבועים במשמרותיהם במסמרות כבר שנים רבות. אמנם זמן התפילה הוא ערך עליון ויכלה הזמן ולא יכלו הסיפורים אודות העמידה בזמן התפילה גם בתוך אין ספור תוכניות ומחויבויות שונות זמן התפילה הוא הראשון במעלה

לפני 25 שנה שמעתי מאחד מתלמידי ישיבת זכרון מיכאל שבזכרון יעקב, שיום אחד הם רואים לפתע את מרן שליט"א בשערי הישיבה קרוב לשעת מנחה, ולאחר זמן התברר שברכב בו נסע מרן לברית באיזור הצפון נוצר נקר (פנצ'ר בלע"ז), ומרן שבירר אצל הנהג את המיקום שלהם ונודע לו שהוא קרוב לישיבת זכרון מיכאל ולשעת מנחה, נטל צורו עימו והעפיל אל גבעת הישיבה כדי שלא לאבד את הקביעות של זמן התפילה!

אמנם החביבות והחשיבות הכי גדולה היא כמובן ללימוד התורה עוד לפני מעלות התפילה, ולכן כשמרן היה קובע עיתותיו בסדרי הכולל – כולל חזו"א, בו נחשב מרן שליט"א עד היום כאברך מן המניין, היה נשאר שם כמובן גם לתפילת המנחה עם סיום הסדר בשעה 1. ולא היה מתפלל בשעה 12.30 כפי מנהג החזו"א, ואז התפילה היתה נדחית לסיום הסדר.

ראוי להזכיר בזאת כי החזו"א בעצמו שעל אף שרצה להתפלל ב-12.30 מיד עם תחילת הזמן, מ"מ בימות השבוע היה מתפלל רק ב-1. היות והיה אחד מהתפללים שהיה עובד עד שעה זו ורק בשעה זו יכל לבוא למניין.

אגב את זמן תפילת המנחה בשעה 12.30 הנהיג מרן החזו"א היות והזמן הקבוע בלוח משתנה מיום ליום ואינו ניכר בחוץ ע"י השמש וכי"ב, וקרובה להיות הטעות מצויה בהקדמת הזמן, אמנם במקרה הצורך הקדים להתפלל בזמן. וכך היה מנהג מרן שליט"א כשהיתה לו ברית בשעה זו וכי"ב היה נכנס למנחה גדולה בבית שני בלדרמן.

אגב בהוראות שקיבל מרבינו שליט"א, הגבאי המסור רבי משה כהן שליט"א ע"פ הנהגת החזו"א, הורה רבינו שלא לקבוע את המניין המרכזי לפני 12:30, רק בבית שני איפשר לעשות מניין לאלו הנצרכים לזה. ובדומה לזה לא איפשר קיום מנינים אחרי סו"ק ק"ש הראשון במנינים המרכזיים בבית הכנסת, כדי שלא להקל ראש בזמני התפילה, ומתחילה רצה רבינו לאסור לגמרי על קיום מנינים אחרי זמן ק"ש הראשון, אבל בסיור שערך רבינו יחד עם הגבאי הרה"ג ר"מ כהן שליט"א לפני 25 שנה נוכח לראות כי יש שם מתפללים ת"ח חשובים ושמה הוא צורך השעה ולכן לא הסכים לאסור לגמרי.

רבינו שליט"א הוערך עוד ע"י גדולי הדורות הקודמים כעמוד התפילה בדורינו, ואת דקדוקיו סביב הלכות תפילה לא נכלה, אבל הארנו זווית מסוימת לכבוד הפרשה העוסקת בתקנת תפילת המנחה של יצחק אבינו ע"ה.

שתי תובנות נלמד מרכישת מערת המכפלה

לצורך קברי האבות הקדושים – לחיי היום ושלנו כאן והיום.

אשתו של נדבן של ישיבת קלצק נפטרה וקברוה בחו"ל בתנאי לעלותה לארץ ישראל. בניה רצו להעלותה לארץ ישראל ובעלה היה סבור שיותר מצוה לתת את הכסף לישיבה ואמר שאם יהיה מכתב מהח"ח או מהגר"ע יוכל לסדר את הענין. והרב שך נסע בשליחותו להחפץ חיים, אמר לו החפץ חיים בודאי שתלמוד תורה חשוב יותר, ומה שאברהם אע"ה הוציא 400 שקל על קבורת שרה במערת המכפלה היה לפני מתן תורה אבל אחרי מתן תורה - תורה קודם, אבל מכתב לא אתן מג' טעמים (א) על ידי זה שאכתוב שלא יעלוה תיחלש חיבת ארץ ישראל. (ב) בדרך כלל כאשר מגיע ארון מחו"ל עניי ירושלים יודעים מכך ומבקשים צדקה מהמשפחה, איני רוצה למנוע מהן את הצדקה. (ג) המכתב לא יעזור כלום כי יעלוה למרות המכתב ולא ישמעו. הוא נסע להגר"ע והוא כתב מכתב. סיפר ואמר מרן הרב שך כי הישיש הזקן הוא צדק, שאכן כך היה שהמכתב לא הועיל.

אם יש את הטעם הג' שלא ישמעו, מה צורך בב' הטעמים הראשונים, מה היה זקוק להם?

החפץ חיים אמר את ב' הטעמים הראשונים, ללמד, כי גם ב' טעמים הללו קיימים, וכדי ללמוד מהם. ומה שהזכיר החפץ חיים את אברהם אבינו ע"ה היינו כי גם אם היו שם חשבונות, ואולי הקבורה הייתה באמת על חשבון דבר אחר, מ"מ לא היה שם גם חשבון של תורה, משא"כ היום שיש את החשבון הזה של לימוד התורה.

אחרי טעימת פת שחרית אמר לי רבנו: אחד שלח לי מכתב שהנה כתוב בספר התמונה המיוחס לרבי נחוניא בן הקנה שמשה רבנו ע"ה נקבר במערת המכפלה עם צפורה, ופלא שהרי בפסוק כתוב שנקבר בעריבות מאב! וחשב שזו שאלה רבתא שלא תהי' עליה תשובה, והשבתי לו כי בספרי פרשת וזאת הברכה עה"פ "וימת שם משה - ומנין אתה אומר מחילה היתה יוצאה מקבורתו של משה לקבורתם של אבות נאמר כאן וימת שם משה ונאמר להלן שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו".

(כל משאלותיך)



מרן רבינו שליט"א במערת המכפלה

(צילום דוד זר)

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✉ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ירבה בישיבה ויבקש רחמים

ובגמרא בסוף נדה (ע, ב) מובא ששאלו את רבי יהושע בן חנניה "מה יעשה אדם ויחכם", והיינו כיצד אפשר לזכות לחכמת התורה, ולקבל יותר דרגה בתורה, גם מי שכבר יש לו דרגה והוא לומד עם הבנה, אבל שייך עוד יותר, 'ויחכם', לקבל דרגה בחכמת התורה.

והשיב רבי יהושע בן חנניה כי הדרך לזה היא "ירבה בישיבה", היינו לא שילמד לבד או עם חברותא, אלא 'בישיבה', היכן שיש חברי ותלמידי ורבותי (עיין ביאור הגר"א באבות פ"ב על המשנה מרבה ישיבה מרבה חכמה), כי בישיבה יש כל מיני רמות של בחורים, ויכולים להיות שני בחורים שהאחד הוא כמו רב והשני כמו תלמיד, ואזי יש בזה מרבתי ומתלמידי, ויש כאלה שהם שווים ברמתם וזה מחברי, וכל אחד יכול להיות גם רב וגם תלמיד, שעם אחד הוא כמו רב ועם השני כמו תלמיד, והוא שאמר רבי יהושע ירבה בישיבה, ששם יש את כל האפשרויות להצלחה בתורה.

ושאלוהו על זה, שהרי הרבה עשו כן ולא עלתה בידם, יש רבים שאינם מצליחים, למרות שהרבו בישיבה, והשיב רבי יהושע "אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו", והיינו שצריכים גם סיעתא דשמיא, ולכן צריך לבקש רחמים בתפילה, ואמנם בלי תפילה גם כן יכולה להיות איזה הצלחה בתורה, אבל זוהי הצלחה לא כל כך גדולה, ואילו עם תפילה אין לשער את ההצלחה שיכולה להיות, וזהו יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו.

ובאמת אנו מבקשים בתפילה "חננו מאתך דעה בינה והשכל", וזוהי תפילה על תורה, כי אף שזה תלוי באדם עצמו, שילמד וירבה בישיבה, מכל מקום צריך סיעתא דשמיא לדעה בינה והשכל – לידעה והבנה שזה דרגה בתורה, צריך תפילה! וכפי שאמר רבי יהושע יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, שצריך זכויות של ריבוי בישיבה וגם בקשת רחמים.

זכות התפילה להצלחה בתורה

והאדם צריך לבקש רחמים על עצמו, אמנם יש גם אופנים ומקרים שהאדם בעצמו לא התפלל, אבל אחרים התפללו בשבילו, וכפי שסיפר מרן החזון איש זצ"ל מעשה בבחור אחד, שהיה חלש מאד בכישורותיו ולא היה בעל הבנה כלל, ואף על פי כן לבסוף הוא נעשה למדן ורב מפורסם, ואמר החזון איש כי זהו בזכות שהסבא שלו בהדלקת הנרות התפללה על הנכד שיעציל בתורה, והדמעות של הסבא נתנו לו זכויות להצלחה בתורה, ולא זכה בזכות עצמו, אלא בזכות הסבא שהתפללה עליו, ותפילה הסבא הרי היא מעומק הלב, כי היא מרחמת על הנכד ואוהבת אותו, והתפילה עוזרת.

וקל וחומר אם האדם עצמו מתפלל ומבקש רחמים, ומעשה שהיה בירושלים בילד צעיר לפני בר מצוה שרצה הצלחה בתורה, והתפלל על זה בעצמו, ובשעה שאין שום אדם בית הכנסת, הוא הגיע לארון הקודש וביקש רחמים על הצלחה בתורה, ולא ידע שהיה שם אדם אחד ששמע איך שהוא מבקש רחמים, ובאמת הוא זכה ונעשה גדול בתורה מפורסם (ראה בהקדמה לספר התרגשות הלב על הגאון רבי הירש מיכל שפירא זצ"ל).

זהו כוח התפילה, שבתפילה זוכים, וכאמרו (יומא לח, ב) הבא ליטרה מסייעין אותו, ואמרו (ברכות נ, א) על הפסוק הרחב פיך ואמלאהו – ההוא בדברי תורה כתיב, הרחב פיך ואמלאהו, רק תבקש, ותקבל!

וכבר הזכרנו לאחרונה מה שכתב בספר 'יערות דבש' מדרשותיו של בעל התומים (ח"א דרוש ד) שמעיד על עצמו כי "בעת שאני מתפלל בכוונה כראוי, כל היום אין שמותי בתורה מכוונת וקרעים אלביש, ולהפך אם אצוק ואשווע להשם מקירות ולבי בתפילה לחונן דעה כי דלותי עד מאד בעוונותינו הרבים, אף הוא ירחם עלי להאיר עיני ובררתני", כי ההצלחה בתורה תלויה בבקשת רחמים, ואפילו שהיו לו הכישורות של התומים! בלי בקשת רחמים הוא לא היה מצליח בתורה. וכן שמעתי ממרן הגר"א שך זצ"ל על הנצי"ב שאמר כי ביום שאינו בוכה באהבה רבה אין לו הצלחה בתורה, כי צריך סיעתא דשמיא על ידי תפילה, ובלי תפילה אין הצלחה בתורה.

ומסופר על הקצות, לאחר שהוציא את החלק הראשון מספרו קצות החושן, רצה לקבל הסכמה מרב אחד, ושלח אליו שליח עם הספר, ואמר אותו הרב כי אחרי שכבר יצא לאור התומים על חושן משפט, אין מה להוסיף על התומים, ולא שייך להוסיף עוד, וסירב בתחילה להסתכל על הספר, ואף על פי כן לבסוף עיין בו, וראה שהוא גם כן כמו התומים, שייך עוד ספר כמו התומים, וזה היה הקצות, עם האמונה והתפילה של הקצות!

ניצול הזמן והכוחות לתורה

יש אנשים שהם מוכשרים ויש להם כוחות אך אינם מנצלים את כוחותיהם, ולמשל יש בעלי כישורות עם הבנה וזיכרון, שהם זוכרים, עם זיכרון טוב, והבנה טובה, והם צעירים, ואם הם היו יושבים ולומדים היו גומרים ש"ס, ואחרי שהיו גומרים היו חוזרים עוד פעם, והיו זוכרים, עם הבנה, אם רק היה ניצול הזמן, אם הם היו מנצלים את הזמן היו יכולים להיות במדרגה גדולה, להיות גדולי תורה, ויש להם אפשרות ואינם מנצלים.

ומאידך יש כאלה שכן מנצלים את הזמן, ואפילו שהם צעירים, בלי שום מתח ובלי מאמץ מיוחד הם גומרים ש"ס! עם מתיקות וסקרנות, וזה מעניין ומושך, כי בתורה יש מתיקות, כמו שכתוב (תהלים יט, יא) ומתוקים מדבש, ויש גם סקרנות, שזה מאד מעניין, וכמו שכתב רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) אשר אנכי מצווח היום, שדברי תורה הם 'כדיטוגמא חדשה', והיינו כמו חוק חדש, וכמו חדשות שזה מאד מעניין, ובני אדם מתעניינים ורוצים לדעת את החדשות, מה נעשה באמריקה... למרות שאין זה נוגע להם, אבל זה מעניין, כך גם בתורה יש סקרנות, ומעניין מה הקושיא, ומה התיורץ.

ידוע שיש גם אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות שלומדים גמרא כי זה מעניין ומושך אותם, היה ברוסיה רופא אחד שהיה בעל כישרון וישב ולמד, והוא לא היה שומר תורה ומצוות, אך הוא למד והיה 'למדן'.

וכאמור יש כאלה שבאמת מנצלים את הזמן, ולומדים וזוכרים, וידוע כי אלו שעוסקים בתורה מאהבת תורה, יש להם סיעתא דשמיא מיוחדת, והם זוכים גם להיות מזכי הרבים בתורה, כך המציאות, שמי שהוא דבוק בתורה מתוך אהבת תורה, מלבד מה שהוא מאושר וחי חיים מאושרים כאמרו (אבות ו, ד) אשריך בעולם הזה, הוא גם מקבל עוד סיעתא דשמיא שרוצים אותו להרצות תורה, ורואים את זה בחוש.

וכבר דיברנו כי כל תפקיד של הרבצת תורה אינו בא בהשתדלות, ולא שייך בזה השתדלות, אלא רק בזכויות, בלי השתדלות, וההשתדלות אינה עוזרת כלל. זו המציאות, וזו הזכות של אהבת תורה.

הרבצת תורה – מתלמידי יותר מכולם

ומהו הענין של הרבצת תורה? כבר אמרו חז"ל (תענית ז, א) מתלמידי יותר מכולם, והיינו שזה מוסיף הרבה במדרגה בתורה, ואמרו שם: הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם, וזה כנגד שלושה דברים שהתורה נקנית בהם הנוכרים באבות פרק ששי: בשימוש חכמים, בדיבור חברים, ובפלפול התלמידים.

והנה 'מרבתי' זה לענין ידיעות וגם הבנה איך להבין, שהרב נתן את הידיעות וגם מסביר ונותן הבנה, אבל 'מחברי' אינו לענין ידיעות, כי החבר לא יודע יותר ממנו, אלא לענין הבנה, שדיבור חברים מוסיף הבנה, כי יש הבנה שמקבלים ושומעים מהרב, וכשחוזרים על זה עם חבר מקבלים הבנה יותר עמוקה עם יותר בהירות, וכידוע שעל ידי החזרה בדיבור חברים נעשה יותר ברור, חזרה עם חבר, זהו מחברי יותר מרבתי.

'ומתלמידי יותר מכולם' זה גם כן לענין הבנה, שההבנה נעשית יותר ברורה על ידי פלפול התלמידים, כי הם שואלים שאלות, וצריך להסביר להם יותר, וזה מוסיף עוד יותר הבנה [וראה לשון רש"י במכות דף י"ז "לפי שעל ידיהם ירבה הפלפול ונותן לב לתרץ קושיותיהם"] והמלמד מקבל מהתלמידים הרבה יותר ממה שהוא קיבל מרבתי ומחברי.

וכך היה מעשה עם הגאון רבי אליהו מישקובסקי זצ"ל, שהיה למדן גדול, והציעו לו ללמד בישיבה קטנה ברמה לא גבוהה, ושאל בזה את מרן החזון איש זצ"ל, ואמר לו החזון איש שכדאי לו ללמד אותם, מפני שיצטרך להסביר להם דברים שלא חשב עליהם כלל, כי יש דברים פשוטים שלא מתעכבים עליהם בלימוד רגיל, אך לתלמידים צריך להסביר, כי הם שואלים, ובפרט לתלמידים צעירים צריך עוד יותר להסביר, וזו תועלת גדולה למלמד.

וזהו ענין מתלמידי יותר מכולם, שהתלמידים מוסיפים לרב הבנה, ואין זה משנה איזה תלמידים ובאיזו רמה, אלא אפילו לתלמידים חלשים, מתלמידי יותר מכולם, כיון שצריך להסביר להם וכנ"ל.

אבל יש צעירים שלא מבינים מה שיכולים לזכות עם ניצול הזמן והכוחות, וחסר להם החיים המאושרים האלה, מפני שכך הטבע, שיש עצלות, או שעבר ושנה, וחסר להם האשריך בעולם הזה.

כללו של דבר, יש הרבה מדרגות בתורה, וזה תלוי לפי הזכויות, והזכויות הם ההשתדלות במעשים, זכות עסק התורה, והתפילה.

תפילה וזכויות ליראת שמים

ויש עוד ענין של יראת שמים, להשפיע יראת שמים ולהיות ירא שמים, ובה גם כן הדרך היא כמו בתורה, שמי שרוצה להיות ירא שמים, צריך גם תפילה ובקשת רחמים על זה.

ואף על פי שאמרנו (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ולמדו כן מהפסוק מה השם אלוהים שואל מעמד כי אם ליראה, שהיראה תלויה באדם עצמו, אבל הרי אנו מבקשים תפילות על יראת שמים, כגון בברכת אהבה רבה ותן בלבנו לאהבה וליראה את שמך, ובקדושה דסדרא וישם בלבנו אהבתו ויראתו, וכן בספר תהלים יש הרבה בקשות על יראת שמים.

והביאור בזה כי אמנם כן היראה תלויה באדם עצמו, אבל יש הפרעות לזה, יש הפרעות להצליח ביראת שמים ולהוסיף יראת שמים, ועל זה צריך תפילה שלא יהיו הפרעות, ואז נוכל להגיע למדרגות ביראה.

ואם כן יראת שמים היא כמו תורה, שצריכים תפילה על זה.

וכמו שבתורה יש זכויות המוסיפות הצלחה בתורה, כגון זכויות של זיכוי הרבים בתורה, אם אדם מזכה את הרבים בתורה, כשמבקשים ממנו, כמו שמצאנו בגמרא (נדרים נה, א) שמי שצוהו 'כמדבר' שהוא הפקר לכל, ופירש המפרש שם 'שמלמד תורה בחינם לכל', שהוא כמו הפקר, שמבקשים ללמוד ממנו והוא מלמד למי שמבקש, אזי בזכות זה הוא נעשה גדול בתורה.

כך גם ביראת שמים, כשיש אחרים שרוצים יראת שמים, ומבקשים ממנו: אמור לנו דברי חיוב ביראת שמים, אזי כשהוא אומר ומחזק אותם, גם הוא בעצמו זוכה לסייעתא דשמיא ליראת שמים, מידה כנגד מידה, כיון שהוא מזכה אחרים ביראת שמים הוא מקבל יראת שמים, ומן השמים נותנים לו הרבה סיבות המביאות ליראת שמים.

מידות טובות על ידי הרגל

וכן במידות טובות, כגון ואהבת לרעך כמוך, אהבת הבריות ואהבת חסד, צריך להשתדל בזה, וגם אדם שנוהג עם מידות רעות בטבעו, כתוב ברמב"ם (הלכות תשובה ג, א) שצריך לתקן אותם, ויש דרכים לזה.

ולמשל בחסד ידועים דברי הרמב"ם על המשנה (אבות ג, טו) הכל לפי רוב המעשה, ופירש הרמב"ם בפירושו המשניות שם, שאם אדם נותן לצדקה אלף זוז בבת אחת, או אמנם מדרגה, שנתן סכום גדול לצדקה, ובדאי זה משפיע עליו אהבת חסד, שיש בו עוד פעם, אבל אם הוא נותן אלף זוז באלף פעמים, בכל פעם זוז אחד, זה ישפיע עליו הרבה יותר, כי יש כאן אלף מעשים, ולמרות שכל מעשה הוא פחות, עם סכום קטן יותר, אבל ריבוי המעשים אלף פעמים משפיע ונותן מדרגה אחרת לגמרי, ומקבל בזה אהבת חסד גדולה יותר.

ואם כן אדם שאין לו אהבת חסד, או שיש לו רק משהו ורוצה לחזק את אהבת החסד, צריך שיעשה הרבה מעשים של חסד, וכך ירגיל את עצמו באהבת חסד, וכן כתוב בספר החינוך בהרבה מקומות שהמעשים משפיעים על הטבע, וכשאדם עושה מעשה זה הטבע זה משפיע על הטבע.

וכן להפך כשנוהר בשב ואל תעשה, זה גם כן משפיע על הטבע, וכפי שכבר סיפרתי העובדא באחד שהיה כועס הרבה בביתו, בערב שבת, שיום ששי קצר לפעמים ויש לחץ בבית, ומתוך הלחץ הוא היה כועס, והיה אכפת לו מזה, מפני שהכעס הרי זו מידה רעה מאד, ורצה להיגמל מכך, ומצא עצה שמישהו יעץ לו, שבשעה שהוא כועס ישתוק ולא יצחק, ויעצור את הכעס בבלו.

והוא שמע לעצה הזו ועשה כן, וכפי מה שהוא סיפר, בפעם הראשונה זה היה קשה לו מאד, שלא לצעוק כשהוא כועס, כי בלבו הוא כועס, והוא רוצה לצעוק ומתאפק, נגד הטבע! ולא ידע כיצד יוכל להמשיך כך עוד שבת ועוד שבת עם קושי גדול כזה, אך בסוף לא היה כך, אלא בשבת השנייה נהיה יותר קל, ואמנם הוא עדיין כעס, אך כבר היה פחות קשה שלא לצעוק, וכך בכל שבת נהיה יותר קל ויותר קל, עד שהפסיק לגמרי לכעוס, וכבר אינו כועס כלל, מפני שההרגל נעשה טבע, וכמו שבקום ועשה ההרגל נעשה טבע, כך גם בשב ואל תעשה הרגל נעשה טבע ומתרגלים שלא לכעוס.

ואמנם אם אדם רוצה לכעוס ולצעוק, ושותק רק מפני שהוא מפחד מהאדם שכנגדו, זה לא יועיל, והטבע לא ישתנה, ורק אם הוא עושה כן מדעתו, מתוך הבנה ורצון להתגבר על הכעס, אזי ההרגל נעשה לו לטבע ושובר את מידת הכעס, אבל אם אדם אחר יכריח אותו שלא לצעוק והוא עצמו רוצה לצעוק ולכעוס, מסתבר שזה לא ישיפע ולא יועיל לשינוי הטבע, כי זה בעל כורחו, והוא עצמו רוצה לצעוק, ואדרבה הוא כועס יותר למה איננו יכול לצעוק...

וכמו שבצדקה אם אדם ייתן צדקה אלף פעמים, וזה בעל כורחו, שמכריחים אותו לתת נגד רצונו, זה לא ישיפע עליו כלום, וההפך, יהיה יותר גרוע, כפי ששמעתי בשם מרן החזון איש זצ"ל שאמר כי אם אדם נותן צדקה בעל כורחו, עם צרות עין ולא מאהבת חסד, זה גורם לו שיטש את הצדקה, ומקבל שאתה לזה, כיון שהוא נותן בעל כורחו ולא מרצונו, ומתרגל בזה לשנוא את החסד. זהו מה שנוגע לענין מידות טובות.

מעלת האברכים הלומדים מתוך הדחק

והנה שמעתי ממרן החזון איש זצ"ל שאמר לי פעם כי "תורה מתוך הדחק דער אויבערשטער האט דאס ליב", הקב"ה אוהב את זה שלומדים תורה מתוך הדחק, ומי שלומד תורה מתוך הדחק הוא אוהב להקב"ה!

והרי אברכים בעלי משפחה צעירים שיושבים ולומדים, כמה גשמיות יש להם! ועוסקים בתורה מתוך הדחק, שזו זכות עצומה מאד.

ובגמרא בסוף סוטה (מט, א) אמר רב יהודה בריה דרב חייה כל תלמיד חכם העוסק בתורה מתוך הדחק תפילתו נשמעת וכו' רבי אבהו אומר משיעין אותו מזיו שכניה וכו' רב אחא בר חנינא אמר אף אין הפרגוד נעל בפניו, ע"כ. וכדברי החזון איש הרי הוא אוהב להקב"ה, וכמו שאמרנו באבות פ"ו על מי שעוסק בתורה לשמה שנקרא ר' אהוב וכו', ונוצר קודם ר' ואחר כך אהוב, שזו מדרגה יותר גדולה, וזו זכות עצומה מאד, תורה מתוך הדחק. והאברכים בימינו, שהנם בעלי משפחה, כמה גשמיות יש להם! ועוסקים בתורה!

ושמעתי מעשה שהיה במשפחה אחת, שבסעודת שבת אכלו חלבי, כי לא היה להם בשר, וסיפרו שהילדה הקטנה בבית אמרה: יש לנו 'ניסיון העושר', שאנו עשירים, כי יש לנו מה לאכול ואחנו שבעים, וזהו ניסיון העושר. כך אמרה ילדה קטנה! הרגשה כזו של אשריך בעולם הזה עם הפת במלח.

תורה נקנית במיעוט תענוג

וכמו שאמרנו באבות פ"ו כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל – ואשריך בעולם הזה. ואמרו פת במלח דרך משל, שצריך להיות מיעוט תענוג, וכמו שפורש בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם שאחד מהם זה "במיעוט תענוג", שכן צריך להיות לכתחילה, מיעוט תענוג!

ויש בזה קושיא אם כן מהו שאמרו חז"ל (ע"ז יא, א) על רבינו הקדוש שלא פסק מעל שולחנו לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, והיינו שהוא היה עשיר מאד, וכל מאכלי מלכים עליו על שולחנו, ואפילו פירות שלא בעונתם, לא חסרו משולחנו בכל ימות השנה. וצריך ביאור כיצד היה כן, הרי צריך להיות מיעוט תענוג.

ותירוץ אחד בזה כתבו התוספות (לעבודת זרה שם) כי באמת רבינו הקדוש בעצמו לא אכל ולא נהנה מכל המעדנים שעלו על שולחנו, וזה רק היה מונח על השולחן בשביל אחרים ולא בשבילו.

ותירוץ אחר יש מפרשים (ביאור הגר"א או"ח סימן רלא ובטור שם) שאמנם הוא כן אכל, אבל זה היה לשם שמים, כי הוא היה צריך את זה בשביל בריאותו, ולא נתכוון ליהנות, אלא לשם שמים. ומה שאמרנו (כתובות קד, א) שבשעת פטירתו של רבינו הקדוש זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר שלא נהניתי בעולם הזה אפילו באצבע קטנה, הפירוש בזה שלא היה 'כדי ליהנות' אלא לשם שמים, מפני שהוא היה מוכרח, ולא נהנה מזה.

וכל אלו הן מדרגות, שהן אשריך בעולם הזה!

ויתכן שגם המצב עכשיו עם מחלת הקורונה, הרי זה גורם הרבה קשיים בתורה, ואף על פי כן לומדים, ועוסקים בתורה מתוך הדחק, והרי הכל בידי שמים וכל דעביד רחמנא לטב עביד, ומה היא הטובה שבו? שלומדים תורה מתוך הדחק! שהתורה הזו היא זכות עצומה מאד, יותר מסתם בלי קשיים, וכשיש קושי אזי התורה היא במדרגה אחרת, תורה מתוך הדחק.

וזהו 'אשריך בעולם הזה', כמו שאמרנו כך היא דרכה של תורה פת במלח – ואשריך בעולם הזה, וכן רואים במציאות, ולכאורה האשריך בעולם הזה! זה כבר ניסיון העושר... אבל באמת מי שהוא במדרגה הזו, הוא כבר עבר את ניסיון העושר ואין לו ניסיון העושר.

ומעשה שהיה במינסק שברוסיה, שהיו שם עשירים בעלי צדקה שנתנו הרבה צדקה לשיבות והחזיקו הרבה תורה, ובמהפכה הם נהיו עניים והפסידו את כל רכושם ונשארו בלי כלום, ואחד מהם שאל את מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל כיצד זה יכול להיות ומדוע זה מגיע לזו? והשיבו רבי חיים, הן כבר היה לך ניסיון העושר, ועמדת בניסיון בהצלחה, לכן מן השמים נותנים לך כעת עוד ניסיון, ניסיון העוני, כי העושר הוא גם כן ניסיון, ועמדת בו, ועכשיו יהיה לך ניסיון אחר, שכל ניסיון נותן עוד מדרגה.

והכלל, כל דעביד רחמנא לטב עביד, ומי שחי עם האמונה הזו שהכל בידי שמים והכל לטובה, אין בלבו קפיא על שום אדם, ואינו מקפיד, כי גם אם מישהו מפריע לו, הרי זה מן השמים, וכיון שזה מן השמים הרי זה לטובתו, ואף אם אינו מבין מדוע, אבל זה לטובה, וצריך תמיד להיות שמח בחלקו, וכך החיים מאושרים. ואמנם כל אלו הן מדרגות שאין כל כך פשוטות, וצריכים סייעתא דשמיא שנוכה למדרגות האלה.

לעילוי נשמת הגאון הגדול רבי **צבי יהודה זצ"ל**
בן הגאון הגדול רבי **ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצ"ל**
רבה של רמת השרון ובעל 'היהוד צבי'
במלאות שבעים שנה לפטירתו כ' חשוון תש"א - תנצב"ה
נדבת נכדו הרב ירחמיאל גרשון ברייטשטיין שליט"א

לעילוי נשמת ר' **יהודה שנפלד ז"ל**
ב"ר **משה שמואל ז"ל**
מוותיק תלמידי רבינו שליט"א בשיעור הקבוע בביהמ"ד אהבת חסד
נלב"ע כ"ב חשוון תשע"ג - תנצב"ה

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר”ג אדלשטיין שליט”א

פרשת חיי שרה תשפ”א (שנה ב') לפ”ק * גליון 48 * עיה”ק ירושת”ו * כתבי תלמידים

‘ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכיתה’

יקרא דשכבי - נחת רוח למת

והיינו שנתנית הצדקה נזקפת לזכותו של המת, ונחשב כאילו הוא בעצמו נתן צדקה באותו הזמן שנתנו עבורו, והרי הוא זוכה במצוה חדשה שלא הייתה לו בשעת פטירתו, ויש לו עכשיו נחת רוח מחמת המצוה, שהוא זוכה לקבל את שכרה אף על פי שהוא מקיים את המצוה בלא ייסורים, בלא יצר הרע ובלא קשיים, זה מה שאנחנו יכולים לתת למת בנתינת צדקה, או בלימוד משניות לעילוי נשמתו.

ונראה כי באמת יש עניין נוסף בקיום המצוות לעילוי נשמת הנפטר, כי מפני שכל עיקר ההתעוררות לעשיית המצוות באה מחמת פטירתו, נמצא שפטירתו היא שגרמה להוסיף מצוות ומעשים טובים בעולם, וכיון שהוא הגורם לכל אותם המעשים הטובים, זוכה מחמתם לתוספת שכר ותענוגי העולם הבא שעליהם נאמר (ישעיה סד, ג) “עין לא ראתה אלוקים וזולתך יעשה למחכה לו”.

זהו העניין של יקרא דשכבי, כי אמנם בסתם הספד מתקיים גם כן יקרא דשכבי, אך ההספד עצמו כמעט ואינו מוסיף זכויות למת, ואמנם יש בזה קצת זכויות, שהרי אנו עוסקים במצוה של חסד עם המתים, ונתעוררנו למצוה הזאת מחמת המת, א”כ הוא גרם לנו לקיים את המצוה, והזכויות האלו נזקפות לזכותו.

ועיקר התועלת למת היא כאשר מתעוררים מחמת פטירתו להוסיף מעשים טובים, שכל המעשים הטובים שעושים מחמתו נזקפים לזכותו, וגורמים לו נחת רוח גדולה מאד.

(מדברי הספד שנאמרו בכולל פוניבז')

‘ואבא היום אל העין’

יפה שיחתן של עבדי אבות - נקיות מנגיעות

והנהגה כזו היא נגד טבע האדם, כי בדרך הטבע כלל נגיעה משחדת, וזו היתה מעלת אליעזר עבד אברהם, שלא התחשב כלל בנגיעות, ואדרכה השתדל ופעל בכל כוחו להצלחת השליחות לטובת אברהם ויצחק.

הבה נתבונן במה שיש ללמוד משיחתו של אליעזר, ובאיזה אופנים השתדל להוציא לפועל את השידוך עם רבקה.

הנה יש לדייק שבתחילה כשדיבר עם אברהם ואמר לו (שם ה) “אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי” שם כתוב אולי מלא עם וי”ו, ורק אחר כך כשדיבר עם משפחת רבקה, וחזר בפניהם על כל הדברים שדיבר עם אברהם, שם כתוב חסר “אלי לא תלך האשה אחרי”, וצריך ביאור, שהרי מה שביקש להשיא את בתו ליצחק, היה כבר בפעם הראשונה כשדיבר עם אברהם, ומדוע זה נרמז בתורה בפעם השניה כשדיבר עם לבן ובתואל.

וביארנו המפרשים כי גם בזה באה תורה ללמדנו יופי שיחתו של אליעזר, שכשדיבר עם משפחת רבקה והציע להם את השידוך, סיפר להם גם את זאת, שהוא בעצמו רצה את יצחק כחתן לבתו, אבל אברהם אמר לו בני ברוך ואתה ארור, ונתכוון בזה ראשית להראות להם שאברהם מחשיב אותם, שהוא רוצה אותם ולא אותה, וגם שידעו את חשיבותו של יצחק, שלא מספיק לו הבת של אליעזר שהיה גדול בתורה וביראה כמבואר בחז”ל, אלא צריך יותר מזה.

ואף שלא היה חייב לספר להם זאת, והרי זה גנאי בשבילו שהוא ארור ואברהם לא חפץ בו, אף על פי כן הלך וסיפר להם זאת, כדי לשכנע אותם

הנה חובת ההספד הכוללת שני חלקים, האחד הוא לדבר בשבחי המת, להתעורר ולהשתתף בצער, והשני הוא יקרא דשכבי, מפני שהמת נהנה ממה שמכבדים אותו.

והדברים טעונים ביאור, מהו החיוב המיוחד של יקרא דשכבי, הרי בחיים לא מצינו חיוב אלא בכבוד אביו וכבוד רבו ותלמיד חכם, ומה נשתנה מת שכולם חייבים ביקרו, וכי כבוד המת קודם לכבוד החיים, אדרבה, מפורש בראשונים בכתובות (יז, א) שכבוד החיים קודם לכבוד המתים, ומהו הטעם שחייבים ביקרא דשכבי יותר מן החיים.

והנראה בזה כי ענין יקרא דשכבי הוא לגרום נחת רוח לנשמת הנפטר, מפני שאדם חי יש לו הרבה דברים שהוא נהנה מהם בגשמיות או ברוחניות, אבל המות אין לו שום הנאה, זולת הכבוד שהיא הנאה נפשית הקיימת אף לאחר המיתה.

ואמנם יש עוד נחת רוח למת גדולה מן הכבוד, והיא כאשר מזכים אותו במצוות, כי המת הוא ‘עומד’ ולא ‘הולך’ וכבר אינו יכול לקיים עוד מצוות, כמו שאמרנו (שבת ל, א) במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות, וכאשר מזכים אותו במצוות גורמים לו נחת רוח גדולה מאד.

והדברים מפורשים בשולחן ערוך או”ח (תרכא, ו) “נהגו לידור צדקות ביום הכיפורים בעד המתים ומזכירין נשמותיהם, דהמתים גם כן יש להם כפרה ביום הכיפורים”, ופירש במשנה ברורה שם (ס”ק י”ט) “דאמרינן אילו היה חי היה נותן גם כן צדקה ואפילו אם היה עני היה טהור לב ורוצה ליתן”, ע”כ.

רש”י מבאר מדברי המדרש: אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורגמן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה, ע”כ.

“שיחתן של עבדי אבות” היינו כל מה שאליעזר דיבר, שאין שם הלכות ואין שם דינים, רק סיפור דברים איך שאליעזר דיבר, זה יפה יותר מתורגמן של בנים - יותר מדברי תורה, שיש הרבה דברי תורה, הלכות גדולות מאד שלא ניתנו אלא ברמיזה, ונלמדים מדרשה של מילה אחת או אות אחת, וכגון מה שדם השרץ מטמא כבשרו, נלמד מיתור אות אחת במקרא, ואילו שיחתו של אליעזר עבד אברהם נכתבה בתורה באריכות גדולה, תחילה כשדיבר עם אברהם, ובשעת השליחות, ואחר כך כשחזר וסיפר הכל למשפחת רבקה, ורואים מזה שהשיחה של עבדי אבות היא יותר יפה, וכנראה גם חשובה, יותר מגופי תורה. ויש להתבונן בטעם הדבר מה המיוחד בשיחתו של אליעזר, ומפני מה זה חשוב יותר מדברי תורה.

וביארנו המפרשים, כי בשיחתו של אליעזר רואים הנהגה של מידות טובות מאד, שאף שהיתה לו נגיעה עצמית שלא להצליח בשליחותו, לא התחשב בנגיעות כלל, ועשה כל מה שהיה יכול למלא שליחותו לאברהם בנאמנות גמורה, והיינו, שהרי מובא ברש”י לעיל שהיתה לו בת לאליעזר וביקש להשיאה ליצחק, אבל אברהם אמר לו: בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך, וכשהלך אליעזר למצוא שידוך ליצחק, הרי היתה לו נגיעה, שאם לא ימצא שידוך אולי בליית ברירה יסכים אברהם להשתדך עימו ולהשיא את בתו ליצחק, ואף על פי כן הנגיעה לא השפיעה עליו כלל, ועשה כל מה שהיה יכול להצליח בשליחותו לאברהם.

ובנוסף רואים, כי לאחר שראה על פי הסימנים שבאמת מצא את השידוך המתאים ליצחק, כתוב (שם כו-כז) **ויקוד האיש וישתחו לה' ויאמר ברוך ה' אלקי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמיתו מעם אדוני וגו'**, וכן להלן (שם מח) **ואקוד ואשתחוה לה' ואברך את ה' אלקי אדוני אברהם אשר הנחני בדרך אמת וגו'**, וכשהסכימו לשלוח עימו את רבקה שוב כתוב (שם נב) **וישתחו ארצה לה'**, ופירש רש"י: מכאן שמודים על בשורה טובה.

והיינו ששמח כל כך בהצלחת שליחותו, עד שהרגיש שהוא חייב להודות על זה, כי הוא יודע שזה לא בדרך הטבע אלא בידי שמים, והוא מודה בשביל יצחק, כאילו שהוא בעצמו קיבל חסד, כי הוא גם כן נהנה ושמח שהצליח למלא שליחותו לאברהם, ואף שיש לו נגיעה שצריכה להפריע לשמחה, זה לא הפריע כלל, אלא שמח בכל לבו, והודה וברך להקב"ה על שהצליח דרכו למצוא שידוך כרצונו של אברהם.

ועל כך אמרו יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים, כי **משיחתו של אליעזר עבד אברהם לומדים הנהגת מידות טובות**, ומידות טובות זה יותר מתורה, כי בלי זה התורה היא לא תורה, ואינה בשלמות, כמו שידוע **מרי חיים ויטאל (שערי קדושה ש"א פ"ב)** שמטעם זה לא נכתבו בתורה מצוות מפורשות על כל ענייני המידות, משום שהמידות הן הקדמה לתורה, ומשיחתן של עבדי אבות למדנו מידות טובות שהם היסוד לכל התורה.

ולהשפיע עליהם יותר שיסכימו לשלוח את רבקה, וזה למרות הנגיעה שהייתה לו שרצה בתחילה את יצחק לבתו ואולי בלית ברירה לבסוף יסכים אברהם להשתדך עימו, לא התחשב בנגיעה כלל ואף סיפר גנות על עצמו כדי להצליח למלא השליחות כרצונו של אברהם.

עוד רואים, שאליעזר התפלל תפילה גדולה להצלחת השליחות (שם יב) **ה' אלקי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם וגו'**, וכן להלן (שם מב) **אם ישך נא מצליח דרכי אשר אנכי הולך עליה**, והתפילה עזרה, שנזדמנה לו רבקה בתפילתו (רש"י שם סו), והרי כדי שהתפילה תעזור צריך להתפלל בכל הלב, ותפילה שאינה בכל הלב אינה נחשבת, כי תפילה היא עבודה שבלב (תענית ב, א), **ומזה שנתקבלה תפילתו של אליעזר רואים שהייתה תפילה אמיתית מעומק הלב**.

ואף שרצה מאד את יצחק כחתן לבתו וידע שאם ישתדך עכשיו עם רבקה שוב אין סיכויים שישתדך עם בתו, למרות זאת ביקש מכל הלב נגד מה שרצה, נגד הרצון הקודם, והשתנה רצונו! **עד כדי כך שירת באמונה את אברהם, שלא רק בטלה 'דעתו' אלא גם בטל 'רצונו'**, כזו התבטלות של חסד ואהבת הבריות שהנגיעה לא השפיעה עליו כלל, והתפלל מכל הלב לא בשביל עצמו אלא בשביל אברהם ויצחק.

העולם נוהג לקרוא לפרשתנו על שם ענין השידוכים, בבחינת מעשה אבות סימן לבנים, ראינו בשל כך, להביא מעט מדברי רבינו שליט"א המתייחסים לענין זה, באספקלריא של תורה ובבהירות האמונה, הדברים נלקטו מתוך שיחות רבינו ויש עוד רבות בפי תלמידים, אך מקוצר הזמן והמקום לא הספקנו להרחיב היריעה, ועכ"פ נשמח בכל תוספת שישנה ביד הקוראים. (המשך יבוא בשבועות הקרובים)

העיכוּב בשידוך לטובה

יש בחורים שמודאגים ממה שעדיין לא מצאו שידוך, והנה באמת אמרו (מועד קטן יח, ב) בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, ולפעמים אותה הבת עדיין צעירה ורק צריך לחכות שתתבגר, וכן ראיתי בעיני מעשים שהיו, אבל גם יכול להיות שהבחור עדיין אינו מתאים ומוכשר לנהל בית, כי צריך אחריות להיות בעל בעמיו, שהוא המנהיג והמשפיע, והוא המשענת של בני הבית, ועליו לחפש עצות מה לעשות כדי שיהיה בר הכי, ולפעמים יתכן שעדיין אינו מספיק בן תורה, וצריך ללמוד יותר בהתמדה כדי שיתאים לזה.

עכ"פ, כל קשיים ועיכוּבים בשידוכים הם בהשגחה מן השמים, וכפי שאמר לי פעם אדם שהשיא כמה מבנותיו, ואצל כל אחת מהן היו השידוכים באופן אחר, ואמר כי בשידוכים אין קושיות מדוע פעם ככה ופעם ככה, מפני שרואים בחוש את ההשגחה, וכל מה שיש פחות או יותר קשיים, הכל בהשגחה ובחשבון כדי שהזיווג יצא לפועל, וכדי לקבל את השלמות הנצרכת לתועלת השידוך.

על ה' יזעף לבו

הכרתי אדם שהיתה לו בת כישרונית ומלומדת מאד, וכשהגיעה לפרקה חיפש עבורה שידוך מיוחד, ולא היה בנמצא, ונשארה שנים רבות בלי שידוך, והיה לו צער גדול מזה, ופעם אחת אמר לי שאין לו כעס על אף אחד, ואינו מאשים אף אדם במצבה של בתו, מפני שהוא מאמין שהכל בהשגחה, אבל הוא חושש שלא יהיה בבחינת "ועל ה' יזעף לבו" (משלי יט, ג) מפני שקשה לו להבין מדוע זה לטובתו, והוא מצדיק עליו את הדין.

וזהו כי כאשר אדם רואה שאינו מצליח אזי "על השם יזעף לבו", הוא כועס על הקב"ה שאינו עוזר לו להצליח בדרכו, ומה שאינו כועס על בני אדם שלא עזרו לו, זהו מפני שהוא קצת בעל אמונה, ומבין שהכל בהשגחה ומן השמים מעכבים בידו, אבל באיוולתו הוא כועס על הקב"ה, וחושב לעצמו שהרי יש לי שאיפות ומטרות טובות, ומדוע אין עוזרים לי מן השמים להשיג את המטרות האלו, ואינו מבין כי הסיבה האמיתית שאינו מצליח היא מפני שאיוולת בידו, שהוא הולך בדרך שאינה נכונה, ולכן אינו מצליח.

ואילו אדם שאינו בעל אמונה כלל ואינו מבין שהכל בהשגחה מאשים אנשים אחרים במה שאינו מצליח, וכועס עליהם מדוע אינם עוזרים לו כפי שהוא רוצה, אבל מי שהוא קצת בעל אמונה אינו בא בטענות על אף אדם, מפני שמבין כי מן השמים מעכבים בידו ולא נותנים לו את ההצלחה, ומכל מקום כיון שהאמונה אינה שלמה יכול להיות שעל השם יזעף לבו, והיינו שהוא כועס ואינו מבין מדוע אין עוזרים לו מן השמים.

שידוך לפי ערכו

מעשה שהיה עם שידוך באחד בן תורה שלמד בישיבה, ולאחר נישואיו אמר לי שהעולם הפסיד משפיע ומזכה הרבים, והתכוון על עצמו שהיה יכול להיות מזכה הרבים ומשפיע גדול, והסיבה שאינו כן מפני שלא זכה להשתדך עם אחד שידאג לו למשרה של זיכוי הרבים, והיה סבור כי העולם אין להם זכויות למזכה הרבים כמוהו, אבל האמת שהוא בעצמו לא היה ראוי לזה, והעריך את עצמו יותר ממה שהוא.

ניתן לקבל את הגיליון במייל: MIMEGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

ברכת מרדכי

חידושים וביאורים מפי מרן ראש הישיבה
הגרב"מ אזרחי שליט"א בהלכה ובמוסר

בס"ד

פרשת חיי שרה תשפ"א

מופץ ע"י

מערכת "קובץ גליונות"

בעומק הפרשה

ויהיו חיי שרה מאה שנה
ועשרים שנה ושבע
שנים... (כג, א)

"בת ק' כבת כ' לחטא" (רש"י)
וצ"ע, הלא כבר משנת י"ב היא בת
עונשין, ומה זה שאמר "כבת כ' לחטא".
והנה ביבמות פ ע"א, נחלקו רב
ושמואל, בסרים ואילונית, אם נעשים
גדולים למפרע. היינו, שכיון שנתברר
שהם גדולים, ממילא, זמן גדלותם הוא
משנת י"ג או י"ב. אבל שמואל אית ליה
התם, שלא נעשה גדול למפרע. היינו,
שזמן גדלותו, הוא משנתו העשרים. ואשר
לפי"ז, כיון ששרה היתה אילנית, ממילא,
לפי דעת שמואל, עד שנת כ' אינה בת
עונשין. אכן צ"ע לפי רב.
וראיתי בפנים יפות, שפירש בדעת
רש"י, שזה בדיני שמים, שאינם מענישים
עד שנת כ'. אשר לפי"ז נראה, שפירש כן,
רק לדעת שמואל, ואילו לשיטת רב, אמנם
פשוט הוא כהנ"ל. ודו"ק.



ויקם השדה והמערה אשר
בו לאברהם לאחוזת קבר
מאת בני חת (כג, ב)

וצ"ע, מדוע לא נכתב ה"ויקם" וגו',
קודם, לפני הקבורה. כמו"כ צ"ע, מהו
"אחוזת קבר".
ונראה, לפי מתניתין בנזיר סד ע"ב
(ובתוס' שם): "המוצא מת וכו' שנים נוטלן
ואת תפוסתן מצא שלשה אם יש בין זה
לזה מר' אמות ועד שמונה אמות הרי זה
שכונת קברות". ובתוס' שם, שאסור ליטולן
ולפנותן. עיי"ש היטב בד"ה מצא וכו'.

ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ויבא אברהם
לספוד לשרה ולבכותה (כג, ב)

"התחיל אברהם לבכות עליה ולומר אשת חיל מי ימצא בטח בה לב בעלה (משלי לא, י),
אימתי וכו' דרשה צמר ופשתים, בין יצחק לישמעאל, שאמרה (בראשית כא, י) גרש האמה

הזאת ואת בנה" וכו' (תנחומא חיי שרה,
ד)
- דרשה את פרשת "צמר ופשתים",
פרשת שעטנז. חדרה שרה לעומקה של
פרשת שעטנז, ודלתה משם הוראה
למעשה.
ההוראה היא: "המוצא כלאים בבגדו
פושטן אפילו בשוק, מאי טעמא, אין חכמה
ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא,
ל), כל מקום שיש חילול השם אין חולקין
כבוד לרב" (ברכות יט:).

- יצחק וישמעאל, "שעטנז" המה.
כל תקרובת של ישמעאליזם בתוך
ה"יצחק", שעטנז הוא. כשם שכל תקרובת
של פשתים, אפילו חוט אחד, שעטנז הוא.
ולכן, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה
לנגד ה'. חייבים לפושטו אפילו בשוק.

- חייבים לגרש את בן האמה.
כי במקום שיש חילול השם, "אין חולקין
כבוד לרב", גם אם הוא אברהם אבינו!
זו היא גדולתה של שרה.
וזהו הספדה.



ותמת שרה בקרית ארבע (ב, כג)

"כששב אברהם מזה המדינה בשלום, חרה אפו של סמאל, שראה שלא עלתה בידו לבטל
קרבנו של אברהם. מה עשה, הלך ואמר לשרה, לא שמעת מה נעשה בעולם. אמרה ליה,
לא. אמר לה, לקח אברהם את יצחק בנך ושחטו והקריבו על עזלת מוקדה. התחילה
בוכה ומלילה, שלש בכיות כנגד שלש תקיעות, שלש יללות כנגד שלש יבבות, ופרחה
נשמתה ומתה. ויבא אברהם, מהיכן בא, מזה המדינה בא" (פוד"א; בר"ר נת, ה)

אשר בשטניותו ישקיע, כדי להשיג ולמלא
שליחותו.
יפעיל חרון אף.

- חרון אף, שטניות מצד עצמה היא.
מפעילה רוע. יוצרת משאבי כח לביצוע
שטניותו.

- הולך אל שרה, עושה את מה שרק שטן
מסוגל לעשות. בחרון אפו, מספר לשרה,
משלב אמת ושקר, מפעיל כל יכולת, הורג
אותה, ובלבד להפיק מאברהם עצבון כל
שהוא, ולו הרהור.

בוזה יפסיד אברהם את כל אשר השיג.
ממותת את שרה. אולי בשל כך יעלה
הרהור או עצבון רוח על מעשהו בעקידה.
לא הצליח.
אבל את שליחות שטניותו, ביצע.

פלא. וכי מוסמך הוא ל"חרון אף". וכי
בידו של מלאך לכעוס או שלא לכעוס. מי
מתחשב בכעסו. וכי היכן שמענו שלמלאך
חרון אף, נקמנות.

שליחותו של סמאל, היא שטניותו. כל
אשר לו, יתן, כדי להפריע בעד אברהם
אבינו. אם לא הצליח למנעו, יעקוף אותו,
יבוא מאחורי גבו וימנעוהו רטרואקטיבית.
הכיצד?

בכל מחיר יוציא הימנו חרטה, או נימה
של הצטערות, של עצבון, של שברון לבב,
שאלה, תהייה כלשהי... ובלבד, שיהא בכך,
לו פירור מ"תוהא על הראשונות" (קדושין
מ.).

במרץ, בלא לאות, בעבודה, בעמל. כל



ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו, שים נא

ידך תחת ירכי (כד, ב)

"המושל, ב' במסורה. הכא, ואידך, אם רוח המושל תעלה עליך (קהלת י, ד). שא"ל אברהם, אפילו אם רוח המושל או שום אונס יעלה עליך, מקומך אל תנח, אלא לך לארצי" (בעק"ט)

כך הייתי מפרש את זה -

לאמור: שמע נא עבדי אליעזר. אל נא תסתתר מאחורי כל אונס שהוא. כי אין טענת אונס, אצל שידוכי בני יצחק. שום אונס.

גם לא אונס זה של תאוות הממשלה - "המושל". אף זה לא יפסדך. זהו אשר אנו מרבים לתאר אותו - מעשה

בעלות.

ואין לך יותר יצר הרע של מעשה בעלות, מאשר אצל שדכן.

כל שדכן, לא פחות מאשר חפץ הוא ומעוניין בפרנסה משידוכי, "שולט" הוא ב"ממשלתו", בהכוונותיו וב"בעלויותיו". - בכך שהשידוך נתון בידי...

בעומק הפרשה

ולכן, כיון שנקברה שרה, והיו שם גם אדם וחווה, הוו להו ג' קברות, והלא זוהי "שכונת קברות", והיינו "אחוזת קבר". לכן כתב את ה"ויקם" רק אחרי סיום הקבורה. ודוק.



גר ותושב אנוכי... (כג, ד)

"אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שא"ל הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת" (רש"י בשם מדרש אגדה)

ונראה עוד, עפ"י הא דדרשנין מ"ועשית הישר והטוב", שיש "דינא דבר מצרא". וא"כ י"ל, שלכן פנה אברהם אל בני חת, ולא אל עפרון עצמו. משום שהוא רצה לשכנע אותם, שלא יפקיעו את הקרקע, מחמת "דינא דבר מצרא".

ועיין להלן בפסוק, שהם ענו לו: "איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבור מתך". ולפי המבואר, היינו, שהם לא יעקבו, מצד "דינא דבר מצרא".

לכן, כשאברהם בא לשכנע אותם שאין כאן "דינא דבר מצרא", נימק, דהיינו טעמא, משום שהארץ, כבר מעת ה"הבטחה", שלו היא. נוכחות הפסוק "והכנעני אז בארץ", היינו שרק "אז", היתה של הכנעני, אבל לפני"כ, היתה בחלקו של שם, ולקחוה הכנענים ממנו. לפיכך, יש לאברהם דין של "בעלים הראשונים", שאם קנו, אין לגביהם דינא ד"בר מצרא". ועיין ברמב"ם פ"ב ה"ו משכנים, שגם ב"לוקח מן העכו"ם" אין בו דין בר מצרא.

ולפי"ז, הפירוש "גר ותושב", היינו, שאם לא "גר", אז "תושב", מחמת "בעלים הראשונים", שהרי היה של "שם".

והם ענו לו: "נשיא אלקים אתה בתוכנו". היינו, שכמבואר בגמ', שלת"ח לא נאמר "דינא דבר מצרא". ולכן, אין זקוקים לטענת אברהם. משום שבלא"ה, אין כאן דינא ד"בר מצרא" כמבואר. ודפח"ח. (פנ"י). ועיין בר"מ פ"ד ה"ה, שת"ח קודם לשכן. ודוק.



וירץ העבד לקראתה, ויאמר, הגמייאני נא מעט מים מדרך. ותאמר, שתה אדני... ותרך עוד אל הבאר לשאוב ותשאב לכל

גמליו... (כד, יז-כ)

שואלים:

היתכן לבדוק את רבקה, רק עם מדת החסד? הכי שאר המון המדות, לא נחוצות הן לבנין אישיותו של האדם. הכי בהעדרותן, לא יעדרו יסודות הנחוצים כל כך לכלל ישראל.

למה נבדקה רבקה רק במדת ה"חסד", מדוע לא גם בשאר מדות. התיירץ הוא -

כי אין כחסד, בדיקה יסודית גם לשאר מדות. אין לך מדה, אשר כלולות בה מצוות הרבה, כמו זו של חסד.

אין לך מדה, אשר ח"ו תשמש כסות עיניים למדות הרבה, כזאת של "חסד".

הגע עצמך. כמה מסירות על בעל החסד לעבור, עד כי אמנם תהא זו גמילות חסדים טהורה.

- יעסוק אדם בחסד, ובעיצומה של עשייה, הגביה עיניו לצדיק, כאומר, "הראיתוני". נו, מה בדעתכם, עשיתי משהו...

- הפך הלה את החסד, קרדום לחפור בו, ל"אמצעי פרסום"...

אמנם נעשה כאן חסד עם פלוני, אך "הוא" לא עשאו.

- "הוא", עסק בפרסומו האישי... - כעבור זמן, תחלוף מחשבה בקרבו:

כלום אמנם יודע פלוני על החסד אשר עשיתי עם פלוני אחר. ואם יודע, איך "יתכן", שלא שפך עלי קיתונות של שבחים...

- חלפה מחשבה במוחו: כלום גם פלוני אחר מסוגל הוא לעשיית המבורכת...

- הפך האיש את גמילות החסדים שעשה, ליוהרא גסה...

- לגאווות מדופלם רטרואקטיבית. וכדו' וכדו'.

בדוק נבדקה רבקה, לא רק אם גומלת היא חסדים, אלא גם כמה נקיות יש בדבר, כמה חסדה טהור, נקי.

- חסד נטו...

אדם אשר עושה את שעושה גם עם דומם, גם עם צומח, גם ללא קבלת תמורה כל שהיא, גשמית, רוחנית -

אדם כזה, אמנם בעל חסד הוא.

אך לא רק בעל חסד. גם ענוותן, גם סבלני, גם אנטי אגוצנטרי.

גם וגם וגם. אין ספור...

לכן, בדוק יבדק האיש ב"חסדו", אך בעצם, תמונה ברורה תתקבל, מאישיותו הכוללת, על שלל מדותיה ותכונותיה.

חסד של "מה הוא... אף אתה..." (סוטה יד.).



בעומק הפרשה

ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא

(כג, טו)

"דשויה ארבע מאה סלעין דכסף" (ת"א)

ואמר הגר"א, דהחשבון הוא מדויק. עפ"י כתובות יז: "נטילתה כנתינתה מה נתינתה בשישים ריבוא אף נטילתה בשישים ריבוא". א"כ, ע"כ צריכים היו להיות שם בהספדה ולוייתה, שישים ריבוא. והנה בסוכה דף ז איתא ד"גברא באמתא יתיב". ולפי"ז צריכים כאן להיות שישים ריבוא אמות. והנה בכור, יש 75,000 אמות מרובעות, שהרי בבית כור יש 15 בית סאתים, ובית סאתים, הוא כחצר המשכן, 100 על חמישים, שהם 5000 אמות מרובעות. וכשנכפיל 5000 ב-15, יצא 75,000. ואם נצטרך 600,000 אמות, בהכרח שיהיו 8 כורים. והגמ' בערכין דף כה אומרת, שבית כור נפדה בחמישים. וא"כ כשנכפיל חמישים בשמונה, יהיה בדיוק 400. ודפח"ה.



בת בתואל אנכי בן מלכה אשר ילדה לנחור

(כד, כד)

תלתה הזכרים באם והנקבות באביהם, כמו שאמרו חז"ל שאשה מזרעת תחילה זכרים ואיש מזרע תחילה נקיבות. ודו"ק.



תשב הנערה אתנו... ונשאלה את פיה

(כד, נה-נז)

ונראה, שבדווקא אמרו זאת עתה, משום שהרי אב, כשמקדש את בתו הקטנה, אינו צריך את דעתה. אבל אם אמה ואחיה מקדשים, בעיני דעתה, כדאיתא ביבמות פרק בית שמאי. ולכן, כיון שמבואר ברש"י כאן, שבתואל מת, לכן אמרו הם, "ונשאלה את פיה".

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים

באים (כד, סג)

"יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו. יצחק זיווגו בא אצלו, וירא והנה גמלים באים. יעקב הלך אצל זיווגו, ויצא יעקב (שם כח, י) (בר"ר סח, ג)

אבל כשבא לידי מסקנא "לשאת" את עיניו, כשהרגיש אל נכון כי שידוכו "בא" אצלו -

או אז ידע, כי זהו שידוכו! זהו זיווגו! ואף על פי כן, לא נשאה לאשה, עד אשר הביא את רבקה האחלה שרה אמו, וכשנוכח, שהגר שכבה עם מותה של אמו, שב והאיר.

- שהעיסה, שוב ברכה יש בה. - שהנה, שרה אמו היא שבאה עם רבקה ארוסתו.

או אז נשאה לאשה! (עי' רש"י בראשית כד, סז).



רבי פנחס בשם ר' אבהו, מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שאין זיווגו של איש אלא מן הקב"ה. בתורה מנין, ויען לבן

ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר (בראשית כד, נ). בנביאים (שופטים יד, ד)

ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא. בכתובים היינו דכתיב (משלי יט, ד) ומה' אשה משכלת (בר"ר).

התורה וכרצון ה', - "רואים" את יד ה'. רואים בחוש. לא רק יודעים - רואים!

זהו שאמרו, כי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, שאין זיווגו של איש אלא מן הקב"ה.

לאמור: כי אם שידוכין של תורה המה, שידוכין שרוצה בהם הקב"ה - רואים בחוש כי "מה' יצא הדבר".

רואים זאת באובייקטיביות. ואם זוכים להיות אובייקטיבי, ויתרה מזאת: זוכים להוביל שידוך במהלך תורת מושלם, הרי אז, אמנם רואים בחוש כי מה' יצא הדבר!

מותר לצפות לכך.

ניתן לראות זאת!!!

אף מאמר חז"ל זה, פלאי. מאי קמשמע לן. וכי דווקא שידוכים הינם מהשם? ושאר כל מהלכי הבריאה, הכי יש בהם דבר שאינו מן השם? מה, איפוא, יוצא מן הכלל בשידוכין.

ידעתי, כי דרשנים דורשים, כיד ה' הטובה עליהם, הן את המאמר הקודם, הן את זה, שבעצם הינו חלקו הראשון של אותו מאמר. אך אולי נצליח בע"ה, לחדור אל הפשט. ללמוד.

כי גם אם ברור ופשוט, שיד ה', היא העושה ו"משגיחה" על כל המעשים - אין "מקרים" בעולם! אין "דרך אגב"! אין "ממילא"! -

אבל גם אם יודעים זאת, לא תמיד "רואים" זאת!

שידוכין, שאני.

- אם שידוכין של תורה המה, כרצון

בעומק הפרשה



ואבא היום אל העין (כד, מב)

"מכאן שקפצה לו הדרך" (רש"י)
וצ"ע, איך יאמינו לו. ואמר הרבי ר'
העשיל, עפ"י לעיל (כד, י) ש"שטר מתנה
נתן ליצחק", ממילא רואים את התאריך.



ומגדנות נתן לאחיה ולאמה ויאכלו וישתו הוא

והאנשים אשר אתו (כד, נג-נד)

וצ"ע, מדוע אכלו רק הוא והאנשים,
ולא רבקה ומשפחה. ועוד, שהרי במדרש
מבואר להדיא, שמגדנות היינו קליות
ואגוזים. ומדוע לא אכלו.
ונראה, שהרי הם היו אכלים על בתואל.
וא"כ, אע"פ שיותר באירוסין, אבל
בסעודת אירוסין אסורים, כמבואר
ברמב"ם, ודפח"ח. (מין הגרמ"ש
צוקללה"ה).



הוא אדוני (כד, סה)

והנה בכל הפסוקים שלפנ"כ, לא הוזכר
"אדוני", אלא כשהמכוון הוא לאברהם.
ונראה, דהנה באמת צ"ע, איך קרא ליצחק
אדוני, הלא אברהם הוא אדונו. וע"כ צ"ל,
לפי המבואר לעיל (כד, י) "וכל טוב אדוני
בידו", ובפירש"י: "שכתב שטר מתנה
ליצחק על כל אשר לו", עיי"ש. וא"כ, כיון
שגם אליעזר היה בכלל נכסי א"א, ממילא
שהוא נכלל בשטר שניתן ליצחק. ומיהו
השטר ניתן לאליעזר, בתנאי שיהיו
קידושין, ורק אז הם יחולו. ולכן, כל הזמן,
אמר "אדוני אברהם", משא"כ לאחר
שהלכה עמו רבקה, שפיר אמר לה "הוא
אדוני", שהרי כבר חלה המתנה ליצחק.
וגם אליעזר נכלל בכלל השטר של העברת
הנכסים ליצחק. ועיין בת"א ובשאר
תרגומים, שתרגמו כאן, שאליעזר הוא
עבדו של יצחק.

שו"ת בעניני הפרשה

מתוך קובץ "עיון הפרשה"

שליחות אליעזר לקידושי רבקה

ישראל היה להם, הא אליעזר עבד היה, ועבד
אינו כשר לשליח קידושין, דאינו בתורת גיטין
וקידושין (גיטין כג ע"ב). וצ"ע.

מלבד כל מה שידוע בזה, נאולי גם זה ידוע: א.
בילפותא נאמר רק "מה אתם וגו' אף אתם" וגו',
ונ"פ שלפני מתן תורה לא שייך הברל ביניהם, כי
סוכ"ס כולם בני נח נינהו. ב. "אינו בתורת", לא
שייך לפני מ"ת, שהרי עדיין אין תורה. ומה שהיא
עד ש"לא ניתנה", אין זה "אינו בתורת".

ולקחת אשה לבני ליצחק (כד, ד)

תוס' (כתובות ז' ע"ב ד"ה שנאמר) הביאו
ממסכת כלה, דילפינן מאליעזר ברכת אירוסין.
וכתבו שם דלפ"ז יש ללמוד שגם בקידושין
שע"י שליח מברכין.

והוכיחו האחרונים מהבא, שאליעזר היה שליח
לקדש אשה עבור יצחק, ולא רק שליח לברר
אשה ולהביאה ליצחק ויצחק יקדשנה. ולפי כל
זה יש לעיין, ממה נפשך אי האבות היה להם
דין בני נח, כיצד עשה את אליעזר שליח, הא
אין שליחות לעכו"ם, ואי נימא דהאבות דין



ברכת אירוסין ונישואין אצל רבקה

הנישואין נעשו רק לאחר מכן על ידי יצחק עצמו
כשבאה רבקה אצלו, ומאי שייטא הכא ברכת
נישואין.

ומדוע לא ירכיבם על החמור בדרך מן האירוסין
אל יצחק, ששם יהיו עשרה לנישואין, כשיצחק
ישאנה, ואליעזר דאג גם לאירוסין בבית לבן וגם
לנישואין בבית יצחק.

ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך
(כד, י)

כתב חזקוני: עשרה גמלים להרכיב עליהן עשרה
אנשים לברך ברכת אירוסין ונישואין.
והנה, הא דברינו ברכת אירוסין, הוא משום
שאליעזר היה שליח לקדש את רבקה ליצחק,
ומדין שליח יכול לברך (עי' תוס' כתובות ז ע"ב
ד"ה שנאמר).

אמנם לשון החזקוני "ונישואין" צ"ב טובא, הא



ברכה על בשורה טובה

ששמעה ממשוה רבינו, ואילו הכא בידך על
ה"בשורה", שהבין וידע מתוך מה שאירע שם עם
רבקה, כי הקב"ה המציא את זוגתו של יצחק בן
אדונו. אבל בינתיים אין זו אלא "בשורה".
וי"ל שזהו התירוץ גם על הקושיא הנוספת כאן,
משום שמאליעזר לא למדו, משום שבידך על
ה"בשורה", וזו ברכה בפנ"ע, כי זה ענין בפנ"ע,
היינו היעוד והגילוי מן השמים כי זאת היא זוגתו
של יצחק. אבל הנהגת הקב"ה עם ישראל שאני,
שאעפ"י שהיא הנהגה ניסית כאשר היה במצרים,
אבל סוכ"ס הנהגת הקב"ה עם ישראל היא, ועל
הנהגות לא ברכו עד עתה.

ויאמר ברוך ה' אלקי אדני אברהם (כד, כז)

בבראשית רבה (ס, ו): מכאן למדו שמברכין על
בשורה טובה.

וצ"ע, דבברכות נד ע"א ילפי לה מדברי יתרו
"ברוך ה' אשר הציל" וגו' (שמות יח, י), ומפני מה
לא למדו זה מדברי אליעזר הכא דמוקדם בקרא.
וביותר צ"ע, מהא דאיתא (סנהדרין צד ע"א
ומבילתא יתרו) גנאי הוא למשה ולשראל שכלם
לא אמרו ברוך ה' עד שבא יתרו. ולכאורה מה
טעם לא למדו זאת מאליעזר, הא ידע משה את
כל אשר אירע לאבות.

אולי, אצל יתרו, בידך על עצם ההצלה, כפי

מערכי תורה

חיי שרה

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

אהלי האמהות - מקום השראת השכינה

בעת שנשא יצחק את רבקה כתוב (כ"ד, ס"ז) 'ויביאה יצחק האהלה שרה אמו, שהכניס את רבקה לאהל שרה אמו, וברש"י הביא דברי חז"ל שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האוהל ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו. וברמב"ן כתב כי מעת שמתה שרה לא נטו אהלה כי אמרו לא תבא אשה אחרת אל אהל הגבירה הנכבדת, וכאשר ראה רבקה הביאה אל האהל ההוא לכבודה ושם לקחה. ומבואר שהיה ענין מיוחד באהל שרה, ורק את רבקה הביא לתוך האהל. ויש להתבונן למה היה צריך להביא את רבקה דוקא לתוך אהל שרה אמו, ולמה לא נטה אהל חדש לרבקה, ואיזה ענין יש שתהיה דוקא בתוך אהל שרה.

ואדרבה, אם מעלת רבקה מועלת שיהיה נר דלוק מערב שבת לערב שבת ויהיה הענן קשור על האהל והברכה תהא מצויה בעיסה א"כ בודאי שיכול היה לעשות בעבורה אהל חדש בפני עצמו, ויהיו שם כל המעלות והעניינים האלו. ונראה לבאר הענין, דהנה בבעל הטורים בפרשת ויצא כתב שאהל לאה הוא המשכן שעשה בצלאל שבא משבט יהודה שיצא מלאה, ואהל רחל הוא משכן שילה שבחלק יוסף, וגם נכלל בהם שהם כנגד נוב וגבעון ובית עולמים. ומבואר דהאהלים של האמהות הם בית המקדש. וברמב"ן בתחילת חומש שמות כתב וכשבאו אל הר סיני ועשו משכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוך עלי אהלם והם המרכבה וכו'. ומבואר בדבריו שהמשכן שבו השראת השכינה הוא במקום אהלי האבות, ורק כשחזרו ישראל למעלת אבותם זכו למשכן ולהשראת השכינה כמו שהיה אצל האבות באהליהם. ומבואר מכל זה דאהלי האבות והאמהות היה מקום של השראת השכינה וכמקום המשכן ובית המקדש. ובזה יש לבאר דלכן לא נטה אהל חדש לרבקה, כי אדרבה האהל של שרה הוא המקום של השראת השכינה, והוא הוא מקום המקדש, וכל הענין הוא רק שרבקה גם היא תבא למעלת האמהות להיות באהל השכינה, ולכן הביאה דוקא לאהל שרה אמו ולא עשה לה אהל חדש.

זיווגו של יצחק - מה יצא הדבר

הנה כשאליעזר בא למצא את זיווגו של יצחק, התפלל לה' שימצא לו על ידי סימנים את הנערה הראויה ליצחק, ועל ידי סימנים יהא הוכחה שהיא הנערה הראויה ליצחק, ובגמ' בחולין דף צ"ה ע"ב מבואר דמעשה אליעזר היה בגדר של ניחוש, שאליעזר ניחש מי תהיה הנערה. [וכבר דנו הראשונים למה לא היה בזה איסור דלא תנחשו. יעויין בכס"מ פי"א מהל' ע"ז ה"ד מש"כ בזה בשם הר"ן ועוד]. ויש להבין למה הוצרך אליעזר למצא הזיווג דוקא באופן זה של ניחוש, ולמה לא ביקש למצא כדרך העולם בחיפוש וביקוש, ומהו טיב הענין לעשות באופן כזה של ניחוש.

וביותר צריך להבין שהרי בגמ' בתענית דף ד' ע"א ששאלת אליעזר הייתה שאלה שלא כהוגן, שמא תהא חигרת או סומא, ואם כן בודאי שצריך להבין למה עשה כן ששאל שלא כהוגן, ועשה באופן שיכול שתמצא סומא או חигרת, ולמה לא שאל כהוגן. ויש לבאר הענין, דהנה עצם ענין הניחוש שהדבר נקבע על ידי סימן והוכחה, עניינו ויסודו הוא שהדבר אינו נקבע על ידי אדם ואינו מוכרע על פי דעת אדם, אלא הדבר נקבע בידי שמים, ומה שעולה בניחוש עולה בידי שמים, והמנחש מוסר הכרעת וקביעות הדבר לידי שמים, שהדבר יהיה נקבע ומוכרע על ידי גבוה ולא על ידי דעתו ורצונו או מעשיו של אדם.

וענין הניחוש הוא כענין גורל, וכמו גורל שעל ידי הגורל נקבע ומוכרע הדבר, כן הוא גם בניחוש, שעל ידי הניחוש נקבע ומוכרע הדבר, וכתב הרמב"ן בפרשת אחרי בענין הגורל שהטעם ששני שעירי יום הכיפורים נקבעו על ידי גורלות, ולא נקבעו על ידי הכהן גדול עצמו, מפני שהשעיר לעזאזל הוא שוחד לסט"א, ולכן אי אפשר שהכהן גדול יקבע את השעיר לעזאזל, כי היה זה כעובד ונודר לשמו, ולכן נקבע הדבר על ידי גורל, שיבא הדבר מאת ה', וכמו שנאמר במשלי 'בחיק יוטל את הגורל, ומה' כל משפט', שנאמר בזה שהעולה בגורל הוא מאת ה' עכ"ד הרמב"ן. ויש לומר דכמו שענין הגורל הוא שהדבר יוצא מאת ה', כן הוא ענין הניחוש שהדבר היוצא הוא יוצא מאת ה', ולא על ידי האדם. ולפי זה יש לומר דלכן עשה כן אליעזר שניחש מי תהא הנערה, ולא שאל וביקש כדרך העולם, כי לא רצה שזיווגו של יצחק יבא על ידי מעשיו ולא יהיה נקבע על פי דעתו ורצונו, אלא רצה שיהיה הכל תלוי ונקבע בידי שמים, ויהא הדבר יוצא מאת ה', ולכן מסר קביעות והכרעת הדבר בידי הניחוש, כדי שיהא הדבר נקבע ומוכרע בידי שמים.

והענין שלא רצה שייצא הדבר על פי דעתו ועל ידי מעשיו רק על ידי שמים מאת ה', יש לומר הטעם דכיון דזיווגו של יצחק הוא העמדת כל בית ישראל, ואשתו של יצחק היא יסוד בית ישראל, לכן לא רצה לתלות ענין גדול זה בדעתו ומעשיו, ורצה שיהיה הדבר תלוי בידי שמים ויצא מאת ה'.

ויש להוסיף דבאמת בסופו של דבר כל הסכמת בתואל ולבן ליתן את רבקה מבואר בכתוב שהיה זה רק מפני שמאת ה' יצא הדבר, וכמו שכתוב (כ"ג, ו') 'ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע וטוב, הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דיבר ה', וכונתם שכל מעשה הבאר הוא היה הוכחה מאת ה' שרבקה תהיה ליצחק, ונמצא שבאמת כל מה שייצא הענין לפועל היה רק על ידי שאליעזר עשה באופן זה של ניחוש.

מקום התורה - במחיצה לפני ממהיצה

דברי הספר בהלויית הגאון הגדול רבי דוד פיינשטיין זצ"ל ראש ישיבת תפארת ירושלים - ניו יורק

כתוב בפרשה ותמת שרה ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, והקשו תוס' על התורה שהיה צריך להקדים את הבכי להספד, ולמה הקדים הכתוב את ההספד לבכי. ומבארים שקודם היה צריך אברהם אבינו להגיד ולספר את שבחה הגדול, ואז יכולים לבא לבכי כראוי, ולכן הקדים ההספד לבכי, קודם צריכין אנו להגיד ולספר את עוצם שבה ומעלת כבוד הגאון הגדול המנוח הצדיק הענין החסיד זצ"ל, אבל לאמר ולספר את שבה ויקרת הגאון המנוח קשה עד מאד כי הרי הסתיר את עצמו, בגודל ענוותנותו ופשטותו כיסה את עצמו והסתיר את גדלותו, הסתיר את כח התורה שלו, כמו שהיה בקודש הקדשים בבית שני, שהיה קודש הקדשים מובדל ומכוסה בשתי פרוכות, ואפילו הפתחים שבשתי הפרוכות לא היו מכוונין זה כנגד זה, אלא החיצונה הייתה פרופה מן הדרום, והפנימית מן הצפון, ועוד נוסף על זה הפסק של אמה טרקסין בין הפרוכות, נמצא שהיה מחיצה נוסף על מחיצה בין קודש הקדשים,

ובתוך כל ההצנעה וההסתרה הזו, היה דביר המוצנע, ושם בתוך ההסתרה היה מונח ארון ברית ה' ובתוכו שני לוחות הברית שבהם כתוב עשרת הדברות 'ועליהם ככל הדברים אשר דיבר ה' שזה כולל כל התורה כולה, וגם היה בתוך ארון הברית את הספר תורה, וכך היה אצל הגאון המנוח זצ"ל שבתוך ההסתרה הגדול היה קודש קדשים, ושם היה מונח בתוכו ספר תורה, שם היה זקן ויושב בישיבה, עמוד של תורה, מרביץ תורה בכל יום עשרות בשנים עד התקופה האחרונה ממש, ומשם מתוך ההסתרה היה אור התורה זורח בכל הגולה, וכל הגולה כמדורת אש, הגאון המנוח זצ"ל למד ולימד בכל חלקי התורה, ומורה הוראות בכל ארבעה חלקי שולחן ערוך, וכח התורה הזה שנסתלק מעצמו, מי יתן לנו חליפתו, מי יתן לנו תמורתו.

יש פרשה בתורה של סנהדרין גדולה, כתוב בפסוק בפרשת שופטים 'כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין לדין בין נגע לנגע וגו' וקמת ועלית אל המקום וגו' ודרשת והגידו לך את דבר המשפט ועשית ככל אשר יורוך לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל', זה הפרשה של סנהדרין גדולה, שהם כלשון הרמב"ם 'עמוד תורה שבעל פה', ולהם מסור כח הפסק, ומה שהם פוסקים זהו התורה, ואי אפשר לחלוק על זה כלל, ולא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ומי שחולק על זה הוא זקן ממרא, ויש עוד פרשה של סנהדרין גדולה שכתוב בפרשת בהעלותך 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וגו' ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך', והם המנהיגים של כלל ישראל, וכל העניינים שיש לכלל ישראל כמו מינוי מלך ויצאיה למלחמה ועוד כמבואר במשנה בתחילת סנהדרין מסורים בידם, והם הקובעים ונושאים במשא העם.

והאמת שאין זה שתי עניינים נפרדים, אלא הוא ענין אחד שההנהגה של כלל ישראל צריכה להיות הנהגה מכח התורה ועם כח התורה, ומי שהם כח התורה והם עמוד התורה הם המה הראויים והיכולים להנהיג את עם ישראל, ולהם מסורים כל ענייני כלל ישראל.

הגאון המנוח שישב סמוך על שולחן אבין הגאון הקדוש רבן של כל ישראל זצוקללה"ה קיבל מאביו והמשיך את דרכו, אותו בית דין הגדול שייסד אביו זצ"ל המשיך הגאון המנוח להשיב לשאלות רבבות ישראל דבר ה' זו הלכה, הוא אותו בית דין הגדול אשר נשא במשא העם, נשא במשא החינוך של ילדי ישראל, נשא במשא קיום מוסדות התורה, מסר עצמו להרבות חינוך ילדי ישראל בכל רחבי תבל, ועד זקנה ושיבה טלטל עצמו ברחבי תבל למען קיום החינוך הטהור והעמדת התורה.

פרשה שלימה בפני עצמה היא פרשת ענוותנותו ופשטותו, פרשה פתוחה ופרשה סתומה, עליו ראוי לקרא דברי הירושלמי 'איזהו בן עולם הבא, ענוותן, ושפל ברוך, שייף עייל ושייף נפיק, גריס באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה', ברוח חיים כתב הגר"ח מוואלוז'ין שגודל מעלת נבואת משה רבנו זה היה מפני רוב שפלותו וענותו, ואילו היה עכשין אדם עניו כמשה, ודאי היה זוכה לתורה בשלימות. ומבואר שהזכיה לתורה והזכיה בכח התורה הוא תלוי ועומד בגודל הענוה של האדם, וכגודל ענותנותו של האדם כן הוא גודל זכייתו בתורה.

היה טוב לב מטיב ומאיר פנים לכל, ליחיד ולרבים. קשה סילוקן של צדיקים יותר משריפת בית אלוקינז, ויש לבאר כי הצדיקים בענותנותם הם מרכבה לשכינה, ועל כן סילוקם הוא כשריפת בית אלוקינז. וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'. ובלע המות למצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

פרשת חיי שרה תשפ"א

ראש ישיבת בית יחודא

**א"ה, דברי ההספד שנשא מ"ר שליט"א על מרן הגאון רבי דוד בן מרן רבנו משה פיינשטיין זצ"ל
נביא א"ה בגליון הבא**

ת.נ.צ.ב.ה.

ונראה פשוט, דגבי עפרון שאמר 'לא אדוני שמעני', והיינו כמו שפירש רש"י 'לא תקנה אותה בדמים', שפיר יש לפרש מאי דקאמר לאברהם 'השדה נתתי לך', דהיינו הרי היא כמו שנתתיה לך, וכבר נתקיים רצונך לקבלה, ואינך צריך ליתן לי דמיה על מנת לקבלה ממני, אולם גבי אברהם שהיה רוצה ליתן דמי השדה, ועפרון לא היה רוצה לקבלם הימנו, לא שייך לפרש מאי דקאמר לעפרון 'נתתי כסף השדה' דהרי הכסף כמו שנתתיו לך כבר, שהרי עפרון אינו רוצה לקבלו, ולכל היותר יכול היה אברהם לומר שמוכן הוא הכסף אצלו ליתנו לו, והלואי ונתנו לו כבר.

וה' ברך את אברהם בכל [כ"ד, א']

בתוספתא קדושין פ"ה ה"ד תניא, 'והשם ברך את אברהם בכל', רבי מאיר אומר, שלא היתה לו בת. רבי יהודה אומר, שהיתה לו בת, ע"כ.

ועיין בפירוש הרמב"ן כאן שפירש הא דחשיב רבי מאיר מה שלא היתה לאברהם בת לברכה, כי לא היה יכול להשיאה רק לבני כנען הארורים, ואם ישלחנה לארצו, גם כן תעבוד שם עבודה זרה כמותם, כי האשה ברשות בעלה, ואברהם לא יחפוץ שיצא זרעו הכשר משרה אשתו חוצה לארץ, ואף כי יעבוד עבודה זרה, עכ"ל.

ויש לעמוד בזה, דבגמ' בבא בתרא דף ט"ז ע"ב איתא, רבי שמעון ברבי איתלידא ליה ברתא, הוה קא חליש דעתיה, אמר ליה אבוי, רביה באה לעולם. אמר ליה בר קפרא, תנחומין של הבל גיחמך אבוק, דתניא אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אלא אשרי מי שבניו זכרים, אוי לו למי שבניו נקבות וכו'. כתנאי, 'וה' ברך את אברהם בכל', מאי 'בכל', רבי מאיר אומר, שלא היתה לו בת. רבי יהודה אומר, שהיתה לו בת, ע"כ. ומבואר דפלוגתייהו דרבי מאיר ורבי יהודה אם הברכה ד'בכל' היא שלא היתה לו בת, או שהיתה לו בת, היינו פלוגתייהו דרבי ובר קפרא, אי הא דאיתלידא ליה לרבי שמעון ברבי ברתא, הוה מעלה או חסרון. ואם כן הרי מבואר, דהא דחשיב רבי מאיר מה שלא היתה לאברהם בת לברכה, אינו ענין מיוחד אצל אברהם, מפני שלא היה יכול להשיאה רק לבני כנען הארורים, או שישלחנה לחוצה לארץ ותעבוד שם עבודה זרה, אלא דסבירא ליה דעצם לידת הבת אצל כל אדם הוי גריעותא וחסרון, וכלשון הברייתא ד'אוי לו למי שבניו נקבות', וצ"ע.

שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך בה' וגו' [כ"ה, ב'-ג']

והנה מדקאמר 'ואשביעך', ולא קאמר 'השבעה לי', משמע דלא נשבע אליעזר מעצמו, אלא אברהם השביע אותו, והוה ליה אליעזר 'מושב' מפי אחרים. ומובא בשם הגר"ח לבאר הטעם בזה, על פי דברי הרמב"ם בפ"ב משבועות ה"ו, דעבד שנשבע אין רבו צריך לכפותו, והרי הוא אחר שנשבע כקודם שנשבע, לפי שאין גופו קנוי לו כדי שתחול עליו שבועתו, ונאמר בשבועות 'לאסור איסור על נפשו', מי שנפשו ברשותו, יצא עבד שהוא ברשות אחרים, ונמצא זה כמי שנשבע על נכסי אחר, ע"כ. ומכיון שאליעזר היה עבדו של אברהם, לא היה יכול להשבע מעצמו, ולכן הוצרך אברהם להשביעו, כדי שתהא שבועתו שבועה, עכ"ד.

ויבוא אברהם לספיד לשרה ולבכותה [כ"ג, ב']

עיין בפירוש רש"י, דנסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה, וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה, ע"כ.

והנה גבי אברהם כתיב 'וישכם אברהם בבוקר', ופירש רש"י, שנודרו למצוה. 'ויחבש את חמורו', ופירש רש"י, שחבש הוא בעצמו, ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאבה מקלקלת את השורה. 'ויילכו שניהם יחדיו', ופירש רש"י, שאברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו, היה הולך ברצון ובשמחה, כיצחק שלא היה מרגיש בדבר. ואשר לכאורה יפלא, מאי שנא אברהם שנודרו לקיים את המצוה מתוך אהבה המקלקלת את השורה, ברצון ובשמחה, משרה שכאשר שמעה בשורת העקידה נצטערה כל כך עד שפרחה נשמתה ממנה ומתה.

והנראה לומר בזה, דהנה בעבודה זרה דף ג' ע"א איתא, שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרונאי עם בריותיו, והיינו שאינו תובע מהבריות מה שאין בידם לקיים. וכן הוא במדרש שמות רבה פל"ד סימן א' – שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרחות עם בריותיו, לא בא על האדם אלא לפי כוחו. [וכן הוא במדרש פסיקתא זוטרותא פרשת נשא, שאין הקדוש ברוך הוא בא עם בריותיו בטרונאי, ולא נתן להם חוקים כדי ליענן וכדי לטרדן מן העולם, אלא משפטים ישרים ותורות אמת, ואין הקדוש ברוך הוא מביא את האדם בדין אלא על דבר שנצטוו ובידו כח לעשות כפי שידו מגעת, שהרי הקרבנות לא אמר לישראל להביא איל צבי ויחמור, אלא מן הגדלים בעדרו, וכן הנביא אומר 'עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי' (מיכה ו'), עכ"כ].

ואשר לפי זה יש לומר, דבאמת אין בכח האדם לשמוע בשויון נפש שבנו יחידו נשחט, ובדואי עלולה נשמתו לפרוח הימנו מחמת בהלת צער שמועה רעה כזו, וכל שכן שאין בכחו לשחוט אותו בידים, ולהזדרז לעשות זאת מתוך אהבה ורצון ושמחה, אלא שמכיון שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרונאי ובטרחות עם בריותיו, ואינו מצווה את האדם לעשות דבר שאין בכחו לעשותו, הרי שאם ניסה הקדוש ברוך הוא את אברהם אבינו וצוהו לשחוט את בנו יחידו, בעל כרחך שנתן לו כח לעמוד בנסיון זה ולקיים מצות בוראו בכל השלימות הראויה, ולכן שפיר היה בכחו של אברהם אבינו להזדרז לעקידה ולעשותה מתוך אהבה רצון ושמחה, אולם שרה שלא נצטוותה על כך, לא ניתנה לה הכח לעמוד בצער זה, ופרחה נשמתה ממנה מרוב צער.

לא אדוני שמעני השדה נתתי לך וגו' [כ"ג, ג']

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'נתתי לך', הרי היא כמו שנתתיה לך, עכ"ל. והנה להלן כתיב 'וידבר אל עפרון באזני עם הארץ לאמר, אך אם אתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני וגו', ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'נתתי', דונאי בלע"ז, מוכן הוא אצלי, והלואי נתתי לך כבר, עכ"ל. ועיין ב'שפתי חכמים' שעמד על מה ששינה רש"י פירושו, דלגבי 'נתתי לך' דקאמר עפרון פירש דהרי היא כמו שנתתיה לך, ולגבי 'נתתי' דקאמר אברהם פירש דהלואי נתתי לך כבר.

ונמצינו למידים מדברי הגר"ח אלו, דב'מושב מפ' אחרים' אין זו שבועת עצמו, אלא שבועת האחרים היא, ועל כן אף שהעבד אינו יכול להשבע מעצמו, מכל מקום שפיר מתחייב מחמת שבועת האחרים, כיון דלאו שבועת עצמו היא.

והנה בפירוש הר"ן בנדרים דף ב' ע"א הביא שיטת רבנו תם, דבמושב מפ' אחרים, דגמרינן לה מסוטה שמושבעת מפ' כהן, בעי 'שם', דומיא דשבועת סוטה דבעי 'שם', אבל במושבעת מפ' עצמו לא בעי 'שם'. והקשה הר"ן על זה, דהא אמרינן בשבועות דף כ"ט ע"ב דהמוציא 'אמן' אחר שבועה, כמוציא שבועה מפ' דמי, וילפינן לה מסוטה דכתיב 'ואמרה האשה אמן אמן', כלומר, והיא כמושבעת מפ' עצמה, וכמו שפירש רש"י שם, דאי לא, אפילו מושבעת מפ' אחרים לא היא, והיינו טעמא דתנן התם דאף על גב דשבועת ביטוי דמושבעת מפ' אחרים פטור, כל היכא שענה אמן חייב, וכיון שכן, דמסוטה גמרינן, הוה לן למימר דאפילו מושבע מפ' עצמו ליבעי 'שם', עכ"ל. ואשר לכאורה מבואר מדברי הר"ן אלו, דכל החילוק בין מושבע מפ' עצמו לבין מושבע מפ' אחרים הוא רק באופן מעשה השבועה, אבל בעצם השבועה אין שום חילוק בין מושבע מפ' עצמו, לבין מושבע מפ' אחרים וענה אמן, דכיון שענה 'אמן', הוה ליה כמוציא שבועה מפ' ממש, ואי לא ענה 'אמן', לא הוי גם מושבע מפ' אחרים, וכמפורש בדברי רש"י בשבועות דף ל"ו ע"א (ד"ה ואמרה), שאם לא אמרה אמן, ולא כמוציאה שבועה דמיא, אפילו מושבע מפ' אחרים אין כאן, שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה, ע"ש. [ועיין בב"ח יו"ד סימן רל"ו ס"ו, דלא עלה על דעת רבנו תם לחלק בין נשבע מפ' עצמו למושבע מפ' אחרים וענה אמן, דכיון שענה אמן, ודאי הוי כמוציא שבועה מפ' אחרים, אלא עיקר חילוקו הוא בין שבועת העדות ושבועת הדיינים שהם מושבעים מפ' אחרים על כרחן של הנשבעין, לבין שבועת ביטוי שאוסר נפשו מרצונו, ע"ש]. וזה לכאורה דלא כמו שהובא בשם הגר"ח, דבמושבעת מפ' אחרים אין זו שבועת עצמו, אלא שבועת האחרים היא, ועל כן אף שאין העבד יכול להיות 'מושבע מפ' עצמו', מכל מקום מצי למיהוי 'מושבע מפ' אחרים'.

אמנם עיין בחדושי הר"י מיגאש בשבועות דף ל"ב ע"א, וברמב"ם בפ"ט משבועות ה"א וה"י, שחילקו בין עדים שכפרו בעדותן ונשבעו מעצמן, דחייבין משום שבועת העדות, אף על פי שהשבועה והכפירה היתה מחוץ לבית דין, לבין אם השביעו התובע חוץ לבית דין, וענו העדים אמן, דבעינן שיכפרו בעדותן בבית דין.

ובשעורי אאמו"ר הגאון זצ"ל בשבועות שם הוכיח מזה, דהא דאמרינן דהמוציא 'אמן' אחר שבועה, כמוציא שבועה מפ' דמי, היינו דעל ידי עניית אמן על שבועת חבירו, ורק דעל ידי ענייתו אמן הרי הוא מקבל עליו שבועת חבירו. נשבע מעצמו, אבל מכל מקום לא היא שבועת עצמו ממש, ע"ש שהאריך בהסבר שיטה זו.

ולפי שיטה זו שפיר יש מקום לומר, דחלוקין הן השבועה ד'מושבע מפ' עצמו' והשבועה ד'מושבע מפ' אחרים' ביסוד דין, דהשבועה ד'מושבע מפ' עצמו' היא שבועת עצמו, מה שאין כן השבועה ד'מושבע מפ' אחרים' היא שבועת חבירו, ורק דעל ידי ענייתו אמן הרי הוא מקבל עליו שבועת חבירו. וחדית לן הגר"ח, דהא דממעטינן עבדים מדין שבועה, היינו דוקא מדין 'שבועת עצמו', אבל מדין 'שבועת אחרים' לא אימעטו, ושפיר מצי האדון להשביע את עבדו, וזהו שאמר אברהם לאליעזר 'שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך' וגו'. (ולפי מה שנתבאר בשיטת הר"י מיגאש והרמב"ם דהעונה אמן אחר שבועה לא הוי כ'מושבע מפ' עצמו' ממש, יש מקום ליישב שיטת רבנו תם הנ"ל, דאף דב'מושבע מפ' עצמו' לא בעי שם, מכל מקום ב'מושבע מפ' אחרים' וענה אמן בעי שם).

והראוני ב'העמק דבר' כאן שכתב לחדש, שהאדון יכול להשביע את עבדו אפילו בעל כרחו, וכן המלך וסנהדרין גדולה יכולים להשביע את העם בעל כרחם, ובכהאי גוונא אין צריך שיענה המושבע 'אמן', ע"ש. ומבואר דנקט ד'ואשביעך' היינו כעין שבועת העדות שהתובע משביע את העדים בעל כרחם, ואין צריך שיענו העדים 'אמן', וזה צ"ע טובא, דהא להלן בפסוק ט' כתיב – 'וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדוניו וישבע לו על הדבר

זה', הרי דאליעזר עצמו נשבע בנקיטת חפץ, ועל כרחך צריך לומר, דאף שאברהם השביעו, מכל מקום הוצרך אליעזר לענות 'אמן', ועל כן חשיב שאליעזר נשבע מעצמו, דהמוציא אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפ' דמי.

אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני וגו' [כ"ד, ג']

הנה שיטת רש"י, דהא דכתיב להלן 'ואם לא תאבה האשה ללכת אחריו ונקית משבועתי זאת', היינו דאז יהיה מותר לאליעזר לקחת ליצחק אשה מבנות ענר אשכול וממרא, אמנם שיטת הרמב"ן שם, דגם אם לא תאבה האשה ללכת אחרי אליעזר, מכל מקום לא הרשה אותו אברהם לקחת אשה ליצחק מבנות כנען.

והנה להלן כתיב 'ואמר אל אדוני אֵלִי לא תלך האשה אחרי', ופירש רש"י שם, וזה לשונו – אֵלִי כתיב, בת היתה לו לאליעזר, והיה מחזר לעצמו עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו. אמר לו אברהם, בני 'ברוך', ואתה 'ארור', ואין 'ארור' מדבק ב'ברוך', עכ"ל. ולשיטת הרמב"ן הדבר מבואר, שמכיון שאליעזר הוא כנעני, הרי הוא גם כן בכלל הציווי שצוהו אברהם כאן 'לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני', וזהו דקאמר ליה אברהם לאליעזר – אתה 'ארור', ואין 'ארור' מדבק ב'ברוך', כלומר, מה שאמרת לך 'לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני', הוא משום שכנען ארור הוא, דכתיב 'ארור כנען', ומכיון שכן, אין הוא זורעו הארורים ראויים לידבק בזרעו של אברהם, דאין 'ארור' מדבק ב'ברוך'. אולם לשיטת רש"י דבאופן זה ש'לא תאבה האשה ללכת אחריו' בטל הציווי 'לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני', צ"ע למה לא הותר לאליעזר להשיאו בתו באופן זה. ועיין ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' שתירצו, דאליעזר גרע משאר כנענים, לפי שהוא עצמו עבד, ונתקיימה בו הקללה ד'ארור כנען' ביותר.

באופן דנמצא, דלשיטת רש"י בתו של אליעזר גריעא משאר בנות כנען, לפי שאליעזר 'ארור' הוא יותר משאר כנענים, ועל כן אף דשאר בנות כנען הותרו ליצחק אם לא תאבה האשה ללכת אחרי אליעזר, מכל מקום בתו של אליעזר לא הותרה ליצחק אף אם לא תאבה האשה ללכת אחרי, אולם לשיטת הרמב"ן אין חילוק בין בתו של אליעזר לבין שאר בנות כנען, אלא כולן ארורות בשווה.

והנה במדרש בראשית רבה פ"ס סימן ז' אמר רבי יוסי בן רבי דוסא, כנען הוא אליעזר, ועל ידי ששירת אותו צדיק באמונה, יצא מכלל 'ארור' לכלל 'ברוך', ע"כ. ומבואר, דאליעזר עצמו יצא מכלל 'ארור'. ואשר לפי זה צ"ע, מאי קאמר לו אברהם, אתה 'ארור', ואין 'ארור' מדבק ב'ברוך', הא כבר יצא מכלל 'ארור'. וצריך לומר, דכוונתו במה שאמר 'אתה ארור', דארור אתה ממולדתך, ועל כן אף על פי שאתה עצמך יצאת מכלל 'ארור', מכל מקום בתך לא יצאה מכלל 'ארור', ואי אפשר שתתדבק ביצחק שהוא 'ברוך'.

אמנם זה מובן רק לפי מה שנתבאר בשיטת הרמב"ן, דארירותו של אליעזר היא מצד היותו מזרע כנען, והרי הוא 'ארור' כמו שאר הכנענים שהם ארורים, וממילא גם בתו הכנענית ארורה כמותו, ואף שהוא עצמו יצא מכלל 'ארור', מכל מקום בתו לא יצאה מכלל 'ארור', אבל לפי מה שנתבאר בשיטת רש"י, דאם לא היתה האשה אובה ללכת אחרי אליעזר היו כל הכנעניות מותרות ליצחק, ורק אליעזר עצמו – שהוא ארור יותר משאר הכנענים – גרוע משאר הכנענים, הרי לכאורה לא שייך זה אלא גבי אליעזר עצמו, שהוא עצמו עבד ונתקיימה בו הקללה ד'ארור כנען' ביותר, אבל בתו שאינה שפחה, לכאורה לא גריעא משאר כנעניות שהיו מותרות ליצחק. ואולי יש לומר, דמכל מקום מכיון שבשעת לידתה היה אביה ארור יותר משאר כנענים, גם היא ארורה ביותר כמותו, ואף שהוא עצמו יצא אחר כך מכלל 'ארור', איהי מיהא בארירותה הראשונה קיימא, ואכתי אסורה היא ליצחק.

ונפקא מינה, אם נולדה לאליעזר בת אחרי שיצא מכלל 'ארור' לכלל 'ברוך', דלשיטת רש"י תהא אותה הבת מותרת ליצחק, דאף על גב דכנענית היא, מכל מקום לא גריעא משאר כנעניות שהותרו ליצחק, אולם לשיטת הרמב"ן תהא גם בתו זאת אסורה ליצחק, דבשלמא אם היתה ארירותו של אליעזר מחמת עצמו, שפיר הוה מהני מה דיצא מכלל 'ארור' בשעת לידתה, שלא

תירש בתו ארירותו ממנו, אמנם כיון דארירותו של אליעזר היא מחמת היותו מזרע כנען, הרי גם אחר שיצא מכלל 'ארור', אכתי 'כנעני' הוא, והוא לא בתו 'כנעני' כמותו, ואף שהוא עצמו יצא מכלל 'ארור', בתו מיהא כנענית ארורה היא, ואינה ראויה להתדבק ביצחק שהוא 'ברוך'.

והנה לשיטת הרמב"ן הנ"ל, שגם אם לא תאבה האשה ללכת אחרי אליעזר, מכל מקום לא הרשה אותו אברהם לקחת אשה ליצחק מבנות כנען, צ"ע מאי הוה סלקא דעתיה דאליעזר שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו אשה, הא כבר אמר לו אברהם מתחילה שחלילה לו לקחת לבנו אשה מבנות כנען, ובמה עדיפא בתו של אליעזר משאר בנות כנען.

ורצו לומר, שאליעזר היה סבור דהטעם שאסר עליו אברהם לקחת אשה ליצחק מבנות כנען הוא מחמת מעשיהם הרעים, ועל דרך מה שאמרה רבקה 'קצתי בחיי מפני בנות חת, אם לוקח יעקב אשה מבנות הארץ, למה לי חיים' [להלן כ"ז, מ"ו], ובתרגום יונתן בן עוזיאל שם – אין נסיב יעקב אתא רשיעתא מבנת חת וכו', ואפשר דטעם זה לא היה שייך גבי בתו של אליעזר, שהיו הוא וביתו צדיקים, ואמר לו אברהם, שלא אסר עליו לקחת רק מחמת רוע מעשיהן, אלא מחמת עצם היותן בנות כנען הארור, וטעם זה שייך גם באליעזר, שהרי גם הוא מזרע כנען.

ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי וגו' [כ"ד, ז']

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – ולא אמר 'ואלקי הארץ', ולמעלה אמר 'ואשביעך בהשם אלקי השמים ואלקי הארץ', אמר לו, עכשיו הוא 'אלקי השמים' ו'אלקי הארץ', שהרגלתינו בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי, היה 'אלקי השמים', ולא 'אלקי הארץ', שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ, עכ"ל.

ונראה דכוונת אברהם אבינו בדבריו אלו, להזכיר זכותו, שהרגיל את שם ה' בפי הבריות, ולהתפלל שבזכות זו ישלח ה' מלאכו לפני אליעזר ויקח אשה לבנו משם.

והנה בפרשת וירא כתיב 'ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם קָשֶׁם הַשֵּׁם אל עולם', ובתרגום שם איתא 'וצלי תמן בשמא דהשם אלהא דעלמא'. ובמקום אחר עמדנו בזה, דמשמע דמקום האשל היה מקום מיוחד הראוי לתפילה. והבאנו שכן כתב הרמב"ן בפרשת חיי שרה על הפסוק 'ויצחק בא מבוא באר לחי רואי', שלדעת אונקלוס המקום ההוא הוא 'מקום אשל אברהם', והיה יצחק הולך תמיד אל המקום ההוא, כי הוא מקום הראוי לתפילה, ע"ש. ולהאמור דאברהם תלה קבלת תפילתו בזכות שהרגיל את שם ה' בפי הבריות, הרי יש סברא לומר, דמכיון שבמקום זה לימד אברהם ופירסם אלהותו של הקדוש ברוך הוא, היה מקום זה מקום מסוים הראוי לתפילה עבור אברהם ויצחק בנו, שכן במקום זה נזכרת זכותו של אברהם שהרגיל שם את שמו יתברך בפי הבריות. (ולפי דברינו כאן, אין זה מקום מיוחד לתפילה לכל, אלא רק לאברהם וליצחק בנו, לפי שבמקום זה נזכרת זכותו של אברהם).

ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משביעתי זאת וגו' [כ"ד, ח']

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'ונקית משביעתי וגו', וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, עכ"ל. וכן פירש רש"י להלן על הפסוק 'וישביעני אדוני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני', וזה לשונו שם – 'לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני', אם לא תלך אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריך, עכ"ל. אולם בפירוש הרמב"ן כתב, דבדודאי לא הרשה אותו לקחת לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, שהרי מזרע כנען הם, וחלילה לו שיקח מהם אשה ליצחק, אלא מה שאמר 'ונקית משביעתי', היינו שיהיה הוא פטור, והשם הטוב בעיניו יעשה, ע"ש.

והנה בפירוש רש"י בסוף פרשת וירא כתב, וזה לשונו – בשוכו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר, אילו היה בני שחוט, כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא וכו', עכ"ל. ומקורו במדרש רבה שם – אברהם מהרהר, אמר אילו מת בהר המוריה לא היה מת בלא בנים,

עכשיו מה אעשה, אשיאנו מבנות ענר אשכול וממרא, שהן צדקניות, ומה איכפת לי מיוחסים וכו', ע"כ. והמבואר מדברי רש"י שם, דלא היה מופרך אצל אברהם להשיא אשה ליצחק מבנות ענר אשכול וממרא, וזה מתאים עם שיטת רש"י כאן, שאף על פי שלכתחילה לא רצה אברהם ליקח ליצחק אשה אפילו מהטובות שבבנות הכנעני, מכל מקום אם לא היה אפשר לו ליקח אשה מבית אביו וממשפחתו, היה מסכים ליקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא.

וכל טוב אדוניו בידו [כ"ד, י']

עיין בפירוש רש"י, שכתב אברהם שטר מתנה ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו בתם. וכן הוא בפירוש רש"י להלן על הפסוק 'ויתן לו את כל אשר לו', שטר מתנה הראה להם, ע"כ.

והנה להלן בסוף הפרשה כתיב 'ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק', ואשר לכאורה צ"ב בזה, דהא כבר נתן לו אברהם שטר מתנה על כל אשר לו, ולמה הוצרך לחזור וליתן לו את כל אשר לו. ועיין בפירוש הרמב"ן כאן שכתב, וזה לשונו – ולדעת זו, מה שכתוב 'ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק', לומר שהחזיק אותו בנכסים בשעת פטירתו שלא יערערו בו, עכ"ל.

אכן עיין בפירוש רש"י שם, ד'ברכת דייתיקי' נתן לו, שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם 'נְקִיָּה בְרַכָּה', הברכות מסורות בידך וקִבֵּץ את מי שתִּרְצֶה, ואברהם מסרן ליצחק, ע"כ. וכפי הנראה הוקשה לרש"י הקושיא הנ"ל, ולכן פירש, דתרי מילי נינהו, דכאן מיירי בנכסיו ממש, ולהלן מיירי בברכות שהיו מסורות בידו.

ועל כל פנים מבואר, בין לפירוש רש"י ובין לפירוש הרמב"ן, שאברהם נתן ליצחק את כל נכסיו בחייו בתורת מתנה, וזה צ"ע טובא, דהא בפרשת לך לך כתיב 'והנה דבר השם אליו לאמר וגו' כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך', ובפרשת וירא אמרה שרה לאברהם ברוח הקודש – 'כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק', ומבואר שיצחק עתיד היה לקבל את נכסיו של אברהם אחר מותו בתורת 'ירושה', ובפסוק כאן מבואר דלא ירשם אחר מות אברהם, אלא נתנם לו מחיים בתורת 'מתנה', ומכבר עוררנו בזה, וצ"ע.

וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמלאיני נא מעט מים מכדך [כ"ד, י"ז]

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'וירץ העבד לקראתה', לפי שראה שעלו המים לקראתה, ע"כ. ומבואר, שאף על פי שראה שעלו המים לקראתה, מכל מקום עדיין הוצרך לבדוקה אם גומלת חסדים היא, וראויה היא ליכנס בביתו של אברהם, כדברי רש"י לעיל פסוק י"ד, כי אם אמנם יש להוכיח מעליית המים לקראתה שצדקת היא, מכל מקום עדיין אין מוכח מזה שהיא גומלת חסדים.

ויאמר בוא קְרוּךְ ה' וגו' [כ"ד, ל"א]

במדרש בראשית רבה פ"ס סימן ז' אמר רבי יוסי בן רבי דוסא, כנען הוא אליעזר, ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה, יצא מכלל 'ארור' לכלל 'ברוך', ויאמר בוא קְרוּךְ השם. אמר רבי יעקב בשם רבי יוחנן דבית גוברין עבד ליה אפטרסה, ומה אם אליעזר על ידי ששרת את הצדיק באמונה יצא מכלל 'ארור' לכלל 'ברוך', ישראל שעושים חסד עם גדוליהם ועם קטניהם בידיהם ורגליהם, על אחת כמה וכמה, ע"כ.

ואמר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דאף שלבן הוא שאמר 'בוא קְרוּךְ השם', מכל מקום מכיון שנכתב דבר זה בתורה, יש ללמוד מזה שכן הוא האמת, שיצא אליעזר מכלל 'ארור', ונעשה 'קְרוּךְ השם'.

והראו בזה פרשת שלח דף קנ"ח ע"א – תא חזי, אליעזר עבד אברהם מבני כנען הוה, כמה דאת אמר 'כנען בידו מאזני מרמה' (הושע י"ב). וכנען כתיב עליה 'ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו' (בראשית ט'), ובגין דהוה שליחא מהימנא, מה כתיב ביה 'בוא קְרוּךְ השם', קְרוּךְ השם ממש, ועל דא איכתיב הכי באורייתא, בגין דנפק מההיא קללה ואתברך, ולא די ליה דנפיק מינה, אלא דאתברך בשמיה דקדושא בריך הוא, ואוליפנא דאתא מלאך ואעיל מלה דא בפומיה דלבן, ע"כ. וזה כדברי אאמו"ר הגאון זצ"ל, דלהכי איכתיב הכי באורייתא, משום שכן הוא האמת דנפק מההיא קללה ואתברך.

ובדברי הזוהר מבואר עוד, שגם לבן לא אמר זאת מעצמו, אלא שבא מלאך והכניס דבר זה בפיו של לבן.

ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה וגו' [כ"ד, נ"ג]

והנה במסכת כלה פ"א ה"ב איתא, מנין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר 'ויברכו את רבקה'. וכתבו התוס' בכתובות דף ז' ע"ב (ד"ה שנאמר), דאיכא למימר דהתם 'ברכת אירוסין' הוה, ויש ללמוד משם, שיש לברך 'ברכת אירוסין' לאשה המתקדשת על ידי שליח, שהרי אליעזר 'שליח' היה. ועיין שם שדחו, דהך דרשא אסמכתא בעלמא היא, כיון דפשטיה דקרא לא איירי ב'ברכת אירוסין'. ועל כל פנים מבואר בדברי התוס' שם, שאליעזר היה שלוחו של יצחק לקדש את רבקה, ורק דהתוס' שקלו וטרו, אם בירך אליעזר 'ברכת אירוסין' על קידוש רבקה, וזהו דכתיב 'ויברכו את רבקה', ואם כן יש ללמוד מזה שמברכין 'ברכת אירוסין' על קידושי שליח, או דבאמת לא בירך אליעזר 'ברכת אירוסין' על קידושין אלו, והא דיליף במסכת כלה לברכת חתנים מקרא ד'ויברכו את רבקה', אינו אלא אסמכתא בעלמא. [ועיין ב'פני יהושע' כתובות דף נ"ז ע"ב שכתב כן, דמדברי התוס' אלו משמע דגבי רבקה קידושין גמורים היו].

והנה ברמב"ם בפ"א מאישות ה"א כתב, דקודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא לישא אותה, מכניסה לתוך ביתו וכו'עלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שניתנה תורה, נצטוו ישראל, שאם ירצה האיש לישא אשה, יקנה אותה תחילה בפני עדים, ואחר כך תהיה לו לאשה, ע"ש. הרי דקודם מתן תורה לא היה ענין של 'קידושין' כלל, ורק אחר מתן תורה נצטוו ישראל על הקידושין, אבל בני נח לא נצטוו על כך, והווי להו בני נח כמו ישראל כמו מתן תורה, דלית בהו תורת לקיחה של קידושין כלל. וכן הוא מבואר בדברי הרמב"ן ביבמות דף צ"ח ע"א, דליכא בבני נח עריות דאישות, כיון דגבי עריות 'קידוש' כתיב בהו, ואינהו 'קידוש' לית להו, ע"ש. ובאמת גמרא ערוכה היא בסנהדרין דף נ"ז ע"ב דלית להו לבני נח דין 'נערה המאורסה', והיינו משום דליכא גביהו תורת 'אירוסין'.

ואשר לפי זה צ"ע טובא בדברי התוס' שקידש אליעזר את רבקה בשליחותו של יצחק, דהא קודם מתן תורה אכתי לא היה נוהג תורת 'קידושין' ואירוסין' כלל.

וכמו כן צ"ע בדברי רש"י בפרשת וירא, על הפסוק 'ויצא לוט וידבר אל חתניו לוקחי בנותיו', שכתב שם וזה לשונו – 'חתניו', שתי בנות 'נשואות' היו לו בעיר. 'לוקחי בנותיו', שאותן שבבית 'ארוסות' להם, ע"כ. דהא כיון דליכא בבני נח תורת 'קידושין', איך היו בנותיו של לוט 'ארוסות' להם.

ועיין בתוס' בסנהדרין דף נ"ז ע"ב שהקשו אהא דאיתא בב"ב דף ט"ז ע"ב, דחמש עבירות עבר עשו באותו היום, בא על נערה המאורסה, כתיב הכא 'ויבא עשו מן השדה', וכתיב התם 'כי בשדה מצאה' וכו', דהא בני נח לא נצטוו על נערה המאורסה. ותימצו, דאף על גב דלא נצטוו דבר מכווער הוא, ע"ש. ולהאמור צ"ע בדברי התוס' אלו, דהא לא רק דלא נצטוו על נערה המאורסה, אלא ליכא בהו תורת 'קידושין' ואירוסין' כלל, ואם כן הרי לא יצויר גבי עשו שיבוא על נערה המאורסה.

והנה בפרשת ויחי כתיב 'וירא ישראל את בני יוסף, ויאמר מי אלה', ויאמר יוסף אל אביו, בני הם, אשר נתן לי אלקים בזה'. ופירש רש"י שם, שהראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה. ועיין בחדושי מרן רי"ז הלוי שם שביאר דהא דהראה לו שטר אירוסין וכתובה, היינו לומר שנשא את אסנת כדין ישראלית בחופה וקידושין, דאם היה נושא בגיורת, לא היה שייך גבה לא 'קידושין' ולא 'חופה', רק היה נושא בדיני בן נח דרק 'בעולת בעל' יש להם, ומהו יבין יעקב שהיה דינה של אסנת כישראלית, משום שנתגיירה או משום שהיתה בת דינה, ושפיר חשיבי בניה מנשה ואפרים 'בני יוסף', ואין דינם כדין בן הבא מן הנכרית שמתיהס אחריה, ע"ש.

והמבואר מדברי אב"ז זצ"ל אלו דנקט, דגם קודם מתן תורה היה לישראל הנושא את הישראלית תורת 'קידושין' ואירוסין', ורק שעדיין לא נצטוו על כך, ואם כן יש לומר דגם רבקה נתגיירה והיה דינה כישראלית [עיין 'בעל הטורים' שמות ב', ה'], ושפיר קידשה אליעזר בשליחותו של יצחק. אמנם

אכתי צ"ע בדברי רש"י בפרשת וירא ה"ל דבנותיו של לוט 'ארוסות' היו, ובדברי הגמ' בב"ב ה"ל דעשו בא על 'נערה המאורסה', דקשה לומר שכל אלו נתגיירו, והיה שייך גביהו תורת 'קידושין' ואירוסין' כבישראל.

ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו וגו' [כ"ה, ט']

עיין בפירוש רש"י, דמכאן שעשה ישמעאל תשובה, והוליך את יצחק לפניו, ע"כ. ומקורו בגמ' בב"ב דף ט"ז ע"ב, הכי אמר רבי יוחנן, ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו, שנאמר 'ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו' וכו', מדאקדמיה, אדבורי אדבריה, ומדאדבריה שמע מינה תשובה עבד בימיו. ובמדרש בראשית רבה פס"ב סימן ג' איתא, 'ויקברו אותו יצחק וישמעאל אל מערת המכפלה', כאן בן האמה חולק כבוד לבן הגבירה, ע"כ.

ויש לומר הביאור בזה, דהנה בפרשת וירא כתיב 'ותרא שרה את בן הגר וגו' מצחק', 'ותאמר לאברהם, גרש האמה הזאת ואת בנה, כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק', ופירש רש"י שם, שמתשבות שרה 'כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני' אתה למד, שהיה מריב עם יצחק על הירושה ואומר 'אני בכור ונוטל פי שנים', ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חיצים, כמה דתימא 'קמתלקלה ה'ה' זקנים וגו' ואמר הלא משחק אני' (משלי כ"), ע"כ. ומבואר דחטאו של ישמעאל היה מריבתו עם יצחק אודות הירושה, שטען שגם הוא יורש את אברהם, ואדרבה, מכיון שהוא בכור, הרי הוא נוטל פי שנים, ולא רצה לקבל האמת 'כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני', והיינו כפי שביאר אב"ז הגרי"ז זצ"ל, שיצחק הוא 'בן הגבירה', ועל כן ראוי הוא לרשת את אברהם, אבל ישמעאל, שהוא בן האמה, אינו מתייחס לאברהם כלל, וממילא אינו ראוי לרשתו.

וזהו דקאמרה הגמ', דמדאדבריה ישמעאל ליצחק ברישא, והכיר והודה בכך שיצחק הוא 'בן הגבירה', והוא 'בן האמה', הרי חזר בכך מחטאו שהיה מריב עם יצחק על הירושה ועשה תשובה.

והנה לא נתפרש מתי עבד ישמעאל תשובה, אכן בפרשת העקידה מצינו שכבר היה ישמעאל אצל אברהם, וכדכתיב 'ויהי אחרי הדברים האלה', ובגמ' סנהדרין דף פ"ט ע"ב קאמר ד'אחר הדברים' היינו אחר דבריו של ישמעאל ליצחק, ע"ש. וגם כתיב התם 'ויקח את שני נעריו אתו', ופירש רש"י שם, ד'שני נעריו' היינו ישמעאל ואליעזר. והרי כשחטא ישמעאל, שמע אברהם בקולה של שרה וגרשו מאצלו, ומדשב להיות אצל אברהם בשעת העקידה, על כרחך שבשעה זו כבר עשה תשובה.

ויש להביא ראיה נוספת לזה, דהנה כשגרש אברהם את הגר וישמעאל מאצלו כתיב – 'ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר' וגו', ופירש רש"י שם, שנתן רק לחם ומים, ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה, ע"כ. ומכבר שמעתי להעיר, דבפרשת העקידה כתיב 'קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק', ופירש רש"י שם, שכאשר אמר לו הקדוש ברוך הוא 'אשר אהבת', אמר לו אברהם 'שניהם אני אוהב', הרי דהיה אוהב את יצחק ואת ישמעאל בשווה, וזה לכאורה סותר לפירוש רש"י ה"ל שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה, ועל כרחך צריך לומר, דבשעת העקידה כבר עבד ישמעאל תשובה, ושוב לא היה אברהם שונאו. [אמנם בתוספות ישנים יומא דף ל"ח ע"ב (ד"ה מעשה) כתבו, דאיכא מאן דאמר שלא עשה ישמעאל תשובה, ולפי דבריו באמת תיקשי כנ"ל, דמאי קעביד ישמעאל גבי אברהם אחרי שגרשו מאצלו מחמת שיצא לתרבות רעה, וצ"ע]. ודבר זה נתברר עם בני הישיבה שיחיו.

ארחות חיים

דרכי הצדיקים נקרא ארחות - דהיינו תורה ומצוות ומידות (ביאור הגר"א משלי"ב)

כיצד ניתן לקיים החובה להגיע למעשי האבות

ספר בראשית נקרא "ספרן של ישרים" ספרם של האבות הקדושים וחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב. ואנחנו רוצים להמשיך את הסוגיא משבוע שעבר, שהרי ברור שלא הכוונה להיות כאבות, אלא ללכת בדרכיהם עד כמה שאפשר, והנה בדרך כלל כשמספרים על גדו"י נראה לנו שמה זה שייך אלינו, אך זה גופא דברי חז"ל אלו מכחישים טענה זו, ועוד מציינו ביומא (לה, ב) נמצא הלל מחייב עניים, ר"א בן חרסום את העשירים ויוסף הצדיק את הרשעים.

עכשיו היה יאצייט של מרן החזו"א, ושל מרן הרב שך, ונסה לקחת משהו מהנהגותם.

מרן הרה"י אמר פעם לגיסי הרה"ג ר' אברהם צבי טובי, שהדבר המיוחד שראינו אצל החזון איש, זה 'ונפשי כעפר לכל תהיה' כמה שהוא היה גדול מאוד - הוא היה כעפר ממש. הגר"נ קרליץ אמר פעם בדרשה (בבית כנסת בשבת הגדול) שיש כאלו שאומרים ונפשי כעפר לכל תהיה - אבל אל תדרוך עלי... אבל ונפשי כעפר לכל תהיה - זה גם אם תדרוך עלי אני לא אקפיד. האבודרהם כותב, ונפשי כעפר לכל תהיה - כמו עפר, שכולם דורכים על העפר, יורקים עליו, ומלכלכים אותו ובכל זאת הוא ממשיך לתת פירות. זה הונפשי כעפר לכל תהיה האמיתי. וזה מה שראה מרן הרה"י אצל החזו"א, וכל מי שידע - זה מה שראינו אצל מרן רה"י.

בספר החדש חוט שני על עירובין, מביא ממרן הגר"ר ניסים קרליץ זצ"ל, וכן שמעתי מבנו הגר"ר מרדכי קרליץ שליט"א, שאביו היה אומר מה שראינו אצל החזון איש זה לא להיות מבולבל! בכל מצב ובכל שעה מה שלא יהיה - לא לאבד את מנוחת הנפש. 'הושענא נפש מבהלה הושענא'. ומי שידע זה היה המימד שראו אצל ר' ניסים קרליץ בעצמו. (ובספר 'אוצרותיהם אמלא' מביא בשם אביו שיאריך ימים), שהוא אמר הדבר המיוחד שראו אצל החזו"א זה להיות בן אדם טוב, נח, תאהב את הבריות, ותעזור לכל אחד כמה שאתה יכול. ותקבלם בספני"י וזה לא סתירה, דכולהו איתנהו ביה.

על מרן הרב שך אמר לי פעם מרן הרה"י, אדם שהוא כולו 'ריינער' כולו לשמים מבלי שום נגיעות לעצמו אני מכיר אחד - את הרב שך! אולי יש עוד כאלו רק אני לא מכיר, אני מכיר את הרב שך. וזו גם תכונה שהיתה אצל הראש ישיבה, הנקיות.

ותכונה נוספת שעליה אנו רוצים לדבר והיא משוטפת לכולם זו האחריות. אמר לי פעם מרן הרב שך, אתה יודע שאני מקבל אנשים בלילות, (היו זמנים שהוא קיבל כל לילה) רוב המקרים שבאים לפה - חבל על הזמן, אני מבטל את הסדר לימוד שלי, ולא באים לפה על דברים שצריכים אותי. אבל, ייתכן שבערב יבוא יהודי אחד שהוא צריך אותי, ובשביל זה - הכל שווה! וכל אחד יודע מה זה היה אצל הרב שך לבטל שעה של לימוד, אבל בשביל יהודי אחד שיבא - הכל שווה!

הרי אין לנו מושגים מה זה האבות הקדושים. אבל מ"מ יש חיוב לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי. זאת אומרת שיש דברים שצריך ללמוד מהם. אמנם מה הם היו אנחנו לא יודעים. אין לנו השגות בזה. אבל כתוב **חייב אדם**! ובשם הגר"א אומרים שחייב זה עד מסירות נפש!

ונדבר היום על שני דברים שנוגעים הלכה למעשה לכל בחור בישיבה.

האחריות על הבריאה המוטלת על כאו"א מישראל

הבאנו בשבוע שעבר שהגאון ר' חיים קמיל מביא בשם הנצי"ב על הגמרא בב"ק (לה, א) עמד וימודד ארץ ראה ויתר גויים (חבקוק ג, ו). אומרים חז"ל מה ראה ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתירן להם - הוא עשה שמכאן ואילך הם יקבלו שכר על קיום מצוות אלו כמי שאינו מצווה ועושה אע"פ שהם מצווים ועושים. וביאר הנצי"ב את הפשט בזה, שהרי העולם קיים על תורה ומצוות. בהתחלה, שבני נח היו מצווים ועושים - אז הבריאה היתה תלויה בהם. מכאן ואילך, שהם לא מקיימים את המצוות - הבריאה לא תלויה בהם. זה הכל. אמנם אתה מצווה, אבל הבריאה לא תלויה בך. וזה דבר פשוט.

ור' חיים קמיל מסביר באריכות שמנגד לאברהם אבינו היתה אחריות. אחריות כלפי כלל ישראל, ואחריות כלפי העולם, ולכן עם ישראל נשאר להיות שהעולם תלוי בהם, והגויים - לא. ודבר זה שעמד וימודד ארץ ראה ויתר גויים - יש כאלו שחושבים שזה רק עונש, אבל זה לא נכון, ולא ככה לומדים. ובדרך משל: אני צריך כעת להעביר מליון דולר לבן אדם בירושלים, וישנו אדם שהוא לא אחראי, כל מה שנותנים לו - הוא מאבד. וכי אני יעביר את זה דרכי? הרי אחד מהסימנים של שוטה אומרים חז"ל 'זה המאבד מה שנותנים לו'. וממילא זה לא חכם להעביר דרך אדם כזה, הוא לא אחראי.

וכך גם אי אפשר לתת לגוי לקיים את הבריאה, הרי הגוי לא מקיים את המצוות - הוא יחרוס את הבריאה לגמרי, וכי זה עונש? פשוט אתה לא אחראי! נתתי לך מצוות ותליתי בך את קיום הבריאה כולה, ואם אתה לא מקיים אותם אז אתה פשוט הורס את הבריאה ומה שייך שתהיה אחראי על זה, אני חייב להפקיע אותך מזה!

ומתוך הדברים למדנו, שאם הפשט הוא שקיבלו שכר כמו אינו מצווה ועושה הכוונה היא משום שהבריאה לא תלויה בהם, אז כאשר יהודי מקיים מצוות אז השכר שלו הוא לא רק על עצם המצוה, אלא על כל מה שע"י זה הוא מקיים את הבריאה!! כל קיום הבריאה נזקף לזכותו, וזה חלק מהשכר שהוא מקבל, כל יהודי חייב להרגיש אחריות על הבריאה, ולפעמים אחד יכול לשנות גזירות הכי קשות, בחז"ל איתא (בסנהדרין) מאי אפיקורס דאמר מאי אהנו לן רבנן, ופרש"י והרי מקרא מלא בפרשתינו ונשאתי לכל המקום בעבורם, והביא מרן רה"י שבפסוקים מבואר שאם עוד היה צדיק אחד והיה עשרה צדיקים לא היה מבול, (ולכן פרש"י אברהם לא ביקש על פחות מ' שבמבול היו ט' ולא הועיל), ואם היה בסדום לא היתה נהפכת, כמה יכול צדיק אחד לגרום בכל מעשיו.

ופ"א אמר לי מרן שר התורה שליט"א, שחז"ל אומרים (במד"ר) בפרשת בהר, עני שאין לו מה לאכול, והוא צריך לקנות בפת עשרה פרוטות ויש לו כבר תשע, בא אחד ונותן לו עוד פרוטה אחת - הרי שהוא החיה את נפשו. אמנם הוא נתן כמו כולם אבל הוא החיה את נפשו כי בלי זה - לא היה לו מה לאכול. "אמר הקב"ה בשעה שנפשך מצפצפת לצאת מן העולם [והסביר מרן שה"ת, שיש לפעמים לבן אדם שעה קריטית שאם הוא יעבור אותה - הוא יחיה] אני בא ומחזיר אותה לך".

האדמה, ומשה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלוקים, דוקא בדאגה לכלל מתרוממים הרבה יותר.

לא תוכל להתעלם! לפעמים אדם מרויח קצת, אבל מהצד השני הוא מפסיד המון! ובמקרה שלנו, בחור אחד - יכול לגרום כ"כ הרבה רפיון בהעדרו. וגם אם הוא לומד בלילה מאוחר, אבל לא זה רצון ה'! רצון ה' הוא שתבוא לתפילה, שתבוא לסדר בזמן. (ושוב, יתכן שיש יוצא מן הכלל, וכ"א ישאל את רבותיו, מה תפקידו.) אבל הכלל הוא בודאי לא ככה. ואחד כזה - הוא מפסיד לכלל. ולעומתו, בחור שחושב על הכלל, ומסייע ליצור אוירה של התמדה בישיבה, ואוירה של תפילה, מי בסוף יגדל יותר! זה שחשב על הכלל! זה משה רבינו. יש לי אחריות ואני מקיים אותה, אני אחראי על הישיבה. וזה פשוט. אין אחד שיכול להגיד מה זה מעניין אותי, אני צריך לדאוג לעצמי. זה היפך ה'מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי'.

כשמתאמצים לקיים האחריות הזכות גודלת

כל מה שכלל ישראל זכה - כי אברהם היה אחראי. אברהם אבינו הלך לבקש על סדום. אומרים על זה חז"ל (מדרש רבה פרשת צו י, א) (כך הביא הגר"מ חדש), 'אהבת צדק' - להצדיק את הבריות. אימתי? בסדום. 'ותשנא רשע' - שנאת מלחיבן. אימתי? בסדום. 'על כן משחך אלקים אלוקים' איפה הוא נמשח להיות אברהם הגדול? על כן! כשהוא מרגיש אחריות גם על סדום. אפילו על רשעים הוא מרגיש אחריות.

כתוב בפסוק, (יח, יז-יח) "המכסה אני מאברהם אשר אני עושה!! ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום". נשאלת השאלה, וכי בגלל שאברהם יהיה לגוי גדול לכן זה סיבה לגלות לו סודות!! ולמגיד מדובנא יש על זה משל נפלא. אבל הפשט הפשוט אומר מרן רה"ק, כתוב בגמרא כל דבר שאברהם אבינו עשה בעצמו - הקב"ה שילם לו בעצמו. וכל דבר שאברהם עשה ע"י שליח - הקב"ה גם עשה ע"י שליח. כתוב (יח, ד) "יוקח נא מעט מים" - על ידי שליח. והקב"ה שילם לבניו ע"י שליח - ע"י משה ואהרן במי מריבה, שנא' 'וירם משה את ידו ויד את הסלע' (במדבר כ, יא). אומר מרן רה"ק, על מה מדובר פה, הרי בגלל מי מריבה - משה רבנו לא נכנס לארץ וכל הגלויות התחילו אז - אם לא היה מי מריבה משה רבינו היה מכניס את עם ישראל מיד לארץ ישראל, והיינו חוסכים את כל הגלויות ואת כל המליונים שנשפך דמם וכל זאת מפני שאברהם אבינו ע"ה קיים המצווה ע"י שליח. והדבר תמוה וכי היתה תביעה על אברהם אבינו!! ודאי שלא הרי הוא עשה את זה במסירות נפש ביום השלישי למילה! (והרה"ק גם מסביר למה במים הוא לא התאמץ יותר מידל), עיי"ש. אלא שהיות ובפועל לא התאמצת - אומר הקב"ה - לבנים שלך אני כבר לא יתן בעצמי, ואז הם שילמו את המחיר היקר.

המכסה אני מאברהם את אשר אני עושה. אברהם, עם ההנהגה הזו שהוא לוקח את האויבים הכי גדולים שלו - את האויבים בנפש, ועליהם הוא מתפלל, ולהם הוא עוזר, אחרי זה זה יעמוד לבנים שלו לצנח - זה ייוקף לאותו גוי גדול ועצום שייצא ממנו! וכשעם ישראל יחטא - אז הקב"ה ילמד עליהם זכות. וכמו שכתוב בחז"ל שהקב"ה אמר לו להושע בנך חטאו לי - אמר לו ימחו על קדושת שמך. אמר לו הקב"ה לא כך היית צריך להשיב. היה לך לומר, הרי הם בנך בני אהוביך, בני אברהם יצחק ויעקב, תרחם עליהם! מי נתן את הכח שהקב"ה בעצמו אומר שצריכים לחפש עליהם רחמים ולהתפלל עליהם - זה אברהם אבינו. המכסה אני מאברהם אשר אני עושה!!

כשאדם מקריב משל עצמו למען הקב"ה הוא לא מפסיד

הגר"ר חיים קמיל מביא את דברי החת"ס סופר, דברים נוראים! (שהנצי"ב בפר' חיי שרה כתוב שהחת"ס אומר את זה לפום דרגתו, והגר"ר קמיל מוסיף שאילו לא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו!)

המכסה אני מאברהם אשר אני עושה - הקב"ה מגלה לאברהם בנבואה את אשר הוא עושה. ולאברהם - לא היתה מגיעה לו נבואה. בשביל נבואה צריך

אנחנו מקיימים את העולם. ממילא אם אנחנו עושים מצוות יש לנו שכר על קיום העולם ואם ח"ו עושים עבירה - אנחנו נידונים על חורבן העולם. ואת זה כותב להדיא ה'אור החיים' (בפרשת משפטים) כי תצא אש ומצאה קוצים, שע"י שכן אדם עושה עבירה הוא מחריב את העולם ולעתיד לבא הוא ישלם על זה עונש, על כך שהוא גרם את החורבן לעולם, ולפעמים אנחנו הפרטה העשירית, הצדיק העשירי שיכול לעכב את הגזירות הכי קשות. (ונוגע מאוד לזמננו).

כתוב בקהלת רבה (ז, יג) בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן, ואמר לו, ראה כמה נאים ומשבחין הן. וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריו. **ואת זה - הקב"ה אומר לכל יהודי ויהודי, בריאה יפה יש לי, כמה היא נאה, כמה היא מתוקנת, ראה שלא תחריב ותקלקל את עולמי.** כי כל עבירה מיד מקלקלת עולם.

לפעמים האחריות מחייבת את הפרט לוותר למען הכלל

ובאותו ענין. אברהם אבינו היה מצווה ועושה - כי הוא הרגיש אחריות. יש לו אחריות על העולם. כל אחד מבין שרמטכ"ל בזמן מלחמה לא יכול ללכת לישון, וגם אם הוא מאוד מאוד עייף... כי כעת תפקידו להגיד לחייליו מה לעשות, זה הרי שדה קרב וצריך להדריך את החיילים. אם לא ידעו מה לעשות - הם יכולים להפסיד בקרב. ולהבדיל, כך אברהם אבינו הרגיש כסדר אחריות על העולם ולכן נתנו לו תורה ומצוות.

ולמדנו את זה בהבדלים בין נח לאברהם אבינו. נח - לא הרגיש מספיק אחריות, ואומרים חז"ל 'כי מי נח זאת לי' - המבול נקרא על שמו, היתה עליו תביעה - למה לא התפללת עליהם. ואע"פ שהוא בנה תיבה מאה ועשרים שנה, לכולם הוא אמר שיבוא מבול, ואף אחד לא חזר בתשובה, ומה חייב יותר מזה? אבל לא התפלל - הוא אחראי על זה. ומאידך אברהם אבינו הלך להתפלל על סדום, זה מבהיל! סדום, לא רק שהם רעים וחטאים לה' מאוד, הם הרי האויבים הישירים לכל האידאולוגיה של אברהם! הרי כל מה שאברהם הפיץ אלוקות בעולם - זה ע"י חסד, 'חסד לאברהם'. ובסדום - חסד זו עבירה פלילית שחייבים עליה מיתה. א"כ אדרבה, יתמו חוטאים ויתמו חטאים. אבל אברהם - הוא אחראי על הבריאה. הוא מרגיש אני אחראי! הבריאה בידיים שלי! מה שאני יכול לעשות - אני עושה, ואם אני יכול להתפלל - אני מתפלל. (ואמנם איך אפשר לקיים כזה רשע בעולם - זה נושא בפני"ע. המשגיח ר' מאיר חדש היה אומר שבתפלתו היה מונח שהם יחזרו בתשובה, ואם יהיו עשרה צדיקים יש כח בידם גם לחולל מהפיכת עולם!) אבל נח לא הרגיש אחריות ולכן לא התאמץ בזה.

הבה ונשאל: יש שני בחורים שהם נמצאים בישיבה. בחור אחד עושה חשבון, אני נהנה ללמוד בלילה, אין אף אחד שמפריע לי, זה הזמן שבו נחמד לי ללמוד, אני עם הבורא עולם ועם הדף גמרא, אני עם הניגון שלי, כולם ישנים, איזו הרגשה מתוקה! [ואנו מדברים על אחד שבאמת יושב ולומד...] אני עושה שטייגען! אמנם אני לא קם לתפילה בישיבה, ואני מאחר לסדר, לא נורא. אבל בסך הכל לעצמי - בנתי שטייגען.

והבחור השני, מוכן לוותר על השטייגען שלו. כי בישיבה אני מזיק. וכמו שאמר מרן רה"ק רבי גרשון אידלשטיין שליט"א הרווחת בחור, והפסדת לאלף בחורים! כי כל אחד שגורם רפיון מיד זה משפיע וניכר בסביבה. מי ייצא בסוף יותר גדול!... (ואמנם יש כאלו שהם יוצאים מן הכלל והתייעצו עם רבותיהם, אבל אני מדבר על הכלל.) ויש על זה משך חכמה נורא!

המשך חכמה כותב בסוף פרשת נח, שהיה משה, והיה נח. נח - לא עניין אותו כל בני דורו, הוא היה כולו דבוק באלוקות, הוא היה בן של למד, נכדו של מתושלח - שהם היו נביאים, כולו היה דבוק בקב"ה, והתבודד בצדקתו. לעומתו, משה, התעסק עם פרעה ועלך לשאת במשא העם, ולכאורה למי צריך להיות יותר השגות, ויותר שטייגען! בודאי לנח. מה הדמיון בכלל. אבל למעשה - משה היה יותר גדול, וכבר אחז"ל נח משנקרא איש צדיק נהיה איש

כמה שהנסיון יותר קשה - ככה זוכים יותר הרבה.

כל דבר אצל אברהם היה עם כל הכח. הוא הולך להתפלל על סדום - בסדר. אבל רש"י על המקום אומר "ויגש אברהם", מצינו הגשה למלחמה וכו' ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות ולפיוס ולתפילה. **אברהם אבינו הולך למלחמה**, כביכול לסכן את החיים שלו בשביל סדום!!!

אבל אם אני אחראי - אין גבולות. וכל מה שהוא עשה זה היה עד הסוף, עם כל הכח. הוא עושה הכנסת אורחים, ביום שלישי למילה, וזה לא מספיק, צריך שהקב"ה יוציא חמה מנרתיקה! (אנחנו יודעים היום בלי חמה מנרתיקה, איך נראה יום אחד בלי מיוג שכבר צועקים 'פיקוח נפש'...) חמה מנרתיקה בלי שום מיוגים. והוא רץ! אתה רואה שהוא מוכן לכך עם כל הכח. וחז"ל אומרים שבזכות כל מה שהוא עשה אז - כלל ישראל קיבלו במדבר ארבעים שנה - בזכותו. מצוה שבאה עם צער היא עולם אחר לגמרי! "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי" אומר ר' חיים קמיל זה שני דברים: קודם כל - לקבל אחריות. בחור שחושב העיקר שאני לומד, ולא איכפת לי מהכלל - זה לא נכון. זה לא מעשה אבותי! אברהם הפקיר את עצמו למען הכלל. הוא היה באמצע לדבר עם השכינה! אומר המשגיח של 'תורה אור' הגאון ר' זיידל אפשטיין, הוא מקריב שכנה בשביל הגשמיות של השני, של האורחים, אין גבולות! חיוב אחריות - זה היסוד הראשון.

בשביל להשיג דברים גדולים - צריכים להתייגע

היסוד השני - דברים לא באים בקלות. בשביל להשיג דברים גדולים - צריכים להשקיע. ר' חיים קמיל מביא שסיפר לו הרה"ג ר' ישראל יצחק רייזמן (אחד מהדיינים של הבד"ץ) שכשהוא היה בחור צעיר הלימוד היה לו מאוד קשה. הוא היה מתייגע על כל גמ', ועל כל תוספות. פעם אחת ראה אותו הגאון בעל התורת חסד (שהיה עילוי נדיר, עם ראש גאון) איך שהוא מתייגע ואמר לו, לי אין את הזכויות כמוך... על כזו יגיעה - משלמים, לי לא מגיע כזה שכר על כזו יגיעה.

לפעמים בחור לומד ומתייגע וחושב לעצמו, מה כבר רוצים ממני - ההוא כבר שמח עם הבנה ברשב"א, וההוא עם הקצות, ואני עדיין בגמרא, בתוספות. לא הולך לי. אוי, לא הולך כך!?

סיפר לי הג"ר נתן רוטשילד, שהיה לחמיו הג"ר יוסף נויבירט היה לו חברותא בחור בישיבה, והוא רצה ללמוד, הוא היה מתמיד. אבל היה לו ראש קשה. הוא היה לומד איתו, ומלמד אותו שוב ושוב, ובקושי היה קולט מעט פה ומעט שם. ובסופו של דבר, יום אחד הוא למד איתו הרבה והסביר לו, והסביר לו, וההוא לא קלט. הוא פרץ בבכי, עזב את הכל ורץ למרן החזו"א. בא לפניו והתחיל לבכות - אני לומד, ואני רוצה ללמוד, אני רוצה לדעת ללמוד, ואני משקיע ואני לא קולט! אמר לו החזון אי"ש: שום דבר לא יילך ריקם. הבנים שלך יהיו עילויים. וסיפר לי הרב רוטשילד, שבסופו של דבר אותו אחד, הוא בעצמו נהיה תלמיד חכם גדול, וכיהן במשרה חשובה, הבנים שלו היו עילויים כמו שאמר החזו"א, שום דבר לא הולך לאיבוד. כמה שאתה משקיע יותר אתה מקבל יותר.

והנה יש לפנינו כמה מקרים מתמיהים: כשהקב"ה מכניס את אדם הראשון לגן עדן "ויקח ה' אלוקים את האדם" אומר רש"י 'לקחו בדברים נאים, ופיתחו להיכנס'. משפיעים על בן אדם ליכנס לגן עדן? וכי שמענו פעם שישיעו על בן אדם; תעשה לי טובה קטנה, אני יודע שמאוד קשה לך, תלך לאיזה בית מלון הכי מפואר שיש, חמש כוכבים, ואני צריך לשכנע אותו, ולבכות לפניו!! גן עדן!! כתוב, "קח את הלויים", וגם שם כתוב קחם בדברים, אשריכם שזכיתם להיות משמשים לפני המקום, והרי זה מעלה עצומה, להיות בית הלוי, משרתי ה'.

והתמיהה היותר גדולה היא, בפרשה הקודמת כתוב 'ותקח שרי את הגר המצרית שפחתה', ואומר רש"י לקחתה בדברים אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה. והתמיהה עצומה, יש פה שפחה שעזבה בית מלוכה, כי אבא שלה

להגיע לדרגות רמות. ואברהם התעסק בכל מיני דברים, הוא התחיל לעבוד על אמונה לא עם שיעורים בישיבה של בעלי תשובה, הוא דיבר עם גויים שרחוקים מאמונה, וצריך להסביר להם אל"ף ב"ית - את היסודות הקטנים ביותר, שיש בורא עולם, ויש מנהיג לבריאה, ואעפ"כ זה עדיין לא דרגה שיכולה להביא לנבואה. הוא נטע אש"ל, שזה אמנם חסד גדול וריבוי אמונה בעולם, אבל זו עדיין לא דרגה שיכולה להביא לנבואה. בשביל נבואה צריך להיות בדרגות גבוהות. אבל אמר הקב"ה: המכסה אני מאברהם, הרי למה הוא לא הגיע לדרגה של נבואה? בגלל שהוא עשה את זה לכבודי! וכי בשביל זה הוא יפסיד שלא תהיה לו נבואה! אז אני אגיד לו את הנבואה.

בחור חושב לפעמים, אני לומד, אמנם יש מזה תועלת לרבים אבל אני מפסיד! בא החת"ס וצועק, אם עשית את זה לכבודי - לא הפסדת.

הרב מפוניבז' מסר את נפשו אחרי השואה להקים את ישיבת פוניבז'. וידוע שבהספד עליו אמר ר' חיים שמואלביץ - שמלך שיש בידו כלי זהב ומשבחים אותו על כסף - זה גנאי בשבילו. וכך כל מה שיגידו על הרב מפוניבז' - זה כלי כסף. הכלי זהב שלו הם, שאם הוא לא היה לוקח ע"ע את הישיבה - הוא יכל להיות היום גדול הדור בה"א הידיעה! הוא הרי היה עילוי נדיר, וכל שיעור שלו היה ממש מיוחד, ובכל זאת הוא הפקיר את כל הגדלות שלו בשביל לבנות ישיבה. זה הכלי זהב. ובודאי שהוא לא הפסיד מזה מאומה, אדם שחושב על השני לא מפסיד אף פעם!

דווקא מכח הנסיון האדם גדל

ומתוך הדברים, לימד אותנו מרן רה"י דבר נוסף: מדוע אם אברהם היה מביא מים בעצמו זה לא היה קורה? כי מצוה שבאה על ידי צער יש לה כח פי כמה וכמה! חז"ל אומרים (חגיגה ט, ב) "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו (מלאכי ג, יח), אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד", מאה פעמים ואחת - יותר קשה, פה יהיה את השכר היותר גדול. כל דבר שבא ע"י מאמץ יותר גדול השכר הוא נצח יותר גדול.

השפת אמת אומר - עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו - להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו. וכתב התוספות יו"ט כמה חיבתו של אברהם לקב"ה - שעמד בעשר נסיונות. והשפת אמת אומר: שנסיון זה הרי נס להתנסות, ומכל נסיון - גדל יותר. כל מה שאברהם אבינו בנה את כלל ישראל זה הכל בגלל שהוא עמד בעשרה נסיונות! אז **להודיע חיבתו של הקב"ה לאברהם**, הוא העמיד אותו בעשרה נסיונות בכדי שהוא יוכל לגדל אותו כל כך. והוא מביא על זה מדרש (נח, אות ב) ה' צדיק יבחן, נסיון אחרי נסיון - גידולים אחרי גידולים, ואם נשים לב, בכל הנסיונות הקב"ה מנסה אותו יותר ויותר - כי ככה כלל ישראל זוכה עוד יותר ועוד יותר. ככה נבנה כלל ישראל! מי כעמד ישראל. אי אפשר לבנות את זה לולא כל הנסיונות שגידלו את אברהם אבינו.

ויתר על כן בנסיון של עקידת יצחק, זה נסיון גדול לכשעצמו. וכתוב בילקוט (אות צ"ט) שהשטן קיבל רשות ונדמה להם כנהר. עוברים אברהם ויצחק בנהר בדרך לעקידה, הלכו במים עד שהגיע לצווארם ואז הם צעקו לקב"ה הושיעה ה' כי באו מים עד נפש! ואז השטן נכנע והם יכלו ללכת. בן אדם אחר היה חושב, אני הולך כעת למסור נפש, להקריב את הבן שלי. רבש"ע מה אתה רוצה ממני יותר??? ואצל אברהם - שום דבר. אם יש לנו עד היום את הזכות של עקידת יצחק שאתה אנחנו עוברים כל ראש השנה, את השופר של יצחק, את 'ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור' - משם זה הגיע, מכח העמידה האיתנה בנסיון עם כל הקשיים שבו, כי ככל שהנסיון כרוך בקושי גדול יותר כח זוכים יותר ע"י העמידה בו.

כתוב גם בחז"ל שבנסיון העקידה זה לא היה רק עצם העקידה, השטן שאל אותו, אמש אמר לך "כי ביצחק יקרא לך זרע" והיום אומר לך והעלהו לעולה!! אבל אברהם לא נכנע, קושיא מפה וקושיא מפה, אבל אם זה מה שהקב"ה אומר לי כעת - אני לא שואל שאלות יותר.

דאגה לטובת השני היא בלי שיקולים אישיים

ונסיים בשני מעשים בענין זה. אנחנו רגילים להביא את דברי מרן רה"י, בהפטרה של הפרשה. בהפטרה מסופר על האשה השונמית ושם אשה גדולה, שאמרה לבעלה עשה נא עליית קיר קטנה, והגמרא בברכות (דף י, ב) מביאה מח' רב ושמואל חד אמר עלייה פרועה היתה וקירוה - עליית גג פתוחה וקירו אותה, וחד אמר אכסדרה גדולה היתה וחילקוה לשנים, והגמ' דנה איך כל מאן דאמר יסתדר עם הפסוק של המ"ד השני.

אחד מבני המשפחה של הרה"י כשהתחיל מחזור דף היומי הוא החל במסירת שיעורים, וכשהגיעו לדף הזה, היה שם איזה יהודי שהוא היה אברך הפוך - אב בשנים ורך בחכמה... וכשהגיעו לשם הוא התלהב, קם בקול רעש גדול ושאל, למאי נפקא מינה? מה איכפת לנו מה שהיה שמה, הרי זה לא הלכה ולא למעשה, זה היה כבר, מה איכפת לנו? ואמר לו המגיד שיעור, שזה נפק"מ להבין פשט. רגז הזקן, אוי, איזה שטויות אתה מדבר... שתק ובלע. למחרת הוא מגיע לשיעור, חשכו עיניו, הזקן הזה כבר מחכה לו הרבה זמן... נו, שאלתי אותך אתמול קושיה כ"כ חזקה, חשבת עליה?!!! שאלו המג"ש מה אתה מתכוון, והוא חוזר לו על השאלה ההיא, אמר לו, כבר הסברתי לך, להבין פשט. אמר לו, שוב אתה חוזר על השטויות של אתמול?!!... וכך נמשך הדבר כמה ימים, כולם חייכו, והמג"ש הרגיש שהשיעור לא הולך. בצר לו פנה אל מרן רה"י ושאל מה לעשות, אולי לומר לו שיחפש ת"ח אחר יותר גדול, אבל ייתכן שהוא יפגע. אמר לו הרה"י אין לך ברירה, אתה חייב להגיד לו את האמת. ולפליאתו הסביר מרה"י זע"א בהסבר מתוק, הרי במעשה עם האשה השונמית קרה פה שני דברים גדולים, גם פקדו עקרות וגם תחיית המתים. הרי כלל ישראל היה בהם הכנסת אורחים לאורך כל הדורות, מדוע זכתה השונמית לשני דברים כל כך נשגבים? והסביר הרה"י, כל מכניס אורחים, את הבית אני בונה לפי הצרכים שלי, ואחרי זה - לבית שלי אני מכניס אורחים, האשה השונמית בנתה לה בית, היא לא רצתה עלייה והיא לא רצתה קיר. אבל בא אורח והוא כן צריך. אז מיד משנים את הבית. אין מושג של זה הבית שלי - תיכנס לבית שלי, אלא תמיד הבית שלי בנוי לפי מה שהאורח צריך, וגם אם אני צריך אחרת - לא משנה. כשבן אדם ככה חי - ממילא הוא זוכה לשני הדברים הנשגבים הללו.

סיפרנו פעם, שבבית היכן שהיה גר מרן הרב שך, נמצאת הרבנית פלס תבלחט"א. (שתאריך ימים, ותהיה בריאה) (אשתו של הרה"ג ר' משה פלס מראשוני הרבנים שחיוקו את שמירת השמיטה) היא למדה בגייטסהד, ושם הרב דסלר דאג לבנות כמו לבנות שלו, הם היו שם ללא משפחה, והיא - זכתה יותר מאחרות, כיון שהיא גרה אצל משפחה שהיו ממש מתחת לרב דסלר. אז מידי פעם הוא היה נכנס לשאול בשלומה. פעם אחת כשהוא הגיע לבדוק, הוא ראה שהיו שם כמה כוסות של חלב מונחים, שאל אותה מה זה? וסיפרה לו, קניתי שקית חלב (מהכסף שלי) ובאה שכנה לבקש חלב, אז הורדתי כמה כוסות שיצטרכו כאן, ואת השאר נתתי לשכנה. אמר לה הרב דסלר, לא האמנתי שבת מהסמינר שלנו תתנהג ככה! דבר ראשון נותנים לשכן, תיקח כמה שאתה צריך, ומה שנשאר ישאר בשבילי.

הוי דבק במידותיו. לאברהם אבינו אין שום חשבונות. קודם כל מצילים את סדום, ניגשים למלחמה עם כל הכח. ובשביל זה הוא זכה לכלל ישראל. אדם שמתחיל לחשוב על עצמו - הוא נשאר עם עצמו ומפסיד את הכל. מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב? אין דרך אחרת... תשקיע... אם תשקיע, תעמול, תזכה בכל.

אמר מוטב להיות שפחה בבית אברהם ולא מלכה בבית הגר, וכעת נותנים לה להיות מלכה! אשת אברהם! ושרה עוד צריכה לשכנע אותה! הרי עד היום היא היתה שפחה שעשתה 'ספוגיה' וכלים' ופתאום היא נהיית אשת אברהם. למה צריך לשכנע אותה? אלא שהיא הנותנת, **כל דבר יותר גדול - צריך להתאמץ יותר**. בגן עדן צריך מאמץ יותר, 'לעבדה ולשמרה' אומרים חז"ל אלו מצוות עשה ומצוות ל"ת, שמה מקפידים יותר. וכן אצל הלויים, יש להם יותר מצוות - הם מחוייבים יותר. הגר, כשהיא נהיית אשת אברהם - היא חייבת יותר להקפיד! וממילא צריך לשכנע במיוחד. אתה מקבל מליארד, אבל אתה צריך להשקיע קצת יותר, ועל זה צריך לשכנע.

אמר פעם המשגיח ר' מאיר חדש, כתוב בתהלים (לד, יב-טו) "לכו בנים שמעו לי, יראת ה' אלמדכם, מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב: נצור לשונך מרע" וכו' והקשה, מה השאלה באמצע נוגעת לפה? צריך לכתוב כך, 'לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם, נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו! למה מתחילים עם שאלה מי האיש החפץ חיים? והסביר בזה ר' מאיר חדש, שזה דברים שאתה צריך להשקיע בהם יותר מאמץ, נצור לשונך מרע - לא לדבר לשון הרע בכלל, ושפתיך מדבר מרמה - לא לשקר, סור מרע, עשה טוב, כל זמן שאין לי את החשק הגדול, אין לי באמת את הביקוש הגדול להיות כזה, ואני לא מבין מה אני אקבל מזה - אז קשה לקיים את זה. ולכן דוד ע"ה מקדים ואומר, אתה יודע בשביל מה כדאי להתאמץ לנצור את הפה וכו', כי עי"ז תזכה להשיג את חפצך בחיים והאוהב ימים לראות טוב. ורש"י מסביר שזה גם בעוה"ז וגם בעוה"ב! בשביל כזה דבר - כדאי להשקיע! כל ה'קחם בדברים' זה תשקיע - תרויח!

יש דבר שקשה להבין. ראשי הישיבות באים לבחור ואומרים לו, "אל תחזיק פלאפון. פלאפון זה חורבן"! אפשר לסמוך על ראשי הישיבות, הם אומרים לך - זה דבר שמפסיד את כל הבן עליה שלך, את כל השטייגען שלך. ונספר, היה אברך יקר שביקרים ששלח אותי אל מרן הרה"י, הוא היה מתמיד עצום, ונמצא בכלל מהבוקר ועד הערב, אשתו בקשה ממנו שיהיה לו פלאפון בשביל שבחפסקת צהרים, (רק אז!) היא תוכל לשאול אותו מה שלומו והוא ישאל אותה מה שלומה, הכל בסדר - שלום. וזהו. שאלתי את הרה"י, והוא אמר לי תגיד לו, שאם זה לא דבר שנוגע לשלום בית - שלא יעשה את זה! זה 'פתח בכד וסיים בחבית' - זה גדר שיכול להפרץ במהירות... היום זה מה שלומך, מחר זה עוד כמה דברים, עד שלבסוף הוא נהיה עבד נרצע של הפלאפון. אמרנו פעם, שבפרסומת הראשונה שהיתה כשהוציאו את הפלאפון היה כתוב להפוך שעה אבודה לשעת עבודה, והיום הגיע מצב שזה להפוך יום עבודה ליום אבוד... מבזבזים עי"ז שעות לריק. וסתם כך צריך לדעת שט' קבין של שיחה - זה לא שייך לגברים, והרי בכל יום מברכים שלא עשני אשה, וכי זו לא ברכה לבטלה...

הדבר השני זה שישי שבת. כמה גדולי עולם דיברו על מה שאפשר לזכות בלימוד בימי שישי שבת. כי היא מקור הברכה, כתוב בחפץ חיים שהלימוד בשבת הוא פי תרי"ג. ובבן איש חי (ש"ש, בהקדמה לפרשת שמות) כתב שזה פי אלף. השכר של שבת - הוא עצום. וככה צריך, לקחו בדברים, תחשוב למה אתה יכול לזכות, לאן אתה יכול להעפיל, וברגע ותבין מי האיש החפץ חיים - תבין כמה כדאי לך להשקיע.

היוצא מהדברים שדיברנו, שאדם לא יכול לחשוב רק על עצמו, אדם חייב לחשוב גם על השני, והשני קודם לעצמו. וזה חיוב אחריות.

נתרם עי"י משפחת נוישטט

לע"י

הרה"ג ר' פנחס בן ר' צבי זצ"ל

נלב"ע כ"ח אלול תשע"ג

תנצב"ה

לע"י

א"מ רבת הפועלים והחסד

מרת פנינה פרל מי שקובסקי ע"ה

בת הרה"ח יהושע מאיר שוירץ זצ"ל

נלב"ע כ"א חשון תשמ"ו

תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

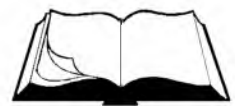
ע"מ שנוכל להמשיך בהפצת תורתו של מורינו המשגיח שליט"א, אנו זקוקים לעזרת הציבור

לתרומות והנצחות: 054-843-6282

לקבלת הגיליון במייל: 4166058@gmail.com



מִי יֵרֵם הָרִי יֵרֵם



"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 415 שאלות המצוות בימי הקרונה (יז), ושאלות המצוות חשון תשפ"א ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

במעונו... ובסוף רק ברכת "אשר ברא" ("בית שמואל" אה"ע ס"ב ס"ק י"א, "קיצור שו"ע" ס' קמ"ט סעיף ג', ספר "אפריון לשלמה" פרק ט' סעיף ט').

כהן שאין לו חוש ריח

◀ **שאלה:** כהן שאיבד את חוש הריח בגלל מחלת הקורונה, האם כשר לעבוד בבית המקדש או שמא נחשב למוס? **תשובה:** מסתבר שאין זה מוס ויכול לעבוד בבית המקדש במהרה בימינו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

סיבת גזירת מגיפת הקורונה

◀ **"הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי"** (ירמיהו ט"ז כ"א) = 1997. בגימטריה גם "סיבת גזירת מגיפת הקורונה" = 1997, רמז לכוונת המגיפה שכל אחד יתעורר שהקב"ה הוא מנהיג הבריאה, והכל על ידו, וע"י פירוש מהר"י קרא (מודפס על הצד עם המלבי"ם) שכתב שהקב"ה רוצה שיכירו את ידו ואת גבורתו וידעו כי אני ד' ואח"כ אני גואלם, ע"י שם.

שאלות המצוות

נקרע או התקפל כנף הטלית

◀ **שאלה:** אם נקרע כנף של הטלית קטן והציצית קרוב מאוד לשפת הבגד, או ע"י שקשרו את הציצית התקפל הבד והציצית קרובה לשפת הבגד, האם היא עדיין כשרה? **תשובה:**

א. הציצית חייבת להיות לפחות שיעור האגודל עד הציפורן (שהוא 3.5 ס"מ), משפת הטלית, ואם הנקב הוא בתוך שיעור זה הרי"ז פסול (משנ"ב ס' י"א ס"ק מ"ד).

ב. אם בשעה שקשרו את הציצית לבגד היה שם השיעור הנ"ל ואח"כ נקרע, אפילו נשאר רק כל שהוא, כשר (שו"ע שם סעיף י', ו"ביאור הלכה" ד"ה עד שלא), ובכל זאת לכתחילה יש לחזור ולתפרו (ע"י משנ"ב ס"ק נ"א).

ג. אפילו אם קרע הטלית קטן עד הסוף, ונשאר רק משהו של התפירות מסביב הנקב, או משהו מהבד שנהוג להיות ליד כנפות הטלית קטן, עדיין הוא כשר ויש לחזור ולתפרו (דס"ס זהו בטל ונעשה חלק מהבגד, ספר "פסקי תשובות" ס' ט"ו סוף אות ה').

ד. אם מיד לאחר שעשה קשר הראשון והחוליות כבר נקרע הבגד, ואח"כ גמר אותו כנף או אפילו את שאר הציציות, כשר (משנ"ב ס"ק מ"ח, "חזון איש" ס' ג' ס"ק ג' ד"ה ונראה).

ה. אם עשה קשר טוב במקומו, למעלה מקשר אגודל בבגד, אבל קשר את הציצית והתקפלו הכנפות, והוא פחות מקשר אגודל, כשר כיון שעכ"פ יש שיעור בכנף (משנ"ב ס"ק מ"א).

ו. אם נקרע כל הכנף ונעשה עגול, נפסל כל הבגד דנעשה בגד של ג' כנפות, וחייב לתקן את הכנף, ויש לפרוס ולחזור ולקשר את כל ארבע הציציות (שלא יהיה בהם פסול משום תעשה ולא מן העשוי).

ש"ץ ששכח לומר "טל ומטר" בתפילת לחש (תיקון לגליון 413)

◀ **שאלה:** שליח ציבור שזכר לאחר שסיים תפילת חזרת הש"ץ כי שכח לומר "טל ומטר" בתפילת לחש. האם יצא יד"ח ע"י חזרת הש"ץ?

תשובה: ש"ץ ששכח בתפילת לחש בדבר שמחמתו צריך לחזור אינו חוזר, וסומך עצמו על חזרת הש"ץ (ע"י שו"ע ס' קכ"ו סעיף ד', ומשנ"ב סק"ז), ואפילו אם לא ידע קודם חזרת הש"ץ מהטעות כיון שהתפלל חזרת הש"ץ, יצא (הגר"י קרליץ זצ"ל), ואם היה כן במעריב יחזור ויתפלל בסיום כל התפילה.

ויש הסוברים היות שלא כיוון על זה בחזרת הש"ץ לא יצא (הגר"ח קניבסקי שליט"א מובא בספר "אשי ישראל" פרק כ"ד ס"ק קע"ט).

לע"נ

נשמח טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ

קיצור התפילה משום 'טירחא דציבורא'

◀ **שאלה:** בגלל המצב מתפללים בחצר במנין מצומצם, ולפעמים ממתינים זמן רב לחזרת הש"ץ עד שיהיו עשרה שסיימו, האם יש להתפלל קצת יותר מהר כדי לא לעכב את הציבור?

תשובה: תפילת שמו"ע בשבת קצרה משום 'טירחא דציבורא', ואין הכוונה שזו 'קולא בתפילה', אלא שזו חומרא ב'טירחא דציבורא', שאפילו תפילה צריך לקצר כדי למנוע את טרחת הציבור ולכן בכל מקום שיש טירחא דציבורא יש למהר קצת שלא לעכב את הציבור (הגר"י שפירא זצ"ל בשם ה"חזון איש" זצ"ל).

אברכים המתפללים בנוסח אשכנז בבית מדרש חסידי

◀ **שאלה:** עקב המצב חולקו אברכי הכולל לכמה קבוצות, קבוצת אברכים המתפללים בנוסח אשכנז לומדים בינתיים בבית כנסת חסידי שמתפללים שם בנוסח ספרד, ועושים מנין לעצמם בגמר הסדר, האם יכולים להתפלל בנוסח אשכנז או שמא כיון שמנהג המקום הוא נוסח ספרד גם הם צריכים להתפלל בנוסח זה?

תשובה: הנוסח לא תלוי בכותלי המקום שהם נמצאים בו, רק בציבור המתפלל בתוכו, ולכן אם המנין כולל את האברכים הלומדים שם בינתיים, והם לא מתפללים בזמן הקבוע שצריך להיות שם מנין בנוסח ספרד, יכולים להתפלל בנוסח אשכנז כמנהגם (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

מי בקבוק מים חמים לנטילה

◀ **שאלה:** הנמצא בבידוד ואין לו מים לנטילה, רק מה שהביאו לו בתוך בקבוק מים חמים (לחמום המיטה), האם אפשר להשתמש בהם לנטילת ידיים?

תשובה: איתא בשו"ע (או"ח ס' ק"ס סעיף ב') מים שנעשו בהם מלאכה פסולים לנטילה, ע"י שם. ומה"ט אם צינן יין במים פסולים (שו"ע שם), כיון שפעל פעולת צינון ע"י שם. וכמו כן במים אלו כיון שמחממים את המיטה ואת גופו נחשבים שנעשה בהם מלאכה ופסולים (הגר"י שפירא זצ"ל בשם ה"חזון איש" זצ"ל).

ברכת "מאורי האש" על חשמל

◀ **שאלה:** מי שנמצא בבידוד או בבית חולים שאסור להדליק שם אש, האם יכול לברך במוצ"ק ברכת "מאורי האש" על חשמל?

תשובה: גם חשמל נחשב אש לברך עליו ברכת "מאורי האש" במוצ"ק (ידוע שבעל ה"אחיעזר" זצ"ל היה מברך "מאורי האש" על החשמל, וכ"כ הגר"י שפירא בשם ה"חזון איש").

חתונה בכמה חדרים בגלל הקורונה

◀ **שאלה:** בגלל המצב ערכו חתונה קטנה כאשר משפחת החתן יושבת בחדר אחד, ומשפחת הכלה בחדר השני, ואי אפשר לשמוע מחדר לחדר, מה לעשות לענין שבע ברכות?

תשובה: איתא בשו"ע (אה"ע ס' ס"ב סעיף י"א) שאם עשו סעודת חתונה ויושבים בכמה חדרים, כל חדר וחדר מברך ברכת המזון ושבע ברכות לעצמו, אפילו החתן והכלה לא ממש עמהם בחדר, היות שהתאספו לכבודם הכל נחשב לסעודת חתונה, ע"י שם.

ולפי"ז בנד"ד שכל משפחה יושבת בחדר אחר, יכולים לומר שבע ברכות בכל חדר וחדר (וע"י ספר "שובע שמחות" פרק א' סעיף כ').

סעודת שבע ברכות בלי פנים חדשות (הוספה לגליון 414)

◀ **שאלה:** בתקופה זו הרבה עושים שבע ברכות בלי פנים חדשות, ולפעמים אפילו אין מנין, מה עליהם לברך?

תשובה: בתחילת המזון י"ל הנוסח "נודה לשמך בתוך אמוני...", כמו שאומרים בבית מילה, ואח"כ יאמר "ברוך שהשמחה

ילד שכופים עליו לאכול

שאלה: ילד שאינו רוצה לאכול ומכריחים אותו לאכול (לטובתו) האם צריך לברך?
תשובה: פליגי הפוסקים אם אונסים אדם לאכול או לשתות, אפילו החיך נהנה ממנו, אם יברך או לא (ע"י רמ"א סי' רי"ד סעיף ח' ומשנ"ב שם סי"ק מ"ה). ולמעשה מספק לא יברך ("כף החיים" שם סי"ק ג'). וכל זה באדם מבוגר, אבל ילד שמאכלים אותו לטובתו ולתועלתו, מכיון שהוא צריך לזה, אין זה נחשב שכפיתו לאכול, ובפרט שאח"כ ברוב הפעמים הוא נהנה מזה, ובודאי צריך לברך (ספר "שערי ברכה" סי' י"ג סי"ק כ"א בשם בעל "שבת הלוי" צ"ל).

קנה אבטיח ומילון וקלה את הגרעינים

שאלה: קנה אבטיח ומילון כדי לאוכלם, והיות שהיו שם הרבה גרעינים החליט לקלותם בתנור, איזו ברכה מברכים עליהם?
תשובה: על גרעינים שחורים (הנמכרים כפיצוחים) מברכים "בורא פרי האדמה", כיון שמגדלים אותם לצורך זה, ועיקר הפרי הוא וברכתו "האדמה", וכן גרעיני אבטיח ודלעת המצויים בשוק, באים מזן מיוחד שגידלו לשם כך, ולכן ברכתם "האדמה" כשהם קלויים. אבל פרי שגידלו לשם אכילת הפרי, ורק לקחו מהם את הגרעינים וקלו אותם, זה טפל לפרי וברכתם "שהכל", ולכן אלו שקולים בבית, הגם שנראים כמו הגרעינים ששוק ברכתם "שהכל" (ע"י משנ"ב סי' ר"ה סי"ק כ"ג, הגר"ש אלישיב צ"ל, "אור לציון" ח"ב פ"י י"ד סי' י', וספר "הזאת הברכה").

ציאה בשבת עם אבק בכיסים

שאלה: הגר ליד אתר בניה ומצטבר אבק בכיסים ובכפלים של החליפה, האם יש להיזהר בזה כשיצואים לרחוב בשבת?
תשובה: אין בו חשיבות כלל ובטל לגבי הבגד ומותר לתחילה לצאת בו בשבת (הגר"ז שפירא צ"ל בשם ה"חזון איש" צ"ל).

נרטבו הגרביים או נרטב השטיח בשבת

שאלה: מי שנרטבו לו הגרביים בשבת בעת הליכתו ברחוב מחמת גשם או שלולית, מה עליו לעשות, וכן מה הדין בשטיח שנרטב במים, האם מותר לדרוך עליו או יש בזה משום סחיטה?
תשובה: מי שנרטבו גרבי תוך כדי הליכה יכול להמשיך ללכת בהם כדרכו, אף שהמים נסחטים תוך כדי הליכו, אולם כשמגיע לביתו ראוי להחמיר ולהחליפם (ספר "מנחת שבת" סי' פ' סי"ק קל"א, ב"קונטרס אחרון" סי' ז', במשנ"ב סי' תרי"ד סי"ב, וב"ביאורים ומוספים" שם 18 בשם הגר"ש אויערבך צ"ל והגר"ש אלישיב צ"ל). וכעין זה לגבי שטיח שנרטב וכאשר דורכים עליו נסחטים ממנו מים על הרצפה וחוזרים ונבלעים בו, נראה שמותר מן הדין לדרוך עליו במקרה שאי אפשר להימנע מזה ("אורחות שבת" פ' י"ג אות ס"ג).

טלטול צעצוע המשמיע קול

שאלה: האם מותר לטלטל צעצוע שמשמיע קול או שמא יש בזה משום מוקצה (היות שאסור לגדול להשמיע קול)?
תשובה: אם יש ילד שעדיין מותר לו להחזיק ולשחק בצעצוע זה, גם לגדול מותר להחזיקו (מ"ן ה"חזון איש" צ"ל עפ"י תוספתא שבת פרק י"ד הל' ט"ו, שמתלטל את הקרקש לתינוק בשבת).

זכר לחורבן בחדר אוכל

שאלה: האם יש לשייר אמה על אמה זכר לחורבן בחדר אוכל של ישיבה?
תשובה: כתב ב"ביאור הלכה" (ס' תק"ס סעיף א' ד"ה שאין) בית כנסת ובית מדרש אין חיוב להשאיר אמה על אמה, ע"י שם. הטעם שנקבעה התקנה רק בבית פרטי ולא מקום ציבורי. לפ"ז חדר אוכל של ישיבה שהוא מקום ציבורי, אין צריך לשייר בו אמה על אמה ("ביאורים ומוספים" שם בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אוכל ומשקה מתחת למיטה

שאלה: שכחו אוכל ומשקה מתחת המיטה, האם מותר לאוכלם?
תשובה: יש מחמירים שלא לאכלם, אבל מעיקר הדין אין איסור (ע"י הג"ה רע"א יו"ד סי' קט"ז, "פתחי תשובה" יו"ד שם ס"ה, וכן מובא ב"דיינים והנהגות" יו"ד פרק א' סעיף ז' שה"חזון איש" צ"ל הורה שאין איסור לאכלם, אבל לעצמו נזהר מלאכלם).

שינה במיטת אביו

שאלה: האם מותר לבן לישון במיטת אביו או שמא זה כמו ישיבה על כסאו שאסור לשבת שם?
תשובה: איתא בשו"ע (יו"ד סי' ר"מ סעיף ב') ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו, ע"כ. ולא דוקא בביתו אלא כל מקום שמויחד לו, כגון בבית הכנסת או במקום עבודתו (ב"ח שם ו"ערוך השולחן" סעיף ט'). וכל זה דוקא לישיב אבל לעמוד על הכיסא מותר (ע"י ט"ז שם סי"ב ב'). ומסתבר כמו כן שמותר לשכב על מיטתו (ספר "מורה הורים" בשם הגר"ש אלישיב צ"ל), והטעם שמיטה אין זה דבר של כבוד, ומה"ט מותר נמי לישיב על מיטת אביו (וע"י "ילקוט מעם לועז" פ' וישלח עמ' תרמ"ח ובפ' יתרו עמ' תרמ"ב, דמשמע שאסור אבל אין למדים מן אגדות).

חילול מטבע של חברו בלי דעתו

שאלה: ראובן מסר עשרה שקלים של מעשר שני לשמעון שיזרוק לים הגדול, האם מותר לשמעון לחלל את עשרה השקלים על מטבע של חצי שקל ולהשתמש בכסף, דשמה ראובן לא יודע את הדין שמותר לחלל, האם מותר לעשות כן?
תשובה: שאלה זו נשאל ה"חזון איש" צ"ל וענה שיזרוק את הכל לתוך הים, כי אולי ראובן מחמיר ולא רוצה לחלל (הגר"ז שפירא צ"ל בשם ה"חזון איש" צ"ל, וע"י "דרך אמונה" פ"ד ממע"ש סי"ק ל"ד).

החזר הלוואה כאשר מת הלווה

שאלה: לווה מחברו חמישה שקלים, והמלווה נפטר, מה לעשות?
תשובה: יבורר היכן גר הבן שלו (או מי שהוא היורש הראשון), ויתן לו את הכסף.

תשלום ועד בית כשלא גר בבית

שאלה: מי שיוצא מדירתו למקום אחר, האם חייב להמשיך לשלם דמי ועד בית (כאשר לא גרים בדירה כלל), או היות שלא גר שם כלל לא צריך לשלם?
תשובה: אם יוצא מדירתו מקובל להמשיך ולשלם לועד הבית במשך שישה חודשים (יש הנוהגים לשלם תשלום מלא ויש הנוהגים לשלם חצי תשלום), ואח"כ יש לשלם רק על דברים קבועים של הבנין, כגון: גינון, ביטוח המעלית, תיקוני חשמל ותשלום קבוע של חשבון החשמל. אם יוצא מדירתו רק לחודש או לחודשיים, לכו"ע צריך לשלם תשלום מלא לועד הבית.

קבלת צדקה קטן

שאלה: גביר שלח לחבור כסף כל חודש באופן קבוע כדי שתהיה לו זכות בהחזקת תורה, ולפתע נפטר הגביר והשאיר אחריו בנים גדולים וקטנים, הכסף ממשיך להיכנס לחשבון הבנק שלו, האם מותר לו לקבל את הכסף?

תשובה: מיד לאחר פטירת האבא, הבנים הזכרים יורשים ביחד את כל נכסיו (ואפילו אם לפי החוק גם אשתו וגם בנותיו יורשות, אין אנו מתייחסים לזה כלל, וכמובאר ברמ"א חו"מ סו"ס ש"ט), וא"כ הבעלים על הכסף הם הבנים הגדולים והקטנים. והנה האשה שמא יש לה דין אפוטרופוס על הכסף ומותר לה לעשות הכל לטובת היתומים, אבל לתת צדקה שאין עליהם חיוב אין לה רשות.

לכן בנד"ד אי אפשר סתם לקחת כסף מהירושה, ורק אם אחד הבנים (שהוא כבר גדול) אומר שרוצה שיתנו צדקה מחלקו המגיע לו, אפשר להמשיך לתת לאברך את הכסף.

צביעת דירה כשיצא מדירה שכורה

שאלה: שכר דירה לשנתיים, האם חייב לצבוע את הדירה לאחר שיוצא ממנה?

תשובה: אם כתוב בחוזה השכירות שחייב לצבוע את הדירה ביציאה ממנה בודאי חייב לצבוע. אם לא כתוב במפורש, החיוב הוא רק להחזיר את הדירה כמות שהיא, ואפילו אם קיבל דירה שהיא צבועה מחדש הרי זה הטבע שגרים בה, הדירה מתכלכת ועל זה לא חייב לשלם ולתקן, ורק אם נשבר רהיט, או שיש נזק בקירות, או אפילו שיש הרבה קשקושים על הקירות בגלל הילדים נחשב לנזק, והוא חייב לצבוע ולסלק את כל הנזק.

דמי תיווך לחצי שנה

שאלה: מקובל לשלם למתווך דמי שכירות של חודש אחד, אם שכר לחצי שנה מהי העמלה שיש לשלם למתווך?
תשובה:

- א. על שכירות לשנה שלמה נהוג לשלם למתווך דמי שכירות של חודש אחד.
- ב. אבל אם שוכר דירה רק לחצי שנה משלם למתווך דמי שכירות של חצי חודש.
- ג. אם בשעת קנין השכירות היה דעת השוכר לשכור את הדירה רק לחצי שנה, וכשעבר הזמן החליט להישאר שם עוד חצי שנה זה לא קשור למתווך כלל, ולא צריך להוסיף על התשלום ששילם.

שאל רכב ונגנב הכסף

שאלה: ראובן משאיל את רכבו לכל מבקש, ומתנה זאת בכך שישאירו קצת כסף ברכב. אחד השתמש ברכב ושכח לנעול את הדלת והכסף שהשאיר נגנב, האם חייב לשלם שוב?
תשובה:

- א. אם יש לנוסע דין שואל היה חייב באונסין, אבל היות שנותן קצת כסף אין לו דין שואל אלא דין שומר שכר (ע"י רמ"א חו"מ סי' קפ"ה סעיף א'). לפ"ז שומר שכר הרי חייב בגניבה ואבידה, ולכן בנד"ד חייב הנוסע לשלם את הכסף שנגנב מדין שומר שכר.
- ב. ועוד, אפילו אם היה לו דין שומר חנם, היה צריך לשלם, דהשוכח לנעול דלת הרי"ז פשיעה וגם שומר חנם חייב בזה.

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה

במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

חשוב שעות עבודה מהבית

שאלה עובדת מהבית עבור חברה, אירעה תקלה במחשב והוצרכה להזמין טכנאי לתקנו, האם יכולה להחשיב כשעות עבודה את זמן ביקורו של הטכנאי, למרות שלא עבדה מאומה באותה העת.

תשובה יש לחלק בין סוג העבודה והסכמי השכר עם המעסיק: אם התחייבה לתת שירות בקבלנות כגון שאמורה להשלים פרויקט מסוים, בלא הקפדה באלו שעות תעבוד, הרי שאם נגרמה לה תקלה במחשב כיון שסוף סוף לא עבדה, אינו מחויב לשלם לה על זמן זה.

ואם עבודתה מתומחרת לפי שעות, אם ההסכם הוא שמפנה מסדר יומה זמן מוגדר שבו תהיה זמינה לצרכי המשרד כאילו היא מגיעה למשרד, ורק בשל אילוצים כגון הקורונה עובדת מבייתה, הרי שמאחר ופינתה מזמנה אף לבסוף בשל תקלות הקשורות לעבודה לא הצליחה לעבוד, נחשב כאילו הגיעה למשרד ושם התקלקל המחשב שמקבלת שכר מושלם על כך.

ואם לא התחייבה להישאר זמינה בשעות מסוימות כאילו היא במשרד, אלא מתי שרוצה יכולה לעבוד במחשב ולמנות זאת כשעות עבודה, מהיותר ראוי לשאול מפורשות את המעסיק האם יכולה לחשב זאת. ואם רוצים להתפשר נראה ברור שאם הוצרכה להימצא בסביבות הטכנאי בכדי להסביר לו ולבדוק אם תוקן כיאות וכיו"ב נחשב כחלק מעבודתה, אך אם יכלה לצאת מהבית או לפנות לעיסוקים שונים בזמן התיקון, אף אם בפועל לא יצאה מהבית אינו נחשב כעבודתה וכמו שנשלח המחשב לתיקון במעבדה. למרות שאילו היתה נמצאת באותה שעה במשרד, היה מחושב כזמן עבודה אף שבפועל לא עבדה מאומה באותה עת.

וכשלא יכלה לצאת מהבית מחשב להשאיר טכנאי זר בביתה, מסתבר שנחשב כזמן עבודה כמה שנשארה לשמור על ביתה באותה עת, אמנם כיון שיכלה לעסוק בעבודות הבית בזמן זה, ראוי להוריד שליש מהזמן.

כל האמור הוא אם המחשב שייך למשרד, אך אם הוא מחשבה פרטי שעובדת בו לצרכי המשרד, לא ניתן לחשב זאת כזמן עבודה כיון שלא העמידה את שירותיה למשרד. אכן יש לדון שמה יחשב כחלק מעבודתה, שהרי טיפלה בו לטובת המשרד, וביותר אם התיקון מוזמן על ידי המעסיק.

כולן שווין לטובה - ואתה משמרה בקרבי

הבריא שלא חש איך הקב"ה בכל רגע מעניק לו במתנה עוד נשימה.

ועתה כשהתפילות משלבות הודאה ותפילה לרחמי ה' שאשוב לבריאות איתנה, התקווה שנוכה לנצל את קרבת האלוקים ולחוש בהודאה, כפי שאמר החידושי הרי"ם על התחושה שליוותה את שרה אמנו בכל חייה, בת ק' כבת כ', כולן שווין לטובה - שהתחושה באמירת פרק ק בתהלים "מזמור לתודה" תאמר באותה תחושה של קרבת אלוקים כמו באמירת פרק כ שבתהלים "ענך ביום צרה".

וכפי שביאר הרמב"ן (שמות ט, ה) את התביעה על המצרים "ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תראון מפני ה' אלוקים - טרם שתסור המכה אתם יראים מפני ה' אלוקים, אבל לאחר הישועה חוזרים אתם לסורכם", אך תפילתנו "יהי חסדך עלינו כאשר יחלנו לך" (תהלים לג, כב), למרות שטבע האדם שהיחול והתפילה בעת צרה המביאים טהרת לב לכון את הלב לאבינו שבשמים חולפים בבוא הישועה, אנו מבקשים שאף לאחר שיתגלה חסדך עלינו וניוושע, לא נאבד את טהרת הלב, כפי שהיתה בשעת הצרה והיחול.

חייה של שרה אמנו היו מלאי תהפוכות - ימי אושר ודאגה, זמני כבוד ובזיון ובכל זאת מגדיר הכתוב את כל מאורעות חייה - שווים לטובה. ובפסיקתא זוטרותא כתב "כולן שווים לטובה - כלומר כל שנותיה עברו בשמחה ובששון".

שומה עלינו לברר איך בכל העליות והמורדות שחווה בחייה לא השתנה תחושתה - תשעים שנות עקרות בתחושה "שמחה וששון" כשלושים ושבע השנים לאחר שנפקדה ב"צחק רעיא מהימנא"; השנים בהן חיתה לצדו של אברהם, כלילות בארמונו של פרעה ולצידו של אבימלך מלך גרר; הזמנים בהם הילכה בדרכים אל הבלתי נודע כציווי הקב"ה לאברהם "לך לך... אל הארץ אשר אראך" כזמנים בהם ניהלה את ממלכת כנסת האורחים בבית הגדול של אברהם אבינו, והעמידה תלמידות רבות שהרי "שרה מגיירת את הנשים" (בראשית רבה פד, ד).

אכן מכוח ביטול רצונה לרצון הבורא יתברך והאמונה שכל רצונה הוא הטוב האמיתי בעבורה, הצליחה לא רק לעבור את כל המהמורות בחייה, אלא להתרומם על ידי כל ניסיון ולשמוח מתוך ידיעה שמסובב הסיבות הוא שגם לכל הקורות אותה לטובתה.

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב, שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה. בימי מחלת הנגיף היו רגעים קשים שממש חיפשתי אוויר לנשימה, ולא הצלחתי למצוא נשימה לא בתנוחה זו ולא בדרך אחרת. נשאתי עיני בתחינה "מאין יבוא עזרי". הקב"ה הוא הטיב, הוא מיטיב, הוא ייטיב לנו, הוא החליט לשמר את הנשמה בקרבי, והמציא מזון ומרפא לחולי.

בעקבות כך זכיתי לקבל תחושה מחודשת בברכת 'אלוקי נשמה' הנאמרת מדי שחר. אמנם בזמנים רגילים לא מרגישים כל-כך בהודאה הנצרכת על החזקת ושמירת הנשמה, אך הנה באה תחושה איך הקדוש ברוך הוא יושב וממש "משמרה בקרבי". שמחה מיוחדת יש גם בברכת מודים "על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך".

בזמנים רגילים לא מרגישים בזה, אך בזמני סיכון מרגישים במתנות שהקב"ה מרעיף עלינו בכל עת. הקב"ה ברוב רחמיו "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" (ברכה יוצר אור, תפילת שחרית). בכל רגע ורגע בורא את כל העולם מחדש. גם תייר המרחיק לכת למפלי הניאגרה העצומים ועומד מוקדם מול המחזה המרהיב של התנפצות המים בקול רעש גדול, עליו לדעת כי אין סיבה 'טבעית' לכך שהטיפה הקטנה שיצאה ממרומי המפל, מגיעה תוך זמן מועט אל תחתית המפל, אלא רק מפני שהקב"ה ברוב רחמיו מחדש בכל רגע ורגע את הטיפה במקום נמוך מהקודם עד שמגיעה אל הקרקע.

אך טבע שבעולם, אנשים טועים לחשוב שחיים הם ב'עולם עומד', ובו נמצאים 'צרכי החיים' שניתן אף לאחסנם למחר, עד כדי כך שגם חמצן ניתן לאחסן במיכל ולסייע לחולים הזקוקים לזה. טעות היא בידם. ל'חיים עצמם' אין מציאות קבועה. כל רגע של חיים ונשימה, אין בו שום מחייב לרגע הבא, ובכל רגע חייב לקבל חיות חדשה מהבורא. אפילו את המזון המונח בתוך קופסת שימורים, "מחדש בטובו בכל יום תמיד".

בהשתוקקות לנשימה המחיה את החיים מחדש בכל רגע ורגע, מונחת השתוקקות הנשמה לקרבת 'אלוקים חיים'. ולכן חולה המחפש נואשות אוויר לנשימה, יודע להוקיר ולהודות על כל נשימה ונשימה, ומתוך כך זוכה לקרבת אלוקים חיים גבוהה יותר, מאשר

הנצי"ב מוולאז'ין ביאר את שאמרה שרה לאברהם "את בהבטחה ואני באמונה" (בר"ד מא, ב), שכיון שאתה מצפה לקיום הבטחה אתה חושש, שהרי מי שבא מכח הבטחה, חושש בכל עת משום שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה שמא יגרום החטא ולא תקיים הבטחתם. אך אני לא חוששת משום שאני חזקה באמונה בלא שום הבטחה. ולכן לא התעצבה כל ימי חייה והיתה שקועה ברוח הקודש הבאה מתוך שמחה. "וזהו דבר הכתוב שני חיי שרה שהשנים שלה כולם היו בחינת שמחה ונפש המעלה הנשגבת... והיו כל חייה עליזים וסמוכים בה".

אותה תחושת ששון ושמחה בכל חייה באה גם מחמת תחושת הסיפוק והשובע בכל ימיהם של אברהם ושרה, שהרי על פטירתו נאמר (בר"ד ה) "ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע". וכן אצל יצחק כתוב "ושבע ימים" (להלן לה, כט), וכן אצל דוד המלך כתוב "וימת בשיבה טובה שבע ימים ועושר וכבוד" (דברי הימים א כט, כח). ומבאר הרמב"ן (כאן) "שבע - שראה כל משאלות לבו ושבע כל טובה, וכן האמור ביצחק ובדוד 'שבע ימים' - ששבעה נפשו בימים, ולא יתאוה שיחדשו בו הימים דבר.

והוא סיפור חסדי השם בצדיקים, ומידה טובה בהם שלא יתאו למותרות, ולכן נאמר בהם 'תאוות לבו נתת לו' (תהלים כא א), ולא כמו שנאמר בשאר האנשים (קהלת רבה א, ג) "אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו, שנאמר אוהב כסף לא ישבע כסף".

אכן מלבד שמידה טובה היא בצדיקים, דרך נבונה היא לחיים טובים, משום שאלו שאינם שמחים כמה שחוננם ה' יתברך, לעולם לא שבעים ועסוקים כל העת ברדיפה אחר התענוג הבא, שהרי יש לו מנה רוצה מאתיים. כדברי החזון איש (קובץ אגרות א, לו) "באמת אין כל עצב בעולם, למי שמכיר אור האורות של האמת". וזהו בקשתנו "שבענו מטובך". איננו מבקשים רק שנוכח לטוב ה' אלא שנושבע מטוב ה', ולא חלילה נקבל את הטוב ולא נדע להעריכו כיאות.

רוב ענייני הצער תלויים במחשבה

אכן יש בכוחו של כל אדם להפוך את חייו לשמחים ושלווים ביותר, כאשר מביט נכון על כל המתרחש עמו. הדרך לבוא לכך על ידי שירגיל עצמו לחשוב על הדברים הרבים שזכה להם, ולא על מה שמדמיין ורוצה שיהיה לו.

משום שרוב ענייני הצער ועוגמת הנפש תלויים בהכרה ובמחשבת האדם, כגון שהחליט בלבו שאושרו תלוי במידה מסוימת של רווחה בממון

או מעמד רם מעלה בתפקיד מסוים. כל עוד שלא הגיע לפסגה זו, חש מחוסר ומופסד, מהלך בשולי דרכים ומביט בכיליון עיניים בהצלחתם של אחרים, אך לעתים מכלה כל ימיו בועף ורוגז ומתאבל על עצמו בחיים חיותו. נמצא שמצטער על דבר שלא היה אלא בדמיונו, שמעולם לא היה שלו ומעולם לא היה מיועד לבוא אליו, בו בזמן שיכול היה להיות שמח ומאושר בדברים הרבים שניתנו בידו.

אמנם מותר לאדם להשתדל לשפר מצבו ולהתפלל אל ה' שימלא את משאלות ליבו, אך מחשבתו היא שתקבע את התחושה כלפי מצבו, האם יהיה מלא צער ויגון או יהיה שמח ומאושר בחייו ומודה לה' על טוב חלקו.

בעין זה רואים בתקופה האחרונה שמחמת המגבלות למניעת התפשטות נגיף הקורונה, ישנם רבים המתפרנסים בכבוד שלמרות שלא ירדו מנכסיהם עד שהוצרכו להוציא לבריות, אך כיון שהכנסותיהם אינם כימים ימימה הוצרכו להפחית מעט באורח חייהם, ולמרות שעדיין חיים ברמת חיים גבוהה יחסית, אך לא כבעבר, נפשם עגומה על מצבם השפל 'לכאורה'.

והנה אם יצייר לעצמו שהוא חי ברמת חיים 'רגילה' ופתאום זכה בממון רב עד שהעלה את רמת חייו מעט, ודאי תהיה שמחתו גדולה, למרות שאין זה כאותה רמת חיים גבוהה שבאמת הורגל אליה. נמצא שרק מחמת שהציב לעצמו יעדים לרמת חיים גבוהה, מרגיש קושי ועצב.

וזו כסילות השוטים וטיפשות לבם כפי שמצאנו בהמן הרשע שלמרות עושרו וכבודו והמלך גידלו מעל כל השרים, אולם מחמת שהיה אדם אחד שלא השתחוה לו, התבטא (אסתר ה, ג) "וכל זה איננו שווה לי".

אילו אדם לא היה זקוק לשינה

אכן רוב האנשים שואפים ויוצרים לעצמם ציפיות גבוהות לחיים טובים, אך עלינו לזכור שרק "עצת ה' היא תקום", ולמרות שלא כל אדם זוכה לשני שולחנות, יש מספיק סיבות לשמחה. ואם רק ישיביל להביט נכוחה, יראה עד כמה רב חלקו ברוחניות ובגשמיות ויתמלא נחת רוח ממה שזכה בחלקו.

לכל אדם יש תאוה שלא השיג, שהרי "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו" (קהלת ג, ט). ואף שנחמת שוטים היא, אך נחמה פורתא יש בחוסר שביעות הרצון של הכלל, ואף בדרך כלל יבחין שישנם דברים נפלאים שחננו ה' בשעה שאינם קיימים אצל רוב מכריז,

ואף אם ישנם דברים שרוב האנשים זכו בהם והוא נעדר מהם, אין זו סיבה לא לשמחה. ויצויר לעצמו אילו לכל שכניו היה פחות ממה שיש לו, הרי היה מאושר במה שיש כעת בידו, אם כן מדוע ההישגים של שכניו אמורים לפגום בהנאתו ממה שיש בידו.

הדוגמה הפשוטה לכך, אילו לא היה האדם בטבעו נזקק לשינה, אלא היה טבעו להיות עד תמיד. והנה אדם אחד חלה עד שציוו עליו הרופאים לישון כמה שעות בכל יום, הרי כל הבריות היו מרחמים עליו ומביטים עליו כאומלל אשר כל יום מאבד מחייו שעות איכות בשכיבה אין אונים, וכל שכן הוא עצמו היה מלא צער ויגון. אכן במציאות כיון שכל אנשים העולם נצרכים לשינה יום יומית, אין אדם שחש תסכול מהצורך לישון, וזה לא מונע ממנו להיות שמח בכל השעות שהוא ערני ופועל ולהיפך עוד מנסה להתענג בשינה כראוי ללא הפרעות.

וזהו שאמרו חז"ל "איזהו עשיר השמח בחלקו" (אבות ד, א) שאין הכוונה רק שהוא מרוצה ואין לו טרונאי ותרעומות על מה שאין לו, אלא שהוא אכן יודע להיות 'שמח' בחלקו אשר זכה לו.

בדרך זו מתאר קהלת ועובר על כל שטחי החיים, ומוכיח כי אין לחכות, משום שבכל רגע חולף, אתה מפסיד את אותו הרגע, שהרי העבר אין והעתיד עדיין וההווה כהרף עין. ואם יש אפשרות לרוות נחת ממה שכבר חנך ה' יתברך, מדוע תדחה זאת בשתי ידיך מתוך חלום על העתיד הלא ידוע. ולמרות שהרשות בידו לעסוק בתכניות ולבנות מהלכים ארוכי טווח, ואכן יש סיכוי שהדברים יצליחו, אך אל לו להביא את עצמו למצב שכל ליבו נתון לאותו עתיד, עד שאינו משים לב למה שיש לו עתה, כי עלול לבזבז את חייו בציפייה לעתיד ללא פעולות עכשוויות.

ואף לגבי שאיפות רוחניות, כותב השפת אמת (אבות ד, ט) ששייך לומר "איזהו עשיר השמח בחלקו" כי אין עשיר אלא בדעת (כתובות סח, א). וכן כתב המנוחה וקדושה (כט) ששמע מהגר"א שבמילי דשמיא צריך להיות שמח בחלקו, למרות שבוודאי נכון להשתוקק להיות לבו פתוח כפתחו של אולם לתורה, ולחמוד אימותי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אך מכל מקום צריך להיות שמח בחלקו שזכה לתורה ולמעשים טובים.

יהי רצון שנוכח לעצור בדרכי אבותינו הקדושים, לשמח תמיד ולהודות על כל הטובות הרבות המורעפות עלינו בכל עת ובכל שעה.

ברכת מזל טבא

לידידנו היקר אוצר כלי תורה וחמדה העומד לימינו בכל עת בעריכת תורת רבינו ראש בית ההוראה שליט"א הרה"ג אברהם הכהן קוק שליט"א ולכל המשפחה הנכבדה להרגל שמחת הולדת הבת-הנכדה תחי' יזכו לגדלה לתורה, לחופה ולמעשים טובים בדרכי אבות ואמהות לתפארת המשפחה מתוך בריאות ושמחה

כעתירת
הרבנים
בית הוראה הכללי
ההנהלה
מכון ציוני הלכה



מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

יֵאֵיר בְּזָרְוֹ

מאת מורנו הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א מראשי ישיבות אור ישראל וראשון לציון

גליון 30 – חיי שרה תשפ"א

המעלה בגיל מאה

"ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש
שנים" פכ"ה פ"ז

פרש"י שם בן מאה כבן ע' ובן ע' כבן חמש בלא חטא. וצריך באור
מהו מאה כשבעים, ושבעים כחמש לחטא.

ונראה דהנה דן הפר"ד בדינו של אברהם אם הוא כישראל או כבן נח
והביא מהרמב"ן סוף פרשת יתרו שאברהם דין ישראל היה לו
מברית בין הבתרים, ועד אז הוא ב"נ והנה ברית בין הבתרים היה
כשאברהם היה בן שבעים וא"כ בגיל שבעים נהפך אברהם מב"נ
לישראל כקטן שנולד, ואשר לפ"י שפיר פתח בן מאה היינו כל ימי
היותו ישראל הוא כאותו יום שנולד כישראל, כבן שבעים כיומו
הראשון כישראל, בלא חטא והיינו כל ימיו כישראל.

ובאור בן שבעים כבן חמש נראה דהנה בבן נח אימת הוא גדול כתב
החת"ס שאינו כישראל בן י"ג אלא בעונת הפעוטות למקח וממכר,
כבר חמש כבר שית, וחרף כבר חמש, וא"כ תחילת גדלותו של
אברהם הוא כבן חמש שאז הוא גדול לב"נ.

ולפ"י מבואר היטב בן מאה כבן שבעים כל ימי היותו ישראל בלא
חטא, ובן שבעים כבן חמש כל ימי היותו ב"נ ג"כ בלא חטא.

עי"ל מה שאמרו בן מאה כבן שבעים, דהנה בברית בין הבתרים אמר
אברהם במה אדע ונחשב לו כחטא קל וא"כ היינו בן מאה כבן
שבעים כקודם החטא ונחשב כנקי ובלא חטא.

אין ארור מדבק בברוך

רבקה בת בתואל

הנה בפרשה כאשר רואה אליעזר את רבקה כתיב רבקה בת בתואל
בן מילכה אשת נחור. וכן להלן כאשר אליעזר שואל את רבקה מי
את עונה כנ"ל בת בתואל בן מילכה אשת נחור הנה חזין שעיקרו של
בתואל ועיקרו של הבית אבי היא מילכה רק כאשר מספר אליעזר
לביתואל ולבן אומר בתואל בן נחור אשת מילכה. הרי דבר הוא והנה
גם בסוף פרשת וירא אחר העקידה כתיב ששמע אברהם והנה ילדה
מילכה לנחור את וכו' הרי שהבשורה היתה שמילכה ילדה והלא דבר
הוא. וכתב רבי צדוק הכהן דהנה שרה מילכה ולוט ג' אחים בני הרן
והנה הרן מת על קידוש ה' הראשון שמת לכבוד הי"ת דהנה אמר אם
אברהם ניצל אני ממונו וזרקוהו לאש נמרוד ומת. א"כ יסודו של הרן
הוא התבטלות לאברהם עד כדי מסייע עד כדי עקידה.

וא"כ היינו הם בני הרן שיעמידו את האמהות לבני ישראל שיהיו
הם המסייע למען בעליהם ללכת בדרך ה' עד מסייע והראשונה
מכולם היא שרה בת הרן והשניה לה מילכה ובה נשא יצחק אותה
כבת בתואל בן מילכה וקלקולו של בתואל הוא שקודם הנשואין מת
וא"כ נשואיה כמילכה אם אביה. וכן רחל ולאה בנות לבן המשך של
מילכה.

הבקשה של אברהם

"ואקברה מתי גלפני" (חיי שרה כ"ג ד')

שמעתי שבכל מקום שכתב מתי הינו מת אחד אבל אם כתב את מתי,
את לרבות כמה מתים, ולפ"י הנה אברהם מבקש מתי, מבקש מעט
וכך עונים בני חת נשיא אלוקים קבור את מתיך, אתה חשוב בנינו
תוכל לקבל שכונת קברות אבל עפרון אומר קבר מתך, עפרון מסכים
בנידבת לב אבל רומז מתיך, רק מת אחד אשר לפניך. ואז אברהם
מציע לעפרון ארבע מאות כסף ומבקש ואקברה את מתי, אברהם
כבר משלם רוצה את כל המערה וע"ז אומר עפרון אם תתן לי ארבע
מאות כסף עובר לסוחר ואת מתך קבור. אזי מוכר השדה והמערה
כולה לאברהם.

למה לא היה מקח טעות

"ויתן לי את מערת המכפלה" (חיי שרה כ"ג ט')

ובפרש"י מכפלה שקבורים בו זוגות אדם וחיה, וצריך באור לשם מה
מספר אברהם לעפרון ששם קבורים אדם וחיה ובפשטות בחז"ל כ"כ
האזה"ח לא ידע קודם עפרון ששם הוא קברי אדם וחיה דרך שמע
קולות של רוחות ושדים שם, ואפשר כדי שלא יהיה מקח טעות (ועי'ן
אוה"ח) אכן יש לדון ע"פ המרדכי שפסק שאם אדם חושב על זהב
שהוא בדיל ומכרו בזול אינו מקח טעות שדבר שערכו רב שאין אדם
יודע אינו בעלים ע"ז, א"כ אם עפרון לא יודע אינו בעלים ואינו מקח
טעות, וצ"ע.

מה שקיבל מפרעה אי"ז ברכה

"וכל טוב אדניו בידו" (חיי שרה כ"ד י')

ופרש"י שטר מתנה על כל אשר לו, והנה להלן ולבני הפלגשים נתן
מתנות וישלחם, ופרש"י שם מה שניתן לו על אודות שרה, ושאר
מתנות שנתנו לו. הכל נתן להם שלא רצה ליהנות מהם. והנה אם את
המתנות של פרעה לא נתן ליצחק, איך כתיב שנתן כל טוב אדוניו
בידו. הרי אינו הכל. אכן צ"ל כיון דכתיב טוב אדוניו מה שקיבל
מפרעה אינו טוב, אין בזה ברכה וא"כ לא כלול בטוב אדוניו.

למה ביקש דוקא מהיום

"הקרה נא לפני היום" (חיי שרה כ"ד י"ב)

הנה כבר היה לפנות ערב אעפ"כ מבקש אליעזר שיהיה עוד היום
ובפשטות כשרואה קפיצת הדרך כמה שיש סיעתא דשמיא ובהילות
לגמור הדבר, א"כ כבר יכול לבקש היום. ועוד לנצל יום של הצלחה
יום של הארת פנים לכן עוד היום. ולהלן שלחוני ואלך וה' הצליח
דרכי ולכאורה איזה טענה ללבן שיקח את רבקה מיד, אכן לפמשני"ב
שעה מצלחת צריך לנצל, אם עכשיו רואים הצלחה עכשיו צריך
לגמור הדבר. ועיין בגמ' ברכות אף ברשעים שמצינו שבשעה
שמצלחת דרכם לא לריב עמם.

ועי"ל בקשת אליעזר שעוד היום עפמשני"ב בכמה דוכתיה שבתפילה
צריך לבקש הכל מכל כל וא"כ ראוי לבקש מיד שלא ידחה הדבר אם
יכול להיות מיד מדוע שידחה ולכן גם ע"ז ראוי להתפלל.

מה 'יצא הדבר - סיפורי השגחה

נס הצלה של אבי רבי דוב אריה זצ"ל

שיחיו בכל נפלאותיו אבא היה אומר על הנס הגדול שהאיר הקב"ה פניו להצילו בדרך פלאית, למחרת בואו של אבא לגרייבה נכנס גוי לחנותה של סבתא, הגוי הלא מוכר פונה לסבתא ומודיע שתמורת כמה כוסות משקה חריף שיתנו לו הוא יספר להם סוד כמס, ניכרים היו דבריו כאמת, הבקבוקים נפתחו בזה אחר זה, וכשהמשקה פעל את פעולתו פתח הגוי וסיפר שהוא עובד במשרדי הממשלה בגרייבה והוסיף לספר כי פעם בשנה עורך משרד האוצר הפולני הגרלה בין מאות אלפי המפעלים העסקיים והחנויות המשלמים את המס בזמן הזוכה העולה בגורל מקבל פרס של אלפי זלוטי. השנה הזוכים בפרס זה הם משפחת גולדברג מגרייבה משפחתו של אבא אך הפקידים הפולנים האנטישמים החליטו לא להודיע לסבתא על הזכייה בפרס ולהתחלק בינם בסכום הפרס ולא רצו לשתף את אותו גוי, כנקמה הלך לספר לסבתא על המקרה תמורות כוסות משקה. למחרת הגיעה סבתא בלווי מספר אנשים מהקהילה למשרדי הממשלה לגבות את כספי הפרס שעלה בגורל את אשר נודע לא יכלו להכחיש סבתא קיבלה את מלא סכום הפרס הנה זה פלא יד ה' הגדולה אשר שולחה למעננו סכום הפרס הספיק גם לשחררו מגזרת הגיוס וגם תשלום נסיעתו של אבא לארץ ישראל.

אבא נהג לספר את הסיפור הנפלא הזה מספר פעמים על ההשגחה הפרטית שהצילה אותו מהשואה האיומה אבא חוזר לגרודנא ע"י תשלום הכספים קיבל דחיית גיוס זמני. פטור מלא מגיוס לא ניתן לקבל כי אבא נחשב כבר לחילגם קיבל אישור יציאה מפולין וכי עליו לצאת ללא דחוי מהמדינה. הדודה לאה ע"ה ורבי בן ציון ברוק שעלו כבר לארץ ישראל פונים במכתב שאבא יעלה לא"י גבולות הארץ סגורים וממשלת המנדט הבריטי לא מאפשרים כל כניסה לארץ ללא אישור מיוחד סרטיפיקט, האישורים ניתנים בצמצום רב במיוחד לבני ישיבות לאחר מאמצים רבים של הדוד רבי בן ציון זוכה אבא לאישור עליה, האישור ניתן ע"י רבי הלל ויטקינד זצ"ל ראש ישיבת בית יוסף בת"א מתוך מספר אישורים שקבלה הישיבה להביא תלמידים לארץ אבא חוזר לגרייבה כדי להיפרד מבני המשפחה תקופה קצרה לפני המלחמה האיומה בה נרצחו האמא חיה הי"ד.

ברכבת האחרונה שהורשתה לצאת מפולין לפני הכיבוש הנאצי ימ"ש נוסע אבא מפולין דרך רומניה עד לים השחור שם עולה על אניה בדרכו לעכו.

קיבל סכום יותר

סיפר לי ידידי הגר"ב שיקובצקי שליט"א שהוא נסע פעם עם נהג מונית. וסיפר לו הנהג שהוא לאחרונה התחזק ועבר להשתמש רק בפלאפון כשר, והיה לו כמה ימים קשים להתרגל, עד שבאחד הימים קיבל נסיעה משובחת עם איזה תייר אמריקאי ששילם לו סכום הגון על הנסיעה, ואז הוסיף לו עוד סכום יפה בגלל זה שראה שהוא משתמש רק בפלאפון כשר.

אותו סכום בדיוק

בתקופה שהייתי אברך צעיר, כמה ימים לפני פסח, שמעתי על ידיד שלי מהכולל שהגיע לפת לחם והסתבך שאשתו לא עבדה תקופה וקרבו ימי הפסח ורבו הוצאות וכו', ואמרתי לראש כולל שיוסיף לו סכום לפסח ואני אשלם את זה, וזה היה סכום גדול ממה שיכולתי לשלם, ולא ידעתי מהיכן לשלם את זה רק הרגשתי שאני צריך לדאוג לו. ובאותו יום אני פוגש את הגר"א גרינבוים זצ"ל ואומר לי שהוא קיבל סכום לתת לאברך לפסח והאם אני יודע על מישהו נצרך, וזה היה בדיוק הסכום שדאגתי לאברך ההוא.

תדליק בשמן זית

אחיין שלי שגר באוסטרליה, היה תקופה שקרו לו כמה מקרים של כוונות בבית, והרגיש איזה צורך לתקן, וביקש לשאול את מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א מה עליו לעשות. ואמר לו רבנו הגר"ח שליט"א שישתדל להדליק נרות שבת בשמן זית, וכך עשה וב"ה עבר הכוונות. במוצאי שבת פר' תרומה התקשר הבן מהישיבה ואמר נכון השבוע לא הדלקתם בשמן זית, ובאמת כך היה כי הם התארחו במקום אחר ושכחו להתארגן לזה. כי סיפר הבן נשפך עלי מרק חם בשבת ונכוויתי.

באותו יום פגש אותו

שמעתי ממקור נאמן, שאחד מרבנים, הציעו לבתו שידוך מישיבה חסידית, מחמת סיבה מסוימת, ולא הצליח לברר ופנה להרב שך לעצה מה לעשות. ולרב שך היה תלמיד שהיה ר"מ שם בישיבה. והרב שך רצה לדבר עמו פנים מול פנים וחיכה להזדמנות שיפגוש אותו וידבר עמו. ובאותו היום, שהיה יום שישי התלמיד הגיע לשבת לבני ברק, ונכנס בערב שבת להרב שך, ומיד חקר אותו על הבחור, ובאותו יום הצליח הרב שך להחזיר את תשובותיו, והקימו דורות ישרים.

הארות הערות והוספות: 0527680034@okmail.co.il

חיי שרה תשפ"א

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

זרק עוף שהוחבא בתוכו כסף רב

שאלה א

מעשה באדם ששכר לשבוע דירת נופש מחבירו שגר בצפון הארץ, באחד מהימים פתח השוכר את דלת המקפא של חברו, ולתדהמתו הוא גילה שם עוף קפוא ללא הכשר. לפיכך מחמת כעסו הוא זרק מיידית את העוף הנ"ל לפח האשפה העירוני שמוצב ברחוב.

כעבור שבוע כשהגיע משכיר דירת הנופש לביתו והבחין שהעוף הנ"ל איננו, הוא התקשר בבהלה לשוכר לברר מה קרה לעוף הנ"ל, והשוכר השיב לו, שזרקו לאשפה בגלל שהיה טרף. אלא שאז השיב לו המשכיר, שהוא לא אוכל חלילה את העוף הנ"ל, אלא שהחביא בתוכו עשרת אלפים דולר, ובכוונה קנה את העוף הנ"ל שמונח בתוך שקית מיוחדת מהמפעל הנ"ל, כדי שלא תיווצר אף פעם מציאות שיבשלו אותו בביתו בטעות. ולכן הוא תובע מהשוכר שישלם לו את עשרת אלפים הדולר שאיבד לו. מה הדין?

שאלה ב

ראובן נסע עם משפחתו לשבועיים לעיר אחרת, ולפני עזיבתו את ביתו ניתק את החשמל שבביתו. כעבור שבוע שכנו שגר לידו הריח ריח רע במיוחד שמקורו היה מדירת ראובן. לפיכך הוא לקח את מפתח דירת ראובן שנמצא ברשותו, ונכנס לדירה והבחין שהריח מגיע מהמקפא שבדירה שדלתו היתה פתוחה. והנה כשהתבונן במקפא ראה, שנשארה שם שקית אחת של עוף שממנה מקור הריח הרע. השכן שיער שראובן כשניתק את החשמל בדירתו שכח מהעוף הנ"ל, אולם מכיון שכעת העוף מקולקל הרי ודאי שלא ניתן יותר לאוכלו, לפיכך הוא לקחו והשליכו לפח האשפה המונח ברחוב.

והנה כשהגיע ראובן לביתו, סיפר לו שכנו בהנאה "על החדש" שעשה עמו, אלא שאז התברר לו, שבועוף הנ"ל החביא ראובן סכום כסף גדול, אלא כשניתק ראובן את החשמל שבביתו, לא חשב שמעטפת העוף תגרום לריח כזה גרוע. האם השכן שזרק את העוף חייב לשלם עבור הנזק שגרם לראובן?

תשובה

א. בנידון השאלה הראשונה - אם שוכר הדירה לא מאמין למשכיר שהיה בעוף סכום כסף - הוא פטור מלשלם לו. אולם אם הוא מאמין לדבריו או שיש למשכיר עדים שדבריו נכונים [מציאות שלא שכיחה] - נחלקו רבותינו הראשונים והפוסקים בנידון דומה. ולפיכך לא ניתן לחייב את השוכר מלשלם עבור הנזק. אולם אם יגיע אי פעם לידי המשכיר כספו של השוכר, יוכל לתפוס ממנו כשיעור הנזק הכספי שהנ"ל גרם לו. (1)

ב. בנידון השאלה השנייה - אפילו אם השכן שזרק את העוף מאמין לניזק, למרות זאת הוא פטור מלשלם לו עבור נזקו. פטור זה קיים גם בדיני שמים. (2)

מקורות

(1) מבואר בגמ' בב"ק ס"פ הכונס (סב). לגבי מי שבעט בכספת והשליכו לים והניזק טוען, שהיו בה פנינים, ובזמן חז"ל לא היה מקובל להניח פנינים בכספת,

והסתפקה הגמ' האם המזיק ישלם את הנזק או שפטור ממנו, ונשארה הגמ' ללא הכרעה. וביארו הרמב"ם (פ"ז מחובל ומזיק הל' יח) והשו"ע בחו"מ (סי' שפח, א) שספק הגמ' הוא, האם הניזק נאמן בטענתו שאכן הניח שם פנינים או שאינו נאמן מאחר ואין דרך בני אדם להחביא שם פנינים. ולדעתם, אם המזיק מאמין לו שהניח שם פנינים בסכום הנ"ל או אם ישנם עדים שמעידים ומאשרים את טענת הניזק - חייב המזיק לשלם לו את ניזקו, וכך מפרש שם גם הגר"א בשו"ע (ס"ק ז-י) וע"ש.

אולם לדעת התוס' בד"ה מי מנחי, והכרעת הרמ"א חו"מ (סי' שפח, א) משמע, שספק הגמ' היה, האם המזיק פשע בזה שזרק את הכספת הנ"ל עם הפנינים. כלומר, ודאי שאסור היה לו לזרוקם, אולם השאלה היא לאחר שהמזיק זרק לנהר את הכספת, האם ישנה טענה כלפיו, למה לא העלית בדעתך שיכולים להיות שם פנינים ואז תצטרך לשלם את שוויים או בגלל שלא שכיח שיהיו שם פנינים, לכן אפילו שאסור היה לו לבעוט בכספת, אולם המזיק פטור מלשלם עבורם, מכיון שלא היה צריך להעלות בדעתו שיש שם פנינים.

לפיכך, לשיטתם, אפילו אם יעידו עדים שהיו פנינים בכספת או אם המזיק מאמין לטענת הניזק שאכן היו שם פנינים, בכל זאת הגמ' מסתפקת האם ניתן לחייב אדם המזיק על הנזק הנ"ל למרות שפשע במעשיו, והגמ' נשארה ללא הכרעה.

דימוי השאלה לספק הגמ'

והנה נידון השאלה הראשונה דומה במהותו לספק הגמ' הנ"ל, מאחר ואין דרך רוב בני אדם להניח כסף בתוך החלל של העוף הקפוא שמונח בפריזר, ולכן מיעוט האנשים עושים כך מכיון שהם בטוחים, שהגנבים למרות נסיונם הגדול במציאת המסתור שבו מחביאים האנשים את כספם, לא יעלו בדעתם על המחבוא הזה. נמצא שלמרות שפשע זורק העוף במעשהו, אולם לא עלה בדעתו שמוחבא בעוף הנ"ל כסף כי זה לא שכיח שיקרה. לפיכך למסקנה, אם אינו מאמין לטענת הניזק - לא ניתן לחייבו ממון. אולם גם מאמין לו שאכן היה מוחבא שם עשרת אלפים דולר, לדעת הרמב"ם והשו"ע - חייב לשלם את הנזק, ולדעת התוס' והרמ"א פטור מלשלם לו עבור הנזק, ולכן מחמת הספק ההלכתי לא ניתן לחייבו לשלם.

אולם אם הגיעו ממנו של המזיק לידי הניזק, יכול להשאירו ברשותו בגלל הכרעת הרמב"ם והשו"ע.

למה אינו פטור למרות שהתכוון למצווה

וברור שאין המזיק יכול לטעון שיפטרו אותו גם לדעת השו"ע, בגלל שלדעתו חשב שעשה מצווה כי רצה למנוע מהניזק מלאכול בשר טרף, מאחר ומבואר בגמ' בברכות (כ.) גבי רב אדא בר אהבה שכשטועים במציאות, אז אפילו שחשב להפריש אדם מעבירה - חייב לשלם מה שהזיק, כמו בנידון הגמ' שם ששילם רב אדא בר אהבה ארבע מאות וזו לגויה שקרע את בגדיה בטעות וע"ש.

(2) בנידון השאלה השנייה, השכן היה מצווה מדין השבת אבידה לזרוק את העוף שהריח ריח גרוע לאשפה, וגם אם היה בא לשאול לפני כן את ביה"ד,

הם היו מורים לו לזורקו כדי שלא ימשך הריח האיום שהיה בבית הניזוק, ואף אחד לא היה אומר לו לבדוק האם מונח בעוף הנ"ל כסף, כי זוהי מציאות שאינה שכיחה, ושלא היתה עולה על דעתם לחשוב על כך. לפיכך לא נחשב מעשהו בגדר "מזיק" אלא בגדר "מציל ממוון חבירו" שתהיה דירתו ראויה למגורים סבירים. לפיכך גם לשיטת הרמב"ן שסובר שאדם המזיק חייב גם כשהזיק באונס גמור. וכפי שהובא בש"ך חו"מ (סי' שעח ס"ק א) וע"ש, אולם כאמור לא נקרא מעשהו של השכן בנידון דנן בגדר "מזיק" אלא נחשב "מקיים מצווה", שגם ביה"ד היה אומר לו לעשות כך במציאות שנוצרה, לפיכך לכו"ע הוא פטור על מעשהו שנעשה כדין, ולכן הפטור הינו גם בדיני שמים.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

"ויקם שדה עפרון אשר במערה...לאברהם למקנה" וכו' (פ"כג, יז-יח)

קדושת חפצי הצדיק ומאכלו של היהודי

"ויקם שדה עפרון" פי' רש"י - תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך ע"כ.

וצריך להבין, מהי התקומה שנעשתה לשדה, הרי כל אדם שקונה חפץ מטלטל או קרקע מחבירו, לאחר הקנין החפץ עובר לבעלות הקונה, א"כ מה השתנה כאן שהתורה היתה צריכה לכתוב "ויקם שדה עפרון לאברהם למקנה" וכו'?

ביאור הר"ן למה חלה קדושה על חפצי הצדיק

וננסה בס"ד לבאר זאת ע"פ האמור בדרשות הר"ן (דרוש ח) שאומר, שכשם שבזמן שביהמ"ק היה קיים, מחמת שפע הקדושה שהיתה בו, דבר זה השפיע קדושה על כל ישראל בכל מקום שהיו, כך גם כשישנם נביאים או צדיקים בכל דור ודור, מחמת קדושתם ודבקותם בקב"ה, הם משפיעים שפע של קדושה וטהרה על כל אחד מישראל, ולכן גם כל חפץ גשמי שהם משתמשים בו, נהפך מחמתם לחפץ שחל עליו קדושה אלוקית [כפי דרגתו הרוחנית של הצדיק שהשתמש בו] ולפיכך ניתן באמצעותו לפעול ישועות באותם האופנים והיכולות שיכל אותו צדיק לפעול בחייו גם לאחר מותו.

לפיכך אמר הקב"ה למשה רבינו במי מריבה, לקחת את המטה שחל עליו השפע האלוקי כשהתגלה אליו הקב"ה בסנה, ושוב נעשו גם המופתים במצרים. ולכן אע"פ שלא נאמר למשה להכות עם המטה בסלע, אלא רק שהמטה יהיה נוכח שם, גם באופן הזה מיד לאחר שמושה היה אומר לסלע להוציא מים - הסלע היה עושה את דבריו, בזכות השפע האלוקי שחל על המטה שהחזיקו בידו. ולכן מוסיף הר"ן, מצווה השכינה והשפע האלוקי בקברי הצדיקים, מאחר ועצמות הצדיקים שימשו בחייהם כלי קיבול, שחלה עליהם השפע האלוקי, ולכן גם לאחר פטירת הצדיק עדיין נשאר השפע האלוקי על עצמות קדושות אלו, ולפיכך התפילה במקום הזה רצויה ומתקבלת יותר עכ"ד.

דוגמאות מחז"ל המאששות את דברי הר"ן

ולפי"ז מובן מה שכתוב בירושלמי בנדרים (פ"ט, הל"א) שמקלו של רבי מאיר שנשען עליו בלימודו ונעזר בו להליכתו - לימד את רבי שמעון בן אלעזר תורה. כלומר, הקדושה והשפע האלוקי שרתה על המקל ששימש את רבי מאיר, והוא נהפך למקור שנובע חכמה אלוקית מחמת קדושתו של רבי מאיר שהוכנסה בו, וממנה שאב רבי שמעון בן אלעזר חלק מחכמת התורה שהיתה לו, וע"ש בפ' קרבן העדה.

לאור האמור מתבאר גם, למה חמורו של רבי פנחס בן יאיר בגמ' חולין (ז. -): לא אכל תבואה גזולה או תבואה שאינה מעושרת, מאחר וחמור זה שימש את רבי פנחס ב"י, לפיכך קדושתו הגדולה שרתה על החמור הנ"ל, ומחמת קדושה זו לא יכל החמור לעשות דברים שרבי פנחס ב"י לא היה עושה, אע"פ שהחמור לא הבין כלום ואינו מחוייב במצוות.

וכך גם מבואר בגמ' בתענית (כד.) לגבי חמורו של רבי יוסי דמן יוקרת, שאם הניחו עליו בטעות חפץ שלא שייך לר' יוסי - הוא לא זו ממקומו עד שלקחו אותי מעליו. וגם שם הדבר נבע מחמת קדושתו הגדולה של רבי יוסי שהיא התפשטה ממנו על כל חפציו שהשתמש בהם, ובגלל זה לא היתה אפשרות לחמור לעשות דבר שבעיני רבי יוסי אסור היה לעשותו.

ביאור המילה "תקומה" לגבי קניית אברהם אבינו את מערת המכפלה

לאור האמור נבין בס"ד מהי הדגשת התורה המיוחדת לגבי קניית אברהם את מערת המכפלה. כלומר, לימדה התורה, שאע"פ שכל אדם כשקונה קרקע, לאחר הקנין החפץ עובר מבעלות הקונה למוכר, אולם כאן הדגישה התורה, שמערת המכפלה והשדה מיד לאחר הקנין נהפכו להיות חפץ שמשמש את אברהם אבינו, וחל עליהם מעתה קדושת אברהם הכוללת את השכינה והשפע האלוקי שנמצא בכל חפץ אחר שאברהם אבינו השתמש בו. וכמדומה שזוהי המהות הפנימית של המילה - "תקומה", כלומר השדה והמערה שבתוכה נהפכו מעתה להיות מהות אחרת דהיינו - לא רק שהשתנתה בעלות הממונית שלהם, אלא שהם נהפכו מעתה להיות שדה ומערה שהשכינה הקדושה חלה עליהם, כפי מעלתו הרוחנית הגדולה של אברהם אבינו.

נמצאנו למדים מהיסוד שלמדנו מהר"ן בדרשותיו, ומהדוגמאות הנוספות שהוזכרו בגמ' שהובאו לעיל, שיש בכך אדם שהוא ירא שמים ועובד את הקב"ה כראוי, להפוך את מהותו הפנימית של חפץ דומם או בעל חי, ולמרות שחפץ זה משמש אותו לצרכיו הגשמיים בלבד, בכל זאת חלה עליו קדושה אלוקית שיכולה לפעול ישועות בהתאם לדרגתו הרוחנית של הצדיק שמשמש בה. ומבואר בר"ן שמציאות זו שייכת גם בחפצי הצדיקים החיים בכל דור ודור, וכ"ש בחפצי הצדיקים שחיו בדורות קדומים, שדרגתם הרוחנית היתה גבוהה יותר.

הנהגה מעשית לקדש את אכילתנו

והנה מבואר בספרים הקדושים, שגם בני אדם שאינם בדרגה רוחנית גבוהה כזאת, בכל זאת אם הם אוכלים או שותים עם כוונה לשם שמים דהיינו: כדי שיהיה להם כח לעבודת ה' ית"ש. ולעשות חסד עם משפחתו ועם הבריות, וכן כדי לגדל את ילדיהם לתורה ויר"ש, ואינם אוכלים לשם תאוות גופניות בלבד. וכמו כן אם לפני האכילה והשתיה מכוונים לפני אמירת ברכות הנהגין, שאומרים את הברכה כדי להודות ולשבח את הקב"ה על החסד והטובה שנתן לנו, ושאיפשר לנו לאכול ולשתות את מה שלפנינו, באופן הזה אנו מתקנים את כל חלקי מרכיבי המאכל והופכים את המאכל למהות של קדושה, ודומה האכילה הזאת - לאכילת הקרבן שהוקרב על גבי המזבח בבית המקדש. דבר זה כל אחד מאתנו יכול וצריך להתרגל לעשותו, ואפשר להתרגל לכך בשלבים. כלומר, נתחיל פעם אחת ביום, ובהדרגה נוסיף יותר פעמים לפני האכילה במשך הימים הבאים, את הכוונה הרצויה לפני האכילה ואמירת הברכה. והבא להטהר - מסייעים בידו מהשמים.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ניתן לעזרה הערות מוסיף מאמר לפקס 052-153-5869690 ולטלפון 052-153-5869690 פקס 052-153-5869690 קבלת תשלום. וכן למייל rav5869690@gmail.com

המקור בפרשה: ויברכו את רבקה (כד ס), תוס' כתובות ז ב.

מסביב לשולחן

עורך – הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה בעיון בהלכה באגדה ובסוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

עיקרי הענין ברכת אירוסין

א[מקור הענין. בפרשתנו (פרשת חיי שרה כד, ס) וַיִּבְרְכוּ אֶת רַבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֻתֵנוּ אֵת הָיָי לְאַלְפֵי רַבְקָה וַיִּירָשׁ זָרְעָךְ אֶת שְׂעָר שְׂנָאָיו: וּבְמִס' כֻּלָּה פ"א תניא, מניין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה ועיין בתוס' כתובות (ז' ב' ד"ה שנאמר), כתבו דדרשא זו אסמכתא היא ולא איירי פשטי' דקרא בברכת אירוסין, עכ"ל, וביאר התורה תמימה וכתב, ואף על פי דאמר הלשון מניין מן התורה צ"ל דלאו דוקא הוא, וכעין זה כתב רש"י בביצה ט"ו ב' לענין מ"ש שם מנה"מ דצריך עירוב תבשילין, וז"ל, לאו דוקא מקראי יליף, דעירוב תבשילין מדרבנן, והכי קמבעי לי' אהיכי אסמכוה רבנן, עכ"ל, והוא כמו שבארנו כ"פ דמדרך חז"ל להסמך קבלותיהם על לשונות התורה [ע"ל פ' בראשית ב' ט"ז]. וע' ברמב"ן בסה"מ שורש א' שחקר בהוראת הלשון מנא הני מילי אם הוא מורה על דאורייתא ממש או גם על אסמכתא, וצ"ע. ומה שכתבו התוס' מקודם לזה דהכא ברכת אירוסין ה' ולא ברכת נשואין [ולכן לא מיייתי הגמרא מקור לברכת נשואין מכאן], צ"ע לפי מה דקיי"ל בכתובות מ"ח ב' מסר האב לשלוחי הבעל היו כנכנסה לחופה, והכא הלא כן ה' שמסורה בני משפחה לאליעזר. אמנם מטעם אחר צ"ל דלא ה' כאן ברכת נשואין, והוא ע"פ מ"ש הריטב"א בחידושי כתובות ח' א' שאין אומרים ברכת נשואין אלא היכי שהחתן והכלה נמצאים ביחד: ועיין ב"ח סי' לד שלימוד גמור הוא.

ב[בגדר הברכה- ברכת המצוות ברכות השבת. בגדרה של ברכה זו נחלקו ראשונים: שיטת הרמב"ם ועוד ראשונים (סידור רס"ג עמ' צו; ועי' תשו' הרמב"ם סי' ו. וכ"נ לאותו נוסח שמברכים: וצונו לישא על ידי חופה וקדושין, ועי' תשב"ץ ח"ב סי' עד). שזוהי ברכת המצוות, כדרך שמברכים על כל המצוות, אמנם הרא"ש ועוד ראשונים (רא"ש כתובות פ"א סי' יב; שמ"ק שם בשם הריטב"א, ועי' בשם הרמב"ן). סברי שאין זו ברכת המצוות, שאין עשייתה גמר מצותה, שקיום המצוה הוא פריה ורביה ועדיין היא אסורה לו עד שתיכנס לחופה, והוכיחו כן שאילו היתה ברכת המצוות היו מתקנים לומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה או על הקדושין, ועוד שמצות פריה ורביה אפשר לקיים על ידי פלגש, שלא בקדוש י, ועוד שאף הנושא זקנה ועקרה ואילונית וכן סריס שנשא, שאין בהם משום קיום מצות פריה ורביה מברכים ברכת אירוסין, אלא זוהי ברכת הודאה ושבח להקב"ה שקדשנו

והבדילנו מן העמים בענין אישות וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא את העריות.

ג[זמן הברכה. נחלקו ראשונים אימתי מברכים ברכת אירוסין: יש אומרים שכשם שבכל המצוות מברכים עליהן עובר לעשייתן, כך ברכת אירוסין מברכים אותה לפני הקדושין (שו"ת הרי"ף סי' רצג; תשו' ר"צ גיאות בס' האשכול סידור רס"ג עמוד צז; רמב"ם אישות פ"ג הכ"ג ובשו"ת שלו סי' ו; שו"ת הרא"ש כלל כו סי' א; שו"ע לד א.). וממילא כתב הרמב"ם שאם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקדושין, שברכה לבטלה היא. וכ' הריטב"א בשימ"ק שאפילו להסוברים שאין זו ברכת המצוות, כיון שמכל מקום עומדת במקום המצוה מקדימים אותה, להקדים ברכה למעשה. אבל יש אומרים (שאליות שם; או"ז ח"א סי' כה בשם בה"ג; הראב"ד בהשגות אישות שם; העיטור ח"ב שער ה ברכת חתנים; מ"מ שם: ובארצותינו פשט המנהג; תוס' ר"ד כתובות שם; רא"ש שם; ריטב"א בשמ"ק שם ועוד). שמקודם מקדש ואחר כך מברכים ברכת אירוסין, מפני שאין זו ברכת המצוות, אלא ברכה על קדושת ישראל, וכל ברכה של קדושה מברכים אותה אחר שחלה הקדושה, כמו קידוש שמברכים אחר שכבר קידש היום, ועוד כ' הראב"ד שהדבר תלוי בדעת אחרים, שאם תמאן האשה ולא תרצה להתקדש הרי הברכה לבטלה, וחוששים שמא תחזור בה, ועוד שאין לברך "ואסר לנו את הארוסות" קודם שקדשה, שהרי עדיין לא קנה אותה עיטור שם ואו"ז שם בשם בה"ג. ועי' עיטור שם שדחה שהרי אומרים והתיר לנו את הנשואות ועדיין לא נשאה.. וכתב הבית שמואל שנהגו לברך קודם הקדושין, אבל בדיעבד אם לא בירך קודם יברך אחר כך. ויש אומרים שאם לא בירך בשעת הקדושין, יוכל לברך כל זמן שהיא ארוסה, אפילו לזמן מרובה, אלא כדי שלא יהיה נראה כברכה לבטלה, יקדש אותה קודם הברכה פעם שנית, אף על פי שהיא כבר מקודשת. שו"ת הרי"ב ש סי' פב. ועי' מל"מ אישות שם שתמה עליו, ועי' העמק שאלה שאילתו טז שנתן טעם שרבקה נתקדשה משאמרו ותהי אשה לבן אדוניך והברכה היתה בשעה ששלחה.

ד[טעונה כוס. ברכת אירוסין טעונה כוס של יין. ירושלמי סוטה פ"ח ה"ה: ומקדשין בו את הכלה, עי' ש בקה"ע ופ"מ. ועי' ברכות מב

מין ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

ברכת אירוסין ע"י אחר

יל"ע לדעת הרמב"ם דהקידושין הוי מצוה וברכת האירוסין הוי ברכת המצות, אם יכול אחר לברך, כמנהגינו דהמסדר קידושין מברך, דהא בעצם הברכה מוטלת על המקדש אלא דיש מקום לדון שיוכל לצאת ידי חובה ע"י אחר, מדין שומע כעונה.

ואמנם כל דין זה שייך היכא דברכתו חשיבא "ברכה" ולא הוי ברכה לבטלה, דכה"ג מצי להוציא בה ידי חובה לאחרים, ולכן בברכת הנהנין, דוקא היכא דהמברך עצמו ג"כ אוכל, דברכתו הוי "ברכה" מצי להוציא בה ידי חובה לאחרים, משא"כ היכא דהמברך עצמו אינו אוכל, דברכתו הוי ברכה לבטלה, דלא מצי להוציא בה ידי חובה לאחרים.

ואמנם כל זה דוקא היכא דהשומע אינו מחוייב בדבר, וכמו בברכות הנהנין רמצי לא להנות, אבל היכא דהשומע מחוייב בדבר, אית ליה למברך נמי חיוב מצד כל ישראל ערבין זה לזה, ולהכי אף היכא שכבר יצא ידי חובה, אכתי ברכתו חשיבא "ברכה" ומצי להוציא בה ידי חובה לאחרים, וכדמצינו גבי קידוש, דאף מי שכבר יצא ידי חובה יכול להוציא לאחרים, ועוד מצינו התם, דאף בברכת בורא פרי הגפן מצי להוציא, והיינו משום דהשומע מחוייב בברכה זו לצורך מצות הקידוש, ולכן אף בזה איכא עריבות.

ואמנם הכא, אף דהוי ברכת המצות, מ"מ כיון דהוי מצוה קיומית, א"כ נמצא דגם השומע אינו מחוייב בדבר, דמצי לא לישא אשה, ולא יצטרך לעשות קידושין, אלא דיש מקום לדון בזה, דכיון דהוא מחוייב בפרו ורבו, ולא מצי לקיים מצוה זו בלא קידושין, לדעתו דהרמב"ם דס"ל דאיכא איסור של ניהוג אישות בלא קידושין, נמצא דהשומע מחוייב בקידושין לצורך קיום מצות פרו ורבו, ואף על זה איכא עריבות, כדמצינו גבי ברכת בורא פרי הגפן דקידוש, אמנם לפ"ז היכא דכבר יצא ידי חובת פרו ורבו, או היכא דלא יקיים בקידושין אלו פרו ורבו, לא יהיה שייכא שומע כעונה.

(שיעורי רבי גרשון כתובות)

ברכת אירוסין

ב'קיצור שולחן ערוך' מביא את 'מנהגי החופה' וכותב: 'המנהג במדינות הרבה בנישואי בתולה, שחשובי העיר פורסין סודר על ראש הכלה ומברכים אותה, ואומרים לה אחותנו את היי לאלפי רבבה'.

'חופה' קורין מה שאחר כך פורסין יריעה על גבי קלונסאות ומכניסין תחתה החתן והכלה ברבים, ומקדש אותם שם, ומברכין שם ברכות אירוסין ונישואין. אבל עיקר החופה הוא היחוד 'מה שאחר הקידושין מוליכין את החתן והכלה לחדר מיוחד ואוכלים שם יחד במקום צנוע. וראוי שלא יכנס לשם שום אדם' 'ויחוד זה הוא החופה הקונה ועושה נישואין'.

בדין ברכת אירוסין מביא ה'ערוך השולחן': 'המאמר אשה צריך לברך וכל המצוות שטעונות ברכה. וכך היא ברכתה בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין בא"י מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין'.

הגמ' בכתובות מביאה: 'מברכים ברכת חתנים בבית חתנים' ומפרש רש"י 'כשנכנסה לחופת נישואין'. במסכת כלה הביאו: 'ומניין לברכת חתנים מן התורה שנאמר 'ויברכו את רבקה'. אלו הם ה'שבע ברכות' שאחרי הקידושין תחת החופה.

אחרי הברכה הראשונה 'בורא פרי הגפן' מברכים שש ברכות. רש"י מפרש את סדר הברכות וטעמן. הברכה הראשונה 'שהכל ברא לכבודו' אינה מן הסדר אלא לאסיפת העם הנאספים שם לגמול חסד זכר לחסדי המקום שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושבין ונתעסק בו' 'ואסיפה זו כבוד המקום היא וברכה זו לכך נתקנה'. זה לא שייך לחתן ולכלה אלא לציבור שהתאסף ל'כבוד המקום'.

על הברכה השנייה והשלישית מפרש רש"י: 'זו ברכת יוצר האדם שתקנוה ליצירה ראשונה של אדם הראשון' 'מ"מ אינה מסדר ברכות הזווג'. כך גם 'אשר יצר את האדם בצלמו'. שתי ברכות אלו אינן שייכות לחתן ולכלה אלא על אשר 'התקין לו ממנו מגופו מצלעותיו בנין עדי עד בנין נוהג לדורות'.

הברכה הרביעית, 'שש תשיש' היא הקדמה לברכות החמישית והשישית. 'לפי שאנו צריכין להעלות זיכרון ירושלים על ראש שמחתנו שנאמר תדבק לשוני לחיכי וכו'.

רק בברכה החמישית והשישית אנחנו מגיעים לחתן ולכלה. 'שמח תשמח רעים האהובים' מפרש רש"י: 'החתן והכלה שהן רעים האהובים זה את זה' 'כשמחך יצריך, כמו ששמחת' הקב"ה 'את אדם הראשון בגן עדן מקדם'. ברכה אחריה 'אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה' 'שמשבח להקב"ה שברא חתנות דיבוק איש באשה על ידי שמחה וחדווה'.

רש"י מפרש גם את ההבדל בחתימת הברכות החמישית והשישית. בחמישית 'משמח חתן וכלה' ובשישית 'משמח חתן עם הכלה' לפי ששמחת ברכה החמישית 'לא בשמחת חתונה אנו אומרים שהרי תפילה היא שמתפללים ומברכים, שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם. לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה, דמשמע איש באשתו אלא ברוך ד' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב'.

'ובאחרונה שמשבח לקב"ה שברא חתונת איש באשה על ידי שמחה וחדווה לפיכך יש לחתום משמח חתן עם הכלה שהוא לשון שמחת איש באשה'. רש"י מלמדנו כי בברכת חתנים יש יסודות נפלאים של אמונה ובטחון של תפילה ובקשה ושל שבח לבורא עולם שכל כך נדרשים לחתן ולכלה ביום חופתם.

על הפסוק: 'והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגיבור לרוץ אורח' מביא הרד"ק 'השמש בצאתה בשחר היא כחתן יוצא מחופתו שהכל שמחים לנגדו'. אותה שמחה שיש בזריחת השמש לאחר לילה אפל, יש בצאת החתן מחופתו.

על המשך הכתוב: 'ישיש כגיבור לרוץ אורח' כותב המצודות: 'כמו שישיש הגיבור לרוץ באורח, כי בטוח הוא בגבורתו'. כל אדם העומד לצאת לדרך מוטל וחוש מסכנות הדרך. אך הגיבור 'ישיש לרוץ אורח' הוא מלא שמחה ורץ לדרך. כך השמש שמחה לעשות רצון קונה. כמו הגיבור השש לצאת לדרך.

כשנתבונן נראה כי החתן והכלה היוצאים מחופתם יש להם את כל הסיבות להיות מודאגים ומוטרדים. עד עתה היו סמוכים על שולחן הוריהם פנויים לכל משאלות ליבם. עכשיו מוטל עליהם עול הקמת ביתם ופרנסתם. לפניהם צער גידול בנים וכל מאורעות החיים וכל זה כשהם מתפללים ומקווים שיעלה זיווגם יפה יפה.

כמה תפילות ותחינות צריכות ללוות כל חתן וכלה. כמה סייעתא דשמיא וכמה זכויות הם צריכים על כל צעד ושעל להתגבר על ה'קשה זיווג' כקריעת ים סוף'.

איך לא נעמוד ונשבח 'לקב"ה שברא חתונת איש באשה על ידי שמחה וחדווה'. בשעה בה הם באים לקיים 'לא תהוה בראה לשבת יצרה' ומבינים שבכך מקיימים הם מצוות הבורא שהתקין להם בנין עדי עד להמשיך את שושלת הדורות. מסיר מהם הקב"ה כל דאגה ואנו רואים באיזו שמחה גדולה 'חתן יוצא מחופתו'.

א ותוס' שם מא ב ד"ה אי הכי... וכתב המנהיג הל' ארוסין סי' קד. שמפני שפותח וחותם כקידוש והבדלה תיקנו בה ברכה על הכוס כקידוש והבדלה, ומפני שהיא מצוה גדולה. ונהגו להסדיר ברכה זו על כוס של יין ומברך עליו תחילה ואחר כך מברך ברכת ארוסין, וכתב בשו"ע שאם אין שם יין או שכר מברך אותה בפני עצמה, שעיקר החיוב בכוס הוא רק בברכת-חתנים ולא בברכת ארוסין. רא"ש סי' טז בשם ר"נ גאון, ועי' באור הגר"א סי' לד ס"ק ח. ויש אומרים שאם אין שם יין, אין מברכים על שכר, אלא מברכים בלא כוס טור סי' סב בשם ר"נ גאון, וכתב הב"ח אין נוהגים כן, אלא מברכים על השכר. כשמקדשים תחת החופה ואין לו יין אלא לכוס אחד, יברך ברכת ארוסין וברכת חתנים על כוס אחד. כלבו אישות סי' עה בשם רב נטרונאי גאון. ועי' אוצה"ג כתובות סי' פב ופג. נותנים להחתן והכלה לשותות מהכוס, ארחות חיים ח"ב סי' כא; פנ"י בקו"א לכתובות סי' כא: נהגו. ואף על פי שבברכות הנהנין מי שאינו נהנה בעצמו אינו מוציא אחרים, וכוס זה הרי אינו חובה בארוסין, מכל מקום כיון שנהגו לברך על הכוס כברכת המצות היא, שאף מי שיצא מוציא. וכתב הארחות חיים בשם הר"ש, שאם היו אסטניסים נותנים לתינוק לשתות, ואין צריך לשתותו כולו או רובו, ודי בטעימה, כיון שמעיקר הדין אין חיובו בכוס.

ה) דין עשרה אנשים בברכה. כתוב
בשאלות והובא בראשונים שאלות שאלתא טז; רא"ש כתובות שם; טוש"ע שם ד. שברכת ארוסין צריכה עשרה אנשים, היינו שמלבד עדי הקדושין, שהם שנים, יהיו עוד שמנה אנשים, ואפילו קרובים, שכשם שברכת חתנים למדנו בכתובות ז ע"ב שצריכה עשרה מפסוק: במקלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל, שברכת מקור צריכה קהל, כך יש ללמוד משם אף לברכת ארוסין, שאף ארוסין על עסקי מקור הם באים ואף הם צריכים קהל. אמנם כ' בשו"ע שאינו אלא לכתחילה, ובדיעבד כשאין שם עשרה, אין זה מעכב (וראה ב"ש סק"ז). ובמהרי"ק שורש קע כ' בשם הר"פ שאם הקדושין היו בלא עשרה יכול לקדש פעם אחרת בשעת נישואין כדי לברך ברכת ארוסין בעשרה. והרא"ש בשם ר"ש הנגיד כ' שברכת ארוסין אינה צריכה עשרה, שלא מצינו קדושין אלא בפני שנים ולא בפני עשרה, ועוד שלא למדנו ברכה זו אלא מרבקה, ולא מצינו שהיו שם עשרה. פר"ח בלקוטי אהע"ז, ועי' תוס' זב ד"ה שנאמר. ועי' ברכי יוסף אהע"ז סי' לד והעמק שאלה לשאלות שם. אמנם באמת החזקוני בפרשת חיי שרה כתב שאליעזר לקח עשרה גמלים להרכיב עליהם עשרה אנשים לברך ברכת אירוסין ונישואין.

בישוב קושית היעלת חו בברכת אירוסין מבווע

תנן במגילה [דף כג:]: דברכת חתנים בעשרה, ובכתובות [דף ז:]: מייתי לה, א. מבווע דכתיב ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה וישבו, שזימן עשרה אנשים לברך בפניהם ברכת חתנים, ב. כתיב במקלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל, וילפינן מזה דעל עסקי מקור צריך עשרה, ע"כ הסוגיא.

הרא"ש בכתובות [פ"א סי' י"ב] כתב שנחלקו רבוותא האם גם ברכת אירוסין צריך עשרה, או רק ברכת חתנים, וכתב הרא"ש להכריע דאף ברכת אירוסין צריך עשרה וז"ל, למאי דילפינן מבווע הרי בועז עשה גם ברכת אירוסין בעשרה, ולמאי דילפינן ממקלות, גם ברכת אירוסין על עסקי מקור בא, דאי אפשר לישא בלא ברכת אירוסין, עכ"ד הרא"ש, [ובשיטמ"ק הביא דעת הגאונים דעסקי מקור לא הוה אלא בנישואין לא באירוסין].

[ובכתובות שם מוכיח דאף אלמון שנשא אלמנה צריך ברכת חתנים, כבווע, וקשה דהלא י"א אנשים אלו זימן בועז עבור ברכת חתנים של פלוני אלמוני, ומי יימר שהיה אלמון, ולקמן [פ"ד פ"א] תירצתי דמפורש במס' כלה [פ"א ה"ג] שמברכים ברכת חתנים בעשרה מדכתיב שם שבירכו את בועז יתן ה' את האשה וכו', וברכה זו היתה לבועז, אלא שלפי"ז דברי הרא"ש צ"ע, דמקרא דיתן ה' את האשה וכו' ליכא למילף ברכת אירוסין. ובספר יעלת חן להמהרא"ל צינץ [דיני נישואין סי' ו' סק"ב] תמה על הרא"ש דמי יימר שבווע זימן עשרה אנשים לצורך ברכת אירוסין, הרי י"ל שלא זימן אלא לצורך ברכת חתנים, אבל לברכת אירוסין י"ל דאין צריך שיהיה עשרה, [וכזאת ברא"ש עצמו [סי' י"ג] שכתב דברכת אשר ברא אין צריך בעשרה, ומההיא דבועז ליכא למילף, שהרי משום שאר הברכות הוא שהוצרך להביא עשרה], יעוי"ש מה שנדחק ליישב, וסיים בצריך עיון.

וע"ד החידוד נראה, דהנה בועז אמר לעשרת האנשים 'שבו פה', וקיימו את דבריו 'וישבו', ויש להעיר, דהלא עסק זה הוזקקו לצורך ברכת חתנים, וברכת חתנים בעמידה כמבואר בבאר היטב [אבה"ע סי' ס"ב סק"א].

והנה בירושלמי כתובות [פ"א ה"א] אמרו 'שבו פה' מכאן לבי"ד שהם מושיבין זקנים בבתי משתאות, ופירש בחת"ס כתובות [דף ז:]: בשם הפ"מ שהוא כדי להשגיח על העם שלא יפרוצו, והוסף בחת"ס דאפשר שהוא מענין ז' ברכות, כמ"ש הב"ח [אה"ע סי' ס"ב סק"ב] שלא לברך שהשמחה במעונו כשיש תערובות אנשים ונשים שאין שמחה למעלה כשיש הרהור, [וכ"ה בספר חסידים], ומהך קרא גופיה יליף דין ברכת חתנים, עכ"ד.

והנראה בזה, דהנה הפוסקים האריכו בדין העמידה בברכת חתנים, ואעתיק ממה שמצאתי שדיברו בזה, הכנה"ג [אה"ע סי' ס"ב הגה"ט סק"ב] כתב, דמנהג קושטא וארץ המערב לעמוד כל העם בשעת ברכת חתנים, והטעם לכבוד החתן והכלה שהם עומדים, והחתן דומה למלך [פרקי דר' אליעזר סופט"ז], והמהריק"ש בהגהותיו ערך להם [אה"ע סי' ס"א] כתב שנהגו לעמוד בברכת חתנים, וברכת אירוסין מיושב, יעוי"ש הטעם.

ובתקוני זוהר [תיקון י'] איתא וז"ל, הא אינון בחופה צריכין עמא קדישא למיקם בעמידה קדמיהון [חתן וכלה] עם חזן לברכא לון בשבע ברכאן, ולקדשא החתן לכלה בקדמיתא בקדושין. והגאון מוהרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה [אה"ע סי' קט"ו] כתב, מצאתי בזוהר שכל העולם חייבין לעמוד עם החתן והכלה כשמברכים ז' ברכות תחת החופה, ואסור להם לישב בשעת הברכות, ובודאי ראוי לחוש לדבריו דברי אלקים חיים. הלא לפי"ז יש לומר דהנה הירושלמי מקשה למה אמר להם שבו פה, והרי באמת צריך לעמוד בשעת ברכת חתנים, ולמה אמר להם לישב, [ויש ליישב דהלא לא ברכו עתה אלא זימן שיהיו מזומנים לכשיכנסו הגואל את רות, יעוין ברש"י], וע"כ צ"ל דמאחר דברכת אירוסין נהגו מיושב אמר להם לישב, ורק אח"כ בברכת חתנים יעמודו, וא"כ שפיר מדויק שהזמין את העשרה זקנים גם עבור ברכת אירוסין, והוא ע"ד חידוד. ובפירוש שושנת העמקים להאלישי"ך כתב וז"ל, זימן עשרה אנשים וכו' לברכת חתנים, ויאמר שבו פה כלומר פה אתם יושבים, אך אחרי הדברים שנדבר פה תעמודו לברך ברכת חתנים, עכ"ד, ויעוין לקמן בדברי החת"ס בענין העמידה.

הגאון רבי צבי יהודה אדלשטיין שליט"א

ראש ישיבת ארחות תורה

בענין ברכת האירוסין

כתב הרמב"ם פ"ג מאישות הכ"ג, כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואח"כ מקדש, כדרך שמברכין קודם כל המצוות, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין, שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה, עכ"ל.

ובהגהות מיימוניות כתב על דברי הרמב"ם, כך נוהגין בארץ המערב אבל במלכות אלו אין המקדש מברך אלא אחר, ולפיכך נהגו שאין מברכין אלא אחר האירוסין כו' כיון שאין המצוה מוטלת על המברך, ועוד דלמא הדרי בהו לאחר שברך ונמצא ברכה לבטלה, עכ"ל. וצ"ב מה שתלה הטעם דמברכין לאחר האירוסין, בהא דאין המקדש מברך אלא אחר. [ואפשר דכוונתו דכיון דאחר מברך, חזינן דאין זה ברכת המצוות אלא ברכת השבח, וממילא ליכא בזה נמי דינא דעובר לעשייתו ולכך מברכין אחר האירוסין. אמנם מלשוננו שכתב "ולפיכך" נהגו שאין מברכין אלא אחר האירוסין, משמע דהא דאחר מברך זה "טעם" דצריך לברך אחר האירוסין ולא משמע דהו"י "ראיה". ועוד דממש"כ כיון שאין המצוה מוטלת על המברך משמע דס"ל נמי דהוי ברכת המצוות וכשיטת הרמב"ם].

ואולי יש לבאר דבריו באופן א, דהנה בגמ' ר"ה כ"ט א' איתא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא, ופרש"י דכל הברכות אע"פ שיצא מוציא כיון דכל ישראל ערביין זה בזה, אבל ברכת הלחם והיין לא שייך ערבות דהא אין חייב בברכה זו דלא ליתנהי ולא לברך. ומהאי טעמא מבואר בגמ' שם, דברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש, אע"פ שיצא מוציא כיון דחייב לאכול וממילא חייב נמי לברך ושפיר איכא ערבות, וכל זה הוא בברכת הנהנין שלפניה, אבל בברכות הנהנין דלאחר אכילה, מעיקר הדין אף מי שלא אכל יכול להוציא את חבריו שאכל, דכיון שכבר אכל הרי הוא מחוייב בברכה ושפיר איכא ערבות [ע'י' תוס' ברכות מ"ח ע"ב וברא"ש שם].

והנה גבי שחיטה כתב הש"ך דאין אחר יכול להוציא את השוחט בברכה, ובתבואת שור סי' א' ביאר הטעם בזה משום דאין חיוב לשחוט אלא דאם רוצה לאכול צריך לשחוט, וא"כ לא שייך ערבות דלא יאכל ולא ישחוט, והוי כברכת הנהנין שלפניה דאין מוציא דלא ליתנהי ולא ליברך. ומעתה נראה דגבי קידושין נמי י"ל דאין אחר יכול להוציא המקדש בברכה כיון דאין חיוב לקדש אלא אם רוצה לישא וא"כ לא ישא ולא יקדש, ולא שייך בזה ערבות וכמו גבי שחיטה.

ולפי"ז מבואר היטב דברי ההגהות מיימו', דכיון דנהגו דאחר מברך והיינו דאחר מברך ומוציא את המקדש, א"כ ע"כ לא שייך לברך קודם הקידושין דהא השתא ליכא ערבות דיכול שלא לקדש, וע"כ דמברך אחר הקידושין דהשתא כבר נתחייב בברכה, דומיא דברכת הנהנין דלאחריה דכיון שכבר נתחייב איכא ערבות להוציא. [אמנם כדברי ההגמ"ר מבואר בתוס' פסחים דף ז' א', ומשמע שם שאין הביאור כנ"ל אלא דכלל הוא דכשאחר מברך אין דין עובר לעשייתו עיי"ש]. אמנם מנהגינו דאחר מברך ברכת אירוסין ומ"מ אנו מברכין קודם הקידושין, ולסברא הנ"ל זה אינו נכון דקודם הקידושין ליכא ערבות להוציא בברכה וכמו גבי שחיטה וצ"ע.

ב] והנה בעיקר ד' הרמב"ם דברכת האירוסין הוי ברכת המצוות, זהו לשיטתו שהקידושין עצמם הם מצוה, כיון דאסורה לו בלא קידושין וכעין שחיטה. ולכא"צ, דהנה ברכות הנישואין ודאי אינם ברכת המצוות אלא ברכת השבח, ויל"ע לדעת הרמב"ם דהקידושין חשיבי מצוה כיון דאסורה לו בלא קידושין, א"כ נשואין נמי ליהוה מצוה דהא ארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים וע"י הנישואין מותרת לו, ולכל הפחות ליהוי מצוה דרבנן, וא"כ אמאי אין מברכין ברכת המצוות על הנישואין.

והנראה בזה דהא דקידושין חשיבי מצוה היינו משום דכל ענין עשיית חלות קידושין הוא חידוש התורה שנתחדש עשיית קידושין להתירה לו לנישואין, וקודם מתן תורה לא היה שייך קידושין כלל ולכך חשבינן ליה מעשה מצוה, אבל מציאות נישואין היה נמי קודם מתן תורה שמכניסה לביתו ונעשית אשתו, וכמבואר בדברי הרמב"ם פ"א מאישות וז"ל קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים כו'. הרי מבואר מדבריו להדיא דענין נישואין היה אף קודם מתן תורה ולא חידשה תורה אלא עשיית קידושין קודם הנישואין, ולכך עשיית הנישואין לא תשיב מעשה מצוה כלל דלא חידשו רבנן דין נישואין אלא רק אמרו דארוסה אסורה ונשואה מותרת.

והא דשחיטה חשיבא מעשה מצוה אף דמעשה שחיטה היה שייך אף קודם מ"ת, משום דכל החידוש דשחיטה נתחדש במ"ת דקודם לכן לא היה חילוק כלל בין נבילה לשחטה, ואיכא נמי דינים בשחיטה בגון דשחיטת עכו"ם פסולה ואף דהבהמה במציאות שחטה אסורה דבעינן מעשה שחיטה ד' ישראל להתיר הבשר ולכך חשיב שפיר מעשה מצוה לברך עליה.

(שיעורים קידושין)

ברכת אירוסין ונישואין בעשרה אנשים

מקור הברכה

נישואין בעשרה שנאמר "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר" או מהפסוק "במקהלות ברכו אלוקים ה' ממקור ישראל", אבל אצל רבקה זה היה ברכת אירוסין. ומוסיפים התוס' "ויש ללמוד משם שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת ע"י שליח שהרי אליעזר שליח היה, ונראה דאסמכתא בעלמא היא דעשרה לא משתמע מהתם ולא איירי פשטיה דקרא דברכת אירוסין". מלשון מסכת כלה רבתי מפורש שמדובר על ברכת נישואין ולא אירוסין, וכ"כ בפרקי דר"א דמש"כ "ויברכו את רבקה" מדובר בברכת נישואין ולא בברכת אירוסין. בפירוש מושב זקנים עה"ת כתב שזה היה סתם ברכה ולא ברכת אירוסין ולא ברכת נישואין.

ברכות נישואין

רק בברכות אירוסין כשאין עשרה מברכים בפחות מעשרה, אבל ברכות נישואין אין מברכין בפחות מעשרה. וכ"כ בשו"ת הרשב"א אלף קס"ז, וכן נפסק בשו"ע אבן העזר סימן ס"ב דאין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים. וכן משמע במסכת כלה פ"א פ"א "מנין לברכת חתנים מן התורה נאמר "ויברכו את רבקה" (בראשית כ"ד) וכן לומדים זאת מבועז שנאמר "ויקח בועז ערה אנשים" אלא כדי לברך ברכת חתנים בעשרה. וכתב בערוך השלחן (שם) "אע"ג דלאו דבר שבקדושה הוא כמו קדושה שלא יאמרו בפחות מעשרה, מ"מ כיון שמזכירין בני ירושלים וכן שהכל ברא לכבודו לכבוד הנאספים אין מהכבוד לברכות בפחות מעשרה. בדיעבד אם בירכו ברכת נישואין שלא בעשרה כתב בחכמת אדם כלל קכ"ט סעיף י"ג דיוצאים ידי חובתם מצד הדין, אבל כדאי כשיזדמן זוג אחר לנישואין שיעמדו גם הם שם ויכוונו לצאת בברכותיהם, וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק סימן קנ"ו ובבן איש חי שנה ראשונה פרשת שופטים סעיף י"ד.

יש לציין להלימוד ברכת חתנים מרבקה שנאמר "ויברכו את רבקה", היכן מצינו שהיו עשרה אנשים בשעת נישואיה. החזקוני בבראשית כ"ד פסוק י' כתב דאליעזר עבד אברהם במחשבה תחילה הביא עמו עשרה אנשים לבית בתואל כדי שיוכלו לברך ברכת חתנים במנין עשרה, וראי' לזה ממש"כ (שם) "ויקח העבד עשרה גמלים מגלי אדוניו", ולמה להרכיב עליהם עשרה אנשים לברך ברכת נישואין. וכ"כ בס' תפארת יהונתן (שם). כתב הרגצובר בס' צפנת פענח שלכך הוצרך אליעזר לעשרה אנשים אף שאליעזר בעצמו היה שם מכיון שהוא היה עבד ואינו יכול להצטרף למנין עשרה הנצרכים לברכת חתנים (ע"י שו"ת יביע אומר חלק ב' חלק אבן העזר סימן ו' אות א').

ברכת ברמקול

לכתחילה צריך עשרה אנשים לעמוד סמוך לחופה כדי שישמעו הברכות מפי המברכים ולא מפי הרמקול. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן רמ"ד ורמ"ה שו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תשמ"ג וח"ב סימן תרמ"ד ובשו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ס"ט וח"ב סימן י"ח.

כשאדם בא לקדש אשה תקנו חכמים לברך על הקידושין והוא ברכת אירוסין. וטעם הברכה דכשם שמברכין על כל מצוה ומצוה שאדם עושה כך צריך לברך על מצוה זו של קידושי אשה. וכן משמע מדברי הרמב"ם פרק ג' מהלכות אישות הלכה כ"ג. וכן נקט בס' מעשה רוקח על הרמב"ם, וכן כתב בשו"ת הריב"ש סימן שצ"ח שלקחת אשה בקידושין הוא מצות עשה שהרי תקנו בה ברכה כשאר המצוות, אולם דעת הרא"ש בכתובות פרק ראשון סימן י"ב שברכה זו היא ברכת השבח והודאה דהיינו לתת שבח אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וציוונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות, וכלשונו של הרא"ש "ותקנו לברך על קדושתן של ישראל, והיינו שהקב"ה בחר בהם וקדשן בענין זיווג באסור להם ומותר להם".

עשרה בני אדם בברכת אירוסין

ברכת אירוסין לכתחילה צריך שיהיו שם בשעת הברכה עשרה בני אדם גדולים. בגמ' כתובות ז' ע"ב מובא "מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה" (רות ד' ד'). ולכאורה בגמ' משמע ששאלו מנין לברכת חתנים בעשרה ולא שאלו על ברכת אירוסין. נחלקו בזה הראשונים האם לומדים ברכת אירוסין מברכת נישואין. הרא"ש בפ"ק דכתובות סימן י"ב מביא "כתב רב אחאי גאון (בשאלות פרשת חיי שרה סימן ט"ז) דברכת אירוסין בעשרה, והר' שמואל הנגיד חולק עליו שאין צריך עשרה אלא לברכת חתנים. וכתב הרא"ש "ול"י נראה דברי רב אחאי דלמאי דילפינן מבועז הרי בועז עשה גם ברכת אירוסין בעשרה", וכן דעת המאירי בכתובות ד"ז ע"ב. אולם הרמב"ן בכתובות ד"ח ע"א כתב "והנגיד ר' שמואל הלוי חלק ואמר שהוא בטעות יד סופר. ונראין דבהרי הנגיד ז"ל שלא הוזכרה עשרה אלא בברכת נישואין. וכי אסור הוא לקדש בפחות מעשרה? וכ"כ בחידושי הרא"ה בכתובות ד"ז, וכן דעת הריטב"א כתובות ד"ז וז"ל "וכן הנגיד השיב דלא חשיב עסקי מקור אלא בנישואין שהוא מותר לבעול". בס' כל בו כתב דאין צריך עשרה, וכן בים של שלמה כתובות פ"א סימן י"ג כתב "ואני אומר דודאי ברכת אירוסין לא נקרא מקור אלא נישואין שעומדים לביאה" נפסק בשו"ע אבן העזר סימן ל"ד ס"ד "ברכת אירוסין צריכין עשרה לכתחילה". וכן כתב הלבוש (שם) "ברכת אירוסין צריכין עשרה לכתחילה כמו שמצינו בבועז שלקח עשרה אנשים וכו' לענין ברכה צריכים עשרה לכתחילה". במקום שאין שם עשרה אנשים, ברכת אירוסין מברכים בפחות מעשרה, וכ"כ בפירוש בית הלל באבן העזר סימן ל"ד סק"ד, ובבית שמואל (שם) סק"ז כתב "ואם ליכא עשרה לא מעכב" וכ"כ בערוך השלחן סימן ל"ב ס"י דאם אין עשרה לא מעכב משום דהגמ' לא נמצא מפורש שצריך עשרה ברכת אירוסין, וכן משמע מדברי הרמב"ם דאין צריך עשרה.

נאמר "ויברכו את רבקה אחותם אחותינו את היי לאלפי רבבה" (בראשית כ"ד ס'), בתוס' כתובות ז' ע"ב בד"ה שנאמר ויקח בועז הביאו את הפסוק "ויברכו את רבקה" ללמוד מזה ברכת נישואין. וכתבו לחלק "דהתם ברכת אירוסין והכא ברכת נישואין", דהיינו מה שמובא מנין לברכת

הנושאים הבאים

תולדות- הפסקה.

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכת תמציתית וייחודית
להשיג בחנויות הספרים



אשת חיל

מדרשים, נכתב,
ראשונים, אחרונים, חסידות

הפרשה המחנכת

חיי שרה 40

חינוך והגות על פי משנתו של הרש"ד הירש

עורך הרב שלמה רוזנשטיין

אמונות יסודיות לכל מחנך

"אם אתה רוצה להיכנס לכיתה ולהיות מחנך, אתה חייב להאמין ב 2 אמונות בסיסיות וחשובות, האחת: שאתה יכול לחנך ילדים. והשניה: שהילדים בכיתתך יכולים להתחנך על ידך". המשפט הזה ששמעתי בצעירותי מאחד מגדולי המפקחים שהגיעו לבחון בבית הספר התורני שאותו ניהלתי – נשאר חקוק בליבי לעד.

את האמירה הזאת הוא היה משנן באזני המלמדים בכל עת, ובפרט כשמישהו מהם 'העיד' לומר – "הילד הזה, אין מה לעשות איתו", או "הכיתה הזאת קשה מאד". והוא היה מוסיף ציטוט כמדומני בשם החזון איש זיע"א, שכל בעל מלאכה דורך בתוך חדר מלאכתו על שיירי אביזרי המלאכה, החייט דורך על שיירי בד, הסנדלר על שיירי רצועות עור וכו', ומלמד, בחדר מלאכתו, דורך על שיירי נשמות... כך צריך להרגיש במידת הזהירות הגדולה בתוך 'חדר המלאכה' ששמו 'חינוך'.

האמונה של המחנך ביכולתו לחנך וביכולתם של ילדי כיתתו להתחנך, היא קריטית ומשמעותית לתפקידו ולשליחותו, אין דרך להצליח בתפקיד חינוכי ללא אמונה זו שאמורה להיות מלאת תשוקה, מוטיבציה, שליחות, רצון עז לחולל שינוי ולקדם את התלמידים אל עבר היעד המוצב לפתחה של שנת הלימודים.

זהירות מפני גורמי השפעה מזיקים

שני הפכים גמורים – עלולים להיות גורמים המזיקים לנקיות המלאה שאמורה להיות מנת חלקו של המחנך עם כניסתו לכיתה. ההפכיות של שני גורמים אלו, נראית על פניו כסתירה גמורה שלא יתכן למצוא לה נוסחה משלבת. אולם לא זו האמת, כי שניהם יכולים להיות האחד עם השני, רק שנדרשת תבונה רבה, זהירות, השקעה ורצון רב – כדי שהנוסחה המשלבת תוכל לפעול.

ראשית, הבה נסקור את שני הגורמים הללו.

הגורם הראשון עם פוטנציאל הנזק: הדעה המוקדמת שיש למחנך על כיתתו או על אחד החניכים בכיתתו, או שהוא קיבל מידע מוקדם מהמחנך של השנה שעברה אודות מצב הכיתה ופירוט חוזקותיו וחולשותיו של כל תלמיד.

בהעברת שלטון מנשיא לנשיא או מראש ממשלה למחליפו, מתקיים הליך של מסירת תמונת מצב של המדינה ושל הנושאים הרגישים העומדים לפתחה בתחומי הפנים והחוץ, הביטחון והכלכלה. ויש מחנכים שאימצו לעצמם שיטה זו והם מבקשים מהמחנך של השנה שעברה – דורח מפורט על הכיתה ותלמידיה, חוזקות וחולשות של כל אחד מהם, כדי להכיר את טבעו של כל אחד מהם טרם ייכנס לכיתה.

הרש"ד הירש מספר – סח לי רב מפורסם אחד, ששימש ברבנות בקהלות גדולות במדינות שונות "כאשר התחלתי את כהונתי כרב בקהילה חדשה, נמצאו ביניהם אנשים שרצו לעזור לי להתגבר על קשיי ההתחלה, בהגישם לי את רשימת שמותיהם של נכבדי הקהילה בצידוף הערות על תיאור אופיים. על פי רוב היתה כוונתם של מגישי הרשימות טובה, בכל זאת הודיתי להם על כוונה טובה זו אבל סירבתי לקבל את רשימותיהם.

יש לדעת, שברוב המקרים מונעת ידיעה כזאת את הרב מלפעול נכון בכח ההשפעה וההדרכה שלו, מוטב שהרב יניח שלכל אדם יש אופי טוב כפי שצריך להיות, כדאי להחליט החלטה גמורה שכל החפץ להיות בן אדם מוסרי, ישר, אוהב את הבריות, מוכן לויתרים ולקרבתות, ומקיים את המצוות. כאשר הרב יגלה את דעתו זאת לפני הציבור, ישתדל כל אחד להוכיח שדעה זו נכונה היא, במשך הזמן כשיתחזק הקשר האישי היומיומי בין הרב ובין בני עדתו, ישמור כל אחד על מדות האופי הללו בפעולותיו לטובת הכלל, עד שהפעלת המידות בפעל תטביע בסוף את חותמה על אופי האדם בעצמו, האדם ההוא ייהפך לאותו סוג איש שהרב רצה לחנך אותו לקראתו".

דעה זו על האדם בצורה שהרב ההוא ממליץ עליה לפי ניסיונו, מהווה צורך חיוני בכל פעולה חינוכית, ולא זו בלבד שעל המחנך לגלות דעה זו כלפי חוץ בטיפולו בילדים, אלא המחנך צריך להיות משוכנע שדעתו נכונה, אחרת אינו מוכשר להיות מחנך. אוי למחנך ואוי לחניכו כאשר הלה דן אותו לחובה מוחלטת וגומר בדעתו שהוא 'רע', דעתו זו תשפיע כמובן על אופן פעולותיו החינוכיות ועל שיחותיו עם החניך, וע"י כך לא יהיה באפשרותו של המחנך להחזיר למוטב את הילד הכושל ואף ביד ההורים לא תמצא היכולת להטיב את דרכו של בנם 'הרע'. דעה רעה על החניך שוללת מן המורים כל כוח ותבונה לשפר

כשווים ולא לקבל מידע מוקדם על חוזקותיו וחולשותיו של כל אחד, ומהצד השני, נדרשת התייחסות אישית לכל אחד מתלמידי הכיתה.

ובכן, אין סתירה בין הדברים.

שני הגורמים המוזכרים, שזורים היטב בתוך שתי אמונות היסוד של המחנך. להאמין שאתה יכול לחנך ולהאמין שתלמידי הכיתה יכולים להתחנך על ידך.

סקר לא מפתיע

נתחיל דווקא באמונה השניה. עליך להאמין שכל ילדי הכיתה יכולים להתחנך על ידך, כי זה הוא בדיוק הדף החלק שהמחנך אמור לייצר מול כלל תלמידיו ללא הבדל וללא מידע מוקדם או סטיגמה שעלולה להסיט את דעתו. על המחנך מוטלת המשימה להעניק הזדמנות שווה לכלל תלמידיו ללא משוא פנים וללא הכתמת אי מי מהם מראש או אפילו במעלה הדרך – כמישהו שאין מה לעשות איתו.

בסקר נקודתי שערכתי פעם בהרצאה מול קבוצת מלמדים, שאלתי אותם על שתי האמונות, התשובה שקיבלתי הייתה מדהימה – אך צפויה לחלוטין מבחינתי.

100% מבין הנשאלים, השיבו מידית שאין להם בעיה עם החלק הראשון של האמונות, כי הם מאמינים ומשוכנעים שהם יכולים לחנך. האמונה השניה היא הבעייתית, חלקם בהחלט אמרו שהם לא מאמינים שכלל תלמידי הכיתה יכולים להתחנך על ידם.

וזה בדיוק הבעיה.

כי להאמין שאתה יכול לחנך אין פירושו שאתה יודע להכין את השיעור על החומש רש"י או את השיעור על דף הגמרא בכיתה גבוהה יותר. האמונה הנדרשת היא ביכולת שלך להיות מחנך של הכיתה, זו המשימה של המחנך להיות ערוך לתמהיל הכיתה, לאישיותו של כל תלמיד, לבנות שיעור שיודע לדבר לממוצע הכיתה, שיודע לאתגר את הטובים פה ושם, שיודע לדחוף את הנותרים מאחור – לכיוון מרכז הכיתה, אחד שיודע כיצד מוסרים שיעור מול 30 תלמידים, והשיעור הזה מתאים לכל אחד. לכל פרט, לכל קבוצה, ולכל יחיד.

בפרשתינו, את אותו סיפור בדיוק של חיפוש החתן לרבקה על ידי אליעזר עבד אברהם – אנו פוגשים בגירסאות שונות. חז"ל ובעקבותם פרשני התורה עומדים על ההבדלים הדקים בין שלושת מופעי הסיפור, דבר השליחות של אברהם, התיאור של אליעזר לעצמו – בתפילתו – כיצד הוא מתכוון למצוא את הנערה, ולאחר מכן כיצד הוא מספר ללבן את השתלשלות העניינים.

ההבדלים דקים וכמעט לא משמעותיים, אך הדברים נמסרים לאוזנו של לבן בדרך שהם אמורים להימסר לו, ולייצר בדיוק עבורו עם כל מורכבות אישיותו את ה'שיעור' שהוא אמור לקבל בנושא זה, כדי שהדברים יתיישבו על ליבו – וישרתו את המשימה של אליעזר באופן המושלם ביותר.

את מעשיו של החניך, וכל פעולה חינוכית המושפעת ע"י דעה משובשת זו עלולה לקלקל אותו יותר ויותר.

כל תקווה לשפר את דרכו של החניך, אינה מבוססת אלא רק על הביטחון החזק של המחנך שיש לחניך יסוד מוסרי חזק, ושקיימת האפשרות לשנותו ולפתח אותו לטובה עד שישג את שלימות אופיו. כל אפשרות להדרכה ולהשפעה מוסרית עלינו ועל זולתנו מותנית באמונה האיתנה שקיימת האפשרות לשפר את מעשינו ולהיטיב את דרכנו בעתיד.

המידע המוקדם על תלמידי הכיתה, עלול להיות גורם מפריע לאמונות שהוזכרו בפתח מאמרינו, כי אם אחד מתלמידי הכיתה לא היה במיטבו מאיזשהי סיבה בשנה שעברה, הרי שהמחנך של הכיתה הנוכחית לא תמיד יאפשר לו לבצע 'איתחול מחדש' והוא יכנס לשנת הלימודים כשהוא 'חתום' בחותמת של כשלון מצטבר, ומי יודע אם יעמוד לו כוחותיו ומירצו כדי להתגבר גם על מכשול חולשתו של השנה שעברה, גם על תדמיתו בעיני חבריו לכיתה, וגם מול חוסר ה'צאנס' שהוא יקבל ממחנך הכיתה.

נקיון הכפיים והדעת מול כלל התלמידים – חיוני אפוא כדי להיות נאמן ל 2 אמונות החינוך לעיל. ושהכל יהיו שווים בעיני המחנך לטובה בעת כניסתו לכיתה.

תמהיל התלמידים בכיתה והתייחסות אינדיבידואלית

הגורם השני עם פוטנציאל הנזק – הוא לכאורה, הפוך: תמהיל התלמידים בכיתה אמור להיות בדרך כלל מבוסס על נוסחה של 25% תלמידים מצטיינים 50% תלמידים ממוצעים 25% תלמידים שזקוקים לדחיפה נוספת.

מחנכים אמורים להעביר שיעור, שמתמקד בחמישים האחוזים של התלמידים הממוצעים, כאשר מצד אחד עליהם לאתגר פה ושם את הטובים כדי שלא ישתעממו, ומצד שני לנסות כמה שיותר לדחוף מלמטה את 25 האחוזים של התלמידים שזקוקים לשימת לב ודחיפה – לכיוון מרכז הכיתה.

אם יש אתגר בכיתה – זה האתגר, לבנות שיעור ממוצע, לאתגר את הטובים, ולדחוף מלמטה את כל השאר – למרכז.

חנוך לנער על פי דרכו, אינדיבידואליות לכל תלמיד, ומאמרינו על פרשת נוח והקשת המסמלת את רבגוניות תלמידי הכיתה – כל אלו מייצרים את האתגר שמחייב אותנו לא להתייחס לכיתה כאל מקשה אחת אלא לפקוח עין אישית על כל אחד מהתלמידים, לבחון ראשית מבחינה קבוצתית לאיזה חתך הוא משתייך, אך יותר מכך, להבין את נפשו כאינדיבידואל.

ללא גישה זו – שוב אנו מסכנים את אמונות היסוד של המחנך.

האמונה החינוכית הקלה והאמונה המתאגרת

על פניו, קיימת סתירה מובנית בין שני הגורמים המוזכרים, מצד אחד, נדרש מהמחנך להתייחס אל כולם

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

פרשת חיי שרה תשפ"א • גליון ת"ג

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

יכול אפילו חגרת או סומא

וְהָיָה הַנֶּעֱרָ אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הִטִּי נָא כֶּדֶךָ וְאַשְׁתָּה וְאִמְרָה וְגו' (כ"ד י"ד)
הנה נביא בגליון זה כמה עובדות של קידושין או מקח בטעות,
ונתחיל בנידון של מקח טעות בקידושין של אליעזר לרבקה אם רבקה
היתה חגרת או סומא:

הנה איתא בגמרא תענית (ד' א') אליעזר עבד אברהם שאל שלא
כהוגן דכתיב והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך וגו' יכול
אפילו חגרת אפילו סומא, [פירש רש"י, לפי שלא פירש בשאילתו, ואפשר
שתהיה בעלת מום ולא יבין בה אליעזר ויקחנה], אבל הקב"ה השיבוהו
כהוגן, ונזדמנה לו רבקה.

וקשה אמאי אמרינן ששאל שלא כהוגן, הרי אם היה צולעת, לא
חיילו הקידושין, דהרי אליעזר היה רק שליח קידושין, ונימא לתקוני
שדרתיך ולא לעוותי.

א. היה מביישה

הנה יש לומר דהוה שלא כהוגן דהרי מכל מקום ביישה והכלימה.

ב. יצחק היה מוותר או מקדשה שנית

עוד יש לומר דקים לן דיצחק היה מסכים ומוותר על מנת שלא יהא
לה כלימה ויחול הקידושין, וכמו בכל מום במקח דיכול הקונה לוותר
על טענת מום וחייל הקנין הראשון.

אך העירוני דשאני בשליחות, אם קנה השליח חפץ עם מום, לא שייך
לומר שמוותר, דמכל מקום לא עשאו שליח להכי. אבל לעני"ד גם
בשליחות, יכול המשלח לוותר.

עוד יש לומר דאף אם נימא דהשליחות בטילה, מכל מקום היה
יצחק מקדשה שנית בשביל שלא תכלם, הלכך הוה שלא כהוגן.

ג. סתמא דמילתא אינו מוחל

הנה בהא דכתבו למידן אם מדמינן דכמו בכל מקח טעות יכול
למחול ולקיים המקח, הכי נמי בשליחות יכול למחול ולקיים
השליחות, אך הנה חזינן דבאונאה פחות משתות סתמא מוחל, ואפילו
הכי בשלח שליח לקנות ונתאנה פחות משתות, אמרינן (קידושין מ"ב ב')
לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. חזינן דלא מהני מחילה.

אך אינו ראיא, דיש לומר דמכל מקום אף בשליח יוכל למחול אלא
דסתמא דמילתא בשליח אינו מוחל אף בפחות משתות.

רגל של עץ

הנה שאלו מקמיה דמהרש"ם (ח"ב סי' רכ"ה) בעובדא שאחד נשתדך
עם אשה וקודם התנאים הלך עמה לטייל, ואז עשו תנאים, ואחר כך
טען החתן שנודע לו שהיא חגרת על רגל אחד ותיקנו בה רגל של עץ,
והיא טוענת שנודע לו מקודם התנאים אחרי שטייל עמה הרבה ודיבר
עמה כמה שעות, והחתן טען שלא שם לב.

א. חגרת ברגל של עץ

הנה הקשו תוספות (תענית שם ד"ה יכול) היכי קאמר דשאל אליעזר שלא

כהוגן, והא לא אמר אלא "אשר אמר אליה הטי נא כדך", ואם כן לפני
שיבקש הימנה שתמלא מים, יראה אם היא חגרת או סומא, ואם היא
חגרת או סומא לא יבקש ממנה.

ומתרגמים תוספות, דהא דאמרינן "יכול אפילו חגרת ואפילו
סומא", היינו יכול אפילו חגרת שיהיה לה רגל של עץ והוא לא יהא
רואה, או סומא שיש לה עינים יפים אבל אינה רואה כלל.

ווצריך עיון מאי שייך לומר ששאל שלא כהוגן, כיון שאינו מבחין
שיש לה רגל של עץ, ומאי הוה ליה למיעבד. ויש לומר דכונת הגמרא
דהיה לו לבדוק מקודם.

מעתה קאמר מהרש"ם, דבנידון הנ"ל הדין עם החתן, דהרי חזינן
מהאמור דשייך שלא יבחין אם יש לה רגל אמיתי או רק רגל של עץ.

ב. מסתמא אליעזר ראה

אך לכאורה קשה, דילמא התם אליעזר יבקש ממנה "הטי נא כדך
ואשתה" לפני שהולכת, משא"כ כאן הטענה שהלך עמה.

ויש לומר דסתמא דמילתא אליעזר היה רואה בשעה שהגיעה לעין
המים.

ג. אליעזר לא ראה

אך אכתי קשה דהרי אם החתן היה טוען שהיא סומא, והיא טוען
שהלך עמה, בפשוטו לא יהא החתן נאמן לומר שלא הבחין, שהרי ניכר
בהילוכה שהיא סומא, והרי התם באליעזר קטני נמי דילמא היא תהא
סומא.

ועל כרחך דאליעזר היה מבקש כשרואה אותה שם מבלי שראה
אותה הולכת, ואם כן אין ראיא לנידון המהרש"ם שהתם הרי הלך
עמה. ונהעירו דיש לדחות דדילמא איירי בסומא בעין אחת. וצריך עיון.

מקט טעות שלא נודע לו

הנה יש לדון במקח שבשעת הקנין היה מום והוה מקח טעות,
אמנם עד שנודע לו מהמום כבר לא הוה מום. האם הוה מקח טעות.

כגון בעובדא שאחד נתן גביע במתנה לתינוק שנולד, וחרט בהגביע
שם התינוק, והשם היה יוסף, וטעה וחרט יוסף חיים, ואם כן הוה
מקח טעות, אמנם לפני ששם לב להמקח טעות, התינוק חלה והוסיפו
לו השם חיים, נמצא דאע"פ דבשעת המקח היה טעות, אבל אחר כך
נעשה מצב שזה היה כפי רצונו.

א. צדדי הספק ודברי שער משפט

צדדי הספק, מי אמרינן דבשעת החלות כבר בטלה המתנה מחמת
המקח טעות, או דילמא אמרינן דכיון דעכשיו אינו טעות לא חשיב
מקח טעות.

ובשער משפט (סי' רנ"ג סי"ק ב') אייתי בזה סתירת הסוגיות, וכתב
לחלק בין אם נודע לו מהמום קודם שנשלמה כונתו, דאז כבר בטלה
המקח ולא יועיל שאחר כך בטל המום, ובין אם לא נודע לו שאז לא
בטלה המקח.

[ובמקום אחר (סי' רל"ב סק"ג) אייתי מהר"י מיגש דאף בנשלמה

כונתו קודם שנודע הוה מקח טעות, ונשאר בצריך עיון.

ב. נודע על הסכנה בגמר השכירות

הנה יש לעיין במי ששכר דירה, ולאחר שגמר השכירות נתברר דיש שכן שהוא גנב מועד, וכאשר אין האנשים בביתם הוא נכנס לדירה עם מפתח גנבים וגונב וכבר עשה זאת כמה פעמים, ולאחר כלות השכירות נתברר הדבר, אך למעשה לא גנב אף פעם, האם יכול לומר דהשכירות בטעות וישלם רק מדין נהנה ולא מפאת שוכר.

ונפקא מינה שאם משלם מדין נהנה, לא יצטרך לשלם רק על הימים שהיה שם ולא על הימים שלא היה שם, משא"כ אם משלם מצד השכירות, חייב לשלם בין אם היה ובין אם לא היה.

ולכאורה להאמור משער המשפט, השתא לא יוכל לבטל השכירות, דהרי לא נודע לו מהמזלם רק בשעה שכבר עבר המזלם דהרי נגמר השכירות.

ג. לא ירד גשם

כמו כן יש לעיין בשכר דירה בחורף ודר בה משך השכירות, ולאחר מכן נתברר שהיה בגג חורים, אבל באמת לא ירד כלל גשם כל הזמן, וטוען השוכר דהוה מקח טעות.

ולכאורה לדברי שער משפט כיון דלא נודע לו עד שעבר כבר המזלם, אם כן המקח קיים.

ד. לא היה בהבית בשעת הגשם

תו יש לעיין אם לא בא כלל לגור בהדירה, וחייב לשלם משום השכירות, וירד גשם כי היה חורים, וטען המשכיר שלא סבל מזה כיון שלא היה בהדירה.

הנה בזה מסתברא דיש כאן מום, דהרי זה דמי למי שקנה בהמה לחרישה, ובדרך נהרגה הבהמה, ואחר כך נתברר שנמצא נחן ואינו ראוי לחרישה, דפטור מלשלם מפאת מום. [אף היכא דהדמים לשחיטה ולדיא שוים].

תו יש לעיין במי ששכר בית ויום אחד לא היה בבית וכל זמן שהיה בבית לא ירד גשם וכאשר יצא מן הבית ירד גשם ולא ניזוק כלל.

ובזה לכאורה פטור מלשלם שכירות מפאת מקח טעות וחייב לשלם רק משום נהנה.

[א"ה. לכאורה הסברא לחלק, דהא דבלא נודע לו לא הוה מקח טעות, היינו דוקא באופן שהסיבה היחידה שלא הקפיד על ביטול המקח, היה רק מחמת שלא נודע לו, משא"כ בהנ"ל שהסיבה שלא ביטל המקח היינו גם מחמת סיבות צדדיות, כגון שלא היה בהבית, ואם היה גר בהבית היה מקפיד, בכה"ג חשיב מקח טעות].

ה. ספיקו חמור מודאי

הנה איתא בגמרא נזיר (ח' א') באומר הריני נזיר על מנת שיהא בכרי זה מאה כור והלך ומצאו שנגנב או שאבד, ואין אנו יודעים אם היו בו מאה כור אם לאו.

לרבי יהודה לא חל הנזירות מכיון דספק נזירות להקל, והיינו משום דאין אדם מכניס את עצמו לדבר שספיקו חמור מודאי, ואם מספק יתחייב נזירות יהא יותר חמור מודאי נזיר, דהרי ודאי נזיר יכול להביא קרבן נזיר, אבל ספק נזיר אינו יכול להביא דהרי הוה ספק חולין בעזרה.

וחקשו בתוספות (שם ד"ה שיהא) אמאי ספק נזיר יותר חמור מהודאי נזיר, ומשום הכי לרי' יהודה לא חייב נזירות, הא יתנה בנזירות ויאמר דאם בכרי לא היה מאה כור מקבל על עצמו נזירות עכשיו, [דהרי לר' שמעון על כרחך עבד הכין], ואם כן ממה נפשך יהא נזיר ויוכל להביא הקרבנות.

ותירצו תוספות, דהא דספק נזיר חמור מודאי, איירי באופן שנטמא לאחר שנעשה ספק נזיר אבל קודם שהתנה, [א"ה, כגון שעדיין לא ידע מגניבת הכרי, או קודם שישים על לבו להתנות], דהשתא הוי ספק נזיר טמא ואינו יכול להביא קרבן טומאה, אבל אין הכי נמי אם נטמא אחר שהתנה, אז הוה ודאי נזיר טמא ומייתי אשם טומאה והדר משלים נזירותו.

ולכאורה תיקשי הא השתא אגלאי שלא נטמא לפני שהתנה, ואם כן יוכל להתנות בנזירותו ואמאי מבטלינן הנזירות. וצריך לומר דמכל מקום בשעת הנזירות אין רצונו בספק נזירות שמא יטמא.

ותיקשי ממה שהבאנו לעיל משער משפט, דאע"פ דבשעת המקח היה מקח טעות, מכל מקום אם אחר כך אירע שלא היה משמעות בהטעות, אינו מקח טעות. והכי נמי הכא הרי מכיון שלא נטמא אם כן אין ספיקו חמור מודאי, ואם כן אמאי לא חל עליו נזירות.

וצריך לומר דהא דאינו רוצה בספיקא חמירא טפי ממקח טעות, ולא מהני הא דאגלאי אחר כך דיש תקנה להספק.



קנה בית ונתבטל המקח

עובדא הוה באחד שמכר ביתו, ונתברר שאי אפשר להעבירו בטאבו, ורצה הקונה לבטל המקח, וטען המוכר שאם כן שישלם לו דמי שכירות על הזמן שהיה גר בהבית.

א. רוצה לפי השווי באמת

הנה יש לדון דיאמר הלוקח דאינו מבטל המקח, אלא רוצה לשלם בשויה כפי ששוה דירה שאי אפשר לרושמה בטבו.

וזה תליא בכל מום שרוצה הלוקח לוותר על המום, אבל לשלם פחות, האם יכול המוכר לומר שמוכן רק במחיר שקבעו דאם לא כן ליהוי ביטול מקח.

והנה חזינן בסמ"ע (ח"י ס' רכ"ז סק"ו) דבאונאה יותר משתות לא יוכל הקונה לומר שיתקיים המקח ויחזיר לו האונאה, אלא המוכר יכול לומר להלוקח, או חזור במקחך או יהיה בידך כמו שקנית.

ב. זה לא נהנה וזה לא חסר

מעתה אם הלוקח אינו רוצה לשלם המחיר המלא על הבית, אם כן הוה מקח טעות. ואם כן יש לדון מהו לענין השכירות. ולכאורה יש לדון דפטור, מכיון דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר, כיון דלא קיימא לאגרא דסבר המוכר שאינו שלו.

אך לא משמע כן, דלכאורה הוה חסר, דהרי סוף סוף החסרון הוה מפאת הדר. [א"ה. היינו שהטעם דהוה לא חסר הוה מחמת הדר ולולא הדר היה חסרון]. ואם כן הוה זה נהנה וזה חסר וחייב לשלם השכירות.

ג. זה לא נהנה וזה חסר

אך יש לדון דאין כאן נהנה, דהא היו לו מעות לקנות דירה ורצה לקנותה ואז היה פטור מלשלם שכר דירה, נמצא דהוה ליה כאדם שיכול לגור בלא אגרא ואם כן מה נהנה איכא, וממילא לא יתחייב לשלם דהוה זה לא נהנה וזה חסר.

[וגם מצד איסור ריבית ליכא, כיון דלא הוה נהנה, אך הרי אסרין משום ריבית גם בלא נהנה ולא חסר. אך נחלקו קמאי (עיין טור י"ד ס' קס"ו סעי' א') אם לאחר שגר בהבית חייב לשלם לצאת ידי שמים. וקיימא לן דפטור כדעת רמב"ן וסייעתו ודלא כרמב"ם. ורק דלכתחילה אסור לו לדור שם משום דמיתוי כריבית].

אך באמת לענין זה לא נהנה וזה חסר, נהי דדעת תוספות (בבא קמא כ' א' ד"ה זה אין נהנה) דפטור מלשלם כיון שלא נהנה, ואע"פ שגרם הפסד לחבירו אין זה אלא גרמא בעלמא. אך קיימא לן כהר"ף (ב"ק ט' א' בדפי הר"ף) והראשונים (עי' רא"ש ב"ק פ"ב ס' ו') דחייב לשלם, דאף גברא דלא עבד למיגר אם המקום קיימא לאגרא, חייב לשלם, ואם כן הוה הדין בנידון דידן.

ד. זה לא נהנה וזה חסר חייב משום מזיק

אך העירו שהרי כתב בקצות החושן (סי' רמ"ו סק"ב) דהא דמחייבין בזה לא נהנה וזה חסר, המחייב הוא מדין מזיק, [ולכאורה ישלם בעדית], והלכך אם הוה ברשות אין לחייבו דהוה מזיק ברשות אע"פ שדעתו היתה שישלם לו. ואם כן נימא דהכא חשיב ברשות, דהרי המוכר מסר לו הבית לגור שם.

אך יש לומר בנידון דידן לא חשיב מזיק ברשות, דהרי סבר המוכר ששייך לקונה, והוה ליה כאומר לחבירו הזק חפץ פלוני שבאמת שייך לאומר אך האומר סובר שלא שייך לו, דלכאורה בכחאי גוואט לא חשיב מזיק ברשות.

[ולפי זה בידוע המוכר שאין מקח ורק מרמה את הקונה, לא יוכל לתבוע שכירות כיון דזה לא נהנה וזה חסר וחייב רק מדין מזיק, והרי הוה מזיק ברשות].

ה. המוכר הפסיד להקונה

הנה יש לעיין באומר לחבירו לגור בבית של הפקר, [ויש בתים אחרים של הפקר], ובאמת הבית שייך לאדם אחר, ואותו בעלים תובע ממנו מפאת חסרונו, ואם כן תובע הדר מהאדם שיעץ לו לגור בהבית, שישלם לו על ההפסד, [כמו דאמרין בסוגיא (בבא קמא צ"ט ב') דנכו ואיסור, שביעץ לו עצה שמחמתו הפסיד כסף, חייב זה שיעץ לו לשלם לו]. ואם כן בנידון דידן נמי יתבע המוכר על ההפסד שיש לו מהשכירות,

ונהי דהמוכר הוה שווג, יאמר קים לי כרמב"ן דבגרמי בשווג חייב. וצריך עיון בזה דיש לומר דעצת המוכר לא חשיב גרמי. ומכל מקום הרי עכ"פ חשיב גרמא וחייב המוכר לצאת ידי שמים, ואם כן לענין לצאת דעת הרא"ש, [נדוקא בלא נהנה ולא חסר אמרינן דאינו חייב לשלם], בזה לענין לצאת ידי שמים יאמר שגם אידך חייב לו לצאת ידי שמים.

והנה בש"ך (סי' שפ"ו סק"א) פסק כתוספות דבשווג גרמי פטור, ואם כן לא תועיל תפיסה. [ויש לעיין בשווג בגרמא ובגרמי אם יש לצאת ידי שמים, ולא מצאנו זאת]. ובאמת אף אם תועיל תפיסה, הרי המוכר מוחזק בכסף ויאמר שאין כאן גרמי.

ו. מ"ק אונס גמור

סוף דבר דלכאורה חייב לשלם דמי השכירות מפאת נהנה.

אך יש לדון כיון דלקצות החושן (שם) חיובו משום מזיק ולא משום נהנה, יאמר הדר שהוא אונס גמור דסבר שהוא בית שלו, וכמו בהניח להם אביהם פרה שאולה, והבנים חשבו שזה פרה של אביהם ושחטוהו, שזה היה באונס שלא ידעו שזה שאולה, ופטורים מדין מזיק וחייבים רק משום נהנה, ובנידון דידן הרי כבר כתבנו דאין כאן נהנה מכיון דיכול לדור בחנם, וכל חיובו מצד חסר, ובזה יאמר שזה אונס גמור. [אלא אם כן הוה ליה לאסוקי אדעתיה].

ז. המוכר גרם

הנה עדיין יש לדון גם אם אינו אונס גמור, הרי המוכר גרם, אך יש לומר דכיון דלא חשיב מזיק ברשות לא איכפת לן שהמוכר גרם. והיינו דיש לעיין אם ראובן אומר לשמעון לשרוף חפץ זה של הפקר, ונתברר דבאמת היה חפץ של ראובן, מחייבין לשמעון השרוף לשלם לראובן, דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שזה שייך לראובן, אלא האם נפטרנו דגם ראובן הוה ליה לאסוקי אדעתיה, ויש לומר דמכל מקום חייב.

ח. סתירה בשולחן ערוך

שוב ראיתי דמפורש בשולחן ערוך (ח"מ סי' רל"ב סעי' ט"ז) דהמוכר קרקע לחבירו ולאחר זמן נראה לו בה מום, אם רצה להחזיר הקרקע לבעלים צריך להעלות לו שכר.

וכתב בנתיבות המשפט (שם סק"ה) דאירי אפילו בגברא דלא עביד למיגר דחיובו משום מזיק, ולא נפטרנו מחמת אונס גמור כמו פרה שאולה, דכיון שאפשר לבדוק המקום קודם שנשתמש בו, אם כן הוה כאונס דדמי לאבידה וחייב.

ולפי זה בנידון דידן חייב הדר לשלם שכירות. ועיין בנתיבות המשפט דאסיק עלה דמכל מקום צריך עיון.

אמנם בנתיבות המשפט (סי' רל"ב ביאורים סי' ק"י) מתבאר דאם דרך הקונה להוליד הסחורה למקום אחר, ונעשה מקח טעות, פטור הקונה להחזיר הסחורה, והוכיח הכי מהשולחן ערוך (שם סעי' י"ג), ותיקשי סתירת השולחן ערוך, דהרי הכא לא אמרינן דהוה אונס כאבידה, וחייב מחמת מזיק להחזיר הסחורה. ונמצא דנידון דידן תליא בסתירת השולחן ערוך.

עפרון היה "נבהל להון"

וַיִּשְׁמַע אֲבָרְהָם אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבָרְהָם לְעֶפְרוֹן וְגו' (כ"ג ט"ז)

הנה איתא במדרש רבה (שם ח') דדרשינן מקרא וַיִּקֶּם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמִכְנָפָה מִלְמַד שֶׁנִּכְפְּלָה בְּעֵינֵי כָל אֶחָד ואחד, ופירש רש"י (שם) דהיינו שכולן היו סבורים שעדיין היא שוה כפליים ממה שנתן בה אברהם.

ותיקשי דאם כן לכאורה היה מקח טעות:

א. מערת המכפלה היה שוה כפול

הנה נמצא דבאמת מערת המכפלה היתה שוה שמונה מאות, ואברהם קנהו רק בארבע מאות, נמצא דעפרון קיבל רק חצי המחיר, והיה עפרון יכול לטעון אחר כך שהיה מקח טעות.

ואע"פ דאמרינן בגמרא כתובות (צ"ט ב') דאין אונאה לקרקעות, היינו דוקא עד פלגא, אמנם ביותר מפלגא אמרינן בגמרא בבא מציעא (נ"ז א') דהוה מקח טעות.

ב. לקח שקלים גדולים

אלא הרי איתא בקרא עפרן בלא ו', ופירש רש"י לפי שעפרון אמר הרבה ואפילו מעט לא עשה, שנטל מאברהם שקלים גדולים שהן קנטרין, וכמו דכתיב בקרא 'עובר לסוחר', דהיינו שקלים המתקבלים בכל מקום.

מעתה כתב בפנים יפות, דכיון דלקח שקלים קנטרין, דהם שוים יותר, נמצא דקיבל יותר מפלגא, וכבר לא היה מקח טעות.

ג. נבהל להון חסר יבאנו

הנה איתא בקרא במשלי (כ"ח כ"ב) 'נִבְהַל לַהוֹן אִישׁ רַע עֵץ וְלֹא יָדַע כִּי חֶסֶד וְבִרְיוֹ, וּבִיָּאָר בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה (נ"ח ז') 'נבהל להון איש רע' היינו עפרון שהכניס עין רע בממונו של צדיק, ולקח שקלים גדולים הנקראים קנטרין, 'ולא ידע כי חסר יבואנו', שחסרתו התורה אות ו' משמו, הדא הוא דכתיב 'וַיִּשְׁמַע אֲבָרְהָם אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבָרְהָם לְעֶפְרוֹן', דבכל הפרשה כתיב עפרון מלא, והכא כתיב עפרן חסר ו'.

ולהאמור ביאר בפנים יפות את המדרש בעוד דרך, דהרי כיון שעפרון לקח שקלים קנטרין, דהם שוים יותר, נמצא דקיבל יותר מפלגא וכבר לא היה מקח טעות, והלכך מכיון שהיה 'נבהל להון' ולקח שקלים גדולים, בא אליו חסר, והיינו דכתיב 'ולא ידע כי חסר יבואנו'.

ד. האם בכהאי גוונא חשיב זכות

הנה יש לדון בכעין הנ"ל, מה יהא אם אדם אחר היה מזכה להמוכר קצת יותר מהארבע מאות שקל כסף בעבור המקח, האם נימא דחשיב זכות, ואם כן לא הוי מקח טעות, או דילמא לא הוה זכות, דהרי על ידי האי זכייה לא יהא ביטול מקח ולא יוכל לקבל כל השווי בעבור הקבר. ויש לדון בזה בכמה גווני וכדלקמן. [ועיין עוד מה שכתבנו לדון בדברי הפנים יפות בגליון פרשת חיי שרה תשע"ה].



זכייה שמונע ביטול מקח

הנה קיימא לן דבדבר שהוא זכות, זכין לאדם שלא בפניו. ויש לדון האם זכין לאדם ממון באופן שעל ידי הזכייה יפסיד איזה ענין, דלחד גיסא נימא דזכין, דהרי לקבל ממון הוא זכות לאדם, אמנם לאידך גיסא נימא דאין זוכין, דהרי על ידי זכיית הממון נגרם להזוכה הפסד. ויש לדון בזה בכמה גווני:

א. אופן הנ"ל

הנה לעיל הבאנו לדון בזה לענין הא קיימא לן דאין אונאה לקרקעות ומכל מקום עד פלגא יש אונאה. והנה אם נתן הלוקח יותר ממה שקצבו ביניהם, ועל ידי זה הוה האונאה פחות מפלגא, אם כן לא הוה מקח טעות.

מעתה יש לעיין בכהאי גוונא אם זיכו הכסף על ידי אחר מפאת זכין לאדם שלא בפניו ובזה נתבטלה טענת מקח טעות, האם חיילא הזכייה כיון דבזה הפסיד יותר.

ב. קרבן עולה ויורד

כמו כן יש לדון לענין קרבן עולה ויורד, באופן שאדם חייב להביא קרבן עולה ויורד, והיה עני ונתחייב להביא רק עופות שזה קרבן עני, ואדם אחר זיכה לו קצת כסף ועל ידי זה נתחייב בקרבן עשיר. האם מהני הזכייה, אע"פ שעל ידי הזכייה נתחייב קרבן עשיר שהוא בהמה, ועלותו יותר מדמי הזכייה, נמצא שלמעשה רק הפסיד ממון מהזכייה.

[ויש לעיין אם בעינן שיהא עשיר גם לאחר דמי הקרבן, דאז לא יהא לנפקותא זו, וכל דברינו רק אם סגי שיהא לו שם עשיר קודם שמוציא דמים על הקרבן].

ג. צדקה לעני

כמו כן לענין צדקה לעני, דאמרינן שאם יש לו פחות מאתיים זוז, יכול לקבל צדקה אפילו אלף זוז, אבל אם יש לו מאתיים זוז, אינו יכול לקבל צדקה כלל.

מעתה אם אדם אחר מזכה לו זוז אחד, האם נימא דחשיב זכות אע"פ שבזה נמנע ממנו לקבל צדקה של אלף זוז. [מיהו פשיטא דאם ימחה מהני מחאתו דהא גם בזכות גמור מהני מחאה].

ד. לזכות קרקע לפרוזבול

הנה לכאורה תליא בבי' תירוצי דהר"ן בגיטין, דהנה איתא במשנה בשביעית (פ"י מ"ו) אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, ואם אין לו

קרקע, מזכה הוא בתוך שדהו כל שהוא.

והקשה בר"ן (גיטין י"ט ב' בדפי הרי"ף) היאך מהני לזכות קרקע להלוה שלא בפניו, הרי כדי להקנות לו שלא בפניו בעינין שיהא זכות, והרי הכא זה חוב בשביל להלוה, דהרי כשמוכרו קרקע כל שהוא מתחייב הוא בכך שאין שביעית משמטת חובו.

ותירץ הר"ן ב' תירוצים, חדא, דהא דקיימא לן דזכין לאדם שלא בפניו, אף על פי שנמשך ממנו חוב שהוא יתר על הזכות, כל שהדבר בעצמו זכות וכה וקנה.

שנית, שאפשר לדחות ולומר שבאמת בעלמא לא חשיב זכייה, אלא שאני הכא שזה מקולי פרוזבול, דמהני לזכות להלוה קרקע אע"פ שהוא חוב.

ואם כן נידון הנ"ל יהא תליא בהני ב' תירוצים.



מכח הספק יהא זכיה ודאית

הנה כתבנו לעיל לדון באופן שאדם קנה קרקע בחצי המחיר, דהוה מקח טעות, ואדם אחר זיכה הכסף להמוכר שלא בפני המוכר, מדינא דזכין לאדם שלא בפניו, אבל זיכה יותר מחצי השווי וכך לא יהא מקח טעות.

האם נימא דלא חל הזכיה, דהרי הוה גם חובה להמוכר, דעכשיו לא יהא מקח טעות.

ולהאמור כתבנו דתליא בב' התירוצים בר"ן, ואם כן הוה ספיקא דדינא אם חל הזכייה.

א. האם המזכה יכול לתפוס הכסף

הנה הקונה לא יוכל לבטל המקח ולדרוש הכסף מהמוכר, דהרי דילמא המוכר זכה בכסף והוה ליה אונאה רק פחות מפלגא ואינו מקח טעות.

עניני שבת

ד. לחזור ולברך ביום אע"פ שהיא סעודה ג'

אך הרי כתב במשנה ברורה (סי' רצ"א סק"ו) בשם ברכי יוסף, דכאשר לא אכל בלילה ואוכל ג' סעודות ביום, גם בשניה לא יחזור, ובמחזיק ברכה קאמר דטעמא אמאי סעודה שלישית קילא ואין צריך לאכול בה פת, כיון שכבר שבע מהא שאכל פת פעם אחת.

והשתא לפי זה אם אף נימא דיצא בלילה סעודה שניה בלילה, מכל מקום האי סעודה שלישית [שאוכל לבד ביום] חיובה בפת לכולי עלמא, דהרי טרם אכל ביום.

ובאמת יש לעיין אם נימא דבלילה יצא שתי סעודות, ובשניה שכח רצה, האם יחזור, דהנה להברכי יוסף גם בזה לא יחזור, דהרי כבר אכל בלילה פעם אחת פת ובשניה שוב אין חיוב פת.

ה. אוכל קודם התפלה מקיים סעודה שניה

הנה איתא בתשובות להורות נתן (חלק י"ד סי' י"א) דמי שאכל בשבת את הסעודה לפני התפלה בהיתר, כגון שהוא חולה, ושכח רצה, לא יחזור דאין זה זמן סעודה, והיינו דסובר דלא יצא בזה הסעודה.

ולפי זה ודאי שבילילה נמי כן הוא, אך לענין אף אם נימא שבילילה אין קיום סעודה, אך בבוקר אף שטרם התפלל הוי שפיר יום. ובאמת פיסקא דהלהורות נתן פלא בעיני דלפי זה יתחדש שחייב לאחר השחרית לאכול עוד פעם סעודה שניה.

ו. סעודה הב' דלילה משום חסרון כוונה

הנה העירו דמכל מקום לא נתכוין בסעודה השניה של הלילה לקיים מצות סעודה, אך הרי לענין ברכה חיישינן למאן דאמר מצות אין כוונה, ותו במידי דאכילה איכא דסברי דאין צריכות כוונה.

אך חזינן בשער הציון (סי' תפ"ט סק"ב) דבלא הזכיר שבועות בספירת העומר יכול לברך ולספור אחר כך דחשיב ככוונה הפכית, ואם כן נימא דהאוכל סעודה שניה בלילה דמי ללא הזכיר שבועות. אך אינו מוכרח.

אכל ב' סעודות בלילה

הנה יש לעיין במי שאכל ב' פעמים בליל שבת שתי סעודות נפרדות, ולמחרת בבוקר אכל סעודה ושכח רצה, האם נימא דהסעודה שאכל בבוקר הוה כדין סעודה שלישית ואינו חוזר, או דילמא אינו אלא כסעודה השניה וחוזר, דנימא דבעינן אחת בלילה ושנים ביום לעיכובא, ובסעודה השניה בלילה לא יצא ידי חובת סעודה.

א. יודע שלא יאכל ביום

הנה חזינן (רמ"א סי' רצ"א סעי' א') דמי שלא אכל בלילה, אוכל למחרת ג' סעודות, ואם כן נימא דהוא הדין מי שלא יאכל ביום יאכל בלילה ג' סעודות, או דילמא נימא דב' סעודות בלילה לא תיקנו כלל.

ב. ב' הסעודות קודם חצות

הנה הנידון בזה הוא לפי שיטת היראים שהובא במרדכי בשבת (ע"י במגן אברהם סי' תמ"ד ס"ק א') שאפשר לקיים ב' סעודות דשבת לפני חצות, דלפי החולקים ודאי שאי אפשר לקיים ב' סעודות בלילה.

ומכל מקום לענין שכח רצה ביום, יש לומר דלא יחזור, דבעינן לחוש לשיטת היראים.

[אך יש לומר דיחזור דיש ספק ספיקא לחיובא, דלמא סעודה שלישית גם כן חוזר דאינו יוצא בלא פת, ודילמא דלא כהיראים].

ג. הוכחה מערב פסח שחל בשבת

הנה חזינן מערב פסח שחל להיות בשבת, דדיינינן מאי תקנתו לענין ג' סעודות, ולא הוזכרה האי תקנתא שיאכל בלילה שתי סעודות.

ויש לדחות דמאי אולמא מתקנתא דיאכל ב' סעודות בבוקר, ולהני דסברי דאין אוכלין בבוקר לדחיה גם לא יאכל בלילה.

[והעירו עוד, דאולי גם עדיף למיעבד ב' סעודות ביום מלמעבד ב' סעודות בלילה, דכבוד יום עדיף. אך אינו מוכרח, דיש לומר דהוספת סעודה אינו טפי כבוד כאשר הכמות שאוכל הוא אותו כמות, דהרי מחלק סעודת היום לב', ואם לא יחלק יאכל הכל בסעודה אחת].

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

וה' ברך את אברהם 'בכל' - עולמך תראה בחיך

נקי כפים - וה' ברך את אברהם בכל

[א] במדרש רבה (נט, ה) על הפסוק (תהלים מה) 'יפיפית מבני אדם הוצק חן וגו' - נתייפית בעליונים שנאמר הן אראלם צעקו חוצה, נתייפית בתחתונים נשיא אלוקים אתה בתוכנו, על כן ברכך אלוקים לעולם, וה' ברך את אברהם בכל'.

ולהלן איתא עוד עה"פ (תהלים כד) 'נקי כפים וגו' ולא נשבע למרמה - הרימותי ידי אל ה' קל עליון, ישא ברכה מאת ה' וצדקה - ואברהם זקן וה' ברך את אברהם. אברהם היה מברך את הכל שנאמר ונברכו בך, מי ברך את אברהם? הקב"ה מברכו - וה' ברך את אברהם בכל, ע"כ.

ומבואר שבזכות שאברהם בירך את כולם, וכן שלא נשבע למרמה בשבועתו - שלא לקבל ממלך סדום שלא תאמר אני העשרתי - זכה לברכה של 'וה' ברך את אברהם בכל', וזהו נתייפית בתחתונים. ועי' בחת"ס (עה"ת) שהביא בשם השל"ה לבאר מה שנאמר (כד, ב) 'המושל בכל אשר לו', שזה נאמר על אברהם, שמשל בעשרו ולא שהעושר משל בו, והוא עניין הנקיות והדקדוק העצום של אברהם אבינו בממונו.

והנה בשכר זה זכה שה' ברך את אברהם 'בכל', ונראה להתבונן מה נכלל בברכה המיוחדת שנתברך 'בכל'.

'בכל' - קיום רצון ה' בשלימות

[ב] והנה בב"ב (טז, ב) אמרינו, 'וה' ברך את אברהם בכל', מאי 'בכל' רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת, רבי יהודה אומר שהיתה לו בת, אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ובכל שמה וכו' עיי"ש. ובפשוטו אינו מבואר מה הברכה שלא היתה לו בת.

וביאר הרמב"ן (כד, א) ש'זו לו לברכה כי לא היה יכול להשיאה רק לבני כנען האדורים, ואם ישלחנה לארצו גם כן תעבוד שם עבודה זרה כמותם, כי האשה ברשות בעלה, ואברהם לא יחפז שיצא זרעו הכשר משרה אשתו חוצה לארץ, ואף כי יעבוד עבודה זרה, ועי' בחת"ס (על הפרשה) מש"כ בזה.

ונראה שגם למ"ד שהיתה לו בת ו'בכל' שמה, מ"מ מחמת הטעם המבואר ברמב"ן לא רצה אברהם אבינו להשיאה לכנעניים ולעובדי ע"ז, ובאמת לא השיאה. ועי' במשך חכמה (כד, כט) במעשה עם אליעזר ולבן שבתחילה נאמר 'וירץ לבן אל האיש', ואח"כ נאמר 'ויבא אל האיש', וביאר המשך חכמה שבתחילה היה סבור לבן שבא אליעזר לקחת אותו לחתן עבור 'בכל' בתו של אברהם ולכן רץ, אולם אחרי שהתבונן בנזם והצמידים ושמע את דברי רבקה, הבין שבא רק כדי לקחת את רבקה לכלה לאברהם, אז כבר לא רץ אלא 'ויבא' אל האיש.

ומתבאר שה' ברך את אברהם 'בכל', היינו שזכה אברהם לעשות רצון ה', ואם רצון ה' יתברך שלא תהיה לו בת, כיון שאח"כ תתחתן עם כנעניים או עובדי ע"ז, אז הברכה היא שיהיה בלא

בת, ואם רצונו שתהיה לו בת ולא ישיאנה מטעם זה, גם זו ברכה.

והנה הפלוגתא מהו 'בכל' הובאה גם בב"ב (קמא, א), ובתוס' שם הקשה למ"ד בן נח מותר באחותו, א"כ מדוע לא השיאה ליצחק, ותירצו 'דשמא קטנה היתה ולא רצה עדיין להשיאה ליצחק, אי נמי מהגר היתה לו ולא משרה ולכך לא רצה להשיאה ליצחק'.

והחת"ס (בתורת משה) העיר מדוע התוס' לא הקשו קושיא זו כבר לעיל (טז, ב), ותירץ שהרי בעיקר קושיית התוס' יש ליישב בפשיטות, דלמ"ד שהיתה לו בת אפשר לומר שהוא סובר כמ"ד שבן נח אסור באחותו ולא קשה כלל, ולכן לעיל לא הקשו מדוע לא השיאה לבנו.

אולם בדף קמ"א שהגמ' באה להוכיח מרבי יהודה הסובר שבת היא ברכת כל הרי ש'בת' עדיפה מ'בן', ולכאורה צ"ב הא אפשר שגם לדעת ר"מ בת עדיפה, אבל ר"מ סובר שכאן הברכה היתה שלא תהיה לו בת כדי שלא תינשא לעובד ע"ז וכנ"ל. ובהכרח שהגמרא סוברת כאן שב"נ מותר באחותו, וא"כ היה יכול להשיאה ליצחק ולא שייך הטעם משום חשש שישא אותה לעובד ע"ז, וא"כ בהכרח שנחלקו ר"מ ור"י האם בת עדיפה או בן עדיף, [ולר"מ שבן עדיף ס"ל שלאברהם אבינו לא היתה בת לפי שנתברך בברכת 'בכל' ובת אינה בכלל ברכה זו], וזהו שהקשו תוס' דא"כ לר"י שהיתה לו בת קשה מדוע לא השיאה ליצחק.

והוסיף, שגם לפי תירוץ התוס' דשמא קטנה היתה מוכח מזה גופא שלר"מ בן עדיף, דאל"כ מה הברכה שלא היה לו בת, הרי היה יכול לברכו בבת גדולה ויוכל גם להשיאה ליצחק, ובהכרח שבן עדיף ואין בת בברכת 'בכל'.

עולמך תראה בחיך - לא חסרו שום טובה

[ג] ובגמרא בב"ב (טז, א) 'ת"ר שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא, אלו הן אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב ביה 'בכל' יצחק דכתיב ביה 'מכל' יעקב דכתיב ביה 'כל'. וכתב רש"י (בע"ב) 'כלומר לא חסרו שום טובה', ומבואר שברכת 'כל' היא שכבר בעולם הזה לא חסרו שום דבר וטעמו מעין עולם הבא.

ובדומה לזה איתא בברכות (יז, א) 'כי הוו מפטרי רבנן וכו' אמרי ליה הכי עולמך תראה בחיך ואחריתך לחיי העולם הבא וכו'. ופירש רש"י עולמך תראה בחיך - כל צרכיך תמצא, ומתבאר שכשיש לאדם כל צרכיו הוא בבחינת עולמך תראה בחיך, והיינו שלא חסרו שום טובה כדברי רש"י בב"ב.

ובאמת שאף האבות היו בייסורים גדולים במרבית שנותיהם, כמפורש בפסוקים ובדברי חז"ל, אך מ"מ נחשב להם הדבר שלא חסרו כל טוב, שהרי 'עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון', וכש"כ המסילת ישרים (פ"א), וכשהאדם יודע שהכל מאת ה' יתברך אז הכל נחשב אצלו לטובה ולברכה ולא חסר שום טוב.

לוחות הברית שהם עשרת הדברות וכו', וזהו שרמזו כאן בתפלה 'אנכי בדרך נחני ה', כי זכות התורה שהיא 'אנכי' שעתידין בניה לקבל, היתה עמו בהצלחת הדרך'.

ולהלן הוסיף 'והנה כל המאורעות האלה לרבקה הכל סימן לבניה, והמקרים שאירעו לעבד בהצלחת הדרך דוגמת המקרים שאירעו לבניה בדרך המדבר וכו', וכשם שעלו המים לקראתה, כן בבניה בדרך המדבר 'עלי באר ענו לה' וכו', עי"ש בכל דבריו.

והנה בזה"ק (קלב, א) איתא, על הפסוק 'ותרד העינה', 'ותרד העינה - כתיב בה"א, רזא איהו דאערעת תמן בירא דמרים, ובגין כך כתיב העינה בה"א וסליקו לה מיא', כלומר שהגיעה לשם בארה של מרים - הבאר הידועה. ודבר זה צ"ב מה הטעם היתה רבקה זקוקה שם לבארה של מרים.

ונתבאר בארוכה (בדרושים לפרשת קרח) שכהנה לשידוך עם יצחק שהוא יסוד תורה שבע"פ כמבואר בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ר"ח), היה צורך בהכרח להשקות מממי בארה של מרים שהיא יסוד תורה שבע"פ, ועי"ש מש"כ עוד בזה.

ונרמז בזה ש'אנכי' חייב ללכת ביחד עם 'חסד', ולכן בארה של מרים שהיא יסוד השפעת התורה שבע"פ היה צריך שיבוא ביחד עם חסד, 'ואנכי' עשרת הדברות - עם חסד לקיים 'ותורת חסד על לשונה', כפי שנתבאר שהוא גם לאידך גיסא שהחסד מוכרח להיות עם עשרת הדברות, דהיינו ע"פ רצון התורה וקיום מצות 'ואהבת לרעך כמוך', ודו"ק כי נורא הוא.

וה' ברך את אברהם בכל - שופר של מתן תורה

ה' ונהג בעיקר ברכת 'בכל' כתב החת"ס (עה"ת) ש'בכל' במילואו בי"ת כ"ף למ"ד הוא בגימטריא 'שופר', היינו שברכתו של אברהם הוא שיש לו 'בן' שממנו יבוא השופר של מתן תורה ושופר של לעתיד לבוא, והכוונה בזה לשופר שבא מהאיל שהוקרב כנגד יצחק שבו תקעו במתן תורה וכן בו יתקעו לעתיד לבוא.

וביותר כתב הרמב"ן בפרשת יתרו על הפסוק (יט, יג) 'במשוך היובל', הביא מרש"י בשם הפרקי דר"א (פרק ל"ה) ש'הוא שופר של איל, ושופר אילו של יצחק היה', והקשה הרמב"ן הא 'אילו של יצחק עולה הקריב אותו, והקרנים והטלפים הכל נשרף בעולות'. וכתב ו'אולי גבל הקב"ה עפר קרנו והחזירו למה שהיה' עי"ש.

ומתבאר שהיה נצרך מהלך של נס לגבל את אפרו של האיל, כדי לעשות מהאפר שופר למתן תורה, ויש להתבונן מדוע צריך להיות השופר דווקא מקרן אילו של יצחק, ונראה לפי משנ"ת שיצחק יסוד תורה שבע"פ וענין זה התחדש במעשה העקידה שהאמין יצחק לאברהם אבינו שכך ציווהו ה' אע"פ שלא שמע בעצמו מפי הגבורה וכמבואר בחת"ס שם, א"כ מבוארת היטב חשיבות שופר אילו של יצחק.

למדנו מכך גודל הברכה שה' ברך את אברהם 'בכל' שכוללת גם את הברכה שנזכה למתן תורה בשלימות ולגאולה העתידה בב"א.

וראה בכלי יקר (לג, ט) שביאר את החילוק שיעקב אמר יש לי 'כל' ועשו אמר 'רב'. 'לפי שהרשעים אע"פ שיש להם כל כסף וזהב שבעולם, מ"מ נראה להם שעדיין הם חסרים, ויש להם 'רב' אבל לא כל צורכם, לכך אמר עשו יש לי רב אבל לא כל כי עדיין חסרים המה, יש בידו מנה מתאוה למאטים, והצדיקים בהיפך זה כי אפילו אם יש מעט בידם הם מסתפקים בו ושמחים בחלקם, ונראה כאילו יש להם 'כל', ועי"ש עוד בכל דבריו.

ופנימיות ברכת 'כל', כתב בחת"ס (עה"ת) ש'בכל' היא מידה טובה הנקראת 'ושמחת בכל הטוב'. 'כל הטוב', בגימטריא 'חסד' לאברהם, להינצל ממידה רעה הנקראת 'כל הרע', המלאך הגואל אותי 'מכל רע' בגימטריא ש"כ דינים כידוע, ולכן אם תצרף אברהם - רמ"ח, עם 'כל הטוב' - ע"ב, יחד הם ש"כ' וחסד לאברהם מבטל את כל ש"ך דינים, וזהו וה' ברך את אברהם בכל, עכת"ד.

ואפשר לבאר עוד הגימטריא 'כ"ל טו"ב' = 'חסד', שמי שחי כך שכל מה שהוא מקבל מהקב"ה זה טוב וחסד, אז הוא הופך ל'גומל חסד'. והגומל חסד זוכה לחסדים גדולים מהקב"ה, כמו שמצאנו ברבקה שזכתה להיכנס לביתו של אברהם, שע"י מעשה חסד קטן עם אליעזר זכתה לדבר גדול להיכנס לביתו של אברהם אבינו ע"ה. ופעמים שהאדם חושב שהוא עושה חסדים לשני, אך באמת הוא עושה חסד עם עצמו.

מצוות חסד - מתוך קיום 'התורה'

ד' ונהג בחולין (צד, א) [והובא במ"ב (קע, מ)] מבואר מעשה באדם אחד שזימן ג' אורחים בשני בצורת, ולא היה לו להניח לפניו אלא כשלש ביצים, בא בנו של בעה"ב נטל אחד מהן חלקו ונתן לו, וכן שני וכן שלישי, בא אביו של תינוק מצאו שמחזיק אחד בפיו ושתיים בידו, חבטו בקרקע ומת, כיון שראתה אמו עלתה לגג ונפלה ומתה, ואף הוא עלה לגג ונפל ומת עי"ש.

ובפשוטו הוא פלא אם היה כזה בעל חסד שאפילו בשנת בצורת מסר את כל אשר לו עבור האורחים, א"כ היאך אח"כ חבט את בנו בקרקע באכזריות כזו עד שמת, ונתבאר הענין (פרשת שופטים) ע"פ דברי החזו"א באמונה וביטחון (א, יג) שפעמים שהחסד שאוהב אדם לעשות אינו נובע מרצון להטיב, אלא מתוך אהבת העסקנות והתהילה שמקבל מסביבתו עי"ש.

ולכן באדם כזה שייך שאע"פ שיאהוב הוא להטיב, אך כשבנו מכעיסו יכול להיות שיחבוט אותו בקרקע באופן אכזרי כזה, ועבודת האדם ש'אהבת חסד' שלו תהיה מתוך תחושה של 'ואהבת לרעך כמוך', ולא מתוך תחושה של אהבת עצמו - רצון להיות עליון על חבריו, ודו"ק.

והנה ברבינו בחיי (כד, כב) העיר במה שנאמר כשאליעזר נתן לרבקה 'נום זהב בקע משקלו', מה היה צריך להודיענו המשקל, וביאר שרמזו לך במתנות האלה שעתידי לצאת ממנה עם מקבלי תורה שיביאו שקלים שכתוב בהם בקע לגולגלת, ושיקבלו שני



גר ותושב אנכי עמכם - במכירה או בדין

הטעם שאברהם לא רצה לקבל את השדה במתנה

[ב] בברכת פריץ (על הפרשה) התקשה למה סירב אברהם אבינו לקחת את השדה בחינם כפי שהציע לו עפרון. ובתחילה כתב לבאר ע"פ מה שנאמר (יד, כב-כג) 'ויאמר אברם אל מלך סדם הרמתי ידי אל ה' קל עליו וגו'. אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' ולא תאמר אני העשרתי את אברם. ולפיכך גם את מערת המכפלה לא רצה לקבל מתנה מבשר ודם.

ויסוד העניין שמדתו של אברהם אבינו ע"ה הייתה לדעת ולהשריש שהכל מאת השי"ת, שהרי רק אדם שמושרשת בו מדה זו יכול לעשות חסדים עם אחרים, כי יודע הוא שכאשר נותן דבר מועט לחברו זוכה לדברים גדולים, ולכן לא רצה לקבל ממנו מתנה שכביכול הוא תלוו בבושר ודם. ולפי המבואר שמן הדין הארץ כבר הייתה שייכת לו, צ"ע דהא יכול לקחת את המתנה שהרי היא שייכת לו, והרי כל הטעם שלא לקח ממנו בעל כרחו הוא בכדי שלא תהיה מריבה עם עפרון כמשנ"ת, אך אם עפרון עצמו נותן לו צ"ע מה החיסרון בזה.

עוד כתב שיש עניין לקבור בקבר שלו, ויתכן שהמתנה לא תהיה בלב שלם. וגם זה צ"ע לפי המתבאר שבלא"ה השדה הייתה שלו וכשעפרון יתן לו מתנה בלא מריבה עדיין צדיק קבור בקבר שלו. ועל דרך זה יש להקשות במש"כ באופן ג' שאם נותן מחמת בושה אין לקבל ממנו, וכיון שעפרון היה רע עין וכמו שאמרו חז"ל (מד"ר נח, ז) נבהל להון איש רע זהו עפרון, וא"כ אין לקבל מתנות מאיש רע שכל נתינתו מחמת בושה ולא מרצונו לתת. אך להנ"ל יכול לקחתה מן הדין ואין בזה חיסרון במה שנתן מחמת הבושה.

ובאופן הרביעי כתב שכשמקבלים מתנה מאחד נעשים לו בע"ח וצריכים לפרוע לו יותר ויותר ממה שקבלו ממנו וכו', ואברהם לא רצה להתחייב לעפרון הכרת טובה ע"י"ש. וגם בזה צ"ע דהרי בדין מקבל, ואין שום חיוב הכרת הטוב.

וצריך לומר וכמו שכתב שם באופן ה', שאברהם סבר שאח"כ יחזור בו, כיון שפיהם דיבר שוא. וזה נחא גם להנ"ל, שאברהם לא רצה לעשות עמו מריבה, ומאותו טעם שלא רצה לקחת ממנו את השדה בע"כ, מחמת זה גם לא רצה מתנה כיון שאח"כ יחזור בו ושוב יריב עם אברהם אבינו, לכן קנה בכסף מלא.

בדין מתנה לאדם חשוב - ומדוע אין המתנה לאברהם כמכירה

[ג] והנה יש לדון אם אברהם אבינו ע"ה היה מקבל את שדה עפרון במתנה, האם היה חל המכר מדין קבלת אדם חשוב דנחשב כנתינה, וכדאיתא בסוגיא בקידושין (ז, א) בעי רבא הילך מנה ואקדש אני לך מהו, ומסקינן, הכא באדם חשוב עסקינן דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא ליה נפשה. איתמר נמי משמיה דרבא וכן לענין ממונה וכו' ע"י"ש. [אישא יכולה להתקדש ע"י שנותנת פרוטה לאדם חשוב כיון שיש לה הנאה בקבלתו]

והנה ברש"י פירש ד'וכן לענין ממונה' מדברים על שאר הדינים המבוארים שם בסוגיא בקידושין, ולא לגבי מתנה לאדם חשוב כלומר שהיא לא מועילה לקניין בדיני ממונות, אולם בריטב"א

ארץ ישראל כבר שייכת לאברהם אבינו - והכנעני אז בארץ ולא זכה בה

[א] בתחילת הפרשה (כג, ד) 'גר ותושב אנכי עמכם' וברש"י, 'ומדרש אגדה אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת'. ובב"ב (ק, א) איתא, שאברהם אבינו קנה את הארץ בחזקה ע"י הליכתו בארץ, וכמו שנאמר 'קום התהלך בארץ וגו', ובהליכה זו קנה אברהם את הארץ מדין חזקה.

והנה בפרשת דרכים (דרוש ט') הביא מהסוגיא בע"ז (ג, ב) 'דאמר רב יהודה אמר רב, ישראל שזקף לבניה להשתחוות לה ובא עובד כוכבים והשתחוה לה אסרה, מנלן דאסרה א"ר אלעזר כתחילה של א"י, דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש, מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו [הרי ירושה היא של עם ישראל ואין נכרים אוסרים דבר שאינו שלהם] וכו', אלא מדפלו ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו בעבודת כוכבים, וכי אתו עובדי כוכבים שליחותא דידהו עבדי [כשעשו ישראל את העגל הראו ישראל שמסכימים לע"ז ואז נאסרו], ע"י"ש. ומוכח שמשעה שנתן ה' לאברהם את ארץ ישראל זכה בה הוא וזרעו אחריו אף קודם שנכנסו לארץ, ומשו"ה מן הדין אע"פ שעבדו ע"ז לא אסרו את הארץ דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וזהו הביאור במה שאמר אברהם שאם ארצה אטלנה בדין שהרי כבר זכה בה.

והביא שהרא"ם הקשה בזה ממה שכתב רש"י לעיל (יג, ז) לגבי 'ויחי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט', שהיו רועי של לוט רשעים ומרעים בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברהם ולו אין יורש, ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני אז בארץ ולא זכה בה אברהם עדיין, ע"כ. ומשמע שכל זמן שהכנעני בארץ עדיין לא זכה בה אברהם, ליטול אותה מן הדין.

ותירץ הפרשת דרכים דהנה בר"ה (יג, א) איתא, עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו, אם תאמר דעייל ביד נכרי [שגדל אצל נכרי] קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי. והקשו תוס' והלא ירושה להם מאבותיהם וכמבואר בע"ז הנ"ל, ותירצו שעכ"פ במה שזרעו יש להם בעלות, והסוגיא בע"ז עוסקת באשרות קדומות שלא זרעום אותם עובדי ע"ז.

ועכ"פ מבואר בדברי התוס' שגוף הארץ נתנה לאברהם מאותה שעה, וזכו בה ישראל אף קודם שיעקרו ז' עממים משום שירושה היא להם מאבותיהם, אלא שאע"כ יש לגוי במה שזרע, שהשאר להם ה' זכות שזרעו עד שיכבשו את ז' העממים. ומעתה מבואר מה שאמר שאם ירצה יטול בדין, אלא שבמה שזרע יש לו, ולכן מה שאכלו רועי לוט היה בגזל.

אולם מערת המכפלה, שהיא עצם הקרקע שבארץ ישראל, היתה שייך לאברהם עוד לפני שבני ישראל כבשו את ארץ ישראל, ולפיכך אמר להם 'גר ותושב אני עמכם' היינו, שאם לא תתנו לי אטלנה מן הדין. ובאמת צריך להבין למה לא לקח אברהם מעפרון בדין והוצרך לתת לו ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר, וצ"ל שלא רצה לעשות עמו מריבה.

הוא, וצ"ב מהו 'בני ובניך', וביאר התח"ס שהרי עפרון רצה לתת את אחוזת הקבר במתנה, והיה עפרון נהנה מאוד ממה שאברהם אבינו מוכן לקבל ממנו מתנות, אולם אברהם לא רצה לקבל את המתנה.

והנה מתנה לאדם חשוב נחשב כ'קבלה' מהאדם חשוב וכמבואר בקידושין (שם), וככל שהאדם יותר חשוב והנותן יותר שפל, כך קבלת האדם החשוב נחשבת יותר כנתינה, ומעתה ביאר שזהו שאמר עפרון ארבע מאות שקל 'בני ובניך', היינו שעפרון דרש כסף כנגד מה שהפסיד, ושיעור ההפסד בזה שלא קיבל אברהם היה עצום 'ארבע מאות שקל כסף', משום שהנידון כאן הוא 'בני ובניך' - בין שפל כעפרון שנותן מתנה לאברהם שהיה נשיא אלוקים, ולכן רצה מאברהם סכום כזה של ד' מאות שקל כסף.

ומעתה מבואר מה שהשטן שיבט את אברהם שלא התרעם על מידותיו של הקב"ה, שאע"פ שעפרון הציע לאברהם במתנה מ"מ היה זה כ'מתנה לאדם חשוב' שנחשבת כמכירה, ולא זו בלבד אלא שכנגד מה שלא הסכים אברהם לקבל את המתנה תבע ממנו ארבע מאות שקל, ולזאת היה מקום להתרעם ח"ו, שהרי אם זכה אברהם כבר בארץ ישראל א"כ היה לו ליטול את השדה ב'דין' ולא כ'מתנה' שהיא מכירה או בתשלום יקר, ודו"ק.

ואפשר לבאר עוד דהנה בברכת פרי (הנ"ל) כתב לבאר בחמש דרכים מדוע אברהם אבינו לא רצה לקבל את המתנה מעפרון. ולדבריו פשוט מהו השבח שאברהם לא התרעם, שהרי היו לו כמה טעמים מדוע לא רצה לקבל מתנה כמבואר שם, וכיון שלא היתה כזו אפשרות, א"כ היה מקום לתרעומת ח"ו על מה שהוצרך לשלם ארבע מאות כסף.

ב'אותו היום שנפטר אברהם' - אבד המנהיג והקרבניט

בגמרא בב"ב (צא, א) איתא 'ואמר רב חנן בר רבא אמר רב אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם, עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו, אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד קברניטא'. וראה בדרושי הנחלת דוד שדן מהן שתי הבחינות 'עולם' ו'ספינה', וכן 'מנהיג' ו'קרבניט'. אבידת המנהיג לעולם מתייחסת לאבידת כלל הדור, ואבידת הקרבניט לספינה מתייחסת לאבידת בני ביתו(הספד על הגר"ח מולוצ'ין, עמ' קפ"א).

ולהלן (עמוד רפ"ג) כתב להעיר עוד, מדוע אמרו חז"ל ב'אותו היום', וביאר שהכוונה בזה שכבר באותו היום הכירו כולם את החיסרון הנורא שייגרם מפטירתו של אברהם, ולא היו צריכים לחכות אפילו יום אחד נוסף כדי להבין את גודל האבדה והחיסרון. ועל דרך זה ביאר מה שנאמר בשמואל ב' (ג, לח) שאמר דוד על אבנר 'הלא תדעו היום כי שר וגדול נפל בישראל', והוא עוצם ההספד שכבר מיד ניכר גודל האבדה ועיי"ש בכל דבריו ודו"ק.

כתב 'והגאונים כתבו דהא דרבא אכולהו מימרא דלעיל קאי, ואפילו אההיא דאדם חשוב וכן עיקר, ויש ראייה לזה וכו'. ולפי דבריו נמצא שגם בממון נאמר דין זה שבאופן שנותן מתנה לאדם חשוב נחשב כתשלום במכירה.

והנה לפי דעת הריטב"א לכאורה אברהם אבינו היה יכול לקנות את השדה ע"י קבלת המתנה מדין מתנה לאדם חשוב, ושפיר היה זה במהלך של מכירה ולא מתנה, וצ"ע מדוע לא רצה אברהם לקבלה מדין מתנה לאדם חשוב, אלא או לקנותה כגר או לקחתה ע"פ דין משום שהוא תושב והארץ שייכת לו וכמבואר ברש"י הנ"ל.

ואפשר לומר שבאמת הטעם שעפרון רצה לתת לאברהם במתנה, היה מחמת שהיה הדבר חשוב בעיניו, והוא דבר ששווה לו כסף כמתנה לאדם חשוב [וכ"ה בחת"ס והובא להלן (אות ד)], אולם אברהם אבינו סבר שאינו אדם חשוב, שהלא הוא טען 'ואנכי עפר ואפר' (יח, טז), וכיון שאברהם סבר שאינו חשוב ואין כאן קבלת אדם חשוב, א"כ לא שייך לקבל את המתנה מעפרון שנותן על דעת שהוא אדם חשוב, והרי זו מתנה בטעות.

ובאופן אחר אפשר לומר שאברהם אבינו חשש שכשם שהוא עצמו סבר שאינו חשוב, א"כ אולי יבוא יום וגם עפרון יטען שאינו חשוב וירצה לבטל את הנתינה, ומטעם זה לא רצה אברהם לקבל את המתנה כמתנה לאדם חשוב.

ונפק"מ בין שתי הדרכים, דהנה יש לדון בדין מתנה לאדם חשוב כשהנותן סבור שהוא חשוב ובאמת אינו חשוב, שלדרך הא' נתבאר שזו מתנה בטעות ולכן חשש אברהם, אך לדרך הב' אפשר לומר שכיון שבפועל הנותן נהנה שפיר הוי מתנה, אלא שמ"מ אברהם חשש שעפרון יבטל את המתנה בטענת שקר שהתברר לו שאברהם אינו אדם חשוב, ודו"ק.

שבחו של אברהם אבינו - שלא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה

ד] והנה בגמרא בב"ב (טז, ב) איתא, 'ויען השטן וגו', אמר לפניו רבנו של עולם, שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם, שאמרת לו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה, ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בד' מאות שקל כסף] לא הרהר אחר מדותיך [ועי' במהרש"א מש"כ מדוע הביאו את הפסוק 'קום התהלך בארץ' דווקא].

והנה בפשוטו אינו מבואר מה היה ח"ו מקום לאברהם להתרעם על מידותיו של הקב"ה שהוצרך לשלם ארבע מאות שקל כסף, והלא עפרון רצה לתת לאברהם במתנה את אחוזת הקבר, אלא שאברהם אבינו רצה לשלם, ומה יש להתרעם.

ונראה לבאר ע"פ מה שכתב התח"ס (על הפרשה) לבאר מה שאמר עפרון (כג, טז) 'ארץ ארבע מאות שקל כסף בני ובניך מה



מרת בילא ב"ר משה שמואל ק"ה
תנועה

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 263
חשון תשפ"א

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

עד התעלה, והשניה בתוך התעלה, והשלישית מהתעלה והלאה. [הדבר מצוי בעירובים עירוניים כשמסתמכים על דופן התעלה למחיצה (ולא לצורת הפתח), ויש קטעים שצריך לעבור ולהשתמש בדופן המקביל של צד שני של התעלה (מחמת סיבות שונות), וכדי לסגור ולחבר בין מחיצה למחיצה, עושים צורת הפתח בתוך התעלה. ואפשר לראות פתרון זה בכביש 443, באזור צומת שילת בעירוב של העיר מודיעין, ובהתפצלות הסמוכה לרמת שלמה בעירוב של ירושלים].

גם בשכונה זו ניסו למצוא פתרון בסגנון זה, אבל זה לא היה פשוט, ונציין כאן את הבעיה לתועלת העוסקים בעירובים. יש מקומות כמו המקומות הנ"ל שיש תעלה עם קירות בטון, ואפשר להצמיד את העמודים לקירות, אבל בתעלות עם דפנות מחול, הרי הדפנות שבשפת התעלה הם בשיפוע, הרי שעמודי הצוה"פ שבתוכה צריכים להיות למרגלות השיפוע, כדי שיעמדו על מקום שדינו כקרקע, ולא על תל שדינו כמחיצה. והעמוד שלמעלה המשמש לצוה"פ שבחוץ, צריך להיות למעלה, כדי שלא יהיה על מדרון שהוא מחיצה, וגם שלא יכנס לתוך הרשות המחולקת, דהיינו לתעלה. וא"כ נוצר רווח של מטר או יותר בין שתי צוה"פ, בין זו שבתוך



תעלה בשיבו חוון והקוואל והבר יורדת לתוכה

התעלה, לזו שבחוץ בשפת התעלה, וצריך לעשות מחיצה ביניהם [גם כשאין רבים עוברים ברווח שביניהם כי אין מתירים בעומד מרובה פירצה שסמוכה לצוה"פ לכתחילה (עי' משנ"ב סי' ש"ג ס"ק ס"ג)]. ושוב אי אפשר להעמיד גדר, מפני שעובדי העיריה שיבואו לשם יתכן שיסלקו אותה, וגם זה בולט מידי לתושבים, ועלות ההתקנה מכפיל את עצמו.

לאחר היתעצויות רבות וחשבוניות רבים מצאנו פתרון קל וחסכוני, שמצאנו מקום מסוים בתעלה שאינו עמוק, והיה אפשר להוסיף בתוכה עפר ואבנים, וכן לשבור בשפה העליונה למעט קצת מהשיפוע, באופן שלא נשאר בה גובה י' טפחים. וכך עשו צורת הפתח שתעבור בדיוק בקו הזה, וכך הושלם העירוב באופן המהודר ביותר, ובשילוב שאינו בולט לעין, ואין צורך בגדרות, וגם חסכוני. יש לציין שבהרבה תעלות לא שייך לסמוך על כך שימעטו מעומק התעלה, כיון שמדובר בתעלות חול, שמדי תקופה מנקים אותם ומסדרים אותם, ושוב הם יחזרו לעומקם ויפסלו את צורת הפתח. ובפרט שהאחראי לא ישים לב כל פעם לבדוק את עומק התעלה. משא"כ במקום הזה, מדובר בקטע של סלעים שאינו משתנה, וגם לפי נתוני השטח לא אמורים לעשות בהם שינוי, ובשביל זה צריך אנשים שעוסקים בתחום זה, לדעת את ההתנהלות והסבירות של כל דבר, ולהדריך את האחראי שיהיה עירני לכל שינוי שקורא בהם.

עשיית עירוב במלונית קורונה "מעלה החמישה"

מקרה דומה לזה, עם פתרון שונה, היה לנו בעירוב אחר, בחג הסוכות בשנה זו, בעירוב שנעשה למלונית קורונה "מעלה החמישה", ששהו בה



התעלה במלונית לפני התיקון

כמה מאות בחורים ומשפחות, ועשו להם סוכות גדולות מחוץ לחצר המצומצמת. בשנה זו יו"ט ראשון חל בשבת, והיה צורך לעשות להם לפני החג עירוב טוב, שיקף את השטח שבין המלונית לסוכות, אחד מהמשגיחי כשרות שבמקום פנה למוקד העירוב, להדריך אותו ולייעץ לו כיצד לעשות את העירוב.

ובמקרה זה היתה בעיה קשה, שבגלל הפיקוח של פיקוד העורף לבדוד את החולים, לא ניתן להיכנס אל המקום לראות היכן יש גדרות והיכן ניתן להשלים.

בס"ד הוקם עירוב שכונתי חדש בירושלים

בשבועיים אלו הוקם בס"ד עירוב שכונתי גדול, באחת השכונות המתחדשות בירושלים, לאחר תהליך ארוך שהתמשך יותר משנה וחצי מאז שהתחילו בתכנית העירוב, פעמים רבות היו ספקות אם נראה את העירוב הזה אי פעם. ומכיון שמדובר בשכונה חילונית, היה גם קושי גדול לקבל אישור לכך, ומה יאמרו התושבים שיראו את הקמת העירוב. צוות העובדים של מוקד העירוב השתדלו לעבוד במהירות ובהסוואה עד כמה שאפשר, וכן פנו אל התושבים שגרים סמוך למקום לקבל רשות, ובשבוע זה לאחר תפילות רבות ומאמצים רבים, אנו זוכים להגיע להשלמת העירוב.

החלק של התכנית גם הוא היה חלק חשוב, לחשוב על הרבה אפשרויות, ולשקול כל אפשרות מהצד ההלכתי, ויחד עם זאת באיזה אופן לא יפריע לתושבים, וגם ימעט בעלויות וגם לאחר התכנית, כל זמן משך העבודה, היה ליווי בנוסף לעובדים בשטח, שפיקח ובחן כל שינוי מקום שביקשו לשנות, האם הוא כדאי מבחינה הלכתית.

אנו מצינים כאן דבר חשוב, בשם העוסקים במלאכה, שלעולם לא נתייאש כשבאים לעשות עירוב, וישנם הרבה קשיים, אפילו באופן שהדבר נראה רחוק מהמציאות, לא עלינו המלאכה לגמור, ואין אנו רשאים להיבטל ממנה. המציאות מלמדת אותנו פעם אחר פעם, שבמקומות שניסו ופעלו בצורה הראויה, הצליחו לאחר זמן לעשות עירוב טוב ומסודר. מוקד העירוב מדרך ומייעץ בהרבה דברים, מתוך הנסיון הרב בהתמודדות עם הרבה סוגי שכונות ומועצות, ובסייעתא דשמיא אפשר להגיע לתוצאות גדולות מאוד.

הבעיה בתעלה שעיבורת תחת גבול העירוב

אחד מהמקומות שהיתה בעיה למצוא לו פתרון בתכנון העירוב, באחד הרחובות בסוף השכונה, היתה תעלה לניקוז מי הגשמים, שעברה בצידי המדרכה, והגבול של העירוב השכונתי היה צריך הסתיים באותו מקום, [כי ההמשך היה קרפף]. והיו חייבים לעשות מחיצה בתעלה או צורת הפתח מעל התעלה. והנה מחיצה ממש אי אפשר לעשות בתעלה, מפני שהיא תעצור את מי הגשמים שיזרמו בה, ותציף את המדרכה והכביש. יש פתרון לעשות רשות מחוררת, שאין בחורים ג' טפחים, ומדין לבד נחשבים כסתום ומחיצה כשרה, וגם המים עוברים דרכם. אבל למרות זאת הרשת לא תחזיק זמן רב, כי עובדי העיריה באים מידי שנה לנקות ולפנות את ניקוזי המים, והם לא יראו צורך בכך ויעקרו אותה, [כי הרשת עוצרת לכלוכים גדולים כגון שקיות, וסותמת את מרוץ המים]. לכן האפשרות היא רק ע"י צורת הפתח.



התעלה בעירוב החדש לפני התיקון

והנה בצורת הפתח אין דין מחיצה תלויה כשהעמודים עומדים על הקרקע ורק באמצע [במרחק מהעמוד] נעשה נמוך מהעמודים. ומ"מ יש בעיה הלכתית משום שהתעלה עמוקה י' טפחים חולקת מקום לעצמה, והרי היא כרשות נפרדת תחת הפתח, ומחלקת את המקום של הפתח והצוה"פ נפסלת. ועכ"פ היא מחיצה תחת צורת הפתח, שנוקטים שהיא פוסלת את הפתח. אמנם באחרונים נחלקו בדיון זה, ובהרבה עירובים עירוניים מקילים בזה שצוה"פ עוברת על תעלות וגבעות שיש בהם י' טפחים, אבל בעירובי השכונות מקפידים מאוד על דין זה, וזה אחד מההבדלים שיש בזמננו בין עירוב כללי ועירוני, לבין עירובי השכונות המהודרות. וא"כ במקרה זה היינו צריכים למצוא פתרון לתעלה.

הפתרונות שניעשו בתעלות והמעלות של כל אחד

הפתרון שעשו בכמה מקומות בארץ, שבתוך התעלה עשו צורת הפתח נוספת ועמוד לפניה ועמוד אחריה, ועי"ז יש שלש צורות הפתח, האחת



במקום הזה השתמשנו בהתחלה באמצעי טכנולוגי חדש, צילום ע"י רחפן יקר ומשוכלל, שמוקד העירוב רכש בשנה האחרונה, בתרומת משפחה חשובה מבני ברק. לאחר קבלת אישור מהפיקוד שבמקום, הטסנו את הרחפן מעל החצר, לבדוק היכן יש גדרות, והיכן המקום פרוץ. והצילומים נשמרו במשרדי המוקד, והם סייעו לנו מאוד לקבוע את מקום חיבור העירוב, לדעת היכן חסר. אבל יש דברים שאי אפשר לראות מהגובה, בפרט כשיש עצים, ולכן בתיקון המחיצות למקום החסר, היה צורך לראות בפועל אם יש תל המתלקט, ואם יש רווח בין העצים, ובדברים אלו נעזרנו במשגיח במסדר נפשו ונכנס וצילם, ועמד עימנו בקשר שעות ארוכות, לקבל הנחיות כיצד לעשות כל דבר ודבר, עד שהצליח לעשות את העירוב למתחם המורחב.

באחת מצורות הפתח שעשה, היתה תעלה שעוברת באמצע חלל הפתח, כמו בדוגמא הנ"ל, אלא שבמקרה זה מדובר על פתרון זמני לשבת אחת, ואין בעיה שיסלקו אותו אחר כך, ובפרט שבאותה תקופה לא היו גשמים, לכן הפתרון היה לבטל את התעלה על ידי השלכת אבנים גדולות או עפר לכל רוחב התעלה ובאורך לפחות ד' טפחים, שהם כביכול מגביהים את הקרקע, ולא נשאר בדפנות גובה י' טפחים. ונחלקו הפוסקים (סי' שני"ח ס"ב) האם צריך לבטל את העפר והאבנים לעולם, ולהלכה כתב המשנ"ב (ס"ק ל"ח) לגבי דין דומה, שמספיק לבטל אותם לשבת אחת.

לפעמים השלכת אבנים לסתום עומק ורוחב כזה, הם מאמץ גדול, המשגיח שאל אם יכול להניח שם קרשים או קרטונים. והתשובה שהביטול לקרקע הוא דוקא באבנים ועפר, משא"כ חפצים אינם מתבטלים לקרקע, אלא הם כמונחים על הקרקע, [לפחות כשאנם קבועים לזמן ארוך], ולכן הם לא יבטלו את דין המחיצה של התעלה, אמנם אם מכסים את התעלה בקרש רחב, יש היתר אחר שיש ללמוד מדין שתי חצרות שיש חרץ ביניהם, ונתן עליו נסר רחב ד' טפחים (סי' שע"ב משנ"ב ס"ק קכ"ח), והטעם משום שאין המחיצות ניכרות מעל הנסר, והרי זה כמו קומה עליונה, שהקירות בקומה מתחתיה אינן עולות ומחלקות אותה [ועי' בגמ' עירובין דף פט. במחלוקת רב ושמואל, ובשו"ע סי' שמ"ה סט"ז]. וזה יכול להתיר גם בתעלה תחת צוה"פ, אך צריך שיסתום גם את הפירצה מתחת הקרש, משא"כ כשזורק דברים למלא את התעלה, צריך שיתבטלו לקרקע.

סידרת השיעורים החדשה בדיני עירוב חצרות

בשבוש זה התקדמנו בסידרת שיעורים בדיני עירוב חצרות, המבארים את כל כללי ההלכות שנוגעות לעשיית עירוב בזמנינו, עם ביאור הדינים שהשתנו ממה שהיה נהוג בזמן הגמרא ועד תקופת האחרונים, לבין מה שנהוג בזמנינו. כגון השינוי בענין עשיית שיתוף מבואות, שבזמנינו כמעט שאין מקום שעושים אותו בנפרד, אלא כוללים אותו בעשיית עירוב החצרות. הבדל נוסף משמעותי מאוד, [שהבאנו גם בגליון הקודם] שבכל התקופות היו אוספים את העירוב מכל משפחה, והי הרבה דינים כמה כל אחד צריך לתת, ומי אינו חייב לתת. מה הדין כשמישהו אינו רוצה לתת האם אפשר לבקש מאשתו שתתן שלא מדעתו, ועוד דינים רבים שכמעט אינם נוגעים בזמנינו, משום שבזמנינו לא אוספים מכל משפחה, אלא אדם אחד נותן משלו, וגם רב העיר שממונה על כך נותן משלו, לכן עיקר הנושא בזמנינו הוא איך להקנות את הפת ולמי להקנות אותה, והיכן להניח אותה.

השינוי שנגרם בשותפות של הציבור בעירוב

אבל מעבר לחלק ההלכתי שהשתנה מאוד מחמת זה, עוררנו בשיעורים על השינוי שזה גרם בהשתתפות של הציבור בקיום ההלכה. הרי אם נצייר לעצמינו איך היה נראה עשיית העירוב בזמנים הקדומים שהיו אוספים מכל בני המבוי, היה ממונה שהיה עובר כל יום שיש מביט לבית, דופק בכל דירה ומבקש לקבל את חלקה של המשפחה בפת של העירוב, זה כבר דבר גדול. אם היו באים אלינו כל יום שיש לשתף אותנו במשהו בעירוב, ודאי שהיינו זוכרים הרבה יותר לשים לב לא לצאת מגבול העירוב.

אבל הענין לא התחיל רק באסיפת הפת, אלא הרבה קודם לכן. בשו"ע (סי' שס"ו ס"ז) נפסק שאין מערבים בפרוסה, אלא רק בשלימה, כלומר אי אפשר לפרוס חתיכה מתחלה ולתת, אלא צריך לתת לחמניה שלימה, [והטעם שמא יבואו לידי איבה, שיאמר אני נתתי שלימה וחברי רק פרוסה]. והרי החלק שכל אחד צריך לתת הוא לכל היותר כגורגרת, שהשיעור שלה הוא כשליש ביצה או כחצי ביצה (עי' שו"ע סי' שס"ח ס"א), והרי כל לחמניה רגילה יש בה כשני ביצים או יותר, וא"כ כדי לתת

פת שלימה ולא לבזבז את כספו, הוא היה צריך מראש לדאוג שיהיה לו פת בגודל כגורגרת, דהיינו כרבע מהלחמניות שלנו, וזה בודאי דורש לאפות במיוחד לשם כך. זאת אומרת שכבר בשעת האפיה שעקרת הבית מכינה לשבת, היא מפרישה ועושה לחמניה קטנה, שאותה היא תמסור ביום שישי כשיאספו את פת העירוב. הרי ברור שבמצב כזה כל ילד קטן ידע מהו עירוב, ושצריך לשמור על הלחמניה הקטנה שלא תאבד ולא יאכלו אותה, וכל יום שישי צריך לעשות אותה, לדאוג שיהיה לנו מוכן כשיאספו את העירוב, זה חיים אחרים לגמרי. חיים שמשרישים את שמירת השבת.

בזמנינו שאין את אסיפת הפת, אנשים מנותקים לגמרי מכל הענין, ובקושי יודעים איך עושים עירוב, שצריך להניח פת, והילדים לא תמיד יודעים בכלל שיש איסור טלטול במקום שאין עירוב, אלא הם רגילים שמטלטלים. ולצערנו זה נשאר גם אצל לא מעט מבוגרים. אפשר להבין בזה את דברי הגמרא "שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות". יש לציין שבשנים האחרונות חל מהפך בנושא, ואנשי משפחות מתעניינים בעירוב, מבררים על גבולות העירוב ורמת כשרותו, לומדים יותר את מסכת עירובין ושו"ע הלכות עירובין, ויש יותר התחברות לקיום הלכות טלטול. אמנם עדיין זה נראה אצל משפחות רבות כדבר של הידור, ולא כדבר הנדרש מעיקר הדין, מחמת שהורגלו שהכל נעשה מאליו.

מבצע "שלא תשתכח תורת עירוב"

לאור התקופה שכעת כל כלל ישראל לומד את הענינים האלו במסכת עירובין, במסגרת לימוד הדף היומי, ועומד לסיים את המסכת בשבועיים הקרובים, אנו פותחים בס"ד במבצע רחב, "שלא תשתכח תורת עירוב", לעורר את הציבור בידיעת הנושא, ולשתף כל משפחה במצות עשיית העירוב, על מנת שבכל בית יהודי ידעו את הנושא של העירוב, ידעו שכל שבת עושים אותו, אם לא אנחנו, אז יש מישהו אחר שעושה בשבילנו, אבל יש בכל מקום מישהו שטורח בדבר.

במסגרת המבצע אנו פונים כאן לכל מי שנדבה רוחו אותו, לארגן בבית הכנסת או בחצר, הקרנת המצגת החדשה של "סיוור נחלת משה", הכוללת הסבר על הנושאים העיקריים הנעשים בעירובים בזמנינו, מחיצות, עמודים, חוטים, לחיים, עומד מרובה, רבים בוקעים, רשות הרבים, שכירות רשות, עירוב חצירות, ועוד דינים רבים. שעי"ז הדינים ייקלטו היטב אצל כל ילד ונער, בחור ומבוגר.

מוקד העירוב מעמיד שלש מוקדים לקבל "מקור" וערכה הנדרשת לצורך ההקרנה, וכן מודעות מוכנות שבהם ירשום את המקום והזמן [בעקבות המצב, לא יהיה פרסום מחוץ לבתי הכנסת, ומספר המשתתפים מוגבל]. כמו כן מי שצריך סיוע בדברים נוספים, או יכול לסייע בארגון מקומות נוספים, שיפנה לנציגים דלהלן.

**בבני ברק 20-833-05484
בירושלים 468-48-05832
במודיעין עילית 350-0527166**

מצות שכתוב עליהם "נא לא לגעת"

הערה מעניינת שהעיר לנו אברך שאחראי על עירוב באחד מהמושבים החרדיים, לאחר שראה את המצגת החדשה שעוסקת בדיני עירוב חצרות, והיתה שם תמונה של בית כנסת עם קופסת מצות לעירוב חצרות, ועליה כתוב בגדול בכתב יד "עירוב חצרות - נא לא לגעת". טען האברך שהעירוב הזה אינו כשר, כיון שכתוב עליו לא לגעת, א"כ אין רשות לתושבים לאכול ממנו, וכתב השו"ע (סי' שס"ו ס"ה) צריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירוב, אם יאכלו חבירו, ואם מקפיד אינו עירוב.

ונראה שהעירוב יחול גם באופן זה, והטעם משום שכונות האחראי שכתב את הדברים היתה רק בשביל שלא יסלקו את המצות מבית הכנסת, ולא כל מי שיחליט לעשות סדר יעביר אותם למקום שירצה והעירוב יפסל אבל מה שצריך בשביל שהעירוב יהיה כשר, שתהיה שותפות גמורה שמותר לאכול ממנה, לא היתה כוונתו לאסור. אמנם יש לדון אם האחראי עצמו אינו יודע את מהות ענין העירוב, ולא עלתה על דעתו שצריך שיוכלו לאכול מהמצות, אלא חשב שעושים את המצוה ומניחים אותה כמו שמדליקים נרות שבת, או קובעים מזוזה, יתכן שבאמת לא יחול העירוב, כי אם יאמרו לו שרוצים לאכול מהמצות לא יתן מהם. וצ"ע.





פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המסכת. מותאם להספק של לומדי הדף היומי

לכן האופן המומלץ מאחר שלמעשה המכשול מצוי, ובפרט שהדבר מסור בדרך כלל לנשים שאינן בקיאות בפרט בהלכות מסובכות אלו, לכן ראוי שיעשו כעין שיטת רב. כלומר אע"פ שעושים עירוב פרטי בבנין ומטלטלים מהבית לחדר מדרגות, יקפידו שהטלטול מחצר לחצר יהיה רק בדברים שלא היו כל השבת בבית, וכמו"כ בבית ההורים לא יכניסו שום דבר לבית, אלא רק התינוק יכנס בעצמו אם הוא זוחל או הולך בעצמו, יעלו אותו בחדר מדרגות ויניחו אותו לפני הדלת של הדירה ויכנס בכוחות עצמו. [אבל אם התינוק אינו זוחל אין היתר. בלא"ה ואפילו לשיטת שמואל, כי לא שייך היתר להכניס לבית ההורים אפילו ע"י עירוב, כמבואר ברע"א ובסתימת הבית מאיד שתינוק קונה שבתה, וממילא אסור להכניס לבית שאינו מעורב עם המקום שהיה התינוק בכניסת שבת, וכמבואר באריכות בפתח העירוב (דיני כלים ששבתו בחצר) ובספר חכמת הלב היקל בזה ע"י שני אנשים וצ"ע]. יש לציין שיש אופן מסוים שהעירוב בבנין יכול לעזור, וע"י בחוברת פתח העירוב מש"כ בזה.

כיצד יתכן שאסור לטלטל את הטלית בתוך בנין בית הכנסת בכמות וסודר. מבואר בגמ' שגם דברים שהגיעו בהיתר כגון דרך מלבוש, נשאר להם דין השביתה בבית שהיה עליהם שפשוט טליתו בבית הכנסת ונכנס מחצר לחצר. לפ"ז יש חומרא ידועה, שאדם שפשט טליתו בבית הכנסת ונכנס לעשות צרכי, לא יטלטל טליתו מהמקום שהורידה ממנו, אלא יניחנה ויעתק בה באותו מקום. דהנה הטלית בדרך כלל היתה בבית בכניסת שבת, ויש לה דין כלים ששבתו בחצר. לעומת זאת בית הכנסת הוא חצר, שאם לא סומכים על העירוב שבחובות הוא חצר שאינה מעורבת. וא"כ אסור לטלטל את הטלית מחצר לחצר.

אבל לכאורה דוקא מחצר לחצר, משא"כ בתוך בית הכנסת הרי כולו כחצר אחת, ואף אם יש כמה חדרים וכמה קומות, כיון שהכל שייך לכולם ומשתמשים בכל יחד, נחשב כחצר אחת, ואין החלוקה של קירות החדרים מחלק לב' חצרות, כיון שאין חילוק בדין הרשויות. ולפ"ז הנפק"מ תהיה רק כאשר יש בבנין כמה קהילות ולכל אחת יש קומה נפרדת, באופן זה יתכן שיש חילוק ברשויות. [ועדיין י"ל דמצוי במס' מגילה שבהכ"ס של כרכים נחשב משמש לכולם ואין טובי העיר יכולים לשנות, מפני וא"כ בהכ"ס שבזמנינו שדינו ככרכים שייך לכלם, וצ"ע]. אבל בביאור הלכה (ס' שע"ב ס"א ד"ה שמא) האריך לדון האם מותר לטלטל בתוך חצר שאינה מעורבת, חפצים שלא שבתו בחצר אלא בבית, והביא מחלוקת ראשונים (רש"י והרשב"א) בזה, וביאר סברת האוסרים, דאפשר שחז"ל שאסרו להוציא כל בית לחצר שאינה מעורבת, הגדר הוא שעשו אותה כעין כרמלית לענין זה, [דהא כל שאר איסורי הוצאה הם לכרמלית ולרה"י שכוללים גם איסור טלטול ד' אמות]. והנה להלכה הבה"ל סיים בצ"ע, ולא הכריע בזה. ובחז"א (ס' ק"ד ס"ק כ"ב) צידד כותרים לטלטל בתוך אותה חצר.

לפ"ז כיון שהטלית היא כלים ששבתו בבית, יש שיטות ראשונים האוסרות לטלטל יותר מד' אמות בבית הכנסת שאינו מעורב, וכיון שהמשנ"ב הניח דין זה בצ"ע ולא הכריע, לכן יש מדקדקים להתעקף באותו ד' אמות שהורידו את הטלית מעליהם. אמנם החז"א נקט כשיטת רש"י שמוותר.

ילד שהתישב בדרך ואינו רוצה להמשיך, להעבירו פחות מד' אמות דף צב: ר' יהודה אומר נתן אדם תבית לחבירו ותבירו לחבירו וכל הש"ע (ס' שמ"ט ס"ג) פסק כר' יהודה, וכתב מותר לו לאדם לעקור חפץ מרה"ר וליתנו לחבירו ששאלו בתוך ארבע אמותיו, ותבירו לחבירו ששאלו, אע"פ שהחפץ הולך כמה מילין ברה"ר, ובלבד שלא יוצאין חוץ מהתחום שלו, ויש מי שאוסר. וכתב המשנ"ב (ס' ק"ג) שבטלטול לדבר הרשות טוב לחוש לדעת האוסרים.

לפ"ז כאשר הלכו לטייל עם ילד קטן המדדה ברגליו, ובאמצע הדרך התישב ואינו רוצה להמשיך, ניתן לקחתו ע"י כמה בני אדם שכל אדם מוליכו רק פחות מד' אמות. אבל כתב הביאור הלכה (ד"ה וחבירו) שמלשון המשנה והש"ע "וחבירו לחבירו", משמע שההיתר דוקא ע"י הרבה בני אדם שכל אחד מוליך פעם אחת פחות מד' אמות, והביא שבפמ"ג כתב שאפילו שני בני אדם יכולים למסור מזה לזה ושוב הראשון יקבל מיד השני וחוזר חלילה, אבל תמה עליו שאינו יודע מנין לו, דכיון שאדם אחד מוליך כמה פעמים פחות מד' אמות, הוא בכלל גזירת חז"ל שלא להוליך פחות פחות מד' אמות. וא"כ באופן הנ"ל צריך

פתרון הנחת העגלה בחדר מדרגות מדין כלים ששבתו בחצר דף פט. ר' שמעון אומר אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוך וכו'. שיטת ר' שמעון שכל רשות היחיד שאינה דירת מגורים, אין בה חילוק רשויות, ומותר להעביר חפצים מחצר לחצר ולגג ולקרפף אפילו בלי שיערבו בפת, וכמו שמבאר המשנ"ב (ס' שע"ב ס"ג) שלא הצריכו חכמים עירובי חצרות אלא כדי להוציא מבית לחצר, אבל בין חצר לחצר אין חילוק רשויות. וכן הרחובות [בתנאי שמוקפות בהיקף העירוב כהלכה], הם רשות אחת עם החצרות (ש"ע ומשנ"ב שם ס"ק ז"א), ומותר להעביר מהחצר לרחוב, והאיסור רק שלא להכניס לבית.

אמנם זה רק לגבי כלים ששבתו בחצר, אבל לגבי כלים ששבתו בבית אין החצרות רשות אחת, ויש איסור להעבירם מחצר לחצר עד שיעשו עירוב חצרות בפת והענין צריך ביאור, אם כל החצרות רשות אחת, מאי שנא כלי בית שכלפיהם לא אומרים שהן רשות אחת. מבאר הגאון יעקב משום שכלי חצר אינם מיוחדים לתשמיש אישי ופרטי כ"כ, ויכולים לשמש גם לשמרון, לכן אין חילוק בין חצר ראויה לשמרון, אבל לגבי כלי בית שמיוחדים לשימוש אישי ופרטי, שהרי אדם משאיל עגלה לשכנו ולא משאיל את הצלחת, לכן לגביהם יש שינוי רשות בין חצר ראויה לחצר שמעון. [ונחלקו האחרונים בהגדרת השינוי האסור, האם השינוי בין החצרות הוא סבת האיסור, שחילוק החצרות עושה שיש כאן העברה מרשות לרשות, או שכאשר כשמעביר לחצר אחרת זה תוספת התנתקות מהבית שהכלים שבתו בו, ואכמ"ל].

דין זה מצוי מאוד בזמנינו, משום שבשכונות שגר גוי או מומר לא ניתן לערב בפת, עד שישכרו ממנו רשותו (כדלעיל דף ס"ב), וא"כ כשעושים עירוב לשכונה כזו ולא שכרו מהגויים, אין העירוב מתיר להוציא מהבית לחצר. ובכל זאת לפי המבואר במשנתנו הוא מתיר לטלטל מחצר לחצר ומחצר לרחוב, בכלים שהיו בבין השמשות בחצר. לפ"ז הרבה זוגות צעירים שרוצים ללכת בשבת להורים, וגרים באזורים מתחודים שיש בהם הרבה מומרים וקשה לשכור מכולם, סומכים על היקף העירוב רק לגבי כלי חצר, ולכן מניחים את העגלה לפני שבת בחדר מדרגות מחוץ לדירה, וע"ז דינה ככלי ששבת בחצר, ומותר לטלטלה לרחוב ולבנין של ההורים [אם כל הדרך מוקפת במחיצות כהלכה], ומותר ג"כ להעלות בחדר מדרגות, ורק להימנע מלהכניס לבית.

מכיון שאי אפשר להכניס לבית, לכן פתרון זה שייך רק כאשר הילד ידע לזחול, שיכול להיכנס ולעבור מחדר מדרגות לבית בכוחות עצמו, אבל ילד שאינו זוחל לא תהיה אפשרות להעבירו ולהכניסו לתוך הבית, [ואין לומר ניתן למישהו אחר להכניס, כי באופן שלא שכרו מהמומרים אין זה חומרא בעלמא, ואסור גם לתת לאחרים אף אם הם אינם יודעים את חומרת הדבר. אך באופן שיש שכירות המועילה לפי חלק מהשיטות, או שלא ידוע שיש מומרים בהיקף העירוב וזה רק חשש קל, יתכן שמוותר לתת למי שסומך על המקילים].

החשש של רב בכלים ששבתו בבית מצוי בזמנינו

דף צא. בין עירבו ובין לא עירבו מותר וכו', יאמרו שני כלים בחצר אחת זה מותר וזה אסור. שיטת רב בסוגייתנו שגם לר"ש שכל החצרות רשות אחת ומותר לטלטל מזה לזה כלים ששבתו בחצר, מ"מ כאשר החצרות עירבו כל אחת עם בתיה, שמוותר להוציא מהבית לחצר כלים ששבתו בבית, גזרו חז"ל שלא יהיה את ההיתר לטלטל כלי ששבת בחצר לחצר אחרת, שמא יטעו לטלטל גם כלי ששבת בבית. להלכה ק"ל כשמואל שחכמים לא גזרו על כך, אלא סמכו על האדם שידע להבחין ולהבדיל ביניהם.

בזמנינו מאוד נחוץ להשתמש בהיתר של כלים ששבתו בחצר כאמור לעיל, כיון שיש שכונות שגישו היקף עירוב אבל לא שכרו מהמומרים שגרים בשכונה, ולכן אי אפשר לערב בפת, אלא רק לטלטל כלים ששבתו בחצר. ברוב המקומות מוסיפים לעשות עירוב פרטי בבנין, כדי שיוכלו להכניס את הדברים לביתם, כדין המבואר בסוגייתנו כאשר עירבו החצרות לבדם. ואכן רבים טועים בחשש שהוזכר בסוגיא, ומטלטלים יחד עם כלי החצר גם כלים ששבתו בבית, כגון בקבוק ומוצץ של הילד, או מאכל לכבוד המארחים, וזה משום שלא מתיישב על ליבם תמיהת ר' יוחנן כיצד "שני כלים בחצר אחת, זה מותר וזה אסור". המציאות שרוב הסומכים על היתר זה אינם יודעים לקיים אותו כהלכה.

למצוא אנשים רבים שיעזרו במבצע לקחתו לבית, אבל שני ההורים לבד אינם יכולים למסור מזה לזה כמה פעמים.

לסייע פחות מד' אמות לילד שמוביל עגלה בעירוב

לפ"ז יש להעיר במה שנהוג לתת לילד להוליך את עגלת התינוק להביא לבית שמתארחים לסעודת השבת, [והיינו רק במקום שיש עירוב כשר אלא שהגדולים מחמירים בו ואכזב"ל]. וכיון שהילד קטן הוא נתקע מידי פעם בסיבוב או שמתקשה לעלות ע"ג המדרכה, והגדול עוזר לו מידי פעם בפחות מד' אמות לכאן יש לדון בזה דמציא שהוא מעביר באותו טלטול כמה פעמים פחות מד' אמות, וזה דומה למסור לקטן וחוזר ונטולו מידי שכתב הביאור הלכה לאסור. אבל שמעתי מו"ח שיש לחלק בזה, שרק במקרה ששני האנשים שמוסרים זה לזה מסתמכים על דין מוסר לחבירו בפחות מד' אמות, אמרין שנחשב טלטול אחד ומצטרפים ב' הפעמים להחשיבו כטלטול פחות פחות מד' אמות שאסור חו"ל. אבל במקרה הנ"ל שהילד מטלטל טלטול גמור יותר מד' אמות ע"י היתר העירוב, אין למעשי המשך למעשה של הגדול, וכל פעם שהגדול נחשב כסיוע חדש בפני עצמו, וכאילו היו ב' חפצים שונים, ה"ה בחפץ אחד הם ב' מעשים שונים ואינם מצטרפים לאיסור. וצ"ע.

עירוב שנקרע בשבת ותיקנו ע"י גוי

דף צד. חצר שנפרצה וכו, מותרים לאותו שבת ואסורים לעתיד לבוא וכו. דין זה נפסק להלכה בשו"ע (סי' שט"ז) שתי חצרות שלא עירבו וכו' ומכאן מפורד ביניהם, ובאמצע השבת נפרץ הכותל [יותר מ' אמות, או שנפרץ במלואו, שהיא פרצה האוסרת (בה"ל ד"ה ונפרץ)], מותרים לטלטל באותה שבת כל אחד בחצירו ולהוציא לחצר אף כלים ששבתו בבית, והואיל והותרה בתחילת השבת. אבל חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים או לכרמלית, אסור, כי באופן שהפרצה היא לרשות שאינה רשות היחיד לא אומרים והותרה (משנ"ב סק"ט). בחצר כזו אסור לטלטל יותר מד' אמות כדין רה"ר וכרמלית, מדיון זה יש ללמוד שכאשר התקלקל העירוב שבת, שבזמניו הכוונה שנקרע חוט וכדומה, דהיינו שנפרצו המחיצות, נאסר לטלטל ולא אמרין והותרה הותרה. אבל באופן שהפירצה היא לתוך עירוב אחר שההיקף שלו כדין והבעיה היא רק מחמת גויים ומומרים שגרים בו, [והדבר מצי' כשעושים הפרצה בתוך השכונה בין מקום שכולו חרדי למקום עם מומרים], אמרין והותרה שמוותר לטלטל במקום החרדי אפילו כשלא תקנו את הפירצה [כשנפרצה לאחר כניסת שבת בין השמשות].

והנה השו"ע כתב שאם נסתם הפתח ביום חול וחזר ונפתח בשבת, חוזר העירוב של הפתח אפילו שבבין השמשות לא היה יכול לחלו. והביאור הלכה (ד"ה ונסתם הפתח) כתב שמדיון זה יש ללמוד גם למקרה אחר שנתבטל העירוב וחזר באמצע שבת, כגון דבר שקורה לפעמים שהתקלקל העירוב ונקרע חוט של צורת הפתח, ובאמצע שבת תקנו אותו ע"י גוי. וכתב שאפילו אם התקלקל לפני שבת ובבין השמשות היה פסול, חוזר העירוב באמצע שבת כשעירבו לכל השנה, ואף שיש לחלק בין מקרה זה שהתקלקל המחיצות למקרה של השו"ע שרק נסתם הפתח, מ"מ בשעת הדחק יש לחלק גם בזה. אבל כשלא עירבו לכל השנה אלא לאותה שבת [או באופן שכל שבת מניחים פת חדשה], לא אומרים שיחול באמצע שבת, אפילו באופן שהיה דעתם לתקן כשימצאו תקלה.

בגדר נסתם הפתח, יש לעיין בשתי חצרות שעשו פתח ביניהם כדי לערב, וסגרו אותו במנעול ואבד המפתח, האם נחשב לנסתם הפתח, או שמא זה עומד להימצא באיזה זמן כשיסדרו את הבית. וצ"ע. דין זה נפק"מ כאשר יש בנין עם שתי כניסות, ויש מרפסות סמוכות זו לזו, ורוצים לערב ביניהם, אך אי אפשר לצרף את שתי חדרי המדרגות כי החצר אינה מוקפת כהלכה. ונ"מ יש גג משותף ולכל חדר מדרגות יש ארובה וחלון בגג, שהוא נעול במנעול, ובהרבה מקרים המפתח נעלם במשך הזמן. וכן באופן שיש מקלט משותף שיש כניסה משתי חדרי המדרגות, אם יש מפתח לאחד מהיידים הרי זה מועיל. אם יש פתח דרך מקום שאין להם רשות לעבור בו, יש לעיין אם מועיל להחשב פתח לעירוב. ואם יכולים לבקש רשות ולעבור, מסתבר שנחשב פתח לערב יחד.

פי תקרה בגגות רעפים וגגון בשיפוע

דף צד: כגון שנפרץ בקרן זוית וקרוי באלכסון. פירש רש"י שהתקרה בשיפוע, ועי' בתוס'. דין זה נפסק להלכה בשו"ע (סי' שס"א) שבתקרה משופעת, לא אומרים פי תקרה יורד וסותם. והכוונה לתקרה כמו רעפים שהיא בשיפוע. ולא נתבאר מהו שיעור השיפוע. ונפק"מ בזמנינו שיש תקרה מאיסכורית שהיא יחידה אחת, ולכן אפשר להעמיד אותה בשיפוע מועט מאוד. האם גם זה נחשב שיפוע האוסר. ומובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם למראית עין נראה ישר, כשר (אשרי האישי ח"ב עמ' תל"ו).

הטעם שאין אומרים פי תקרה בשיפוע, כתב רש"י משום שאין לה פה, וכן כתב השו"ע. והיינו שיש הלכות בצורת הפה, ואחד מהם שיהיה סוף חלק, ובמשופע אינו חלק. [וכן לשון המשנ"ב (ס"ק י"ד) דלא אמרין פי תקרה אלא כשהתקרה חלק]. ובפשטות הכוונה שתחתית התקרה תהיה חלקה, וכאמור שזה המגדיר והגודר את המקום. אבל יש שכתבו לדיק מלשון פסקי הרי"ד והריטב"א (עירובין דף צד:) שהחסרון שאז הדין יורד וסותם יורד בשיפוע כפי

התקרה, וסותם בחוץ במקום שאין בו מחיצות. וצ"ב למה הפה יורד בשיפוע. ו"א בגלל שהפה שיוצא הוא מעובי של התקרה, והעובי של תקרה משופעת הוא באלכסון, ולכן הפה יורד באלכסון, וצ"ב דא"כ אם יעשה פה ישר יהיה כשר. ועוד שא"כ השיפוע הוא לכיוון תחת התקרה. ואכזב"ל.

ובפשטות פה התקרה הוא סוף התקרה, שהוא מגדיר את סוף הנמוק, ולכן זה לא תלוי כיצד נראה העובי. וי"ל שכונת הריטב"א שתקרה משופעת לא מגדירה את הסוף בצורה ישרה, אלא בצורה אלכסונית, והוא ממשיך כשיפוע התקרה. במשנ"ב (ס"ק י"ד) כתב שאם יש תקרה ישרה תחת התקרה המשופעת, אמרין פי תקרה. והדוגמא מצויה בגגות רעפים שתחתיהם מוסיפים לסגור בתקרה ישרה, אמרין פי תקרה. [ואע"פ שהפה עדיין באלכסון, מ"מ השטח שלמטה מקורה בצורה ישרה, וכפי ההסבר הראשון, הנ"ל. אמנם דין זה נכתב גם בריטב"א (דף כה:)].

אין פי תקרה למחוך לה, ונפק"מ לעירובים

דף צה. אבל הכא דהני מחיצות לאו לסוכה עבידי לא. כוונת הגמ' דלא אמרין בסוכה שסביבותיה יש תקרת האכסדרה, דפי התקרה של האכסדרה יהיה מחיצה לסוכה, כיון שהתקרה נעשית בשביל השימוש שתחתיה בתוך האכסדרה, ולא בשביל השימוש בסוכה שנמצאת מחוץ לה. וכתב רש"י (ד"ה לאו) דאע"ג דלא בעי מחיצות לשמן, כולי האי לא מקילין. משמע קצת שזה דין דרבנן. אבל ברש"י בסוכה (דף יט. ד"ה דמחיצות) מובאר שזה דין דאורייתא, שהוסף וז"ל, דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחיה, במחיצה העשויה לחלל שלה איירי, ולא לחוצה לה.

לפ"ז כותב החזו"א (סי' ק"ז ס"ק ט"ז ד"ה צה,א) שמבי שיש בתחילתו תקרה, צריך שפיה החיצוני יהיה מרובע וכשר לדין פי תקרה, אבל אם פיה החיצוני עגול אין לומר פי תקרה בפיה הפנימי, כי פי תקרה יכול רק לשמש לתחת התקרה ולא אל מחוץ לה.

בדין זה נתקלים פעמים רבות בעירובים השכונתיים, שמטרתם לחלק ולכלול מספר רחובות בחדים, והבנינים משמשים להם כמחיצה. לדוגמא כאשר העירוב כולל את הרחוב ולא את כל חצרות הבנינים שברחוב, כלומר שגבול העירוב הוא הגדרות שלפני הבנינים. וכידוע בהרבה חצרות אין בגדרות גובה י' טפחים, לכן נוקמים למצוא דרך לעשות מחיצה לחבר מבנין לבנין ע"י צורת הפתח קטנה או ע"י עומד מרובה, וכך הבנינים ישמשו גבול לעירוב. מצוי שאנשים רוצים לסמוך על פי התקרה שבחזית הבנין למחיצה [ואחרי שנחשב למחיצה יהיה עומד מרובה עד תקרת הבנין הסמוך]. אבל לפי המבואר בסוגיא וברש"י, אין דין פי תקרה אלא לשטח שתחת התקרה, ולא לשטח שמחוץ לתקרה.

האם בצורת הפתח שתחת הגשר אתו רבים ומבטלי מחיצתא

וכן גשרים המפולשים מטלטלים תחתיהן. נמגמרא זו הוכיחו לנידון הלכתי קשה שהיה בבני ברק. כידוע באמצע העיר עובר רח' ז'בוטינסקי שדינו לרוב הפוסקים כרשות הרבים כמש"כ במק"א, דגם לשיטות שצריך שיעברו שישים ריבוא מ"מ מספיק שמשמש לשישים ריבוא, או שעוברים בו בכמה ימים, ופרט שכביש זה משמש מעבר מעיר לעיר סמוכה וא"צ שיעברו שישים ריבוא (בה"ל סי' שמ"ה ס"ז), ומה שכוללים אותו בעירוב העירוני היינו רק כדי להציל את המטלטלים בלא"ה ע"י שיש איזה שיטות יחידות המתיירות, אבל מצד הדין הורו הרבנים שהוא רה"ר דא"ל ולא מועיל לו עירוב.

בשנים האחרונות שגדלה התיישבות אברכים צעירים בשכונות שמעבר לכביש, וצריכים בשבת לבוא להוריהם הגרים במרכז העיר, חיפשו דרך להתיר רשות הרבים זו. אחד מהרעיונות העלה אחד מרבני השכונה, דהנה מה שלא מועיל צורת הפתח, משום דברה"ר אתו רבים ומבטלי מחיצתא, א"כ יעשו תקרה על הכביש במקום אחד, והרי תחת התקרה היו כרמלית ולא רשות הרבים, כמבואר בגמ' (שבת דף צח). ובשו"ע (סי' שמ"ה ס"ז וי"ד) שרה"ר מקורה דינה ככרמלית שאינה דומה לדגלי מדבר, וכיון שתחת התקרה אינו רה"ר יעמידו שם את צורת הפתח, ולא יבטלו העוברים שם את דין המחיצה [דק"ל כשיטות שרק ברה"ר אתו רבים ומבטלי מחיצתא כמ"ש החזו"א (סי' ק"ח ס"ק י"ב ג)].

אולם אחרי חלקו עליו, ויסוד השאלה היא האם רבים של רה"ר שעוברים ובוקעים לאורך רה"ר, רק מסיבה צדדית אין באותו קטע דין רה"ר, האם יש בו דין אתו רבים ומבטלי מחיצתא. והראיה לכך היתה מסוגיא זו.

דהנה שיטת רבי יחודה שתחת הגשר היו רשות היחיד גמורה, ולה"א בגמ' הטעם משום שאומרים פי תקרה יורד וסותם משני צידי הגשר, ובשני צדדים נוספים יש מחיצות. ולפ"ז חכמים שחולקים אומרים שלא יועיל במקרה כזה פי תקרה, ולא נתבאר בגמ' מה הטעם שלא יהיה פי תקרה. התוס' (סוכה דף יח: ד"ה אכסדרה) הוכיחו מזה כשיטתם שלא אומרים פי תקרה משני צדדים זה כנגד זה [דהיינו כמפולש]. אבל לרש"י שיש דין פי תקרה בכה"ג צריך טעם אחר. וכתב כאן בפירוש ריב"ן וז"ל, וחכמים אסורים ברישא אע"ג דבעלמא אמרין פי תקרה יורד וסותם, שאני הכא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא הואיל שעוברים בתוכו, עכ"ל. מפורש בדבריו שיש דין אתו רבים ומבטלי מחיצתא גם במקום המקורה שתחת הגשר. וא"כ ה"ה בנידון דידן אם יעשו צורת הפתח תחת המקום המקורה, לא יועיל, דהא אתו רבים וכל מבטל אף דין צורת הפתח.

קדושה בתי מקדש מעט

דבר המערכת

התשובות והנהגות (ח"א קנ"ז) כותב- חז"ל אמרו עתידים בתי כנסיות שבחו"ל ליעקר לארץ ישראל ונראה שאין הכוונה האבנים ועצים רק **הקדושה שאנו מקדשים המקום בתורה ותפילה שנבלע בתוך אבני המקום תיעקר**, וסוד הדבר שאנו מוצאים במצורע שמדבר לשון הרע ונענש בצרעת הבית עד שנותצים אבני המקום והטעם דכשהאדם מדבר דברים האסורים הכל פיו נבלע בבנין ונשאר ולכך צריך נתיצה כשנגוע בצרעת, ועכשיו נעבד ק"ו אם למדת הפורענות נבלע באבנים הלא מידה טובה מרובה אלף פעמים ובודאי הקדושה נבלע, **לכן כל בית אם מדברים שם דברי תורה ומתפללים הקדושה נשאת ונבלעת אפילו באבני הבית** ואם ח"ו מדברים דברים האסורים אבני ביתו מעידים עליו שטומאה נדבקת בתוך הכתלים רק לנו לא ניכר בעו"ה... **וזהו המעלה להתפלל בבית הכנסת או בבית המדרש המיועד לתפילה או תורה שנתמלאה בקדושה. ומקום שמדברים שם דברי הבל הדיבורים נשארים שמה אף שזהו ביהכ"נ או ביהמ"ד ... ובסוף דבריו כותב: וממוצא דברינו נראה שמעלה גדולה להתפלל במקום שמתפללים ולומדים תמיד שקדושה רבה נשארת שמה וכעין בית המקדש ששכינה שורה שמה, אבל ההולכים להתפלל למקומות בית וועד וכדו' כגון לימים נוראים לבד מאבדים המעלה גדולה להתפלל במקום קדוש דווקא.**

וכבר הבאנו בגליון 12 מספר 'חשוקי חמד' (חנוכה עמ' ערד) דהוה עובדא ביהודי שנתגלתה אצלו מחלה קשה ר"ל ובצר לו פנה אל רבו רבי אביגדור מילר להתחנן על נפשו שיתפלל עליו שיושע. שאלו הרב האם הוא מתפלל בביהכ"נ אשר שם משוחחים בעת התפילה? והשיב לו כן, אמר לו הרב א"כ אין לי תקנה למחלתך, מאחר שמבואר בזוהר ובספרים הקד' שבביהכ"נ אשר מברים בו בשעת התפילה, **התפילה נשארת שם ואינה עולה למעלה, וא"כ כל התפילות שלך אינן עולות למעלה.** התלמיד העתיק את מקום תפילתו לביהכ"נ אחר אשר לא מדברים בו בעת התפילה ונתרפא.

ונסיים בדברי הגר"ח פלאגי זיע"א בספרו 'תוכחות חיים' (ח"ב פר' תרומה) שכתב: ע"י שנוהג קדושה בביהכ"נ זוכה שה' שומע תפילתו ומצילו מיד האויב שלא יעשה כליה. ובסוף דבריו מביא: מי שנוהר שלא לדבר בביהכ"נ שיחה בטילה בחיים חיותו שיראה זרע ויארץ ימים וחפץ ה' בידו יצליח ולא ימות לשחת ולא יחסר לחמו... וכי לאחר מותו תנוח נפשו בקבר לבטח ואינה לרקבים גופו ועצמותיו...כי אף בשרו ישכון לבטח שלא ירקב בקבר ואפילו במיתתו קרוי חי והריהו בחיים.

בירורי הלכה

שאף שמתפללים בו בתעניות מ"מ אין בו קדושה מכיון שהתפילות האלו הן אקראי בעלמא, ונאמר שה' במאחרים שמתפללים ב"עזרה", שהם מתפללים שם באקראי בעלמא ולכן אין בה קדושה. או שנאמר שמכיון שבאופן קבוע יש מאחרים שמתפללים ב"עזרה" (אף שבכל פעם אלו אנשים אחרים), דינה כמקום שמתפללים בו בקביעות. ולמעשה הוא נשאר בזה בספק, וחושש להחמיר שיש לנהוג בהם את דיני קדושת ביהכ"נ, וכך הובא במגן אברהם (סי' קנ"ד סק"א) ונפסק במשנה ברורה (שם סק"ג). **ונראה שלמעשה צריך לדון בשיקול הדעת בכל מקום ומקום, האם הרגילות בו היא שהמאחרים מתפללים בפרוודור שלפני בית הכנסת, שאז יהיה דינו כ"עזרות" שדיברו בהם הפוסקים, או שהמציאות בו היא שונה, שאין רגילים להתפלל בו, שאז יהיה דינו כמקום של חול.**

ודרך משל יש להביא, שבבית הכנסת "שומרי החומות" שבשכונתנו, רמות ד', יש פרוודור שסמוך לכניסה למבנה, שיש לומר שאין רגילות שהמאחרים יתפללו בו, מכיון שהוא צפוף וצר, ועל כן אין בו קדושה, ואילו בהמשך יש פרוודור רחב ומרווח יותר, שמסתבר שנחשב שרגילים

ברצוננו להביא בשבוע זה בענין מעלת המתפלל בביהכ"נ שלא מדברים בו דברים בטלים ח"ו

החתם סופר בדרשות (ח"ב עמ' שטב) כותב: ...כי הקב"ה ברחמיו וחסדיו השאיר לנו מקדש מעט בתי כנסיות ובתי מדרשות אם אנו נוהגים בהם קודש אזי הם עתידים לקבוע בא"י (כמגילה כט.) ויש להם גם עתה קדושת א"י והתפילות נשלחות לשער השמים, אך אם ח"ו אנו נוהגים בהם בזיון ח"ו ומדברים בהם דברים בטלים, וההכל של דברים בטלים הוא טמא ומתלבש בו שר של חו"ל **והוא גם הוא נעשה בעה"ב בבית הכנסת ר"ל ומקבל התפילות ומכניסם אל החיצונים והו"ל כעובד ע"ז** ככל הדר בחו"ל שדומה כמי שאין לו אלוך.

היערות דבש (ח"א דרוש ד') כותב וז"ל: 'סכותה בענן לך מעבור תפילה' (איכה ג, מד) **הענן נוצר מהאידים וההבל היוצא מפייהם של המדברים בשעת התפילה ומונע את התפילה מלעלות רח"ל. המגיד מקאזניץ'** בספרו עבודת ישראל (אבות פ"ה מ"ה) על דברי המשנה שמנתה י' ניסים שהיו במקדש כותב וז"ל: ולא ניצחה הרוח את עמוד הענן, הענין הוא כי בית המקדש של מטה מכון כנגד ביהמ"ק של מעלה, וכשהקיטור עשן עולה לביהמ"ק של מעלה נתקבל לרעוא קדם קוב"ה מזה בא השפע לכל העולמות, אבל כשהרוח היה מפזר את העשן לא עלה למעלה. וזהו הנס. וכתב 'ואהי להם למקדש מעט' אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, **ובודאי שכל ביהכ"נ וביהמ"ד מכון כנגד ביהכ"נ וביהמ"ד של מעלה, והתפילות עולין למעלה לביהכ"נ ולביהמ"ד של מעלה, לכן צריך להיזהר שלא לדבר בביהכ"נ שום דיבור קל חוץ מן התפילה, כי כשמדבר דברים בטלים דומה כמי שמדבר עם המלך והופך פניו ממנו ואומר אדוני המלך אי אפשר לדבר עמך רק אדבר חפצי והוי בזה דוחק רגלי השכינה ח"ו, ואף שאר העם המתפללין בכוונה תפילות ג"כ יוכל להיות שלא תקובל תפילתם ח"ו בעון האחרים, ומכ"ש בשעת חזרת הש"ץ ובשעת קה"ת שצריך לשמוע דברי הש"ץ, כי הוא דוגמת משה שעמד בהר סיני ומשמיע הדיבור מפי הגבורה לישראל.**

ומובא בשם ה"אור צדיקים' שמי שמדבר בבתי כנסיות נוהג בזיון בקדושתו יתברך ומגרש את השכינה משם ועליו השכינה צועקת וקובלת נתנני ה' בידי לא אוכל קום, שאין לשכינה מנוח לכף רגלה רק בבית הכנסת מאחר שגם שכינתא בגלותא, **וכשאדם מדבר בבית הכנסת גורם לה שלא יהיה לה מנוח אלא תמשך לגלות ולנדוד ואוי לו ואוי לנפשו.**

טעינת "רב קו" ומכירת מוצרים אחרים בפרוודור שלפני ביה"כ

בשנים האחרונות נפוץ המנהג להתקין בחדר שלפני בית הכנסת מכשיר שאפשר לטעון בו את כרטיס ה"רב קו" ("נדרים", "קהילות" וכדו'). ופשוט שבבית הכנסת עצמו אסור לטעון את ה"רב קו", משום שאמרו בגמ' (מגילה כחב) ונפסק בשו"ע (קנ"א, א) שבבתי כנסיות אין מחשבין בהם חשבונות אלא אם כן הם של מצוה, כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים. וטעינת רב-קו היא בכלל 'חישוב חשבונות' האסור בביהכ"נ, וכך הוא גם במכירת מוצרים שונים שרגילים למכור באולם שלפני ביהכ"נ, כמו ספרים, מכשירי כתיבה, 'סנדוויצ'ים' וכדו'.

והטעם שנוהגים להתיר את זה בפרוודור שלפני ביהכ"נ הוא כנראה משום שסוברים שאין בו את דיני קדושת בית הכנסת.

אבל באמת אין זה דבר פשוט, שבתשובת מהר"ט (ח"ב יו"ד סי' ד') כתב שב"עזרות שלנו", שאין מתפללים בהם באופן קבוע, אבל אנשים שמגיעים לבית הכנסת באיחור מתפללים בהם, יש לדון האם נאמר שאין בהם קדושת ביהכ"נ, כמו שאמרו בגמ' (מגילה כו, א) על רחובה של עיר,

1. ובדרך כלל רגילים למכור ספרי קודש, שיש להחזיר אותם משום חשבונות של מצוה, אבל מדי פעם נמכרים גם ספרי ילדים וכדו'.
2. ונראה שמה שכתב, בתקופת ה"קורונה", יש הרבה שמתפללים בפרוודור אין זה נותן למקום דיני בית הכנסת, מכיון שזה נעשה באופן זמני, בתקופה שתקופה זו תחלוף במהרה, וצריך לדון לפי מה שרגילים להתנהג בימים כתיקונם.

המאחרים להתפלל בו באקראי, ואם כן יש לחוש בו שהוא קדוש בקדושת בית הכנסת³. ואכן, המכשיר לטעינת "רב קו" והמכירות של

מוצרים שונים, נקבעו שם בפרוזדור החיצוני, וכנראה מהטעם הזה. נכתב ע"י הרה"ג ר' מנחם זילברפרב שליט"א

3. ויש לעיין ברחבה שלפני בית הכנסת, שרגילים להתפלל בה בימי "בין הזמנים" ובתקופות של דוחק, האם דינה כעזרה שדיבר בה המהרי"ט, והיא קדושה בקדושת בית הכנסת, או שתפילות אלו נחשבות כתפילות באקראי בעלמא.

קוראים כותבים

ומבין בדי הארון? . תשובה לשאלה זו נמצא במדרש (שמות רבה פרק לג) על הפסוק 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו'. (משלי ד, ב) ...אמר ה' לישראל, מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה, שנאמר (שמות כה, ב) 'ויקחו לי תרומה'. משל למלך שהיתה לו בת יחידה, בא אחד המלכים ונטלה. בקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו, אמר לו בתי שנתתי לך יחידתי היא, לפרוש ממנה אני יכול, לומר לך אל תטלנה אני יכול לפי שאשתך, אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלך שאני יכול להניח את בתי כך אמר ה' לישראל נתתי לכם את התורה, לפרש ממנה אני יכול, לומר לכם אל תטלוה אני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי שנאמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח) עכ"ל. "בכל מקום" אף בגלות, הרי שבכל מקום גלות ישראל, אף לאחר חורבן הבית, עדיין כביכול 'לפרוש ממנה אני יכול'. והיכן, אמרו חז"ל (מגילה כט.) על הפסוק 'ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם' (יחזקאל יא, טז) אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל. שכינה שרויה בינו כבימי קדם. אמנם מוסתרת היא, אך אם נבקש את שאהבה נפשנו, נמצא בינותינו ככל הנפלאות שסיפרו לנו אבותינו. היכן נשיגנה, בין בדי ארון הברית, משכן הלוחות והתורה, המתהלך אף עתה עמנו בבתי מדרשות. שם כתר תורה בכבודו מונח, וכל הרוצה להתעטר בו יבא ויתעטר. . נתבאר כי קדושת בתי מדרשות מהארת אוהל מועד אשר קרשיו עומדים לעולם ולעולמים, וקדושת לימוד התורה שבבתי מדרשות היא היא השכנת השכינה שבין שני הבדים, ויחד מהוים הם קיום הבטחת 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתי ולא געלתי לכלותם להפך בריתי אתם כי אני ה' אלוהיהם' (ויקרא כו, מד) הרי שחומר עיון הפוגם ח"ו בקדושת כבוד בתי הכנסיות ובתי המדרשות, כפוגם בפלטינו של מלך.

את המכתב קיבלנו מאת הגאון רבי אלחנן כהן - כולל חזו"א שכינה בבתי מדרשות מבין בדי ארון א) לכאורה מטרת בדי הארון אינה כי אם למשא ממקום למקום במסעות מדבר, ומעת הגיע ארון הברית אל המנוחה ואל הנחלה, מקומו הקבוע בקדשי הקדשים שבבית המקדש, שוב אין צורך בהם. אך אמרו חז"ל (יומא עב.) "אמר רבי אלעזר המסיר בדי ארון לוקה, שנאמר 'בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו'. הרי שאף לדורות, המסיר בדיו עובר בלאו. וכן מפורש בכתובים (דהי"ב ה, ה) כאשר הכהנים הכניסו את הארון לקדוש הקדשים בימי שלמה המלך 'ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הארון על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה'. וטעם איסור הסרת בדי ארון, להורות לנו כי הארון מוכן תמיד למסע, להתלוות עם ישראל בגלותם בכל מקומות פזוניהם, עד הדור האחרון. . במקביל מבואר חז"ל (זבחים סא:) כי אף כאשר אהל מועד מפורק עדיין קדושתו עליו. אמר קרא 'ונסע אהל מועד', אף על פי שנסע אהל מועד הוא. ולא במסעות מדבר בלבד, אלא אף בדורנו במקום גניזתו עדיין אוהל מועד הוא, כמאמר חז"ל (יומא עב.) על הפסוק 'עצי שטים עומדים' ד"א עומדים, שמא תאמר אבד סברן ובטל סכויין תלמוד לומר עומדים, 'שעומדין' לעולם ולעולמים". . הרי לנו בשורה נפלאה, אף עתה בגלותנו 'משכן' מדרב מחד וארון הקודש מאידך, מתהלך בינותינו, כי שכינה עמנו. אמנם ציון במר תבכה על חורבן בית המקדש הראשון והשני. אבלים אנחנו על הסתר פני שכינה שאין חיבתה גלויה לעינינו כבימי אבותינו. אך אף עתה שהתקיימו בנו נבואת 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא...' (דברים לא, יח) עדיין אהל מועד קיים בימינו כבמסעות מדבר, כי "אף על פי שנסע אהל מועד הוא".

ב) מעתה, נפשנו בשאלתנו ונעמנו בבקשתנו, אנה שרוי והיכן מצוי אור יקרות שכינת ה', המתהלך עמנו בגלותנו כבימי קדם, במסע אהל מועד

חיזוקים בבתי כנסיות

בית הכנסת "חניכי הישיבות" רח' רובין, רמות ד'

מרתק הגורם לריתחא דאורייתא בין המתפללים, ומפיק תועלת גדולה.

בית הכנסת "חניכי הישיבות" אזור רמב"ם - ב"ב, בראשות הרב צבי ראם שליט"א.

בס"ד מתפללי ביהכ"נ מתחילים לאכלס את בנין ביהכ"נ החדש שהולך וקם בימים אלו, הביהכ"נ מונה כ- 300 מתפללים כ"י, עם היכנסם לבנין החדש החתימו את המתפללים לקבל ע"ע בל"ג לא לדבר כלל בביהכ"נ ולכה"פ בזמן תפילה וקה"ת, וכ"כ נערך כנס בענין זה, וגם מבצעים והגרלות לאלה שילמדו הלכ' ביהכ"נ.

בבית הכנסת מתקיים שיעור שבועי בהלכות בית הכנסת [וכפי שכתב מרן שר התורה שליט"א בתוך מכתבו שנכתב בסוף אייר וז"ל: גם מן הראוי שנזכה במהרה לחזור לביהכנ"ס שהרבני ביהכנ"ס יחזקו ויעוררו ויאמרו דברי חיזוק בגודל האיסור החמור בזלזול קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות] השיעור מתקיים מידי שבת לפני קריאת התורה בשחרית, מאת הרה"ג ר' מנחם זילברפרב שליט"א, השיעור נמסר בנידונים המצויים בביהכ"נ, בכל שבוע הרב שליט"א דן בנידון הלכתי

סיפור השבוע

לשכינה, יש לאדם שמירה כשמירת המזוזה, בכל מקום שבו הוא נמצא, ומלאך המוות אינו יכול לפגוע בו.

לפני כמה שנים היה בירושלים אברך שלפתע קיבל דום לב ומצבו היה קריטי וכבר קראו לכל המשפחה ואחד מהם התעורר וצעק חז"ל אומרים אפ' חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתיימש מן הרחמים, והחליטו כולם ואמרו אנו מקבלים עלינו שלא לדבר בתפילה לכל החיים ממש [לא רק לשבוע או 30 יום], והוסיפו שאם האבא יפתח את עיניו אז יאמרו לו שגם הוא חייב לשנות ההרגל שלו כל הזמן לדבר ומכאן והלאה יתחיל לשמור על כבוד בית ה', ולפתע כל הלחץ דם עלה והמצב התייצב עד שבחודש כבר יצא לביתו והיום הרב גרינוואלד שליט"א רואהו כשהוא רץ והולך בבראות איתנה. (כבוד בית ה')

סיפר הרב מאיר מיכאל גרינוואלד (המעורר בכל כוחו בנושא שיחה בטילה בתפילה ובביהכ"נ), באחת הפעמים שהגעתי למסע חיזוק באנטוורפן, פגשתי יהודי יקר כבן 95 שנים. הוא הלך בלי מקל, תפקד היטב ודעתו הייתה צלולה, כאילו היה אברך צעיר ולא קשיש שגילו מתקרב למאה. שאלתי אותו, 'מה עשית שזכית לכך?' הוא ענה לי, 'שני דברים עשיתי בחיי - אף פעם לא דיברתי בתפילה, ותמיד השתדלתי להיות מהעשרה הראשונים בבית כנסת. כתוב בזוהר הקדוש, שכל מי שמגיע מעשרה ראשונים קרוא חביב. ואהוב הוא אצל הקב"ה. דע לך, שעברתי את השואה. הסתובבתי ברחובות בין הנאצים, עם החזות היהודית, ואף אחד לא פגע בי, וגם אשתי ובני ביתי ניצלו.' ורמז יש לנו לגבי שמירה מעין זו: "פה" בגימטריא - 85 "כמזוזה" בגימטריא - 85 "לשון" - 386 שכינה - 385 ועם הכולל 386. כאשר הפה והלשון שמורים, והאדם נותן כבוד

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והרה"ג רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

להשתתפות בהוצאות העלון 052-7101970 | ניתן לקבל את העלון במייל y0527176420@gmail.com

למענויין לשלוח חומר למערכת: פקס 15335792498 או y0527176420@gmail.com

נאה דורש

פנינים מתוך הספרים החדשים "דורש טוב" ו"נאה דורש" על ספר בראשית

"באזני בני חת" או "באזני עם הארץ"?

וישנו עפרון החתי את אברהם באזני בני חת... וישתהו אברהם לפני עם הארץ; וידבר אל עפרון באזני עם הארץ לאמר (כג, י-יג)

לכל ארץ הפרשה רואים, שעל עפרון כתוב שהוא דובר "באזני בני חת", ואלו על אברהם כתוב כל הזמן שהוא דובר "באזני עם הארץ". מה ההסבר?

אדם שיש לו מעלות טובות, מדות טובות, מה עדיף? להצניע אותן או לפרסמן? יש צד לכאן ויש צד לכאן. מצד אחד, ודאי שצניעות זו מעלה מאד גדולה. פרסום עלול להביא את האדם לגאווה ולעין הרע. מצד שני, אם זו מדה או מעלה שאנשים יכולים ללמוד ממנו, יש תועלת גדולה בפרסומה, כדי שילמדו ממנו.

המבחן הגדול הוא, באזני מי מפרסמים זאת: אם הפרסום נעשה באזני המון העם - זה סימן שהמסרה היא כדי שילמדו ממנו, אבל אם מפרסמים באזני אנשים חשובים ודואגים שתהיה על כך כתבה בעתון, מה שנקרא "יחסי צבור" - זה סימן שהרצון והמסרה הם להתהדר ולהתפרסם.

כאן היתה הנהגה טובה מצד אברהם והנהגה לכאורה טובה מצד עפרון. אברהם לא רצה לקחת מתנת חנם בשום אופן, ובקש לשלם על השדה והמערה שבין ותליליו, ועפרון על פניו בהתחלה הראה שהוא מוכן לתת השדה והמערה בחנם.

אבל בפני מי עשו שניהם את מעשיהם?

עפרון כל הזמן מדבר "באזני בני חת", החשובים, אנשי הצבור. הוא עשה מסכת עתונאים והודיע: 'אני נותן לאברהם את השדה והמערה בחנם! הוא דאג שתהיינה כותרות בעתונים שעפרון לא מוכן לקבל כסף על המכירה...

לעמיתו אברהם, על המעלות שלו הוא מדבר "באזני עם הארץ", שילמדו ממנו, זו היתה מסרתו היחידה בפרסום הדברים.

ספר לי יהודי שהזכיר פעם לפני מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לברכה יהודי תלמיד חכם. הוא צין באזני הרב כי מדבר באברהם שאין לו שטעלע [משרה תורנית] ואף אחד אינו מכירו, אבל הוא גדול מאד בתורה.

נהנה הרב אלישיב ואמר: "גם להיות תלמיד חכם וגם אף אחד לא יודע מזה; גם צנוע וגם לא מפרעים לו והוא יכול לשבת ללמד - הרי זה הטוב ביותר שיכול להיות!".

נאמר בפסוק (מכה ו, ח): "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך? כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצניע לכת עם אלקיך".

לכאורה אלו הן שתי מעלות נפרדות: לנהוג ב"הצניע לכת", ולהיות "עם אלקיך". מדוע, אם כן, הם כתובים יחד?

התשובה היא: להגיע ל"הצניע לכת" זו עבודה לא קלה, זה הפך טבע האדם. האדם מטבעו אוהב שמכירים במעלותיו. גם אנשים שמטבעם יותר בישנים, יותר הולכים בצדי דרכים, אבל גם הם רוצים שיכירו במעלותיהם. איך, אם כן, מגיעים ל"הצניע לכת"?

עלינו לדעת שעונה היא המעלה שהכי קשה לקנותה, כי אי אפשר לעבד על קנינה בצורה ישירה, חזיתית. מי שיעבד כל היום ישירות על ענה - גם אם יעשה כן שבועים שנה, לא יתקדם

במילימטר, כי זה דבר שבדבוק באדם, הרצון לכבוד. ישנה רק עצה אחת להגיע לענה אמיתית, ל"הצניע לכת" והיא: "עם אלקיך". לחיות באופן של "שויתי ה' לנגדי תמיד"! כשאדם חי עם הקב"ה, הוא רוצה לקבל את המשוב מהקב"ה ולא מענין אותו מה אחרים חושבים עליו.

נתאר לעצמנו, שאדם נמצא עם גדול הדור, מדבר עמו בלמוד, וגדול הדור אומר לו: 'אני כל כך נהנה לדבר אתך, תשאר עוד קצת, אל תלך'. באותו חדר יושב גם ילד בן ארבע. האם יש כעת לאותו יהודי ענין להרשים את הילד בן הארבע? ודאי שלא, הוא הרי נמצא כעת עם גדול הדור.

בשעה ש"שויתי ה' לנגדי תמיד", כשאדם רוצה למצא חן בעיני הקב"ה - לא מענין אותו למצא חן בעיני אדם, וזהו "הצניע לכת" עם אלקיך".

(רבי אליהו דיסקין שליט"א)

שני הצדדים עשו את עסקת חיה

נתתי כסף השדה קח ממני (כג, יג)

הגמרא בתחלת מסכת קדושין אומרת, שלומדים שאשה נקנית בכסף משדה עפרון: "וכסף מנא לו? גמר קיחה קיחה משדה עפרון, כתיב הנא: 'כי יסח איש אשה', וכתוב התם: 'נתתי כסף השדה קח ממני'".

נשאלת השאלה: חז"ל לא מצאו מקום אחר ללמד ממנו דין קדושי אשה רק מבית קברות? מה הבאור בזה?

אלא, ישנם סוגים שונים של מכירה: אדם שמוכר קרקע שירש מאבותיו, אף על פי שהוא מקבל כסף בעבורה, הריהו עצב. סוף סוף הוא נפרד משדה של אבותיו. לעמיתו, הקונה שמח. אמנם הוא שלם כסף אבל זכה בנדל"ן.

יש מקרה הפוך, בו המוכר שמח והקונה עצוב: המוכר שדהו מפני רעתה. המוכר שמח, סוף סוף הצליח להפטר מהשדה שרק הסבה לו צרות. לעמיתו, הקונה, שמתנדע מיום ליום לחסרונותיה של השדה, עצוב.

שדה עפרון היה המקח היחיד מסוגו, שגם המוכר וגם הקונה היו שמחים בו עד עולם. עפרון, שקבל עבור השדה ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר, היה בטוח שעשה את עסקת חייו. הוא שמח על כך שהצליח לגרוף הון כה רב על אדמת טרשים שאינה שווה כמעט כלום. גם אברהם שמח על כך שעשה את עסקת חייו, ורכש את המקום הקדוש הזה, שכל הון שבועולם לא ישווה לו.

לפי המבאר בחז"ל, כל חייו נסה עפרון לזרע בשדה זרעים, או לשעת בה אילנות, אף שום דבר לא הצליח לו. הוא הגיע למסקנה שאדמת טרשים שכזו איננה מועילה לגדולים, ורצה להקים עליה בנין. דא עקא, גם את זה הוא לא הצליח. בלילות הוא היה שומע קולות של מזיקים, מלאכי חבלה, שדים ורוחות. אף אחד מתושבי חברון לא רצה אפילו לעבור דרך השדה הזאת. לא היה לו, לעפרון, קצה של משג איך מתפטרים מהמערה הזאת.

והנה הזדמנה לו עסקת חייו: אברהם מענין לרכש ממנו את המערה. עפרון היה בטוח שאברהם, נשיא אלוקים, אבד את שמיות דעתו. אדם שמיו לא יקנה מערה כזאת, מקום חשב

וצלמות, שאינה ראויה לשום דבר, ועוד יהיה מוכן לשלם עליה מחיר הזוי של ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר. יש כל מיני חשבונות כמה שוים אותם ארבע מאות שקל כסף בימינו, ובכל מקרה מדבר על מיליונים! עפרון היה בטוח, אפוא, שהתמזל מזלו והוא עשה את עסקת חייו. לעמיתו, גם אברהם היה בטוח שעשה את עסקת חייו. מקום בו קבורים אדם וחיה, מקום שהוא הפתח לגן עדן, מקום שכל התפלות של עם ישראל עולות דרכו - שנה כל הון שבעולם. גם המוכר וגם הקונה היו שמחים בעסקה שעשו, עד סוף ימיהם. למדוד זה חשוב ביותר גם לענין הקדושין. כל חתן וכלה הבאים להקים את ביתם צריכים לחשב: "עשיתי את עסקת חיי! כן יחשב החתן על הכלה, וכך תחשב הכלה על החתן. זהו המתכונן לחיים טובים ומאשרים.

(רבי מאיר צימרוט שליט"א)

בקנים מצוות אין קצורי דרך!

ידין העבד לקראתה ויאמר הנמיאני נא מעט מים מברך (כה י)

מפני מה רץ אליעזר לקראתה? מה ראה?

רש"י מפרש על פי המדרש: "לפי שראה שעלו המים לקראתה". מבין לחז"ל שהמים עלו לקראתה? הם מדיקים זאת מן הפסוק הקודם - "ותרד העינה ותמלא כדה ותעל". הבאר מימיה עמקים ונדרש לשאב ממנה, ומכך שכתוב שהיא רק מלאה, למדו שהמים עלו לקראתה. אלא שכאן מתעוררת שאלה גדולה. מיד לאחר שבקש אליעזר מרבקה שתשקהו נאמר: "ותמהר ותער כדה אל השקת ותרך עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו". מדוע היה עליה לשאב אם המים עלו לקראתה?

שמעתי בשם רבי מאיר סולוביצ'יק זצ"ל תרוץ נפלא - כאשר יצא יעקב מבאר שבע נאמר: "ויפגע במקום וילן שם" (כח, יא), ופרש רש"י: "ללמדך שקפצה לו הארץ". לאחר שקם מחלומו והמשיך לחרן אומר הפסוק: "וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם" (כט, א), ופרש רש"י: "מתוך שהבטיחו הקב"ה הלא בשמחה ובמרוצה". לכאורה מדוע הלא? הרי קופצת לו הדרך, ואין לו צורך בהליכה כלל! אלא, שכאשר יצא יעקב וחספץ להתפלל במקום שהתפללו בו אבותיו - היתה לו קפיצת הדרך, שכן לצדיקים יש קפיצת הדרך וסינתא דשמאי, אף הליפתו לחרן היתה בגלל מצות כבוד אב ואם, ובמצוות - אין קצורי דרך! למצוות צריך עבודה, וצריכה להיות התמודדות!

כן גם אצל רבקה. כשיצאה לשאב מים לשתייה לה ולבני משפחתה - עלו המים לקראתה. אבל משבקש ממנה העבד להתחסד עמו, ומדבר במצות חסד - ירדו המים על מנת שתתחיל לעבד ולשאב!! למדנו, כי בתורה ובמצוות אין קצורי דרך. כל ארח חיי האדם היהודי מבסס על "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם" - בעולם הזה נדרשים מאתנו עבודה ומאמצים, ורק לעתיד לבוא נקבל את שכרנו!

(רבי יחיאל מאיר צוקר שליט"א)

ממה 'השתאה' אליעזר

והאיש משתאה לה (כה, כא)

אומר ה"רוקח": כאשר אומרים על אדם 'משתאה' - משמעות הדבר שהאדם עומד המום מדבר משנה שנגלה לעיניו. יש להבין: ממה אליעזר כה משתאה? מכך שרבקה מביאה לו מים לשתייה? הרי היא בסך הכל עשתה את אשר בקש ממנה! אלא - אומר הרוקח - אליעזר השתאה מכך שכאשר הוא ואנשיו לגמו מן המים, הביטה רבקה לצדדים.

לפי זה נתן לפרש שהשתאותו היתה ממדת הצניעות שלה, שבגובה אין היא אינה מביטה בפניו של אדם האוכל או

שותה.

אך בספר "מנחת חיים" מובא על כך פרוש מפלא:

אם אדם נתן צדקה לעשרה עניים ביום אחד, הוא כבר מרגיש צדיק עליו, ושהוא פטור מלתת צדקה לא רק באותו יום, אלא גם עד סוף אותו שבוע.

לאחר שרבקה השקתה את אליעזר וכל פמליתו, היא היתה אמורה לומר: 'השקיתי את אליעזר ואת עשרת האנשים שבאו עמו, ובנוסף גם את עשרת הגמלים שלו. את החסד השבועי שלי כבר עשיתי לעילא ולעילא!...

במקום זאת, רבקה הוסיפה והביטה לצדדים, מתוך כוונה לבדוק שמא יש עוד אדם צמא שנתן להשקות גם אותו!

אליעזר עומד משתאה ממדת החסד המפלאה של רבקה שאינה יודעת שבקה, ומבין שעומדת לפניו אשת חיל, והיא הראויה ליצחק.

(תרב גואל אלקריף שליט"א)

לשאף לבנים צדיקים

ויסב אברהם ויקח אשה ושמה קטורה; ותלד לו את זמנן ואת יקשן ואת מנן ואת מדן ואת ישבק ואת ישכר ואת שונ (כה, ב-ג)

לאחד האדמו"רים היה חסיד חשוב בנים. פעם אחר פעם נכנס לבו ובקש שיברכו בזרע של קימא. הוא התחנן ובכה - אך לא נענה. הברכה הנכספת בוששה לבוא.

פעם אחת, בעת שששה בבית רבו, נכנס אליו כפרי גס ונבער מדעת, ובקש ממנו שיברכו בזרע של קימא. הרבי ברכו מיד מכל לבו, ואף הבטיחו שתוך שנה, כעת חיה, הוא חובק בן. ואם לא די בכה, הוסיף ובקש שיזמינו להיות סנדק בבגדית.

החסיד חשוב הבנים ראה את הדברים ולבו התכוץ בקרבו, אולם כחסיד נאמן - שתק ולא דבר מאומה.

אכן, עוד בשטרם חלפה שנה, התקיימה ברכת הרבי. לפפרי נולד בן זכה, והאדמו"ר הזמן אחר כבוד לשמש כסנדק בבגדית.

אחר הדברים האלה, נכנס החסיד אל רבו, וכל התרעמת שהיתה בלבו עלתה עכשיו בפיו: "וכי כפרי פשוט זה גדול ממני? היתכן שהוא קבל ברכה בקלות כה רבה, ואלו אני, לא הועילו לי כל מאמצים, דמעותי ובכיי?

אמר לו הרבי: "ראה בני, אברהם ילד את יצחק כאשר היה בן מאה. התורה עושה מכך ספור של מופת גדול - 'צחק עשה לי אלקים, כל השמע יצחק לי' (כא, ה). לעמת זאת, אחרי זמן רב, כאשר היה אברהם בסביבות גיל מאה וארבעים שנה, הוא נשא את קטורה, והיא ילדה לו כמה וכמה בנים (כה, א-ב). וראה זה פלא, התורה כלל לא עושה ענין מהנס המפלא הזה - זמן מפלג, בן כמאה וארבעים שנה זוכה שיולדו ממנו בנים, ואין שום התניחות למופת המיוחד הזה!"

"אלא", המשיך הרבי ואמר לחסידו, "ללדת בגיל מאה, מאה וארבעים או מאתים - זה לא ספור גדול. מזה לא עושים ענין. וכי קצרה ידו של הקב"ה מלהושיע? השאלה היא איזו נשמה מביאים לעולם. קטורה ילדה לו 'את זמנן ואת יקשן ואת מנן ואת מדן ואת ישבק ואת שונ'. אם רצונך בבנים כאלה, אני יכול לברכך בכהנה וכהנה. אבל הרי אתה רוצה בן צדיק וחסיד, כיצחק. על דבר כזה לא פשוט לתת ברכה. הפפרי רוצה בן כמותו, פשוט וגס. את זה אין לי בעיה לתת לו. אבל אתה הרי חפץ בנשמה טהורה וזכה. זה כבר לא קל. ולעתים - לא אפשרי."

מי אינו חפץ בילדים? כלנו חפצים! אך עלינו לזכר שהמטרה העקרית צריכה להיות, שהילדים ימשיכו את דרך התורה והמצוות שהלכנו בה אבותיהם ואבות אבותיהם.

(רבי אברהם צבי מרגלית שליט"א)

שנה להגר"ח

גלין תורת רבנו מרן רבי חיים מוולאדין זצ"ל

לרגל שנת המאתיים להסתלקותו • תקפ"א - תשפ"א



נפיו אנו חיים

אין לך טוב ומטיב לבריות יותר מהעוסק בתורה

כתב רבינו ב'נפש החיים' ש"ד פכ"ב: "אם ח"ו אנחנו עוסקים בתורה ברפיון, כביכול מתמעט שפע האור עליון בכל העולמות... ומאבד טובה הרבה ממנו ומכל העולם כי הכריע ח"ו את עצמו ואת כל העולם לכף חוב... ואם ח"ו יבא פורענות על איזה אדם או מדינה אפילו בקצת העולם, דין גרמא דיליה ח"ו, הרחמן ית"ש יצילנו".

מבואר מדברי רבינו חידוש, שהעושה עבירה ומכריע את העולם לכף חובה, או שע"י התרשלותו בתורה מיעט את שפע האור בעולם וגרם פורענות "על איזה אדם או מדינה", - "דין גרמא דיליה הוא". [ויתכן שנענש על שנעשה נזק בגרמתו].

ולעומת כן, העוסק בתורה - "אין לך טוב ומטיב לבריות יותר מזה", כמו שכתב הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, בספרו 'קובץ מאמרים' (מאמר מצוות שב"א לחבירו) בביאור המשנה ריש פאה: "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז", והטעם משום דהוי טוב לשמים ולבריות, ובזה נאמר 'כי פרי מעלליהם יאכלו' (עי"ש ברע"ב). וקשה דהא חשיב במתניתין גם תלמוד תורה, ומה טוב לבריות יש בזה יותר מכל המצוות שבין אדם למקום. ואפשר לומר לפי מה שכתב בספר 'נפש החיים' (ש"ד פ"א ופכ"ה), שכמו שתחילת בריאת העולם היתה בשביל התורה, ואם לא בריתי יומם ולילה חוקי שמים וארץ לא שמתי, כמו כן קיום הבריאה בכל רגע, תלוי בתלמוד תורה, ואילו היה נפסק רגע אחד לימוד התורה בכל העולם ח"ו תיכף תבטל כל המציאות. ונמצא שכל הלומד תורה יש לו חלק בקיום כל הבריאה כולה, ואין לך טוב ומטיב לבריות יותר מזה.

דרכה של תורה

הוראות רבינו בדרך הלימוד

חזרה עשירית – כלימוד ראשון

כתבו תלמידי רבינו בשמו: "ציווה לתלמידו **רבי ישראל מדעניבורג** (היא העיר שנקראה לימים 'דווינסקי'), לחזור סדר מועד שלשה דפים בכל יום, שתי פעמים הגמרא, ושמונה פעמים הרא"ש, ואחר כך פנים השלחן ערוך, עד שיהיה בקי בו בעל פה וכו' וציווה לחזור הרא"ש **פעם העשירי כפעם הראשון**, ואחר כך יקל לחזור פנים השו"ע בביאורי הגר"א ז"ל" (הנהגות ישרות אות נה).

וכך כתב תלמידו, **הצדיק רבי זונדל מסלאנט**: "ציווני לחזור הרא"ש במתון ובלאט, **פעם עשירי כפעם שני**".

ובאגרת שכתב רבינו לנכדו (נדפסה בספר הצריז"ס ורבותיו) הורה לו את דרך הלימוד, ובתוך הדברים כתב: "ותלמודך יהיה בדברי תורה עד שיהיו דברי תורה שנונים בפיו. ורק לדקדק בישוב הדעת בפעם אחת, ועל ידי זה תזכור אי"ה. וגם אשר יקשה בפעם ראשון, יתורץ בפעם האחרון, **בעת חזרתך בדיוק**". כלומר, שכשישוב ויחזור תלמודו ביישוב הדעת ובחשק ובבינת הלב **בדיוק כמו שלמד בפעם הראשונה**, אז יזכה שיתורץ לו מה שהיה קשה לו בלימודו הראשון.

וכך כתב רבינו ב'רוח חיים' (פ"ו מ"ו) בקנין התורה 'בעריכת שפתים': "כמו שכתוב: 'כי חיים הם למוצאיהם', ודרשו בעירובין (נד, א): 'למוצאייהם בפה', ואמרו שם 'אם ערוכה בכל, היא שמורה'. אבל אין די רק מה שיצחק בקול, כי אם יהיה גם **בבינת הלב** להבין על נכון, וכמו שכתוב (משלי טז, כג): 'לב חכם יִשְׁכִּיל פִּיהוּ וְעַל שְׂפָתָיו יִסִּיף לִקְח', שאף אם יוסיף לקח בשפתיו **כמה פעמים לחזור על לימודו**, צריך להשכיל בבינת הלב **כמו בפעם הראשון**". [ובנוסח אחר כתוב: 'גם אם חוזר פעם המאה, צריך שיהיה בבינת הלב ממש כפעם הראשון'].

ותלמיד רבינו, **הגאון רבי ישראל איסר מפאניוועז, בספר 'מנוחה וקדושה'** (שער התורה ח"א אות ד) כתב: "**שמעתי בדיוקת החסיד הגר"א**, שהיה מצוה עליו לחזור על ענין אחד הרבה פעמים, וכל מה שהיה מרבה החזרה היתה **מתגברת חמדתה** יותר ויותר לחזור בלא הפסק, ובזה מצא חן בעיניו להתקבל אצלו".

ויש להביא בזה מה שכתב בחידושי הגר"א (שבת י, א): "יִמְסִיר אֶזְנוֹ מִשְׁמַע תּוֹרָה גַם תִּפְלֹתוֹ תוֹעֵבָה". לכאורה אינו מדקדק הלשון 'מִשְׁמַע', שהיה לו לומר 'מסיר מפיו ללמוד תורה'. אבל הוא פשוט, שכן דרך בני אדם, כששומעים דבר שכבר שמעוהו, אינם רוצים לשמוע עוד. וזה שאמר 'מסיר אזנו משמוע', רצה לומר, **מחמת שכבר שמעוהו**, לכן גם תפילתו תועבה, שגם התפילה מתפללים בכל יום. וזהו שאמר הכתוב: 'אם שמוע תשמע', פירשו רז"ל (ברכות מ, א) 'תשמע בישן תשמע בחדש' (אי"ה: מקור דברי הגר"א אלו הם בילקו"ש משלי תתקלז).

ויש לציין בזה לשון הר"ן (בי"מ כט, ב) בשם הרמב"ן: "אפילו מי שלמד פרקו מאה פעמים, **צריך עיון גדול כבתחילה**, ואדרבה, כל מי שהוא יותר בקי, צריך עיון יותר בהלכות הצריכות לשמועה שלו".

"כליל תפארת בראשו" - ולא על ראשו!

ויש לציין, שכדקדוק לשון זו הביא הגאון רבי חיים בכרך זצ"ל (מהעיר שאוועל), בספר 'זכרון חיים' (עמ' כב, ב) בשם הגר"א: שמעתי אומרים בשם הגר"א מוילנא, על מאמר חז"ל (ברכות ו, א): 'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עָלָיו וַיֵּרָאוּ מִמֶּנּוּ' – אלו תפילין שבראש, ולא אמרו 'אלו תפילין שעל הראש' או 'תפילין של ראש', וכונתם, אשר כל הכתוב בתפילין יהיו במוחו, היינו אשר התפילין יהיו בראשו ממש. וכך כתב בנו של רבינו, הגאון רבי יצחק זצ"ל בספרו 'מילי דאבות' (פ"ב מ"א): "אלו תפילין שבראש, לא אמרו 'תפילין שעל הראש', להורות, כי בפנימיות הראש, בכח העלם המחשבה, צריך להיות שם התפילין, והם קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצוות".

ובעיקר דקדוק רבינו בלשון התפילה: 'כליל תפארת בראשו' נכתב, ולא נאמר: 'על ראשו', יש לבאר עוד על פי מה שכתב רבינו ב'נפש החיים' (ש"א פט"ו): "אמנם בחינת הנשמה, היא הנשימה עצמה, שפנימיות עצמותה מסתתרת בהעלם, ומקורה ברוך כביכול בתוך נשימת פיו ית"ש, שאין עצמות מהותה נכנסת כלל בתוך גוף האדם, ואדם הראשון קודם החטא זכה לעצמותה, ובסיבת החטא נסתלקה מתוכו ונשארה רק חופפת עליו, לבד משה רבינו ע"ה שזכה לעצמותה תוך גופו, ולכן נקרא 'איש האלקים'", עי"ש. ובהמשך כתב (פרק טז): "בעת המעמד המקודש [מתן תורה] זכו כולם שהיה חופף ומאיר עליהם זיו ניצוצי זהר בחינת הנשמה מנשמת פיו יתברך כביכול, והוא סוד הכתרים שזכו בסיני, ושמחת עולם על ראשם". וכיון שבמתן תורה זכה משה לכתרים שהיא בחינת נשמת פיו יתברך, וזכה משה "לעצמותה תוך גופו", וכמש"כ רבינו, לכך אומרים: "ישלח משה במתנת חלקו... כליל תפארת בראשו" נכתב, בעמדם לפניהם על הר סיני' (סידור שירת דוד).

הגאון רבי יצחק אליהו לנדא זצ"ל בסידורו 'דובר שלום' כתב: 'כליל תפארת בראשו' נכתב (מוסף של שבת). לפי משפט המליצה היה מן הראוי לומר 'כליל תפארת על ראשו'. ושמעתי בשם הגאון רבי חיים מוולאזין זי"ע, שהוא על דרך מאמרם ז"ל (ברכות יז, א): 'צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם'. שבה מובדל ענין הנפש מענין הגוף. תכונת הגוף אינו דבוק, רק סמוך לו, ותכונות הנפש הם דבוקות ומושרשות בנפש. לכן נאמר בזה: 'ועטרותיהם בראשיהם'. וכן כאן שהכוונה על כתר הנפש, אמר: 'כליל תפארת בראשו' נכתב, ולא על ראשו.

ועל דרך זה מצאנו שפירש רבינו ב'רוח חיים' (פ"ו מ"ד) מה שאמרו: בעולם הבא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, "כי הכתר בעולם הזה ניטל מאחד על חבירו, אבל בעולם הבא כל אחד יש לו כתר שלו בפני עצמו, וזהו שאמר 'עטרותיהם', וכל אחד לפי מדרגתו יש לו כתר גדול. ואמרו 'בראשיהם' ולא 'על ראשיהם', כי הכתר שהוא על הראש יוכל לסלקו, אבל בראש הוא קבוע תמיד".

[א"ה: הנה ביחזקאל טז, יב נאמר: 'ועטרת תפארת בראשך', ואילו ביחזקאל כג, מב נאמר: 'ועטרת תפארת על ראשיהן', והחילוק מובן לדברי רבינו, שהראשון מדבר ביציאת מצרים שעטר הקב"ה את ישראל בעטרה רוחנית [עי"ש רש"י, ששלח לפניהם מלאך, וכדכתיב: 'ויעבר מלכם לפניך ויה' בראשם'], אבל הפסוק השני שמדבר בעטרה שנתנו ישראל לעבו"ם שזנו אחריהם, עי"ש, לכך נאמר 'על ראשיהן'. אמנם יש להעיר על דברי רבינו מלשון הכתוב במגילת אסתר: 'וישם כתר מלכות בראשה', ואשר נתן כתר מלכות בראשו, ולא נאמר 'על ראשה' "על ראשו", אע"פ שהמדובר שם בכתר גשמי].

"אין מתים - מקושיא"

מסופר בענין עגונה שהעלו הרבנים להתירה, וכאשר הובאו תשובותיהם לפני הגאון ר' חיים מוולאזין זצ"ל השיב בנחת: "אמנם הפליאו לעשות לבנות מגדל הפורח באוויר על יסוד קושיא אחת, אבל בעבור קושיא אחת לא ימות בן אדם", ובימים מועטים בא הבעל המעגן לביתו, ואמר בבדיחותא: "הפלפולים היו טובים, אבל הדיוט אחד - הוא הבעל, הרס והפיל את כל הפלפולים!" (שו"ת ביכורי שלמה סי' לח סק"ב).

מי הוא בעל החידושים שנדפסו בנפש החיים?

הנה בספר 'נפש החיים' בסוף שער ג [ובדפוסים מאוחרים בסוף ש"ב] נדפסו שלשה חידושי תורה: בסוגיא דפסחים כט, ב, סוכה ד, ב, וב"ב קיב, א, וכך נכתב שם: "שלא להוציא הנייר חלק בכדי, אמרתי להעמיד איזה חידושים שעלו על רעיוני". [ובספר הכתב והקבלה שמות יב, טו הביא מחידושים אלו: "...ולא כדעת הרב בספר נפש החיים סוף שער ג'... שכתבו שזה אינו אלא לריה"ג דסובר חמץ בפסח מותר בהנאה"].

מי הוא בעל חידושים אלו, האם הם מבנו הגאון מוהרי"ץ זצ"ל, אשר הביא את הספר לבית הדפוס כמצוות אביו, או שהכותב הוא תלמידו ובן אחיו של רבינו, הגאון רבי אברהם שמחה מאמציסלאב, "שטרח ויגע בעסק הדפסת הקונטרסים" (כלשון מוהרי"ץ בהקדמה), או שמא הם מאחד מהעוסקים במלאכת הדפוס: ישראל בא"א כמהר"י, יצחק אייזק ב"ר מאיר מארים מהוראדנא ולע"ע בוילנא, מארקיל במה"ו יהושע כ"ץ מוילנא, מנחם נחום ב"ר אריה ליב מהוראדנא - ככתוב בסוף הנפה"ח דפו"ר. וצ"ע.

"והשבות אל לבבך"

דברי הגר"ש וולבה זצ"ל

אין כל סיבה בעולם לחשוב כי פג כוחו וטעמו של לימוד זה כהיום. דרך יעילה יותר לשמירה על צורת האדם וקיום המצוות - אין. ואדרבה, אם התקופה מרובת בעיות - כפליים לתושיה בלימוד המוסר.

יסוד לימוד המוסר - התבוננות

לא כל אדם מחונן בכח מחשבה יוצרת או בכח התלהטות הרגש. כח יוצר שהוא נחלת כל אחד ואחד - הוא ההתבוננות. אין לך אדם שלא יוכל להגיע להתרכזות, מתוך מנוחת נפש, במצבו הנפשי, במהלך מעשיו ובמגמת חייו. התבוננות כזאת יש בה משום יצירה ממש. האדם מתחדש על ידה.

כחה העצום של ההתבוננות

בהיותנו רחוקים מהתבוננות זאת, מן הצורך להאריך בענינה קצת.

ספורנו ב"כוונת התורה": "ובידיעות אלה יקנה המתבונן חיי עולם, בעשותו את שכלו הכחיי, אשר אין לו מציאות בפועל בתולדתו זולתי בכח בלבד, שיקנה בהתבוננותו עצמות שכלי נמצא בפועל ויחיה עוד לנצח לפי טבעו". יש להעמיק בדבר נפלא זה: השכל מטבעו הוא רק "בכח" באדם. כיצד יוצא השכל אל הפועל, היינו שהאדם יהיה בעצמו "שכלי"? זהו כח ההתבוננות, שעל ידה הופכת רוחניות, שכל, למציאות ולעצמו של האדם! דבר נשגב - למתבונן בו!

עוד מצינו בתרגום ירושלמי סוף פ' תבא: "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון - ותטרון ית מילי שבח אורייתא הדא ותעבדון יתהון מן בגלל דתתבוננון ית כל מה דמתעבדין!" הרי תכלית כל התורה כולה - התבוננות בכל המעשים! תכלית התורה: להפוך את האדם, פזיז המעשים, בהול התנועות, להיות כולו מתבונן!

(עלי שור ח"א עמ' פ"ח)

רמב"ם פ"ד משמונה פרקים: "האדם השלם צריך לו שיזכור מדותיו תמיד וישקול פעולותיו ויבחון תכונות נפשו יום יום, מה שיראה נפשו נוטה לצד קצה מן הקצוות, ימהר ברפואה ולא יניח התכונה הרעה להתחזק בשנותו מעשה הרע... וכן ישים לנגד עיניו המידות הפחותות אשר לו וישתדל לרפאותם תמיד".

העיקר - לימוד מוסר יום יומי

יסוד החנוך המוסרי אינו בשמיעת שיחות וקריאת מאמרים, אלא בקביעות יום יומית, המיועדת "לבחון תכונות נפשו יום-יום", על ידי לימוד ספרי מוסר ברציפות, בעיון ובחזרה תמידית, כמשפט לימוד תורה. כל מה שמדברים, כותבים, מטיפים והוגים בשם "מוסר" אינו אלא פרפראות לנקודה המרכזית הזאת: החיוב להקדיש יום - יום זמן ללימוד מוסר וחשבון נפש. כך מובא בקונטרס שערי אור להגר"י בלזר ז"ל (שהוא הקדמה לספר אור ישראל) בשם גדולים קדמונים, ולכך הסכימו כל גדולינו תופסי ישיבות בדור האחרון.

מנסיון - לימוד מוסר קבוע משנה את האדם

מהנסיון ידוע, שהקובע זמן ללימוד יום יום, משתנה הוא לטובה מבלי שירגיש בכך בהתנהגותו, בהירותו ובשאיפתו לדרגת התורה. לפעמים מתיאש אדם מלראות תועלת מלימוד זה. אולם, השפעתו עמוקה ובטוחה היא.

"אל יפול לב האדם בלומדו מוסר ואיננו מתפעל, ואין רושם בנפשו כו' לשנות דרכו - ידע נאמנה אם כי לא יגלה לעיני בשר הרושם, עיני השכל רואות: ברבות העיתים, בריבוי הלימוד, מהתקבצות הרשימות הנעלמות - לאדם אחר ייהפך כו' והנסיון יעיד בהשקפה קלה, על הלומד מוסר אם מעט ואם הרבה, ביתר שאת יעלה על בני גילו ברעיוניו וכל הנהגתו" (אור ישראל, מכתבי הגר"י סלנטר סי' יז)

דרכי ההשבה אל הלב

צורת לימוד המוסר מדברי הגר"ש וולבה זצ"ל

שלב ראשון - עיון

להתבוננות יש שני שלבים: בראשונה מתעמקים בספר שלומדים או במאמר חז"ל אחד, להבין צורת השמעתתא כמו בלימוד גמרא. בשלב זה צריכים להזהר בפרט שלא לדון את הדברים ל"מליצות" שאין להבין אותן כפשוטן. ההנחה הראשונה בלימוד מוסר היא שאין מליצות בתורה.

לדוגמא: הלומד פ"ב של המס"י: "הנה ענין הזהירות הוא שיהיה האדם מתבונן ומפקח על מעשיו ודרכיו הטובים הם או לא לבלתי יעזב נפשו לסכנת האבדון ח"ו ולא ילך במהלך הרגלו כעיוור באפלה" - ראשית ידייק היטב שיש התבוננות ויש פיקוח, ויברר לעצמו מה ההבדל ביניהם. כן יעמד על ההבדל בין מעשים (פרטיים) ובין דרכים (היינו מדות, ע"י ע"ז ו, א). "סכנת האבדון" אינה מליצה או הגזמה, ויש לברר לעצמו היטב מהו האבדון הזה, ולמה ההליכה "במהלך הרגלו" דווקא היא כה מסוכנת, ומהי המסקנה מזה לגבי הרגלי האדם שהתרגל בהם מילדותו.

שלב שני - השוואת הדברים עם מצבו

בשלב השני משווה הלומד את מה שהבין מתוך המאמץ חז"ל או הספר - עם מצבו ומציאותו, וישתדל לקבוע באיזה מידה הוא רחוק מהדברים ומה הגורמים לכך.

בשלב זה של הלימוד הכניס רבינו הגאון ר' ישראל סלנטר זלה"ה את חידושו העיקרי: הוא דורש חזרה תכופה על אותו מאמר כמה פעמים, ולא חזרה בעלמא, אלא "ברגשת הנפש וסערת הרוח, ובשפתיים דולקות" (באגרת המוסר ובאור ישראל מכתב ה'). כלומר: חזרה זאת תהיה בקול ובנגינה, לעורר התרגשות והתפעלות.

על ידי חזרה זו מתבררים עוד יותר הדברים, ובווערת בלב ההכרה של "גנות העברות, ההפסד והאבדון הנמצא בהן להרחיק נפשו מהן" (שע"ת ג, ג) ותשוקה חזקה לבא לטהר ולתקן עצמו. התפעלות זו משאירה רושם בלב אפילו אם שוכחים אותה לאחר זמן.

כשלומדים מוסר יום יום, הולכים ומתחזקים הרשמים הדקים הנעלמים האלה, ובלי שהאדם מרגיש בהשפעתם הם מטביעים את חותמם על כל התנהגותו.

חיזוק מעשי מתוך הלימוד

לפעמים מגיע הלומד מוסר מתוך התפעלותו לידי התעוררות למעשה: הוא מחליט להגמל מאיזה הרגל רע או להתחזק באיזה דבר טוב. אין הסכמה זאת צריכה לחייב שינויים גדולים ומכבידים. מהיסודות של חכמת המוסר הוא הכלל, שיש לשים לב דווקא לדברים קטנים שהאדם דש בעקביו, והשינוי הקטן ביותר לטובה הינו דבר גדול מאד. המבין בחכמת המוסר נזהר מאד שלא לחייב את עצמו בגדרים ומעשים גדולים שיש לו לחוש שלא יוכל לעמוד בהם. כלל הדבר:

"תפסת מרובה לא תפסת, תפסת מועט תפסת"

(עלי שור ח"א, עמ' צ')

מתוך דברי הגר"ש וולבה זצ"ל ב"הדרכה קצרה ללימוד המוסר"

א. תתחיל את הלימוד בקריאת משפט או קטע אחד בעיון רב ובדקדוק, בלי ניגון והתרגשות אלא בדרך העמל בהבנת ראשונים ואחרונים. ותזכור: אין מליצות פיוטיות בספרי מוסר שלא היה צורך לדקדק בהן!

ב. אחרי לימוד המשפט או הקטע בעיון תחזור עליו בקול וניגון דווקא, תמיד במגמה לחדור יותר ויותר להבנת הענין.

ג. כל זמן שתרגיש עוד טעם ורושם בחזרה על המשפט והקטע - תמשיך בחזרה, אפילו במשך שבועות רבים.

ד. בהמשך החזרה ובהתעמק ההבנה תנסה לחשוב על עצמך ומצבך באותו ענין הנלמד.

ה. אם תוכל, השתדל להסיק איזו מסקנה מעשית מהנלמד, להגיע לאיזה שינוי או חיזוק קטן בהתנהגות שלך, אבל "תפסת מרובה לא תפסת, תפסת מועט - תפסת" (עלי שור ח"ב, עמ' קע"ה)



מייל המערכת:
m.banaliya@gmail.com
להארות, תגובות, ולקבלת הגיליון.

בן עזריה

אמר רשב"י: ראיתי בני עליה והן מועטין... (סוכה מה:)

הגיליון של "בני העליה" עמלי התורה!

גיליון יחודי של תובנות מעצימות לבן העליה מהפרשה ומומועדי ישראל | ערש"ק פרשת חיי שרה תשפ"א לפ"ק

החיים האמיתיים – "כי הם חיינו!"

לנצל את החיים במקסימום האפשרי!!

וכפי שידוע לכולנו 'התיאורים' המפורסמים מהמדרשים כיצד 'השפיע' על אלפים ורבבות בדרכו הייחודית ע"י הכנסת אורחים מדהימה שקירבה את כולם לאבינו שבשמיים... ושלל נדבר על שקיעתו המוחלטת בלימוד התורה, שהיה זקן ויושב בישיבה, גדול הדור! עד שה' בכבודו ובעצמו התבטא עליו: "אברהם אוהבי"!!!

אכן כן! התורה 'מעידה' לנו, שאברהם אבינו 'חיי' וניצל את כל שנותיו! הוא מילא את ייעודו בעולם בשלימות המוחלטת! ללא רגע אחד מבוזבז לריק! ללא רגע אחד שאינו מוגדר למטרה הבורה שמקרב אתו לתכלית לשמה הוא הגיע לזה העולם!...

ובהמשך הפרשה, בתחילת פרק כ"ד, אנו מוצאים פסוק שהוא על אותו "רעיון"..."ואברהם זקן בא בימים" וכו', ומהו "בא בימים"? ואלא פירושו: שאברהם הגיע לזקנותו – עם כל הימים!!! כן כן! ללא יום אחד חסר ומיותר מעשייה המקרב אתו לתכלית!

הוא עמד בכך בהצלחה מדהימה! הוא "חיי" כפשוטו ממש!!! חי את ה"חיים האמיתיים" – "כי הם חיינו" – במלא עוצמתם!!!

ומעשה אבות - סימן לבנים...

*

ארץ אוכלת יושביה...

ידוע המעשה על אותו יהודי שהלך בדרך, ואדחכי והכי הבחין ממרחק בעיר חדשה שלא הכיר בה, והחליט להיכנס אליה ולבקר בה מעט.

אגב, פעם היה נהוג למקם את 'בית הקברות' של העיר – באזור הכניסה לעיר... לא יודע למה... אל תשאלו אותי שאלות... ככה היה נהוג, וזהו.

ועל כל פנים, מיודענו, קודם כניסתו בשערי העיר, שם פעמיו אל בית הקברות המקומי, שם, כך הסיק בדעתו, יוכל הוא לתהות על קנקנם של תושבי העיר, על עברם, על מורשתם, על רבניהם ותלמידיהם ז"ל, ועל סגנון ואורח חייהם – לפי הכיתובים והתיאורים שנחרטו בדם על המצבות הדוממות...

עודנו מהלך בינות למצבות האבן, הבחין מיודענו בדבר מחריד ונורא... בהתחלה הוא לא כל כך 'האמין' למראה עיניו, אך לאחר שעבר מציבה אחר מציבה – הוא פשוט קפא על מקומו...

בפרשת השבוע, פרשת חיי שרה, ישנו פסוק מאוד מעניין, שהוא בא בעצם "לסכם" את ימי שנותיו של אברהם אבינו, אבי האומה היהודית...

וכלשון הפסוק: "ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי, מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים".

אלו היו סך שנותיו של אברהם בזה העולם, 175 שנה!

יפה מאוד...

כלומר... שלכאורה, אין כאן בפסוק הזה שום 'יחידוש' מיוחד... פשוט התורה רצתה 'להודיע' לנו את מספר שנותיו של אברהם אבינו, וכפי שעשתה עד עתה בפרשיות הקודמות, ובפרט בפרשיות בראשית-נח, בהן הציגה עשרות שמות של בני אדם שחיו בתקופה ההיא, והודיעה לנו את מספר שנותיהם, כדי לאלפנו בינה לידע את "סדר הדורות" המדויק ע"פ מניין השנים של כל אחד...

זה בפשטות. 'בהבנה ראשונה'...

אבל!!! אם נעצור ולו במעט את 'שטף הדיבור' והמחשבה, ונתבונן מעט, נבחין כי טמון כאן 'יסוד אדיר' לחיים של כולנו!!! בפסוק כל כך "תמים" למראה – מסתתר לו מאחוריו 'חכמת אלוקים' מדהימה, 'אוצר אגדי' יקר המציאות! וזהו יסוד ענק ויסודי שמושחל לו בטבעיות ובצורה בלתי מורגשת בין מילות הפסוק!!!

כי הנה! אם נשים לב, בפסוק ישנה כפילות במילים! – "ואלה ימי שני חיי אברהם" – אֲשֶׁר חַי...

ולכאורה, הדבר פשוט הוא, כי אם התורה מפרטת לנו את ימי שנותיו של אברהם אבינו, אז ודאי שהוא היה "חיי" בהם ולא מת בהם, כי אם אכן כן, אזי אלו לא היו סך שנותיו בזה העולם...

ובקיצור: מדוע התורה כופלת – "ואלה ימי שני חיי אברהם – אשר חי"!!!

ואלא, מוריי ורבותיי, 'בני העליה' היקרים! – התורה הקדושה מגלה לנו כאן 'תגלית מדהימה' מאישיותו האגדית של אבי האומה, אברהם אבינו...

ומהי אותה ידיעה מרעשה? –

שבכל המאה שבעים וחמש שנותיו על אדמות – הוא חי!!! כן, הוא חי!!! הוא לא איבד רגע מהחיים ללא מטרה! כל שנותיו היו מנוצלות עד תום! לדיבוק אדירה בהשי"ת ובהגדלת שמו בעולם!

רוב ככל המצבות שהיו שם - היו של ילדים קטנים, צעירים, רכים, בני שלוש עד חמש שנים...

נדיר היה למצוא מצבה אשר כתוב עליה שהנפטר היה בן חמש עשה או עשרים שנה... את זה הוא ראה אחת...
מחריד!!!

דבר נוסף שנתווסף על פליאתו היה, נוסח 'התיאורי' של המציבות... "פה נטמן האיש בעל החסדים, קובע עיתים לתורה וכו' - - - נלביע והוא בגיל ארבע שנים בלבד...!"

מציבה נוספת שתפסה את 'תשומת ליבו' היתה - "פה נטמן האיש הנכבד, מזקני העדה, מקהיל קהילות ברבים וכו' - - - והוא בן ארבע עשרה שנים..."

הוא הזדעזע עד עמקי נשמתו... "וכי עיר אוכלת יושביה היא"!!! תמה בליבו...

עודהו משתומם ממראה עיניו, מהורהר כולו מהמחזה המצמרר לו נחשף לראשונה בחייו... ורגליו הוליכוהו פנימה, אל תוככי העיר...

שם, הוא התעורר לרגע מערפוליו, ויפן כה וכה... ומיד הבחין בעיר 'רגילה' לכל דבר... אנשים זקנים שבעי ימים, אשר זקן ארוך ולבן מעטר את פניהם, נשענים על מקלם הולכים מעדנות...

ולצידם, ילדי חמד משתובבים להנאתם, נסחבים אחר אבותיהם ואימותיהם בדרכם לביתם... פשוט עיר שלימה, גדולה ומשגשגת, מרובת משפחות לתפארה...

ויהי הדבר לפלא בעיניו...

מיד שם פעמיו אל בית הכנסת המרכזי, שם הוא הבחין באדם 'הדור פנים', יושב במקומו ועוסק בתורה. נראה היה כמו אחד מזקני העיר, יודע דבר אחד או שתיים עליה, על אורחותיה, על מנהגיה...

ניגש הוא אליו ושאלו לפשר הדבר... כיצד כאן, בתוככי העיר, הוא רואה אנשים זקנים עם נערים, מכלל סוגי הגילאים, ואילו 'שם', בבית העלמין, מצא הוא מצבות רבות 'המספרות' על ילדים רכים כל כך שנטמנו תחתם במעבה האדמה...

אותו זקן, תלמיד חכם מופלג, בשומעו את תמיהתו של מיודענו, השיב לו ב'ירוד', ב'חיוך אבהי', ו'ממתיק סוד' החל לגולל בפניו את 'סוד העיר המיוחדת' שלהם, וכה היו דבריו:

ידידי וחביבי, אצלנו בעיר יודעים כולם כי החיים האמתיים הם חיי התורה והמצוות, וכל עוד האדם עוסק בתורה ובמצוות, באותה שעה הוא "חיי" באמת, כי הוא ממלא את ייעודו עלי אדמות, ועל ידי כך הוא נקשר בבורא העולם... שכבר הורו לנו חז"ל: 'קודשא בריך הוא אורייאתא וישראל חד הוא'!

וכן גם מי שנוזק לעבוד לפרנסתו, מכל מקום יודע הוא כי רק באותם זמנים שבהם הוא קבע עתותיו לתורה, רק בהם הוא חי באמת! ומעבר לכך - החיים הם כלל לא החיים האמתיים שלשמש הגענו לזה העולם...!

ועל כן, 'מקובל' הוא אצלנו, שכל אחד מבני העיר, מאז יום עומדו על דעתו, כותב הוא בפנקס אישי את כל שעות לימודו ועיסוקו בתורה ובמצוות "נטו" במשך כל יום ויום... שעה ועוד שעה, במשך כל ימי חייו...

וכך, בסופו של דבר, לאחר פטירתו של האדם, בגיל זקנה ושיבה, בבואנו 'לתאר' את ימיו ושנותיו, או אז נוטלים אנשי ה'חברה קדישא' את פנקסו המצהיב, 'ומסכמים' הם את סך שעות לימודו במשך כל חייו,

ורק! ואך ורק את מספר השנים הללו "בלבד" שהצטברו להן מאותן שעות, רק אותם חורטים על גבי המצבה לזיכרון עולם...

ומשכך, הוא הדבר אשר ראית, ידידי היקר, כי אותה מציבה שהיה כתוב עליה שהנפטר חי "רק" שלוש שנים, זה היה יהודי יקר שנפטר בהיותו בגיל שמונים שנה... אך הוא הקדיש בכל יום, חוק ולא יעבור, רק "שעה אחת" של לימוד תורה... ועל כן, שעה אחת מתוך העשרים ואבע שעות שלו, מתוך שמונים שנות חייו - יוצא בסה"כ - - - **שלוש שנים!!! וא"כ, הוא "חי" במשך שלוש שנים בלבד!!!**

ואילו חבירו הטמון לצידו - הוא נפטר גם כן בגילו, מספר שנים לאחר מכן, אך הוא "הוסיף" מידי יום עוד חצי שעה של לימוד "חוק לישראל" כולל "שניים מקרא"... וכן השתתף באופן קבוע בדרשה המרכזית של רב בית הכנסת בכל ליל שבת בין מנחה לערבית... וא"כ, בסיכום שנות הלימוד יוצא, שהוא "חי" - במשך חמש שנים בלבד...

וכן על זה הדרך... - סיים הזקן את הסברו חוצב הלבבות...

ומיודענו, נותר הוא עומד 'קפוא' על מקומו, מהורהר כולו, 'בוהה' אל תוך עולמו... זאת הפעם הראשונה שההכרה ניחתה על ראשו במלא העוצמה, מהו פירושם של המילים הכל כך מפורסמות הנאמרות מידי יום - - - **"כי הם חיינו"!!! ממש ככה!!!**

זה היה "שיעור המוסר" הגדול ביותר שקיבל - במשך כל חייו...
מדהים!!!

*

ניצול מלא של החיים - במקסימום האפשרי!

וזהו, אם כן, אפוא, מה שהתורה מעידה לנו על אברהם אבינו... הוא "חי" מאה שבעים וחמש שנה - במלא מובן המילה!!! לא היה לו רגע אחד של בזבוז! רגע אחד שהלך לריק!... כל חייו היו 'מקשה אחת' של דביקות אדיה בבורא עולם, של "ואני קרבת אלוקים לי טוב"...

ולכן הוא זכה לכבוש את 'הפסגות' הגבוהות ביותר בתולדות האנושות כולה, ולהיות ל"אבי האומה היהודית"! כן! הוא עמל, הוא השקיע, הוא ירק דם וייזע על כל ניסיון וניסיון שעמד בפניו וכבש אותו! וכך, על ידי שקיעות מוחלטת בלימוד התורה ובקיום ציוויי ה' - הוא הגיע אל השלימות הנכספת! הוא כבש את הפסגה הנחשקת!!! - "אברהם אוהבי"!!!

וזהו "המסר הגדול" הזועק מבין מילות הפסוק המיוחד הזה: בן עליה יקר! תתחיל לחיות! תתעורר לחיים האמתיים! תתחיל לחוות מהו "כי הם חיינו"! מהי "ואני קרבת אלוקים לי טוב"! ע"י ניצול מלא של כל הכוחות, הדקות והשניות, ללימוד התורה וקיום המצוות!

זו היא 'הדרך' שהנחיל לנו אברהם אבינו, והטביע אותה בקרבנו! "כי הם חיינו"! כפשוטו ממש!!!

נדע לנצל את החיים שלנו להתעלות רוחנית ולעסוק התורה והמצוות, נתחיל 'לחיות' באמת! נלך בדרכו של אברהם אבינו, ננצל כל רגע מחיינו, וכך 'נגשים' את מטרת בואנו לעולם - - - **כי הם חיינו!!!**

ובידנו הדבר!!!

מערכת 'בן עליה'

לזיכוי הרבים: חדש! גיליון "בן עליה" ישירות למייל שלך! מאות מצטרפים שנהגים מידי שבוע מתוכן עשיר וייחודי

לבני עליה של ממש! "ראיתי בני עליה והן מועטין"!! הצטרף גם אתה לבני לגיונו של מלך! מאן מלכי רבנן!!!

במייל (כשר!): m.banaliya@gmail.com עבור "הצטרפות לקבלת הגיליון". כמו כן, הארות ותגובות ניתן לכתוב בכתובת הנ"ל.

מתיקות החפץ חיים

שו"ת בעניינים אקטואליים

"מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע"

גליון מס' 24 | פרשת חיי שרה - תולדות | תשפ"א

בס"ד

כלל ג' - איסור לשון הרע בין בפניו ובין שלא בפניו, ואפי' בדרך שחוק

א. יושב רגל על רגל כמו בבית מרוח

שאלה: ראובן רואה לשמעון הנייעסן שמכניס את דיבוריו אף לתוך בית הכנסת - ומתאספים סביבו אנשים לשמוע את הגיגיו, ולפעמים זה גם בתוך התפילה, או בשעת קריאת התורה. או שלפעמים גם יושב רגל על רגל כמו בבית מרוח. ונמצא עובר בכל אלו על מורא ומקדש - הלך ראובן והיתרה בו על מעשיו אלו שבזה עובר על "ואת מקדשי תיראו". ולא שמע שמעון אל דבריו וממשיך במעשיו כמה פעמים. האם מותר לראובן לגנותו (לפי התנאים המבוארים לקמן בכלל י') או לא. (חפץ חיים לקמן כלל ד', בבאר מים חיים - ס"ק יד'. **שיש לב** - כאן התרה בו לאחר שעבר את העבירה, וממשיך במעשיו ולא שת ליבו גם לזאת)

תשובה: מותר לראובן לגנותו על פי המבואר לקמן בחפץ חיים בכלל י' **1.** 'ראייה' - שראה בעצמו **2.** 'התבוננות' - יתבונן אם באמת יש כאן איסור **3.** 'הוכחה' - יוכיחו מתחילה **4.** 'עוולה' - לא יגדיל העוולה **5.** 'תועלת' - יכוין לתועלת **6.** 'בעניין אחר' - אם לא יכול לסבב התועלת בעניין אחר **7.** 'נזק' - לא ינזק יותר מכפי הדין **והטעם:** כיון שהתירה בו וממשיך במעשיו הרעים. (עלי באר - באות ג')

ב. מעשה בבחור ישיבה שנפל ברוחניות - ולבסוף שב למוטב

שאלה: מעשה בראובן שלומד בישיבה חשובה - ומאוד אוהב את המשגיח הרוחני, וכמים הפנים לפנים גם המשגיח אוהבו מאוד, וסומך עליו בעיניים עצומות. ומצד שני יש כאן את שמעון שגם אוהב את המשגיח ומעריצו, ואף כותב את שיחותיו ומוציאם לאור.

יום אחד ישב ראובן עם המשגיח ודיברו, ותוך כדי השיחה אמר ראובן למשגיח יודע אני באחד מהבחורים שקצת נופל ברוחניות, ויש לו מכשיר טלפון לא כשר - וצופה בו במשחקי כדורגל, ועוד כיו"ב. [אשר אין זה מתאים כלל לבחור ישיבה - ועוד שיש חשש שידרדר הלאה] אמר לו המשגיח: אמור לי מי הוא, ואני מבטיחך שאטפל בו עד אשר ישוב למוטב - ולא אזרקנו מהישיבה.

ובתוך הדברים נכנס שמעון לחדר, ודיבר עם המשגיח על ענייני כתיבת השיחות, והוצאתם לאור. לאחר שיצא שמעון מהחדר אמר ראובן למשגיח: זה הבחור שעליו סיפרתי לך קודם. [וכמובן שהמשגיח היה בהלם, ולאחר שנתעשת נכנס לעובי הקורה עם שאר הרמ"ם וההורים - וטיפלו בבחור עד אשר שב למוטב]

ויש לשאול האם מותר לראובן לעשות את מה שעשה ולספר זאת למשגיח או לא. (באר מים חיים - ס"ק א', **שיש לב:** א. כאן מדובר בראובן ש"מהימן לרביה כבי תרי" [שנאמן לרבו כמו שני אנשים]. ב. שמעון גם קשור למשגיח - ובודאי שהמשגיח יעשה כפי הדין ולא יסלקנו מהישיבה על סתם, אלא יטפל בו. ג. גם מצד המשגיח שישנא את שמעון - אבל יש בזה תועלת להשיבו למוטב)

תשובה: מותר לספר כן למשגיח, אם "מהימן ליה כבי תרי" [נאמן לו כמו שני אנשים]. ומותר למשגיח לשנאות את שמעון - להשיבו למוטב. ולא עוד אלא ראובן עשה מצוה גדולה, והציל נפש אחת מישראל - ואת כל זרעו.

ג. יצא לים באמצע זמן אלול - כדי לעשן שם נרגילות, ועוד...

שאלה: יש מקומות שיש בישיבות כמה בחורים אשר שומרים על צביון הישיבה, וכל דבר לא טוב אשר נראה בעיניהם הולכים ומספרים למשגיח, ולא תמיד כוונתם לקנאות לאמת - אלא משום שרוצים להחניף למשגיח שיחשוב עליהם רק טוב ויהיה מרוצה מהם. יום אחד - אחד מהבחורים הללו [מהצביון] ראה בחברו לחדר שיוצא בליל שישי לצפות במשחקי כדורגל, או לים - כדי לעשן שם נרגילות ועוד, וכל כיו"ב. האם מותר לו לילך ולספר כן למשגיח או לשאר אנשים, ואפי' רק בשביל שיחוש לדבריו ושישמרו ממנו, או לא ואסור לו לספר. (באר מים חיים - ס"ק א'. **שיש לב:** א. בדרך כלל אותם בחורים אינם נאמנים לרביה כבי תרי, [אינם נאמנים לרב כמו שני אנשים] וגם המשגיח בתוך תוכו יודע שכוונתם להחניף - אבל לא איכפת לו העיקר שיהיה לו מקור מידע על מה שקורה בישיבה. ב. גם בשביל לחוש, אבל מדובר באופן שישנאנו בעבור זה - וזה לא הותר)

תשובה: אסור לו לאותו בחור לספר - כיון שלא נאמן ליה לרביה כבי תרי. [שלא נאמן לרבו כמו שני אנשים] ואפי' בשביל לחוש שישמרו ממנו גם כן אסור - כיון שסוף סוף לא הותר אפי' לרבו [וכל שכן לשאר אנשים] לשנוא כאשר לא מהימן ליה כבי תרי. [כאשר לא מאמינו כמו שני אנשים] (חלקת בנימין - אות ז')

ד. אל תגור שם - יש שם אנשי בליעל, והרבה מחלוקות.

שאלה: ראובן ניגש לחבירו שמעון ומתייעץ עימו, האם כדאי לעבור לגור לשכונה מסוימת שבעיר פלונית - כי שמע שיש שם הרבה בתי כנסיות והרבה תורה. האם מותר לשמעון לומר: תיזהר אל תלך לשם יש שם הרבה מחלוקות, ואנשי בליעל שמזה שואבים כח וזה כל חיותם, וככל שיש שם הרבה בתי כנסת יש הרבה מחלוקות. ואבוי לך אל תגיד

המדובר - אז בודאי עכשיו שמספר שלא בפניו לא יאמר זאת בדרך גנאי, ובאמת אין כוונתו לגנות, לכן מותר. וכן פסק בחפץ חיים (כאן, במקור החיים - ס"ב) וזה לכו"ע.

ו. בונה יחידות דיור על גג השכן

שאלה: ראובן גר בקומה אחרונה שבבנין, ובאופן שגם הגג שייך לו לפי חלקו בשטח דירתו. ויש הרבה שלאחר זמן בונים שם יחידות דיור להשכרה. והנה הלך אחד השכנים שגר בקומות הראשונות, והחליט להשתלט על שטח זה ולבנות בעצמו יחידות דיור וכל הרווח יכנס אליו, בידעו שראובן הוא תמים ולא מפולפל כל כך וישתוק לו על מעשהו. האם מותר לראובן שיש לו שטר ועדים על המכר שהגג שייך אליו - לפרסם על פלוני שגזלן הוא, עוד קודם שיתבענו לדין או לא. (באר מים חיים - ס"ק א', שיטת מהר"י ברונא. ויש לבאר - שזה לפי כלל ההיתר המבוארים לקמן בכלל י' [והובא בקצרה לעיל - באות א'] ובמיוחד התנאי של לתועלת - שמשער שעל ידי זה שיפרסמו - ירתע לאחריו, או שאנשים יוכיחוהו על זה - ואולי ישיב הגזילה או ימנע מלהזיק. וכן שכאן זה לכו"ע, שיש לו שטר ועדים, וכוונתו לפנות לבית דין)

תשובה: הרי זה מותר ואין בו לשון הרע - לפי הכללים המבוארים לקמן בכלל י', [והובא בקצרה לעיל - באות א'] וזהו שיטת המהר"י ברונא שמחמיר שצריך שיהא לו עדים. [ונמצא שהיתר זה לכו"ע]

ז. משתלט על חניה של השכן

שאלה: בבנין של ראובן התחילו לבנות תמ"א 38, וראובן קנה לעצמו חניה פרטית מהקבלן עם שטר, ורשום בטאבו. והנה אחד מהשכנים התלהב מחניה זו שממוקמת במקום נפלא, והחליט להשתלט עליה. לחנות תמיד שם / לבנות סוכה בסוכות / לשים מידי פעם חפצים שם - בידעו שראובן הוא תמים ולא מפולפל כל כך, וישתוק לו על מעשהו. האם מותר לראובן שיש לו שטר ועדים על המכר שהחניה שייכת אליו - לפרסם על פלוני שגזלן הוא, עוד קודם שיתבענו לדין או לא. (באר מים חיים - ס"ק א', שיטת מהר"י ברונא. ויש לבאר - שזה לפי כלל ההיתר המבוארים לקמן בכלל י' [והובא בקצרה לעיל - באות א'] ובמיוחד התנאי של לתועלת, שמשער שעל ידי זה שיפרסמו - ירתע לאחריו, או שאנשים יוכיחוהו על זה - ואולי ישיב הגזילה או ימנע מלהזיק. וכן שכאן זה לכו"ע, שיש לו שטר ועדים, וכוונתו לפנות לבית דין)

תשובה: הרי זה מותר ואין בו לשון הרע - לפי הכללים המבוארים לקמן בכלל י', [והובא בקצרה לעיל - באות א'] וזהו שיטת המהר"י ברונא שמחמיר שצריך שיהא לו עדים. [ונמצא שהיתר זה לכו"ע]

לעילוי נשמת

הרה"ג יעקב בן צבי יהודה זצוק"ל
הרב אברהם בן שמוחה זצוק"ל
כדורי בן מסעודה ז"ל
אסתר בת חנה ז"ל



אהלנו / הארץ והעולם / ארשת הגפולה:

Shemesh648@gmail.com

העלון מופיע גם באתרים: 'דבר', 'אבנא', 'אידישע וויקי', 'אורח יוסף'

אגרונון: 276 סניף 766 א-1 39181

שאמרתי לך כל זאת - כיון שחושש אני שיבואו גם לשנוא אותי ולחלוק עלי, או לא ואסור לומר כן. (באר מים חיים - ס"ק א', שם לב: מדובר באנשי בליעל שמותר לגנותם כדי להתרחק משכנותם ולא ללמוד ממעשיהם. ועוד גם ביחס למספר - שחושש שלא יחלקו עליו לכן מזהירו בשקט)

תשובה: מותר לשמיעון לספר כן. וגם כאשר מזהירו בשקט, ונמנע לומר את דבריו בפני האנשים שעליהם מספר כן - הרי זה מותר.

ה. לשון הרע ב"אפי מרא" [בפני המדובר] - סיכום השיטות

שאלה: סכס ובאר את השיטות שמביא החפץ חיים - בענין הדין של לשון הרע בפני המדובר. (מהגמ', ראשונים, ומה הכריע לבסוף - שזה טוב לפי כו"ע)

תשובה: בגמ' מובא שני שיטות בזה: א. גמ' ערכין טו: "אמר רבה כל מילתא דמיתאמרא באפי מרא לית בה משום לישנא בישא" [כל דבר שנאמר בפני הבעלים אין בו משום לשון הרע], וזה כדעת רבי יוסי - שאמר מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחריו. [כיון שאני אומר אף בפני הבעלים] ב. גמ' פסחים קיג: דעת רב פפא שעשה מעשה לאסור במעשה דזיגוד שדיבר על טוביה והלקהו רב פפא. וכן משמע שרב אשי סובר גם כן כרב פפא - ובתראי ניהו. וכן משמעות הברייתא שם כוותיהו [כמותם].

ובראשונים א. רמב"ם: (פ"ז - הלכה ה' מהל' דעות) השמיט את שיטת רבי יוסי. ותמה עליו הכסף משנה - מדוע השמיטו. ותירץ בחפץ חיים 1. שהרמב"ם פסק כשיטת רב פפא ורב אשי שחולקים וסוברים לאסור. 2. הרמב"ם מעמיד שר' יוסי שהתיר - זה באיש שלא שייך עליו איסור לשון הרע, ובאיש כזה לא דיבר הרמב"ם. (וכן סובר הסמ"ג - בלאוין ט')

ב. שיטת רבינו יונה: (שערי תשובה - מאמר רכח') שר' יוסי גם כן מדבר באיש שלא שייך עליו איסור לשון הרע, וכגון: בגזל וחומס או מבייש לחבירו - ומספר כן לעזור לאשר אשם לו. ובתנאי 1. שכבר הוכיחו קודם בפניו, ולא שמע לדבריו. 2. במוחזק ברבים [כר' יוסי] - שכל כוונתו רק לקנאות לאמת ואין כוונתו להחניף, והיה אומר כן אף בפני המדובר.

ג. שיטת היראים: (במצוה קצא') כעין רבנו יונה שמדובר באיש שלא שייך עליו איסור לשון הרע, ומספר כדי לעזור לאשר אשם לו, רק מיקל יותר - 1. אין צריך שיוכיחו קודם מתחילה בפניו, אלא מספיק - בזה שמשער שהיה אומר דבריו אף בפניו. 2. אפי' בסתם אדם הרי זה מותר, ואין צריך שיהא מוחזק לרבים כר' יוסי. (כן הסביר החלקת בנימין - באות י') ולקמן (בכלל י', בבאר מים חיים - ס"ק לד') נקט החפץ חיים - כשיטת רבינו יונה לחומרא. (הערות רגשי חיים - באות ז') ודעת רש"י כשיטת היראים.

ד. מהר"י ברונא: (סימן לח') שר' יוסי גם כן מדבר באיש שלא שייך עליו איסור לשון הרע, וכגון: גזלן שאוכל קרקע בגזל, וכל מה שמותר - זה דווקא אם יאמרנו בפני המדובר בבית דין, ושיש לו עדים שיוכלו להעיד נגדו, אז מותר לספר עליו שגזלן הוא קודם שיתבענו לדין. ושיטה זו חומרא היא - ולקמן החפץ חיים (בכלל י' - ס"א) האריך בפרטים, ולא הזכיר שיטה זו. (חלקת בנימין - אות יא')

ה. תוס': [ערכין טו:] כל מה שמותר זה כשמספר דבר שיש לו שני פנים ויש לפרשו לגנאי / ולשבח. וזה תלוי איך מספר כן באופני תנועותיו - בידו ובראשו. וכן באיזה מגנינה אומר כן, ולכן אנו אומרים שאם משער שהיה אומר זאת אף בפני

תוספת שבת

זמני הדלקת נרות שבת מוקדם פרשת חיי שרה

ירושלים: 4:06 מוקדם: 3:56

בני ברק: 4:20 מוקדם: 4:10

מודיעין עילית: 4:14 מוקדם: 4:04

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

סיפורים ממרן בעל ה"חפץ חיים" ו"המשנה ברורה" זיע"א אשר עברו מפה לאוזן על התייחסותו הנשגבה לשבת

אופן קבלת שבת והחיוב לזרז אחרים גם לזה.

כתב המשנה ברורה (סי' רס"א סקכ"א): 'היינו ע"י דיבור שהוא מקבלו עליו לשם תוספת שבת או ע"י אמירת ברכו'. עוד כתב שם (סקל"א): 'במקומותינו המנהג כהיום מיד שאומרים 'מזמור שיר ליום השבת' מקבלים הציבור שבת עליהם ואסור בכל המלאכות אפילו עדיין היום גדול. וכתב בספר 'דרך חכמה', דה"ה במקומות שנוהגים לומר 'לכה דודי' ומסיימים 'בואי בלה' הוי ליה קבלת שבת ממש', עכ"ל.

וכבר כתב המשנ"ב (סי' רנ"ו סק"ב): 'נכון מאוד שימצאו אנשים המתנדבים בעם לילך ולזרז בכל רחובות קריה על דבר סגירת החנויות והדלקת הנרות, וכעת נמצא כן בכמה עיירות גדולות חבורות קדושות המיוסדות על השגחת השבת, ואשרי חלקם כי הם מזכים את ישראל לאביהם שבשמים, ויזכו עבור זה המתחזקים תמיד במצווה זו לבנים גדולי ישראל', עכ"ל. וכבר הביא הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א בשם חמיו מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי שליט"א שזה פסק הלכה של החפץ חיים שהזהיר בזה יזכה לבנים ת"ח, ובודאי שיתקיים!!

וכן כתב ב'שער הציון' (שם סק"ו): 'וכעין מה שאמרו בשבת כגב, הזהיר בנר [הויין ליה בנין תלמידי חכמים] עיי"ש. ושם הלא היה זהיר רק בעצמו, כ"ש בזה שהוא מזכה תמיד לרבים מבני ישראל. וגם אמרו חז"ל גבי אלקנה כשהיה עולה לרגל בכל שנה היה מכין בכל פעם לזרז את ישראל שהם גם יזכו במצוה זו לעלות לרגל, ואמר לו הקב"ה אתה כיוונת לזכות את ישראל אני אוציא ממך בן שיזכה את ישראל לפני, וזכה ויצא ממנו שמואל', עכ"ל.

השבת לבדה יצאה מכלל הקללה

ובספר 'חפץ חיים על התורה' (בראשית) כתב, וז"ל - 'כמה נואלו המה קטני אמונה שמאחרים לקבל את השבת וממהירים לצאת, כי הלא כל ששת ימי המעשה יונקים מן הקללה שנתקלל אדם הראשון "בזעת אפיך תאכל לחם", ורק השבת לבדה יצאה מכלל הקללה והקב"ה בכבודו ובעצמו ברך את היום הזה - "ברכו וקדשו". ותחת אשר בעלי השכל ממהרים להיכנס אל השבת לקבל ברכתה ומאחרים לצאת - בשביל שלא להיכנס כ"כ מהר אל קללת ששת ימי המעשה - מהפכים הם את הסדר, מאחרים הם להיכנס אל הברכה ונחפזים הם לצאת ממנה ולהיכנס במהרה אל הקללה של ששת ימי המעשה. אשרי מי שזוכה להבין זאת - למהר בקבלת השבת ולאחר לצאת ממנה, כדי לקבל ברכת ה' הבאה ממילא למקבלי שבת".

וכבר סופר על מרן הח"ח זצוק"ל בענין זה, שפעם אחת פרצה

שרפה בעירתו בערב שבת קודש. והנה בשעה מאוחרת אחה"צ, כשהאש החלה מעט לשקוע, הרגיש מרן זצ"ל בשבת הממששת ובאה וחשש מאוד שהרי הציבור מבוהל ועלולים חס ושלום לשכוח לקבל פני שבת מלכתא! מיד חפש ומצא את הירש'ל השמש ובקשו לסובב מיד ולהכריז: "שבת, לבית הכנסת". (ה"ח חיינו פועלו ח"א)

השבת, השלט של חנות היהדות

וכה כתב מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל באגרתו המפורסמת - "שבת היא לב היהודי והיהדות וברור שלפני הכל צריך לחזק את הלב. למה הדבר דומה? לחולה שנחלה בכל אבריו. נתכנסו רופאים ודנו כיצד לרפאותו, וכל רופא חיפש תרופה למחלה שהוא מומחה לה. קרא להם רופא זקן ואמר: 'האינכם שמים לב שהדופק חלש?! אם כן צריך להניח את כל השאר ולחפש רק כיצד לחזק את הלב, שאם לא - מה יועילו כל התרופות?!' ולעניינינו: יהודים חולים עכשיו במחלות רבות. אולם תחילה יש לרפא את מחלת חילול השבת שכן השבת היא לב האמונה".

וכאן המשיך את משלו הקולע: "מעל לכל חנות או בית מלאכה קבוע שלט הפונה לרשות הרבים. בשלט מצוינת במפורש מהותו של החנות או של בית העסק. כל זמן שהשלט תלוי בצורה בולטת יודעים העוברים והשבים שבעל המקום עומד מאחורי חנותו והיא מנוהלת כראוי. אפילו אם נעדר הוא מהמקום לזמן מה ימשיך השלט להעיד כי החנות עדיין קיימת. אולם, ברגע שהשלט מוסר מחזיתתה של החנות ברור כבר לכל שבעל החנות נטש את המקום לחלוטין ושוב לא יחזור אליו.

כך גם לגבי השבת, זו שהיא אות בין הקב"ה לבניינו - אות כי ששת ימים עשה הבורא את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת. ואמנם כל זמן שיהודי שומר את השבת מעיד הוא על אותה ברית נצחית שנכרתה בין הקב"ה לבנינו ועל כך שיהודי הוא. ואפילו אם עובר הוא, חלילה, על מצוה כל שהיא נשאר הוא עדיין בגדר יהודי כאותו בעל עסק ששלטו נשאר אפילו אם יסע לזמן מה. אבל יהודי שמחלל שבת בפרהסיא כאילו עוקר את השלט מחנותו ומעיד בכך על עצמו, חלילה שנשמתו לא בגדר נשמה יהודית. וזה מה שאמרו חז"ל: "כל המחלל את השבת כאילו כפר בכל התורה כולה".

הגאון הגדול רבי מיכל פיינשטיין זצוק"ל ספר שבצעירותו התפלל פעם בליל שבת אצל ה"חפץ חיים" זצ"ל. והצבור אמרו שם מזמורי קבלת שבת. באותה שעה הבחין החפץ חיים זצ"ל בשני בחורים שדברו ביניהם, גער בהם ואמר: צריך לומר עכשיו "ידיש וארט" (תפילה יהודית).

רוח הקודש בברכת הח"ח

"ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו" (בראשית א'), שבת קודש היא מקור הברכה, וככל שמוסיפים על השבת מימי החול ומקדימים לקבל את השבת - כך ממהרים להכנס לקבל ברכת ה' הבאה ממילא למקבלי השבת (עי' ח"ח על התורה בראשית ב') בהקשר לכך ספר הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל בספרו "הדעה והדיבור" את המעשה דלהלן: באותה העיר בה שימש הגר"ז ברבנות היה בחור צעיר נהג מונית אשר במשך הזמן החל לפרוץ את הגדר ולהסיע אנשים לאחר זמן כניסת שבת, וכן ביום השבת בעוד היום גדול רח"ל. ר' זלמן שלח להזהירו מספר פעמים והנהגה הבטיח להפסיק, אך לא קיים.

אביו של הנהג שהיה בעה"ב נכבד בעיר חלה ל"ע בשיתוק בפניו ושכב זמן רב בבתי חולים ללא מרפא. ויהי היום ומרן הח"ח זצוק"ל הגיע לוילנא לאספת רבנים, ובתום האספה בעת ששהה בקרון הרכבת בדרכו חזרה לראדין באו רבים מבני העיר לקבל את ברכתו. בין הנכנסים לתחנת הרכבת הבחין הגר"ז סורוצקין באבי הנהג הנ"ל שעון על מקלו וחבוש בפניו מתקרב אף הוא לעבר הרכבת. ר' זלמן דרש בשלומו, בתוך הדברים ספר לו החולה שסבתו שנפטרה מכבר נראתה לו בלילה זה בחלום עומדת ואומרת לו - "לשווא אתה מחפש תרופה למכתך אצל רופאים, סע אל הח"ח ותתברך ממנו ותרפא ממחלתך", ועל כן החליט לעזוב את בית החולים בוילנא ולסוע לראדין לח"ח. והנה כששמע מר' זלמן שהח"ח נמצא עתה בקרון הרכבת התרגש עד מאוד וראה בכך סימן מן השמים לחיזוק הדברים. חיש מהר עלה לעבר הקרון לקבל את ברכתו של הח"ח. רבי זלמן כששמע זאת קרא מיד להגאון ר' הלל גינזבורג ממשפחת הח"ח וספר לו על דבר החולה הנ"ל ועל הפרצה הנוראה של חילול ש"ק בעירו על ידי בנו, ובקשו שיספר זאת לח"ח בכדי שיגדור את הפרצה הנ"ל. אך לצערם אחרו את המועד מאחר ובנתיים כבר נגש החולה לח"ח לבקש את ברכתו.

והנה עומדים הם ורואים את החולה עומד ביראה ופחד לפני מרן הח"ח ואומר לו: "רבי, הנני חולה אנוש זה יותר משנה, הייתי בבתי חולים שונים ואין תרופה למחלתי. בלילה הזה באה אלי סבתי בחלום ואמרה לי - "עזוב את הרופאים וסע אל הח"ח והתברך ממנו ותרפא". הח"ח שסלד מאוד מכך שמחזיקים אותו לבעל מופת קפץ ממקומו ואמר: "מי יתן לך ברכה ותועיל לך ח"ו? ישראל מאיר? הברכות אינן מסורות בידי (וחזר על כך ג' פעמים). אתה יודע למי מסורות הברכות? לשבת קודש ... !, וכמו שנאמר ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו' וכן אנו אומרים בקבלת שבת - "לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה", ולמה אתה מבקש ברכה מישראל מאיר? (וחזר על דבריו ג' פעמים) מאין תבוא הברכה? אם תשמור שבת כהלכתה ותקבל את ברכת השבת ותרצה לקבל ברכה מישראל מאיר יתן

לך גם ישראל מאיר ברכה, אלא מה - אין אתה רוצה לשמור את השבת כראוי ולקבל את הברכה ממקורה, ותאמר בלבבך שדי לך לקבל ברכה רק מישראל מאיר, דבר זה אי אפשר - אין בכוחי לברך בלא ברכת שבת...". (על כל זה חזר ג' פעמים בהדגשה ובהטעמה) כל הקרון שהיה מלא יהודים הקשיב לדבריו באימה ויראה ואין צריך לומר אבי הנהג הנ"ל שידע כנראה את נגעי לבבו. הגאון ר' הלל ור' זלמן הביטו איש בפניו אחיו בתמהון וחשבו מי גילה את הדברים אל הסבא קדישא? עד שהם עומדים בתמהון לבב הנה הח"ח מוסיף ואומר לאחר דומיה קלה: "שמא תאמר שאתה שומר את השבת וראוי לברכה, אבל ראה מה כתוב בשבת - "זכור את יום השבת לקדשו... שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך..." הלא אין דוגמת אזהרה זו בשאר המצוות שהרי לא נאמר 'לא תאכל חזיר אתה ובנך ובתך', או "לא תלבש שעטנז אתה ובנך ובתך", כי כל אחד מהם אחראי בעד עצמו, אבל בשבת האב אחראי גם בעד הבנים הנמצאים ברשותו ואפילו הם גדולים, ואפילו אם אתה משמר את השבת, ובנך ... נוסע בשבת ובתך מסרקה את שיערה בשבת, אי אפשר לך לקבל ברכה ממקור הברכות - משבת קודש, וגם ברכת ישראל מאיר לא תשיג ולא תועיל לך..."

כאשר יצאו מפיו הקדוש של הסבא קדישא 'אתה משמר את השבת ובנך נוסע בשבת וכו'" ידעו רק שלושה אנשים בקרון שאין זה רק משל ודוגמא אלא דברים שנתגלו לו ברוח הקודש, היינו ר' הלל ור' זלמן ואבי המחלל שלא היה יכול להתאפק יותר וצעק 'רבי, הנני מקבל עלי שלא תהיה עוד בביתי מה שהיה עד כה!' ובה החולה קבל את ברכת הח"ח וחזר לביתו ושלח תכף את בנו לארץ ישראל...

זהירות ביום המעונן

ספר הגה"ג רבי מרדכי רגזינסקי זצ"ל על מרן ה"חפץ חיים" זצוק"ל את העובדה הבאה - "בראדין היה מנהג שבערב שבת היה השמש של העיירה עובר בין הבתים ודופק על חלונות הבית ומכריז על זמן הדלקת נרות שהגיע. והנה, ערב שבת אחד עברתי ליד ביתו של הח"ח וכשחלפתי ממש ע"י הבית שומע אני נקישות על גבי החלון מתוך הבית. הסתובבתי לאחורי ולהפתעתי אני רואה שמרן הח"ח הוא המקיש על החלון ומסמן לי בידו שאכנס אליו. כמובן שחיש קט הייתי לידו ושאלתיו לרצונו. ראה - אמר לי - 'היום הוא יום מעונן, וא"כ עלולים אנשים להתבלבל ולבוא לידי טעות בזמן המדויק של הדלקת הנרות, לכן אבקש אותך שתיגש כעת לבית המדרש ותבקש מהשמש בשמי שהיום יעבור להכריז בין הבתים על הדלקת הנרות חצי שעה יותר מוקדם ממנהגו בכל ערב שבת'. כמובן שאצתי לעשות כבקשתו ולגודל הפתעתי כששבתי להודיעו שעשיתי שליחותו רואה אני שהח"ח יושב וממתין לי עד שאחזור להודיעו שהענין מסודר, ורק אז נתישבה דעתו'. (מאיר עיני ישראל חלק א')

הגאון הגדול רבי דוד פיינשטיין זצוק"ל



עולם התורה וההלכה בארה"ב התבשר קודם כניסת השבת בבשורה הנוראה, בסילוקו לשמי רום של הגאון הגדול רבי דוד פיינשטיין זצוק"ל, ראש ישיבת 'תפארת ירושלים' במנהטן, ומזקני ראשי הישיבות וגדולי התורה, וחבר מועצת גדולי התורה בארה"ב, ובעמח"ס 'קול דודי' על שו"ת ומועדים, שנסתלק לאחר שחלה ונחלש לאחרונה, ובערש"ק השיב נשמתו ליוצרה בשנתו הצ"א.

עריסתו של הגאון הגדול זצוק"ל בשנת תרפ"ט בעיירה ליובאן שבבלארוס, לאביו מרן פוסק הדור הגאון רבי משה זצוק"ל, בעל ה'אגרות משה' ורב העיר, ולאמו מרת סימה ע"ה, בהכניסו אותו

לבריתו של אברהם אבינו קראו אביו לבנו ע"ש אביו רבי דוד זצ"ל, שנודע כתלמיד חכם מופלג ונצר למשפחתו של רבי אברהם אחי הגר"א, שהיה במקורו חסיד קוידינוב והוא התארס בגיל י"ד עם רעייתו מרת פייא גיטל דוידוביץ ע"ה שהתנתה את השידוך בכך שיילך ללמוד בישיבת וואלוז'ין, והוא אכן למד שם שלש שנים, בהמשך ימי חייו קיבל על עצמו הסבא רבי דוד את מנהגי הגר"א בהיותו נצר לאחיו, וכך בבית אביו ידעו שלא היה להם מנהג הלכתי ברור, שכן המנהגים היו מגוונים ממנהגי הגר"א ומנהגי החסידים יחדיו.

נס הצלתו מאימת הסובייטים

בשנת תרצ"ג כשהחלו חיי היהודים בעירו להיות קשים תחת השלטון הסובייטי, ביקש אביו להגר משם יחד עם רעייתו שתי בנותיו ובנו רבי דוד זצוק"ל שהיה כבן 3 בלבד, והוא חשש במיוחד על גורלו וחינוכו, היה זה כאשר נסגר החיידר בעיר ליובאן ובנו רבי דוד זצוק"ל הוכרח ללמוד בבתי ספר של הממשלה, והמורים שם השתדלו בכל כוחם להסית הילדים נגד תורת ישראל. הילדים הגדולים יותר היו תמיד משיבים תשובות בשם הרב, ועומדים על דעתם. אך השלטונות אז - עם מה שהכריזו על חופש דת - חיסלו את הרבנות ברוסיה על ידי שהטילו בשנת תר"צ מס גבוה מאד - בסך שבעת אלפי רובל לשנה על רבנים, שלפי הגדרת השלטון היו טפילים עושקי ההמונים. רוב הרבנים התפטרו מחמת שלא יכלו לעמוד בתשלום המס. כאשר רב היה עוזב את הרבנות היה נפטר מתשלום המס מיד. אבל עם עזיבתו היו עיתוני המפלגה מפרסמים בקולי קולות שעוד רב יהודי 'ראה את האור' והשליך את הדת מאחרי גוו. כך השתמשו ברבנים המתפטרים כדי להחליש רוח הדבקים בתורה. רבי משה ראה את עזיבת הרבנות כחזיון הכפירה ורדיפת התורה, וממילא אסורה עזיבת הרבנות ביהרג ואל יעבור, לכן היה עליו לשלם את המס בעזרת הקהילה. מאחר שכל הכנסותיו הוצאו לתשלום המס, לא נותרה פרוטה למזונותיו ומזונות אנשי ביתו. מאוחר יותר הפקיעו השלטונות את הזכות לייצור שמרים מידי שהיתה הכנסתו היחידה. כדי שלא להפחית מכבוד הרבנות על ידי נתינת כסף ישירה מקופת הקהל לפרנסת הרב, הטילה הקהילה מכס על השחיטה לצורך זה. מאחר שהעוני היה גדול בעיירה, ורק מעט אנשים שחטו, היתה פרנסתו דחוקה בתכלית. אחיו הגאון רבי מרדכי סירב לנטוש את הרבנות מאותו הטעם, וסופו היה שהוגלה לסיביר, ונפטר שם הי"ד, משום שחינך את ילדיו חינוך של תורה.

בתחילה הוא חשב לעלות לארה"ק, ושלח בקשה שיאשרו לו אישור עליה לעלות לארה"ק, באותם ימים כתב מרן הגרא"ז מלצר זצוק"ל מכתב מיוחד לראשי הסוכנות, ובו כתב שהוא מכיר ויודע עודות רבי משה פיינשטיין ואשתו ושתי בנותיו ובנו הקטן, ומכירים שהם אנשים ישרים ואינם בתי רצויים מבחינה פוליטית, וקויה שיאשר הדבר, אך האישור בושש מלהגיע, ואז החליט רבי משה זצוק"ל להגר לארה"ב. אלא שבאותם זמנים היה צורך בפעולה מיוחדת הנעשית בשני חלקים, ראשית צריך היה לקבל אישור יציאה מרוסיה, ושנית צריך



היה לקבל אישור כניסה למחוז חפצם, שבאותו פרק זמן היה - או לארץ ישראל בהשתדלותו של מרן הגרא"ז מלצר זצוק"ל, או לארצות הברית בהשתדלות גיסיו. אביו נסע למוסקבה, כיוון שלא היה לו ספק שהשלטון המקומי בליובאן, שם הוא מפורסם כרב העיר, לא יעתר לבקשתו, ובקשתו תיענה בסירוב מוחלט. במוסקבה, לעומת זאת, יוכל להבלע בין המוני המבקשים אשרת יציאה, ולא יתבלט ביניהם. אך כדי שיוכל להגיש הבקשה במוסקבה, היתה צריכה להיות כתובת מגוריו שם בעיר עצמה, ולכן שכר דירה בכפר קטן המרוחק כששים קילומטר ממוסקבה, שהיה שייך לפלך מוסקבה ונקרא ברישומי הממשל כחלק

ממנו. למרות ששכר זאת עבור מגוריו, הוא לא התגורר בדירה זו, כיון שהיה חייב להיות נוכח במשרדי ההגירה במוסקבה זמן רב כדי לבקש היתר היציאה, ולשוחח עם הפקידים ואולי אף לשחדם בכסף, ולכן הוא רק השתמש בה ככתובת רשמית.

בהיותו במוסקבה שהה עם המשפחה בדירה שהיתה שייכת לאחד מקרובי אמו ממשפחת דוידאוויטש, שלפני המהפכה היה עשיר גדול. באותו זמן כדי להסתיר עצמו לראשונה לא הופיע כרב, ולא התלבש במעיל ובכובע הפרווה שהיה מיוחד לרבנים, ובו התלבש בכל המקומות שהיה קודם לכן בהם שימש כרב, אלא התחפש לאיש פשוט, והתלבש כבעל בית ממש, וכך היה הולך להתפלל בבית הכנסת במוסקבה.

לימים סיפר בנו, שפעם ניגש אליו אחד המתפללים בבית הכנסת בו התפלל, ואמר לו: רבי יהודי, אולי תתרצה למסור לנו שיעור במשניות?

הוא לא חשב הרבה על הסיכון שיכול להתרחש בדבר זה, כי הפצת התורה היתה חשובה לו יותר מכל, והסכים. השיעור מצא חן כל כך בעיני השומעים עד שגם למחרת עם הגיעו לתפילה, ביקשו ממנו שימסור השיעור, וכך נעשה שיעור המשניות לשיעור קבוע שמאות אנשים השתתפו בו, ואז הבין שהיתה זו שגגה מלפניו, שהרי כוונתו היתה להסתתר בין האנשים שלא יכירוהו כלל, ועל ידי השיעור דווקא החל להתפרסם שלא כמצופה.

האישור נתקבל מאוחר יותר, בהשתדלותו של גיסו רבי נחמיה כ"ץ זצ"ל, אצל מר גורמיקו, שלימים נעשה שר החוץ של ברית המועצות. כאשר הגיע האישור הוא נשלח לכתובתו הרשמית המדוברת שהיתה, כאמור, בכפר ליד מוסקבה, האישור היה מונח בבית בכפר למשך זמן כיון שרבי משה זצוק"ל לא בדק את הדואר שם מידי יום. כך שכאשר הגיע סוף סוף האישור לידיו, כמעט כבר פג תקפו, ועמד לרשותו רק זמן קצר למהר לליובאן לקחת בני המשפחה ולעזוב את רוסיה. מאז פטירת אביו הגר"ד זצ"ל, לא פקד את קברו, כיוון שמנהג וולאז'ין היה שלא לפקוד את הקברים, אבל לפני נסיעתו מרוסיה, הוא נסע לסטראבין לקבר אביו זצ"ל.

החלטתו לעזוב את רוסיה, היתה רק משום הסכנה שבחינוך הילדים לתורה, על הילדים נאסר אפילו להשתתף בסדר ליל פסח שעושה המשפחה, משום שלטענת הרודפים נשחתת נפש הילד על ידי נוהגים פסולים כגניבת האפיקומן. כן הופלו הילדים לרעה בכל ענין משום שהיו ילדיו של רב, והיה נוהג לומר שרצונו היה רק שילדיו יגדלו להיות עובדי השי"ת, אפילו לא יהיו תלמידי חכמים.

ימים ספורים לפני עזיבתו את ליובאן בר"ה אלול תרצ"ו, התיישב לכתוב לוח שנה לשמונה עשרה השנים הבאות, מאחר שאסור היה אז להדפיס ולהפיץ לוחות שנה יהודיים, בני ליובאן לא זכו להשתמש בלוח הזה אלא שנים ספורות בלבד, עד י"ד כסלו תש"ב, עת עלה הכורת על קדושי קהילה מפוארת זו הי"ד.

כאשר עזב את ליובאן, ליוו אותו כל בני הקהילה אנשים נשים וטף. אף שהזהות עם רב המשליך מאחורי גוו את המשטר הקומוניסטי ועוזב לארץ חופשית היתה בחזקת סכנה, ממש כסיוע בידי בוגד, לא שתו ליבם לזה ויצאו אחריו למרחק גדול של כמה קילומטרים, הולכים ובוכים על שאיבדו את רבם. אף שרבותו עלתה להם בדמים מרובים לפרוע את המס שהטילו השלטונות כל זמן שנתקיימה, גילו עתה שהחזקתם את הרבנות

היתה מאהבה גמורה ולא מאונס. בשונה מהרבה רבנים, הוא לא הסכים להתפטר מהרבנות, ולכן היה מאחרוני הרבנים שהחזיקו בגלוי במשרה זו ברוסיה של אז. בעיני השלטונות היה נחשב לרבה של ליובאן גם לאחר עזיבתו את רוסיה, ומאוחר יותר שמע שספריו שנדפסו נמצאים בספריה בלנינגרד, במדור הספרים שנכתבו על ידי סופרים רוסיים מפורסמים, מתוארים כספרי הרב של העיר ליובאן.

מאחר שהיתר היציאה מרוסיה ניתן למשפחה לפני שהגיעה אשרת מהגר לארצות הברית, נסעה המשפחה מרוסיה לריגא, שהיתה אז בירת לטביה העצמאית. עם הגעתם לריגא קיבל מכתב מגיסו רבי ראובן הלוי ליוואוויץ זצ"ל שיעץ לו שלא להמשיך בדרכו לארצות הברית, כיוון שאדם גדול במדרגתו לא יוכר שם ולא יקבל משרה. דעתו היתה שעליו להשאר בלטביה ולקבל משרת רבנות באחת העיירות שבה. ואכן הוצעה לו משרת רבנות חשובה בהיותו בריגא, אך כחכם הרואה את הנולד החליט שלא לקבל עצה זו, באומרו שלא עזב את רוסיה במסירות נפש בשביל עצמו, אלא רק בשביל ילדיו ובמיוחד בנו רבי דוד זצוק"ל, ומבחינה זו לא היתה דעתו נוחה להשאר בלטביה כיון שהעיתיד שם לא נראה לו בטוח.

ואכן, כשהגיע לארצות הברית, ושאלו גיסו מדוע נסע לכאן למרות עצתו, השיב שבא לארצות הברית אפילו על דעת להיות מנקה רחובות, ובלבד שילדיו יגדלו כיהודים. גיסו הבטיח לו שזאת וודאי שלא יצטרך לעשות, והוא ישתדל למצוא עבורו איזו משרה תורנית. אף שבריגא היו היהודים בזמן ההוא בשלווה, ויכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות באין מפריע, החליט שלא להשאר בה עם בני משפחתו שהיו שם אז, אלא להמשיך לארצות הברית. הרגשתו היתה שאין עתיד ליהודים עוד במזרח אירופה. הוא גם פחד מגרמניה שהרשע שבה החל להרים את ראשו כבר יותר משלוש שנים קודם, עם עליית הנאצים ימ"ש לשלטון.

בנסיעתו מריגא לצרפת עבר דרך גרמניה, כך שהמשפחה עברה דרך ברלין ושהתה שם מספר שעות, ואף שהשוטרים היו אדיבים מאד ורק בדקו את תעודותיהם של הנוסעים, בכל זאת הורגשה רשעותם בעליל. בריגא שהו באותו זמן גיסו הגאון רבי שאול יאפין הי"ד, ואחיו הרבנים הגאונים ר' יעקב הי"ד ור' ישכר בער הי"ד, שהשיגו היתר יציאה מרוסיה עוד לפניו, והמתינו בריגא להיתר כניסה לארצות הברית. על אף שהם המתינו שם זמן ארוך יותר, כשקיבל את אשרת המהגר שלו, הם עדיין לא קבלו את שלהם. באמצעות קרוביהם בארצות הברית, בחורף ת"ש קיבלו אשרות יציאה לפינלנד. בני המשפחה בארצות הברית הפצירו בהם שיעזבו מיד את לטביה לפינלנד, והוא שלח מברק שיצאו אפילו בשבת, מכל מקום אנשי ריגא, שלא רצו לעשות את הפסח בפינלנד, החליטו להמתין עד אחר הפסח.

בב' אדר שני נסתיימה מלחמת רוסיה פינלנד, כשרוסיה תופסת חלק ניכר משטח פינלנד, אז כבר לא היה טעם לנסוע לפינלנד. אחר כך הצליחו בני המשפחה להוציא עבורם אשרות ההגירה לארצות הברית שהגיעו בערב שבת או בשבת כ"ה או כ"ו סיון תש"א. הם יכלו לצאת עם ספינה שהפליגה בשבת, אבל החליטו שאין בדבר דחיפות לאחר כל אותן שנות המתנה, וחיכו לצאתה של השבת. ביום ראשון כ"ז סיון נסגרו הגבולות בגלל התקפת הגרמנים את רוסיה, וריגא נכבשה מיד על ידי הגרמנים.

עובדת קבלת אישור הגירה לארצות הברית והצלתו, בעוד שאחיו אחותו וגיסו נספו, היתה עבורו השגחה פרטית גם בזמן שאנדרלמוסיא באה לעולם. לימים אמר שגם בזמן שכזה היתה השגחה על אנשים, עתים לטובה - להצלה, ועתים להיפך ח"ו. ולכן מה שניצל היה ברצון ד' ממש מחמת התפקיד שהיה צריך להיות מוטל עליו.

נס מופלא אירע אז, שבנסיעתו לריגא ברכבת שכב לישון כשהוא דואג איך יתקבל במקום חדש שאין מכירין אותו ואינם בני תורה. כשנרדם חלם והשכים ונפל לו פסוק לתוך



פיו [תהלים קמא, ו] 'ושמעו אמרי כי נעמו',
שכדברי רבי יוחנן בברכות [נה] זו נבואה
קטנה. כך נתחזק ליבו והיה בטוח שדבריו
יתקבלו על שומעיהם, ובאמת בתחנת
הרכבת של ריגא היה קהל רב שבא לקבל
פניו ושמעו ממנו דרשה גדולה שהרשימה
מאד. כשנתקבל אישור הכניסה לארצות
הברית, הוא נסע עם בני ביתו לוילנא בט"ו
בטבת, כדי לקבל את ברכת מרן הגר"ע
גרודזינסקי זצוק"ל. לפני הגיעו לוילנא שלח
להודיע לאחיינו הגאון רבי יחיאל מיכל
פיינשטיין זצוק"ל, שלמד אז בישיבת מיר
שיבוא לוילנא להפרד ממנו. משם נסעו
לגרמניה, ומשם לפריז לפגוש את נכדי דודו



הגאון רבי אליהו פיינשטיין זצ"ל, בני משפחת קרקובסקי. מצרפת נסעו לארצות הברית, והגיעו לשם בראש
חודש שבט.

בצל החינוך התורתי במחיצת אביו

עם הגיעו לארה"ב שלחו אביו ללמוד בת"ת המקומי בניו יורק, אך את עיקר חינוכו ינק מאביו הגדול בשבתו
עמו בישיבת 'תפארת ירושלים', והוא שהעניק לו מרום גדלותו את יסודות הלימוד והעיון ברזי הסוגיות. עם
הגיעו למצוות קיבל על עצמו רבי דוד זצוק"ל קבלה מיוחדת ששינתה את אורח חייו, הוא חשב בינו לבין
עצמו כי משמים זימנו את לידתו בפרשת קורח, בה עלה למצוות, וכפי המקובל בספרים הקדושים לתאריך
לידתו של האדם יש משמעות מכוונת משמאי, ועל פי הבנתו עליו להתחזק בתיקון חטא לשון הרע שנופץ
בכל מקום, וקיבל על עצמו שלא לדבר כל ימיו סרה באיש, ואכן מגיל בר מצווה קיבל על עצמו למעט בדיבור,
ומשום כך כל ימיו היה צנוע ומעלי שהתרחק מכל עניני הרבים, והרחיק עצמו מאסיפות עם וממקומות
שבהם דשו הרבים, כי לא רצה לפגוע בקבלתו זו, ומאז קיצר בדבריו בענייני חולין ונודע בשתיקתו המיוחדת
שאפיינה את רום ערכו והסתירה את גדלותו העצומה.

בהמשך ימי חייו הירבה לשוחח עם אביו ביסודות ההלכה, כשאביו היה רב רבנן שהריץ תשובותיו לכל
קצוות תבל בכל מקצועות ההלכה, בתשובות מאלפות דבר דבור על מכוננו, והיה נראה הדבר כאילו הועידו
להיות ממשיך דרכו בהלכה, כשלפני סילוקו התבטא אודותיו שניתן לסמוך עליו להלכה ולמעשה בהיותו רב
ומורה הוראה גדול בישראל.

באותם שנים כיהן ש"ב הגאון הגדול רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצוק"ל כר"מ בישיבת תפארת ירושלים, ורבי
דוד זצוק"ל נקשר בו עמוקות וקיבל ממנו מלא חופניו תורה בעומק עיונה וברזי הסוגיות, והחזיק עצמו במשך
כל השנים כרבו המובהק שלימוד אותו עומק עיון התורה, ובשנים מאוחרות יותר אף סייע רבות בלכתו לבני
נדיבים, לפיתוח ישיבתו 'בית יהודה' בבני ברק בתחושת הכרת הטוב אודות מה שקיבל ממנו כל השנים הללו.
עם הגיעו לפרקו דיברו אודותיו נכבדות והוא נישא לרעייתו הרבנית החשובה מרת מלכה שתחי' בתו של
הג"ר חיים דב גרינברג זצ"ל שהיה מגדולי תלמידי מרן הגר"ד ליבונין זצוק"ל בקמניץ, וכיהן כרב ושוחט
בקוניטיקט, ויחדיו הקימו בית של תורה, כשהוא גר מעט סמוך לחותנו, והמשיך חוק לימודיו בהתמדה ויגיעה
עצומה.

מסכת הרבצת התורה

בהמשך הוא התמנה לכהן כר"מ בישיבתו של אביו 'תפארת ירושלים', ושם החלה מסכת הרבצת התורה,
כשתלמידיו הרבים שתו בצמא את דברותיו, וראו באור תורתו כמי שיכול להעמיד קדרים של תלמידים בהבנה
וידעת התורה, כשלצד זאת דמותו המיוחדת המאירה לכל אדם השפיעה עליהם רבות לקבל ממנו בכל מכמני
העליה.

לאחר שנסתלק אביו מרן הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל בפורים תשמ"ו, הוא התמנה למלאת את מקומו בראשות
הישיבה במנהטן, ומאז המשיך את הנהגת הישיבה, כשהוא המשיך מסורת אביו הגדול הן במסירת שיעוריו
הכלליים בישיבה, והן בהנהגת ההלכה וההוראה, כשמאז נעשה לתל תלפיות שרבים פנו אליו בדבר הלכה,

והוא כדרכו של אביו היה בכל דבר וענין יורד לעומקה ולרוחבה של סוגיא עד עומק השיתין, ומוציא הלכה ברורה מבין כנפיו לרבים.

מלבד שיעוריו בישיבה, היה מוסר מידי יום שישי שיעור בפרשת השבוע ובהם הביא דרושים מקוריים ייחודיים, כשרבים רבים מהאיזור כולו באו לשמוע את שיעורו שנערך כשעתיים והיה מלא נופת צופים על התורה.

בהמשך רוכזו חלק מתורתו זו בספריו הייחודיים 'קול דודי', על התורה וחמש מגילות, ובמקביל אף מסר שיעורים קבועים בהלכה, אותם קיבץ בספריו 'קול דודי' שו"ת.

גם במקצועות ההלכה נודע כרב רבן, כשכל הענינים החמורים הגיעו לפתחו ונחתכו על פי רוחב בינתו, וכך לדוגמא כשעלה נושא סינון המים, הוא הוציא פסק הלכה שהסעיר את היהדות הנאמנה, וכשנועץ בכך עם רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל הוא השיב לו במכתבו בתוארים מופלגים כשכתב בכתב ידו 'פאר הדור', והצטרף לפסקו לטובת המחייבים את סינון המים בברוקלין מחמת שרצים שנמצאו בהם.

פעם תיאר אחיו הגאון הגדול רבי ראובן שליט"א, שבלי-הסדר ישב צמוד לאביו כי היה הבן הקטן, ואחיו הגדול רבי דוד ישב רחוק יותר. בליל הסדר אביו לוקח שתי מצות, ואילו אחיו לקח שלוש 'כמנהג העולם', ואביו לא העיר לו, ולא אמר לו לשנות, והסביר לו, שזו מחלוקת ראשונים, ולכן אינו מוצא טעם להתערב ולהעיר לבנו שגדל בניו-יורק ונמשך אחרי מנהג-המקום לקחת שלוש מצות.

פעם תיאר רבי דוד זצוק"ל, שאחד השואלים הביע פעם בפני אביו הגדול התפעלותו מהאופן בו פסק בכל שאלה שהובאה והוצגה בפניו, מבלי להסס ולחשוש כלל, והסביר, שקיבל על עצמו את העול של פסיקת הלכה רק מתוך היענות לצרכיו של הדור 'מאז שקבלתי על עצמי עול זה, נתן לי ד' אלוקים לשון למודים וסייעתא דשמיא מיוחדת. במקרים שנתבקשתי לפסוק בשאלות קשות ומסובכות עד מאד, חשתי בבירור שד' האיר את עיני'. והוסיף רבי דוד, בעוד שאבא עשה כל דבר בדרך פשוטה וטבעית, היתה תחושת אחריותו ויראתו ניכרות מהשיטה בה היה מגיע אל הפסק. בקבעו את ההלכה היה מהפך ומהפך בה כשהוא מתאמץ להביא ראיות ברורות וחותרות מדברי הגמרא והראשונים לכל אחד מצידי השאלה. תשובותיו גדושות ראיות להצדקת מסקנותיהן, והוא התנהל באותה צורה בפסיקותיו.

האדם השלם

לצד גדלותו העצומה בתורה היה נודע בפשטותו וענוותנותו המיוחדת, למרות ברכותיו שהיו מבוקשות בכל מקום אליו הגיע, הוא סירב וברח מכך, ואף לא הסכים שישמשו אותו, ותמיד היה עושה הכל לבדו בפשטות מיוחדת.

רבים מתלמידיו מתארים שראו בו דמותו כאחד משרידי דור דעה, רב רבן מדורות קודמים, שהטביע חותם עמוק בפסיקותיו ובהכרעותיו הברורות, וניכר כמה היה גאון אדיר בכל מכמני התורה, ובד בבד אוהבן של ישראל המיצר בצרתם ושמה בשמחתם, שביתו היה פתוח לרווחה לכל עני ומדוכא, והשכיל ברוב חכמה ותבונה להיות מקובל על פני כל החוגים והמגזרים ביהדות ארה"ב, כשכל מגמתו להגדיל תורה ולהאדירה בכל מקום. באישיותו הנדירה חברו יחדיו גאונות יוצאת דופן וכוח ההכרעה והפסק, לצד נעימות ופשטות מופלאה, וכך זכה להטביע חותם מחד על עולם ההלכה ולהעמיד לגיונות של רבנים ומורי הוראה בכל ריכוזי



היהדות הנאמנה בארה"ב, שקיבלו ממנו כוח ההכרעה, ומאידך שימש דמות והשראה לכל ת"ח ואברך צעיר שביקש קירבתו בכדי לעלות על במתי התורה ונתיבות ההוראה.

שתקנותו היתה לשם דבר, אך העידה על גדלותו, וכל אימת שהגיעו אליו נושאים ציבוריים היה בוחן הענין ומעלה הכרעותיו שהפליאו כל שומעיו, כך לדוגמא בנפילת מגדלי התאומים, השאלות הקשות סביב העגונות נכרעו על פיו, כשיידע כל דברי הראשונים והאחרונים בשליטה מוחלטת.

אלפים שיחרו לברכותיו, ובמקומות שונים עמדו במשך שעות לקבל ברכות ממנו, והוא בפשטותו ניסה להתחמק אך לא יכל להשיב פניהם ריקם, ונודעו ברכותיו לשם דבר בכל קצוות ארה"ב.

כן היה זהיר במיוחד בממונות, ודוגמא אחת מיני רבים כשהגיע פעם בשליחות מוסד לבקש תרומה מגביר, ואמר שנותן 20 אלף דולר, מחציתו לרבי דוד עצמו ומחציתו למטרה שביקש, הוא השיב לאחר מכן, שהיות והגיע מחמת אותו מבקש, הוא מביא כל הסכום בעבורו, וכך היה זהיר בצורה מדוקדקת.

בשנים האחרונות הקים קרן של מליוני דולרים להקים מוסדות בור עולי צרפת שעלו לארה"ב ולישראל, ואף תמך במוסדות 'שובו', ובכל מוסדות תורה ומסורה בארה"ב, ובהיות אחד מהדגלים שנשא בגאון כל ימיו דגל החינוך, הוא דאג לילדי ישראל ושמירת גחלתם הבוערת באש קודש, ולשם כך התרוצץ על תשעים שנותיו בין טיסות ומדינות העולם כדי לגייס כספים עבור החינוך הטהור של הילדים.

בכל מה שנגע לארה"ק לא הסכים להכריע, באומרו שישאלו את פוסקי ארה"ק, וכשביקשו דעתו, ביקש מאחיינו הגר"ח פיינשטיין שליט"א שיברר לו הענין וכך יכל להורות כראוי.

כששיכל את בנו רבי שמואל יעקב זצ"ל שנפטר בצעירותו, הצדיק עליו את הדין וקיבל ייסוריו בדומיה וחיזק את כל בני המשפחה.

ערוב ימיו

בשנים האחרונות נחלש מעט, ועם זאת המשיך סדר יומו הדקדקני דבר יום ביומו, בענינים רבים שנגעו לציבוריות היהודית בארה"ב, הוא הביע דעתו, והשתתף תדיר בישיבות מועצה"ת, והכל ידעו כשדעתו נאמרת, נשמעת דעת תורה צרופה שהתקבלה אצל השומעים בצורה מיוחדת.

בתקופה האחרונה חלה, ותפילות רבות נישאו להחלמתו, אך בערש"ק נגזירה הגזירה והוא נלקח לעולם שכולו טוב. ותלמידיו ושומעי לקחו הרבים בארה"ק מבכים מרה את סילוקו הנורא.

הגאון הגדול זצוק"ל הותיר אחריו את אחיו הקטן הגאון הגדול רבי ראובן שליט"א ראש ישיבת תפארת ירושלים בסטטן איילנד, אשתו הרבנית מלכה שתחי', ובניו הרבנים הגאונים: רבי חיים דב שליט"א מחשובי הלומדים במנהטן, ורבי מרדכי שליט"א מרבני ישיבת תפארת ירושלים, וחתנו רבי שמואל פישעליס שליט"א מרבני ישיבת תפארת ירושלים, נכדים ונינים הממשיכים במורשתו המופלאה.

ת.ג.צ.ב.ה.



תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת חיי שרה

סוד הטבע האנושי

האריכות - חשיבות

אחד הכללים החשובים בלימוד תורת ה' הוא, שככל שהתורה מאריכה בעניין מסוים - כך חשיבותו גדולה יותר. לפי זה, אם נרצה לדעת את מידת חשיבותו של אליעזר עבד אברהם, מבחינה אישית ומבחינה היסטורית של עם ישראל, וכן מבחינת מוסר התורה - נוכל לדעת זאת על פי האריכות שמאריכה התורה לספר את מעשיו בפרשתנו. התורה מקדישה ששים וששה פסוקים לעניין של מציאת אשה ליצחק ע"י אליעזר, וזה מספר מדהים. כידוע, ישנם מקדמוניו שהתורה לא מצאה לנכון להזכירם במפורש בכלל. והרי התורה אינה אוסף מקרי של סיפורים, חלילה, אלא דבר ה' היא. אם נתבונן כמה מילים מקדישה התורה לסיפור על אליעזר, וכן לדברי אליעזר עצמו, נגלה להפתעתנו שאליעזר עבד אברהם הוא אחד האנשים החשובים ביותר בהיסטוריה, והתורה מצפה שנלמד ממנו לקחים חשובים עד מאד.

התורה מספרת לנו "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְיָמָיו" (כד, א). משום כך גמר אברהם בדעתו שעליו למצוא ליצחק בנו, ללא דיחוי, אשה שתהא האם של עם ישראל. כמובן שהמשימה גדולה וקשה מאד, ואברהם פונה לאדם שהוא סומך עליו יותר מכל אדם אחר - עבדו ותלמידו הנאמן אליעזר, ואומר לו: "הגיע הזמן למצוא אשה ראויה לבני יצחק. מאחר שחשוב מאד שתיבחר האשה המתאימה, פונה אני אליך, נאמן ביתי, ומבקש ממך ללכת אל עיר מולדתי לקחת משם אשה לבני".

שבועה זו למה?!

והנה, לאחר שהודיע אברהם לאליעזר את שליחותו, הוא עשה מעשה מפליא: במקום לשלח את אליעזר לדרכו, הוא מבקש ממנו להישבע לו: "וְאֶשְׁבִּיעְךָ בִּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֵלֶיךָ הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנָעֲנִי אֲשֶׁר אֵנִי יוֹשֵׁב בְּקֶרְבָּם" (שם ג). לכאורה, זה נראה מיותר לחלוטין להשביע את אליעזר. הרי הוא היה "עַבְדּוֹ, זָקֵן בֵּיתוֹ, הַמְּשַׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ" (שם ב). אין הכוונה שהוא נשא עמו צרורות גדולים של מפתחות והיתה לו גישה חופשית לכל אוצרותיו של אברהם, גם זה נכון; אבל עיקר עניינו של אליעזר היה היותו התלמיד הגדול והנאמן ביותר של אברהם. בגמרא (יומא כח:) איתא שהוא היה "מושל בתורת רבו". גם בעניינים הרוחניים הוא היה "הַמְּשַׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ", ואברהם סמך עליו בכל. עבד נאמן שכזה, לכאורה די רק להודיע לו מה רוצה אברהם שיעשה, ובוודאי יעשה זאת על הצד הטוב ביותר! לשם מה נצרכת כאן שבועה בשם ה'? אכן, אין ספק שאם אברהם החליט להשביעו, היתה לו סיבה טובה לכך.

דולה ומשקה

כדי להבין את הענין לעומקו, עלינו לברר מה היה תפקידו של אליעזר בבית אברהם. בתורה אנו מוצאים על אליעזר את ההגדרה "זָקֵן בֵּיתוֹ", ובגמרא (יומא שם) מבואר שהכוונה היא ש"אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה", תואר שנאמר שם גם על האבות עצמם. באסיפות של חכמי דורו של אברהם, היה אליעזר יושב בראש. המילה "זקן" בלשון הקודש אינה "נזרקה" סתם כך על ימין ועל שמאל, פירושה: "זה שקנה חכמה" (קידושין לב:). נמצינו למדים שאליעזר היה עבד מיוחד במינו. הוא היה החכם הגדול בבית אברהם, שהיה יושב לצד אברהם בשולחן הכבוד של חכמי הדור.

ומה היה תפקידו בישיבה? לשם כך נתבונן בכותרת אחרת שהתורה מכתירה אותו בו. כתוב (שם טו ב) שנקרא "דִּמְשֵׁק אֱלִיעֶזֶר". לכינוי 'דמשק אליעזר' שתי משמעויות. המשמעות הפשוטה היא, שמוצאו מהעיר דמשק. שם היה מקום הולדתו - דמשק. אך מדוע טורחת התורה להודיענו מקום הולדתו? היו אנשים גדולים לרוב, גדולים יותר ממנו, אשר מקומות לידתם אינם מוזכרים. לכן חכמינו ז"ל מבארים (שם) שדמשק הוא רמז: נוטריקון דא-משק, ביטוי שנועד לרמז על גדלותו: הוא היה "דולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים". תורתו של אברהם נמשלה למים זכים שנמצאים בבור עמוק מאד, וצריכים משהו שידלה אותם ויביאם להרוות נפש צמאים. ואליעזר היה זה שלמד מאברהם וידע כיצד לשאוב את התורה העמוקה של אברהם וללמדה לאחרים. טלו לדוגמא ראש ישיבה שמלמד את תלמידיו דברי תורה עמוקים, ותלמידו הנבחר, שכבר קיבל ממנו הרבה תורה ויורד לסוף דעת רבו, חוזר ומוסר את דברי רבו ביתר פירוט והסבר - התלמיד מסוגל להשיב לשאלותיהם של כל התלמידים, ויש תלמידים שרק כך הם יידעו את השיעור. הרי זה כאותו אדם הפותח את כיסוי הבאר. הוא כבר חזר לביתו, אלא שאחר כך בא השליח שלו, הסגן שלו, ודולה בדליים ממימי הבאר ומשקה את כולם.

זה היה תפקידו של אליעזר בישיבה של אברהם. אברהם אבינו לימד בישיבתו חכמה גדולה בעניין אמיתות ה', על האמיתות הגדולות של היקום ותכלית האדם בעולמו. אברהם ישב מוקף בתלמידיו כאשר אליעזר ראש וראשון להם, הוא היה התלמיד הנבחר שחזר והסביר את דברי אדונו לתלמידים. זה היה תפקידו העיקרי של אליעזר עבד אברהם, להשקות את דברי תורת אברהם לחכמים שהיו בבית מדרשו של אברהם.

אחת התלמידות

בין מקבלי תורתו של אברהם מאליעזר היתה גם בתו שלו. בתו של אליעזר התחנכה תחת השפעתו של בית המדרש המופלא של אברהם אבינו, והיתה מהבנות הטובות בעולם. וכי מי עוד היתה כמוה; בתו של אליעזר תלמידו הגדול של אברהם!

לשוב על עקבותיי. אבל הוא לא פסק מהליכתו! הוא הכריח את עצמו להמשיך הלאה בדרכו. וכל כך למה? כי אליעזר נאבק בעצמו והחליט: לא! אינני יכול לשוב חזרה.

אליעזר הפנים בעומק לבו את המוסר שלימדו אברהם, ונתיירא שמא עמוק בלבו עדיין מקננת התקוה שאם ישוב, תינשא בתו ליצחק. על כן אמר לעצמו: "מי יודע איזה מניע באמת אומר לי לשוב? האם זה באמת בגלל העיכובים הרבים, או שמא אין זה אלא תירוץ לספק את שאיפתי העמוקה. אולי הסיבה האמיתית שאני רוצה לחזור היא מפני שאני חושב שאם אחזור, ישנה אברהם את דעתו ויבין שאין אפשרות טובה מזו, ובתי תהיה המועמדת הטובה ביותר, ככלות הכל. היה זה קרב פנימי, ממושך וקשה.

ההצלחה הגדולה של המסע

מתוך כל המלחמה והבירור הפנימי שערך אליעזר עם רגשותיו העמוקים ביותר, מההתגברות המוחלטת שהתגבר אליעזר על רגשותיו העדינים והעמוקים, התחדשה בנפשו טהרה נפלאה שגרמה לשינוי עצום באישיותו. שינוי אדיר חל באופיו בתקופה ההיא, וכשהגיע לחרן הוא לא היה עוד אותו אדם.

ראשית, בבואו לחרן הוא הבין שאין כל שאלה מי תהיה אשתו של יצחק. הקב"ה כבר הכין את הנערה המיועדת. הכל יודעים את סיפור המעשה כיצד גילה אליעזר בדרך נס את רבקה ליד הבאר. אך כעת רצוני לספר לכם משהו חשוב נוסף אותו מצא אליעזר בחרן.

הוא גילה, שהוא עצמו אדם חדש לגמרי! כי כאשר לבן, אחי רבקה, יצא לקבל את פני אליעזר, הוא ראה שאליעזר מגיע כשהוא עמוס בכסף, בתכשיטים ובמתנות. על כן הוא רץ לברך את אליעזר וקרא אליו: "בוא ברוך ה', למה תעמד בחוץ". כלומר, האדם המרומם, שזכית להיות ברוך ה', היכנס נא אל ביתי. ועלינו לדעת מי היה לבן: אמנם רבקה ולבן היו אחים, שניהם גדלו בבית אחד, אבל הבדל רב ועצום היה ביניהם. רבקה נתגדלה מאד במידת החסד, עד שנבחרה על ידי ההשגחה העליונה להיות חלק מביתו של אברהם אבינו, עמוד החסד של העולם. אבל לבן, אחיה, לא היה כמותה בעל חסד ומטיב לאחרים, הוא לא הבין את האמיתות הגדולות של החיים. האידיאל שלו היה רק אחד: כסף ועוד כסף. כשלבן אמר את המילים "בוא ברוך ה'", הוא חשב רק על ברכת העושר הרב שנתלווה לאליעזר. לגבי לבן, זו המשמעות היחידה של "ברוך ה'", עם זאת, חז"ל אומרים לנו שבא מלאך קדוש וְשָׁם דָּבַר זֶה בְּפִיו שֶׁל לִבְנִי. כלומר, הקב"ה שלח נבואה לאליעזר דרך "הצינור" שבפיו של לבן. זה מה שהקב"ה אמר לאליעזר באותה שעה: אמנם באת מהזרע של אנשים שחיים רק עבור עצמם, אנשים 'ארורים' שחיים עם מניעים אנוכיים; אבל אתה, בעבודתך הפנימית במסע הזה, בכל התגברות שהתגברת על המחשבות העמוקות שניסו לשכנע אותך לחזור מדרכך, שניית את טבעך באופן מהותי, וכעת אין אתה ארור עוד, כי אם ברוך. כששמע אליעזר את דברי הנבואה מפיו של לבן, הבין שמבחינתו הוא השיג במסע הזה את ההצלחה הגדולה ביותר. מהמלחמה הפנימית, מבחינת כל תנועות הנפש הפנימיות שלו, הכרתם המלאה, והתגברותו עליהם אחד לאחד, זכה לשינוי יסודי שלא זכה לו אפילו אחרי השנים הרבות שבהן שימש את אברהם. הוא יצא מכלל 'ארור' ונכנס לכלל 'ברוך'.

בת תלמיד חכם שדולה ומשקה מתורת אברהם לתלמידים! ברגע שאליעזר שמע שאברהם רבו, ראש הישיבה, מחפש אשה לבנו, זינק לבו בחושבו: אולי! אולי תהא זו הבת שלי! אחרי הכל, היכן עוד יוכל יצחק, בנו של אברהם, להשיג שידוך כה מתאים, בת שגדלה בהשפעת דרכו של אברהם?

אבל את המחשבה הזו לא גילה אליעזר לאברהם. וכי מה יש לי לומר לו? הלא הרבי יודע שיש לי בת, ובאיזה בית היא גדלה; אלא שבמעמקי לבו קיננה התקווה הגדולה הזו. אבל אברהם, אשר חכם גדול היה, הבין זאת: כאשר דיבר עם אליעזר, כשהעלה לפניו אליעזר את רעיון השליחות לחפש אשה ליצחק, הבחין אברהם ברוח קדשו במה שבלבו של אליעזר.

כידוע, אליעזר היה כנעני; הוא בא מזרעו של חם, בן כנען. מהמעשה שעשה כנען, הבחין נח הצדיק שכנען "ארור", כלומר אדם שאין לו את היכולת שנטע הקב"ה בכל אדם לחיות כפי רצונו החפשי. ואדרבא, טוב לו לכנען וטוב לעולם, שהוא וזרעו אחריו יהיו עבדים כפופים ומשועבדים תחת ממשלת אחרים שאין להם חסרון זה. משום כך קבע נח שכנען וזרעו יהיו עבדים לעולם. אברהם, אשר הבחין מדברי אליעזר שלמרות מעלותיו הגדולות, עדיין איננו מבחין בעומק החסרון של כנען, רמז לו: "תלמידי אליעזר, עדיין צריך אתה להישבע, על מנת להבטיח שלא תטעה בטעות הזו". לכן מיד אמר לו: "וְאֶשְׁבִּיעַךָ בְּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֶלְקֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ. כִּי אֵל אֲרָצִי וְאֵל מוֹלַדְתִּי תִלָּךְ וְלִקְחַתָּ אִשָּׁה לְבְנִי לִיצְחָק". שמעתי ממו"ר הגאון רבי אייזיק שער זצ"ל שאמנם השבועה היתה שייך לארצו ומוולדתו ויביא משם אשה ליצחק, אבל בזה הוא רמז לאליעזר: "אליעזר, רואה אני שלא ברור לך הפגם של כנען ובנותיו. אתה צריך להישבע לי בה' אלקי השמים והארץ, שלא תבחר לבני אשה מבנות כנען". אני צריך שתישבע!

מהשמים מעכבים!?

וכך היה, אליעזר הנאמן נשבע לאברהם ויצא למסע; הוא נטל עמו עשרה גמלים והעמיס על גבם מתנות יקרות, ויצא לארם נהריים לעיר נחור. חז"ל אמרו שבהליכה זו הוכיח אליעזר את עצמו כירא ה', ועליו אומר הנביא (ישעיה נ, י) "מִי בָכָם יֵרָא ה'". זאת ועוד: בהליכה זו הוא הצטיין בשמיעה בקול אברהם, שנאמר "שָׁמַע בְּקוֹל עֲבָדוֹ". ועוד, שהיו לו עיכובים גדולים בדרכו: "אֲשֶׁר הָלַךְ חֲשָׁכִים וְאֵין נֶגֶה לוֹ", עד שהקב"ה הוצרך להאיר את דרכו בזיקים ובברקים (ב"ר פר' ס). ומהי יראת ה' שהוכיח אליעזר בהליכה זו? מאחר שאליעזר היה ירא ה', הוא הפנים בלבו את המוסר שלימדו אברהם רבו, הוא קיבל את דברי רבו בשלמות, הוא ביטל את כל מחשבותיו וחשבונותיו, ובלי להרהר אחר דברי רבו הוא עצמו הלך למסע לחפש ליצחק אשה אחרת במקום שהורה לו אברהם. אבל גדולה מזו, הדרך בה הלך אליעזר למסעו היתה רצופה סכנות, "חֲשָׁכִים וְאֵין נֶגֶה לוֹ", חושך ואפילה וכל מיני עיכובים מסוכנים. אדם אחר אילו נקלע בדרכו לסכנה כזו, היה חוזר מיד על עקביו לביתו. משמעות הדבר היא, שאף על פי שאליעזר עמד כבר בנסיון, בכל זאת שמע לקול רבו ויצא לדרכו. כשהיה עדיין באמצע המסע סיבבה לו ההשגחה העליונה סיבה גדולה לעצור ולחזור הביתה. הוא בהחלט יכול היה לחשוב; עלי להתבונן בכל הסכנות האלו. כנראה מהשמים מעכבים את הליכתך, עלי

אומרים שהדיבורים האלה על כנען מתייחסים לשיקוליו של אליעזר אם בתו ראויה להיות אשה ליצחק.

אבל למרות הטעות הגדולה, אליעזר עמד בנסיון. הוא לא נתן ל"כנען" שבתוכו לנצח את מעלותיו ולהפילו מדרגתו הגבוהה. הוא ירד לחקרי לבו ונצח את אהבת-הרמאות שהיתה בתוכו. ובעת שקיבל על עצמו, כנגד רצון לבו, לקיים את שליחותו של אברהם, סייעה לו ההשגחה העליונה בנסיונות שיביאוהו אל השלמות הנפשית אשר הוא עמל כה רבות להשיגה בהיותו בבית אברהם. שם, בהיותו לבדו, רחוק מהעזרה של אברהם רבו, נלחם אליעזר ברצונותיו ובמחשבותיו, וזכה להגיע אל פסגת הגדלות האישית שלו.

שאל משיח ה'

יש לכך דוגמאות רבות מהקדמונים, אנשים גדולים מאד שנבחנו במבחן מסוג זה שעבר אליעזר; ההשגחה העליונה הביאה עליהם נסיון גדול, כדי לסייע להם להכיר את המניעים האמיתיים שלהם. זה מבחן פנימי שנשלח ישירות לאדם, והוא אחד המבחנים הקשים ביותר, ולא כולם הצליחו בו. אחד הגדולים בתולדותינו היה שאל המלך. אל תטעו בזה; הוא היה צדיק גדול מאוד, חז"ל אומרים עליו שלא טעם טעם חטא. הנביא שמואל אומר עליו: "אֵין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ" (ש"א ט, ב). מדובר באדם שנבחר על ידי ה', והיה משיח ה', המלך הראשון. ה' בחר בו בגלל שהוא, בשלמותו הגדולה, היתה לו היכולת להוביל את העם להיות עם ה', האומה הנאמנה.

הוא היה עָנוּ מופלא! כאשר העם בא בבקשה לשמואל להמליך מלך, הפיל שמואל הנביא גורלות, והגורל נפל על שאל (שם י, כא). אלא שהוא הסתתר מהם ולא הצליחו למוצאו, עד שה' אמר להם היכן הוא: "הֲנֶה הוּא נִחְבֵּא אֶל הַכְּלָיִם" (שם כב). חז"ל פירשו, שכשמצאוהו והודיעו לו שהוא זה שנבחר למלך ישראל, דחה אותם ואמר: אינני ראוי למלכות, ורק אם יתברר על פי האורים ותומים שאהיה מלך, אקבל עלי את המלוכה (מדרש תנחומא ויקרא סי' ג).

בסוף ימיו של שאל, כאשר נשמתו של שמואל נגלתה בפני שאל בחזון נבואי, אמר לו שמואל: "וּמָחָר אֶתָּה וּבְנֶיךָ עִמִּי", ופירשו חז"ל (ברכות יב): עמי במחיצתי. הקב"ה מחל לך על כל עוונותיך, ואתה עתיד להיות בגן עדן. וגדולה מזו, תהיה שם יחד עמי, באותו מקום. הדברים הללו הם כהסכמה על גדלותו מפי הקב"ה עצמו!

פסק דין

כידוע, ניסה שאל הצדיק, בחיר ה', שוב ושוב ללכוד את דוד ולהורגו. דוד היה עבד ה' ונעים זמירות ישראל, אשר נהג לשיר שירי אהבה לה' ברוח הקודש. מה הסיבה ששאל המלך רצה להורגו? וזה נמשך שנים! כשדוד אמר "ה', מָה רָבוּ צָרִי, רַבִּים קָמִים עָלַי" (תהלים ג, ב) כוונתו היתה לשאל המלך, התשובה היא, שבשעה ששאל דוד חזרו ממלחמת גלית, שרו הנשים, מכל ערי ישראל, לשאול: "הֲכָה שָׁאוּל בְּאַלְפָיו, וַיָּדֹד בְּרַבֵּבָתָיו" (ש"א יח, ז). ברגע זה החל שאל לחשוש שמא רצונו של דוד לקחת ממנו את המלוכה, "וַיֹּאמֶר: נִתְּנוּ לְדָוִד רַבָּבוֹת וְלִי נִתְּנוּ הָאֲלָפִים וְעוֹד לוֹ אֵךְ הַמְּלוּכָה". חז"ל אומרים, שבאותה שעה ראה שאל בדוד סימני מלכות, אלא ששאל לא היה יודע שאכן כך הוא, שה' חפץ בדוד שיהיה מלך ישראל העתידי. שאל טעה לחשוב שמה שהוא רואה גינוני מלכות

קשוט עצמך

רבינו אמר שאחד הדברים המיוחדים של סלבדקא היה, עד כמה חשדו בעצמם תמיד ועד כמה נהגו לבקר את מעשיהם ומידותיהם לברר אם אמנם הם הולכים בדרך הישר בכל פרט. וביותר היו זהירים מלהכניס עצמם לשום ענין שיש בו נגיעות.

כמובן שהוא קיים גם את תכלית מסעו להביא עמו את רבקה. וזה היה חשוב מאוד; זה היה עתידה של האומה הקדושה. אבל כלפי אליעזר עצמו, הוא חזר לאברהם כ"ברוך", ושום דבר לא יכול להיות חשוב יותר מזה.

ואם תשאלו מדוע לא היתה בתו ראויה, אפילו כעת, להינשא ליצחק? מדוע הוא לא הסתובב כעת חזרה להציע לאברהם את השידוך? התשובה היא, שרק אליעזר עצמו עבר את התהליך; רק הוא צלל לעומק לבו כדי לשרש את המוטיבציות שלא היו במקום הנכון ונעשה אדם חדש. בתו, שנותרה בבית, נשארה בדרגתה הקודמת.

מה מלמד ה"ואו"?

זאת התשובה לשאלתנו, מפני מה האריכה התורה כל כך בסיפור המסע של אליעזר. השיחות שלו עם אברהם, עם רבקה ובתואל, נועדו ללמד אותנו את השיעורים החשובים ביותר בספר 'תורת האדם', בפרשה זו מלמדת אותנו התורה על חובת השלמות הפנימית שהאדם צריך להגיע אליה, ושהדרך לזה הוא דווקא על ידי עבודת הבירור של המניעים הפנימיים החבויים בלב האדם. כל כך גדול הלימוד של עניין זה בפרשתנו, עד שגם מ'אות אחת' בפרשה נוכל לגלות כמה מהסודות הכמוסים ביותר של היקום - הסודות העמוקים ביותר באופי האדם.

כאשר אליעזר התיישב עם משפחתה של רבקה לסיים את השידוך, הוא סיפר להם כיצד ביקש ממנו אברהם, לראשונה, לנסוע לחרן בשליחותו, וכיצד שאל את אברהם: "אוּלִי לֹא תֵאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת". עם זאת, כשחזר לפניהם על דבריו לאברהם, שינה בדבריו אות אחת ואמר ששאל את אברהם: "אֵלֵי לֹא תֵלֶךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי" - בלי ה"ואו". כעת, לאחר שאליעזר כבר השלים את נפשו, הבין למפרע שאז, בעת שדיבר עם אברהם, עדיין חשב במעמקי לבו באנוכיות ההיא של "ארור" שהיתה בו, ש"אֵלֵי" יהיה השידוך. כאשר הוציא מפיו את הביטוי "אוּלִי", הביטוי הזה "אוּלִי" היה רק הסוואה וכיסוי לשאיפה פנימית מוסתרת של "אֵלֵי", שהיה משאלת לבו.

"מאזני מרמה"

לנו נראה, שלמרות שבתחילה טעה אליעזר כאשר סבור היה שבתו ראויה ליצחק - הוא לא טעה ב'גדול', ושבסך הכל היתה טעותו כדרך העולם, שאפילו כאשר אדם מבקש אך ורק את האמת, בכל זאת לפעמים קורה שהוא טועה, והיה בטעותו רק "חסרון במידת הזהירות". אולם חז"ל מביאים על כך את הפסוק (הושע יב, ח): "כִּנְעֵן בִּידוֹ מֵאֲזֵי מֶרְמָה". "הכנעני מחזיק בידו כאלו מאזנים, שהם עצמם 'מאזני מרמה'. כלומר לא כאדם ששוקל במאזנים טובים וקורה שטועה בשקילתו, אלא כאדם שמחזיק ב'מאזני מרמה' ובא לשקול בהם, שבוודאי ששקילתו תהא בטעות ובמרמה. והסיבה שהוא אוחר ב'אֵלֵי' מאזני מרמה היא, ש"לְעֶשֶׂק אֶהְבֶּה" - הוא אוהב לרמות" (ב"ר נט, ט). וחכמים

צדיק מופלא אשר לא טעם טעם חטא, עלול לנסות להרוג צדיק כדוד המלך, ולהיות בטוח שהוא צודק.

סוד הטבע האנושי

עד כמה גדולה הטעות שהאדם טועה, יכולים אנו ללמוד מהפסוק "כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יִשָּׁר בְּעֵינָיו, וְתָכֵן לְבוֹת ה'" (משלי כא, ב). שלמה המלך מלמדנו, שלא זו בלבד שהאדם סבור ש'בדרך כלל' דרכו היא הדרך הישרה, אלא הוא חושב ש"כל דרכו" - דרך ישרה היא. כלומר, אף כאשר תראה אדם שמצהיר בפיו: "הריני יודע שיש בי חסרונות ואינני מושלם בישרות", אין אלו כי אם דיבורים בעלמא. הוא חושב שכל דרכו היא דרך הישר! כאשר אנו לומדים נושא זה, אנו מתחילים להבין את אחת הבעיות הגדולות של המין האנושי, והיא, שאפילו האנשים המעולים ביותר שבינינו, המלומדים הגדולים והנכבדים ביותר, עלולים להיכשל ולעשות את השגיאות הנוראות ביותר משום שאינם מצליחים לחקור לעומק המניעים שלהם. אנשים גדולים רבים, גדולים בהרבה מהטובים שבינינו, נכשלו בשגיאה הזו ועשו מעשי עוולה איומים, ופעמים רבות היה זה דווקא משום שהם חשבו שהם עושים מצווה.

הבאנו כאן את הדוגמאות של אליעזר ושאול. אילו היה הזמן מאפשר, יכול הייתי לציין רבים נוספים: אחיו של יוסף, אחיתופל, ירבעם בן נבט, ורבים אחרים. הדוגמאות הללו יש בהן לימוד מחייב עבורנו. הקב"ה מצפה מאיתנו ללמוד את הסיפורים האלה ולקחת אותם לתשומת לבנו. משום כך מספרת לנו התורה את כל העובדות הללו, על מנת שנלמד מהן מהו 'סוד הטבע האנושי' ולמה הוא עלול להגיע.

האדם צריך ללמוד את הדוגמאות שהתורה מספרת לנו, המלמדות את האדם עד כמה מסוכן לקבל החלטות על סמך מה שהוא חושב לנכון, מכיוון שלמעשה עלול הוא לטעות לחלוטין. אם לא תתאמץ ללמוד את מניעי המידות העמוקות שלך, לעולם לא תתחיל לתקן את מידותיך ותלך ב"דרך הישר" הדמיוני שלך כל ימי חייך.

הגלוי והנסתר שבאדם

כאשר שמואל בחן מי מבין בניו של ישי ראוי למלוכה, אמר לו ה' "כִּי הָאֲדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו, וְה' יִרְאֶה לְלִבָּב" (ש"א טז, יז). הגדרת האדם איננה על פי אישיותו הניכרת ונראית לעיני רואיו, ואף לא לפי ערך מחשבותיו הגלויות והניכרות לעיני הרואים, אלא על פי מה שב"ללב" שלו, המחשבות הפנימיות ביותר, עומק לבו. ה' יראה ללבב, ה' שופט אדם לפי המחשבות הפנימיות שבלבבו, הוא מביט לא רק אל מחשבותיך הגלויות, אלא בוחן את מחשבותיך הפנימיות ביותר.

נבאר את הדברים: חז"ל מלמדים, שבמחשבת האדם קיימים שלשה רבדים. הרובד היסודי, התחתון, הוא הנפש הנעלמת השוכנת באדם, ולאדם אין גישה אליה, הוא לא יכול להיוודע מה היא חושבת. רובד זה הוא בלתי מודע (ע"ע כוזרי ג, ה). מעליו קיימים עוד שני רבדים, המודע, הוא השכל המצוי והחושב בכל פעולה שאדם עושה, והאדם יכול להכירו על פי השימוש התמידי שיש לו בו. והתת מודע, הוא עומק שאיפת לבבו הטמון ומוסתר בחדרי לבו. האדם נוטה להבין את מעשיו כמי שמתנהלים על פי מחשבת הרובד השכלי המודע לו, מחשבתו הגלויה הנראית לעינים, ולהתעלם לגמרי מההשפעה שמושפעים מעשיו מן המחשבות של הרובד התת מודע, בו טמונות שאיפות לבבו. משום כך נראה בעיניו שכל חייו הוא

איש המעלה

רבינו ביאר שרגש הגאווה הוא דבר טבעי הנמצא אצל כל אחד: בכל אדם מצוייה ההרגשה כאילו כל חלל העולם - שלו הוא, "אני ואפסי עוד", ומודד הכל ביחס לעצמו. על כן טבעי שהאדם רואה חסרונות בכל אחד ואחד, וממעלותיו של זולתו הוא מעלים עין. אכן, איש המעלה מרגיל עצמו להכיר מעלת הזולת, ולהעלים עינו מכל מיני חסרונות שיש לאנשים.

בדוד, אין זה אלא משום שבעקבות הצלחתו המופלאה להרוג את גלית, מתגאה דוד בלבד למרוד בו ובמלכותו. אם אכן כך הוא, חובתו של שאול באמת היתה להגן על המלכות שניתנה לו מאת ה', ואף על חייו, כי בעת שדוד ימרוד בו, הוא בוודאי גם יהרוג אותו. כך, על פי ההלכה ש'הבא להרגך - השכם להרגו' (ברכות סב:) פסק שאול את דינו של דוד כחייב מיתה, והתחיל לרדוף אחריו כדי להורגו.

שיהיה ברור לנו: שאול המלך לא קיבל את ההחלטה הזו, הנוגעת לדיני נפשות, ברגע. הוא הגיע למסקנה זו לאחר עיון גדול ומחשבה רבה בכל צדדי העניין, ורק לבסוף פסק על פי התורה שדינו של דוד - מיתה. היה ברור לו לחלוטין שהוא דן את דינו של דוד בצדק ובמשפט כראוי למלך ישראל. וגם במשך שנים ארוכות שעברו, לא נפל אצלו ספק בהכרעתו, והמשיך להשתדל לבצע את פסק דינו.

דרך עיני חז"ל

ואולם, במבט לאחור על הימים ההם, יש לנו את היתרון של ראייה דרך עיני חז"ל, ואנחנו רואים שמניעיו של שאול היו עמוקים הרבה יותר. זה מה שחז"ל אמרו (שהש"ר ח) שכאשר שמע שאול את הנשים המשחקות יוצאות לקראתו ואומרות "הִכָּה שְׂאוֹל בְּאַלְפָיו וְדָוִד בְּרֶבֶב־תַּיִר", והגדילו בשירתן את הנצחונות של דוד יותר מהנצחונות שלו, של שאול - נתקנא בו וחש לכבוד עצמו (מסילת ישרים יא). זהו שהנביא אומר "וַיִּהְיֶה שְׂאוֹל עֹלֶן אֶת דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וְהָלָאָה": הקנאה הזו, שחדרה לעומק לבו של שאול, היתה שורש כל העניין של הרדיפה הנוראה להמית את דוד.

חז"ל לימדנו, שאפילו הגדול שבגדולים עלול לחטוא, ואמרו "אל תאמן בעצמך עד יום מותך" (ירושלמי שבת ח:). כל עוד נשמת האדם נתונה בגוף, הוא חי עם כל מערכת מידותיו הנטועות בו עמוק עמוק. באותה שעה ששמע שאול את הנשים המשחקות שרות ומכבדות את דוד יותר ממנו, נתעוררו בו כוחות נפש עמוקים של רדיפת כבוד ושל קנאה בדוד. ההשגחה העליונה הביאה עליו מבחן גדול בו יוכל להכיר את פנימיות כוחות נפשו. אותה מלחמה פנימית שנלחם בה אליעזר, עמדה כעת במלוא עוזה לפני שאול. ושאול לא הצליח במלחמה.

זה המבחן הקשה ביותר בחיי האדם: האם אתה מסוגל לזהות את המניעים הפנימיים האמיתיים שלך? אין זה משנה כמה גדול אתה, ולאילו צדקות נשגבה הגעתך, כאשר מתעוררת בלב האדם מדה של קנאה, או תאוות רדיפת הכבוד, מידותיו מתעתעות בו, ואף מעוורות את עיניו שכלו לחשוב בדעתו "חשבונות של מצוה" המתאימים לנטיית מדותיו הרעות. זה עלול להוביל את האדם לטעויות החמורות ביותר; כל כך גדולה הטעות שאפשר להגיע אליה, שאפשר אפילו לטעות לרצות להרוג את משיח השם, את דוד המלך. שימו לב: ירא ה',

אדם. מוסיף רש"י: "אי נמי, עומק הדין העתיד", דהיינו לעתיד, בהגיע יום הדין הגדול. השטחיות של מחשבת המוח האנושי משכנעת אדם שהוא צודק תמיד, אבל כאשר ה' יעמיק לחקור את המניעים הפנימיים של האדם, בוודאי תתגלנה כל התעלומות.

הנושא הזה, החשוב כל כך, הינו למעשה ההכנה לקריירה האמיתית שלנו: הקיום שלנו בעולם הבא. ההכנה שלנו לחיים הבאים בעולם הבא, תלויה בידיעה מי אנחנו, בעודנו כאן, בחיינו. וכבר שמענו ש"הרוב טועים בו": רובנו טועים! אדם אומר שאינו יכול ללמוד תורה מפני שאין לו זמן לכך, או מכיוון שמעולם לא הוכשר לכך בישיבה. אני שומע את זה כל הזמן. זה שקר וכזב! כשאתה אומר: אני עייף מכדי ללמוד עכשיו, וכן כשאתה עוזב את הלימוד משום שאתה חושב "אני צריך ללכת לשמחה הזו", האם בחנת את המניעים שלך?! אה באמת, אתה צריך?!

זכור היטב את דברי רש"י: "הרוב טועים בו". רוב האנשים - ובעצם כל האנשים - מרמים את עצמם כמעט בכל דבר, אלא אם כן הם מוכנים להתאמץ לנתח מהם באמת המניעים שלהם. אלא שאם ניקח את הנושא ברצינות, נחשוב על כך, ייתכן שנגלה קצת מה הם באמת. זו הסיבה לכך שאנחנו אומרים תמיד "נחפשה דרכינו ונחקרה" (איכה ג, מ). ראשית, עלינו לחפש את דרכינו. אבל בזה לא די, עלינו גם לחקור אותן. ולחקור משמעו שנחקור עמוק, ואז אפילו עמוק יותר, ונחשוב על המניעים שלנו. 'מה המניע האמיתי שלי?' ברוב המקרים בהם אנו סבורים שהננו צודקים, נופת לגלות שבעומק הלב מסתתרת מטרה אחרת לגמרי.

החזק במוסר

כעת מגיעים אנו לנושא המעשי, מה עלינו לעשות בקשר לבעייה הגדולה הזו. אבל לפני שאתה עושה משהו, עליך להכיר בכך שאכן בעייה היא. הצעד הראשון הוא לחשוף בעצמך תמיד: "אולי אני טועה; אולי המניעים שלי אינם טהורים כמו שחשבתי". זה הצעד הראשון, וזה משהו שרוב האנשים מסרבים להודות בו. משום כך הם נשארים מלאי תקלות תמיד. כמובן, לרוב האנשים יש דברים טובים באישיות שלהם, אין שום ספק בדבר. אבל אינך יכול לסמוך על הדברים הטובים שלך על מנת להסתיר בהם את כל הליקויים שלך. לעולם לא תתחיל לעשות משהו לתיקון מידותיך, כל עוד לא תבין שאתה נוטה להערצה עיוורת של עצמך, שאתה תמיד משוחד על ידי אהבה עצמית. כשהייתי תלמיד בישיבת סלבודקא, העמקנו שוב ושוב בדוגמאות של אנשים גדולים, אישים חשובים, שהונו את עצמם, ולמדנו מהם כמה חשוב לא לסמוך בעיניים עצומות על המסקנה של אתמול, אלא תמיד לחזור ולבחון את עצמנו מחדש.

ואולם האדם זקוק להרבה יותר מכך. אמנם הכרת הבעיה היא צעד חשוב לקראת פתרונה, אך זו היא רק ההתחלה. הדרך לבוא אל השלימות, ארוכה. עליך להבין שנטועים בך כוחות מופלאים שנקראים 'מידות', ועל מהות המידות צריך ללמוד בספרי מוסר. אנשים שאינם לומדים ספרי מוסר לא מתחילים אפילו לדעת שיש אפשרות שיש תכונות מופלאות כאלה בתוכם. אם תיקח לידך ספר כמו 'מסילת ישרים' ותלמדנו ברצינות, תתחיל להבין, לאט לאט, שייתכן מאוד שחלק מהדברים שהוא מדבר עליהם נמצאים בך. אם תלמד ספר כמו

הולך בדרך הישר, "כל דרך איש ישר בעיניו". אבל האמת היא, שהרוב התת מודע של מחשבת לבבו הוא הכח החזק המפעיל את מעשיו, ואילו הרוב המודע של מחשבתו אינו אלא כלי המשמש נאמנה את הרוב התת מודע של מחשבתו, למצוא דרכים מעשיות להגיע למילוי כל אותם רצונות ושאיפות הטמונים ומוסתרים בתת מודע, וכדברי הגר"א בפירושו למשלי: "כל דרכי האדם נמשכים אחר הרצון הראשון" (טז, ב). משום כך, המשפט שה' שופט את האדם הוא "ותכן לבות ה'": ה' שופט את מעשי האדם ואת דרכו על פי המחשבות הפנימיות שבלבבו.

בני האדם נוטים לרמות את עצמם, והם מסתכלים רק על מחשבותיהם השטחיות; הרוב המודע של מחשבתם. לרוב, אין הם מוכנים להתעמק ולגלות את הרוב של התת מודע על מנת לבחון מה באמת מניע אותם. זו בדיוק הסיבה שביום הדין הגדול, עתיד האדם להיות מופתע עד מאוד כאשר הקב"ה יאמר לו: אתה כזה וכזה! ובשלב ההוא כבר יהיה מובן לו בדיוק למה הכוונה. והאדם יהיה כל כך המום! כל כך המום! הוא ירגיש כמי שהתעורר מחלום מתוק אל המציאות המרה. ברגע אחד יתברר לו שבמשך כל חייו הוא הונָה את עצמו בדמיונות שוא אודות אישיותו הנעלה והשגיו המופלאים.

אדם משחד את עצמו

אחד הדברים השכיחים והמסוכנים ביותר שפועלים בתוכנו להכשילנו ולהשלותנו במבטנו על עצמנו, להתעלם מהתת המודע שלנו ולהתחשב במעלותינו הנראות לעין, הוא השוחד של אהבה עצמית. אהבה עצמית מעוותת את האדם שלא להכיר במגרעותיו. כולם מועדים ליפול בשוחד הזה. כאשר שופט מקבל מתנה מאחד הצדדים המגיעים להישפט לפניו, הריהו פסול להיות דיין, לפי שהמתנה תגרום לו לנטות לטובת נותן המתנה. כאשר האדם צריך לשפוט את עצמו, הוא משוחד במחשבתו מחמת אהבתו לעצמו. הוא אינו מסוגל לזהות את טבעו האמיתי, אלא אם כן ישתדל מאוד לגבור על אהבת עצמו וללמוד להכיר את עצמו. מרוב שוחד עצמי, כולם "מפוצצים" ביהירות. אפילו אדם נבער, חסר בינה ודעת, מתגאה בלבבו לחשוב שהוא צודק תמיד!

ההטעיה העצמית זורמת בעורקי מחשבותיו של האדם ללא הרף, ולכן, למרות שהבריות מודעים היטב לכך שמעולם הם לא עבדו על המידות שלהם, ולא עמלו לאמן את עצמם, בכל זאת הם חושבים את עצמם לאנשים טובים וישרים. ואם ברגע מסויים בכל זאת ישאלו את עצמם: הלא ידוע לך כמה עקמומיות יכולה להיות באדם, אם כן כיצד בכל זאת הגעת לידי כך? הם ישיבו לעצמם: "אה, כנראה שאני 'בר מזל' מיוחד, זכיתי למשהו שלא מצוי באלו שסביבי. למזלי נולדתי מלכתחילה עם אופי טוב". הגיע הזמן שנחדיר ידיעה זו לעצמנו: אין אנו מושלמים כפי מה שאנו מדמים לעצמנו. שלמות נרכשת רק על ידי עבודה קשה ומתמדת.

עומק הדין

זה שיעור חשוב מאוד, שעלינו ללמוד בזמן שעודנו כאן, בעולם הזה. אחד הדברים שעליהם אומרת הגמרא (פסחים נד:) שהם מכוסים מעיני האדם, כלומר אחד הדברים שרוב האנשים לא מבינים הוא עומק הדין, עד כמה עמוק הוא המשפט. ורש"י מבאר שם: "ועומק הדין, הרוב טועים בו". רוב האנשים טועים מאוד בעומק שה' יעמיק לחקור לבבו של

בורח ממחלוקת

מן המחלוקת נהג לברוח בכל כוחו, ועשה דברים אף כשהיו נגד טבעו על מנת להינצל ולו במשהו, מכל שמץ של מחלוקת. והיה מעביר על מדותיו אף בעניינים שבאמת היה מקפיד עליהם, ולא עשה פעולות לתבוע ולזכות, אף לא במה שהיה מגיע לו. וביותר היה מזהירנו להימנע מלדבר על קהילות ועל ציבור של בני ישראל, כי חטא זה חמור ביותר.

דע, שבשעה שהאש כבר לוחטת מסביבך, קשה מאד לאדם לעצור את הכל ולקחת רגע של מחשבה פנימית רגועה ואמיתית. תוכל לנהוג כך רק כשהינך יודע מראש שיש דבר כזה; הונאה עצמית במניעים. אדם צריך תמיד להיות מוכן לכך מראש, לקבוע לעצמו שאפילו ברגעים של סערת הנפש, יעצור ויחשוב: "אולי אני טועה? אולי הצד השני צודק. ומה כבר אפסיד אם אֶכְנַע? מה אֶאבד כבר אם אעשה שלום? מה אאבד אם לא אדבר על כך? מה אאבד אם אתנהג כאדם ידידותי למרות מה שהוא עשה, או שאני חושב שהוא עשה לי?" הדרך להצלחה בחיים בעניינים שבין אדם לחבירו היא דרך השלום עם אנשים. שמור את הפה שלך סגור. אין זה משנה כמה אתה חושב שאתה צודק, אתה עושה את זה 'לעסק הפרטי שלך', ליכולת המיוחדת שלך להסתדר עם אנשים, ובכך תימנע מצורת ההתנהגות המסוכנת ביותר שהיא "שנאה בין אדם לחברו". שנאת חנם היא אחת הטעויות הגדולות בחיינו.

עלינו לגמור זאת בדעתנו: אין אנו הולכים ליטול סיכונים בעניין הזה. גם אם אין לנו הכוח ללמוד את המניעים שלנו, איננו יכולים לחשוב בשכלנו על התמודד, אך עצם המודעות לאפשרויות של מה שעשוי להיות בתודעה התת-מודעת שלנו, מחייבת אותנו להיות מוכנים תמיד למחול ולהתעלם; ולומר לעצמנו שלמרות הכל, אנו הולכים לחיות בהרמוניה, אנו הולכים לחיות בשלום ולכבד איש את רעהו. זו תהיה ההכנה הטובה ביותר להצלחה הגדולה שלנו בעולם הבא.

בוא ברוך ה'!

מעתה נוכל להבין היטב את גודל חשיבות הסיפור הזה על אליעזר עבד אברהם, אשר בשל כך מספרת זאת התורה בפרוטרוט, בפירוט כזה שלא תמצא במקומות אחרים. לא רק שכל הסיפור מסופר בפירוט, אלא שהוא אף חוזר על עצמו. אליעזר שב מספר את הסיפור כולו, את כל הסיפור שהוא חוזר עליו. מדהים הדבר! ואיתא, "אמר רבי אחא: יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים, פרשתו של אליעזר שנים ושלשה דפים הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא" (ב"ר פר' ס). הלכות חשובות נרמזו בתורה באות אחת בלבד, ולעומת זאת הנה לפנינו אלפי אותיות, מאות מילים, מכיוון שמלמדים אותנו בזאת את חשיבותו של האיש הגדול הזה, ואת הפרטים של מה שעשה אותו גדול. מה שהוא השיג בנסיעתו לחרן היה כה גדול, כה משמעותי, שהוא ראוי למקום בולט ביותר בתורה. אדם שמסוגל לשנות את עצמו, זה האיש שמגיע לו המקום הנרחב ביותר בתורה.

כאשר אדם מסוגל לחפור במעמקי לבו, בעומק מספיק כדי להבין את הפגם, את המוטיבציה הטמאה שבאמת הניעה אותו, הרי הוא ניצב על תחילת הדרך להפוך ל"ברוך ה'". אם לאחר

'שערי תשובה', אשר מזכיר מידות שגויות מסוימות של אופי, ייתכן שיחדור הדבר לתוככי התודעה שלך: ייתכן שאני הוא האדם שעליו מדובר כאן. צריך להגיע לבתי מדרש אשר בהם עוסקים בעניינים הללו, ובהם לומדים את הספרים הדנים בנושאים אלה.

היכן נקודת החיכוך

אחד התחומים החשובים ביותר בחיים בהם מוצאים אנו את התקלה הזו הוא תחום היחסים בין אדם לחברו. חשוב עד מאד שנחשוב כולנו על נושא הזה, מהו המניע האמיתי של היחסים שלי עם האנשים שסביבי. לעתים יש בין איש לאשתו חיכוכים אשר לא היו צריכים לקרות מעולם, לפעמים חיכוכים אלו מתפתחים לדברים רציניים. למרבה הפלא, כל אחד משני הצדדים - כפי שהוא או היא מספרים לי את הסיפור - צודק לחלוטין! מעניין מאוד: שני סיפורים הפוכים; כיצד יכול להיות ששניהם צודקים, וששני הסיפורים כה שונים? התשובה היא, שכל אחד מהם אומר לי את המחשבות השטחיות שלו אך לא את המניעים האמיתיים שלו. במחשבה השטחית, כל אחד צודק. הקשבתי לכל כך הרבה מקרים כאלו, ומדהים לראות כיצד כל אחד מהם חי בתחושה ובבטחון שהוא הצודק.

בכל רחבי המפה העולמית שלנו - כמה משפחות, קהילות, ישיבות, בתי כנסת, נפרדים זה מזה. וגם שם אותו פלא: בכל אחד מהמקרים אנו תמיד מוצאים עוינות הדדית על בסיס "סיבות טובות". ובאמת כל צד מונע אך ורק על ידי ה'מידות', שבסיסן - החולשת האנושית. עלינו לדעת שבכל מקרה אין זו אלא חולשת אופי אשר הובילה אותנו להיות עוינים כלפי הזולת, כלפי אחינו היהודים. בכל מחלוקת ופירוד לבבות, אילו היו הצדדים מעמיקים לבחון, היו מגלים עד כמה שניהם טועים. זה בדרך כלל המקרה. שניהם בדרך כלל טועים. לפעמים אחד יותר מהשני, אך שניהם טועים.

כאשר אנשים נמצאים בחיכוך, או, גרוע יותר - במחלוקת עם אחרים, חובה עליהם להתעקש ולחשוך בעצמם: "אולי אני טועה". אל תאמין לעצמך: עיין שוב בעניין, בדוק את הנושא שוב. והאמת היא, שבמקרים רבים תוכל לגלות שטעית, אפילו בכוחות עצמך. המבחן הקשה מבין כל המבחנים הוא ההתמודדות שלנו עם אחינו היהודים; שם נעשות הטעויות החמורות ביותר. והסיבה שרוב השגיאות הללו מתרחשות היא, מפני שאינך יודע כיצד להתמודד עם עצמך. לא למדת כיצד לזהות מה באמת קורה בתוככי המוח שלך.

הגבורה להכנע

מה שהננו למדים כעת הוא, שבכל מקרה של מחלוקת, גם כאשר נראה לך שאתה צודק לחלוטין, והגם שיש לך סיבות טובות, אתה מגופה בטיעונים חזקים ובראיות מוצקות שנראה שאי אפשר להפריך אותם אף לא בבית דין, עליך לדעת שמסוכן לקבל החלטות ולהגיע למסקנות. זו היא הסיבה לכך שדרך השלום היא הבטוחה ביותר, תמיד. טול לך את דרך הענווה ואמור לעצמך: "אף על פי שיתכן שאני הצודק, מוכן אני להיכנע. לא אגיב במאומה". זה מה שעשה אליעזר: היו לו מיליון סיבות לשוב כלעומת שבא. הרי בשכלו - ידע שהוא צודק. הוא ידע שבתו היתה השידוך הטוב ביותר בעולם ליצחק. אבל הוא לא סמך על שְׁכָלוֹ-שְׁכָלוֹ. שְׁכָלוֹ אמר לו שהוא "יודע", אבל הוא השכיל לדעת שהוא לא יודע כלום!

הוראת השם ועל פי בחירתו של אברהם. אברהם נשלח לצאת מאור כשדים, המרכז של עבודה זרה (ראה יא, לא). השגחת ה' בדומה לכך היתה כאשר תרח נשאר מאחור, בחרן, בשעה שאברהם יצא לארץ כנען (ראה יא, לב). כאשר לוט נפרד מעל אברהם, היתה זו ישועה עבור אברהם וזרעו (יג, יא). עצתה של שרה לגרש את ישמעאל היתה ישועה (כא, י). וכאן הולך אברהם על פי אותו עקרון. "בְּעוֹדְנוּ חַיִּי". אם הם היו נשארים שם בחייו לאחר מותו, הם היו נשארים. והוא שילח אותם לא אל מקום קרוב אלא לארץ רחוקה. הצדיקים אינם סומכים על הסיכוי שצוואותיהם תקויימנה לאחר מותם, והם עושים את כל הדרוש בעודם בחיים (ראה כז, ב). אברהם היה האדריכל אשר הכין תוכניות לעתיד האומה, ושכרו היה בכך שה' סייע לתכניותיו.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

מה אומר הרב על אדם ש"מצב הרוח" שלו מכתוב את פעולותיו?

תשובה:

האדם שמכתיב את מהלך חייו על פי "מצב רוח", הגדרתו המדויקת היא: אדם שהרים ידים ונכנע בחייו ליצר הרע. הקב"ה אומר לנו: "נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה" (דברים ל, יט), בראתי בעולם הזה את כל הברכה ואת כל הקללה, אבל הברכה והקללה אין להם 'דגלים', הם לא נכנסים מעצמם אליכם לקבוע את דרך חייכם, אלא אתם השולטים לגמרי לבחור מהם לעצמכם כפי שאתם רוצים. כח ה"בחירה" משמעותו: דע לך, יש לך שליטה על עצמך ועל דרך חייך, ואתה אחראי כלפי ה' להיות כל הזמן בשליטה לבחור נכון. על האדם לדעת שהוא עבד ה', ותמיד עליו להיות בשליטה עצמית.

תאר לעצמך אדם שיושב ליד ההגה של רכב, ותוך כדי נסיעתו הוא עולה לכביש מהיר מלא ועמוס ברכבים חולפים, אבל הוא מחליט לנהוג ברכבו לפי מצב רוחו... בנמשל, החיים הם כביש מהיר, והכביש המהיר הזה מסוכן הרבה יותר מכל כביש מהיר שתסעו בו אי פעם ברכב. בשום מצב איננו יכולים להרשות לעצמנו להיכנע למצב רוח. בכל עת צריך האדם לדעת, בראש ובראשונה, שהוא עומד לפני ה', והוא אחראי על התנהגותו באופן מוחלט, והאחריות הזו כוללת התנהגות ראויה גם כאשר מצב הרוח שלך לא נינוח במיוחד.

העניינים הללו גם הם סוג של בחירה: בחירת הדרך הנכונה בחיים. אדם צריך להיות תמיד במצב רוח טוב. אתה אחראי על כך להשם 'יתברך'. אסור לך להיכנע לעצבות, העצבות היא היצר הרע. אין אתה רשאי להיכנע לעצלות, שגם זה היצר הרע. על האדם להיות תמיד שמח בחלקו, להיות שמח עם ה' בכל עת. ובכל מצב, אפילו הגרוע ביותר, יש לו הרבה מאוד במה לשמוח. אשרי העם שה' אלקיו - זה האושר הגדול ביותר, שה' הוא אלוהים שלנו.

המחשבה היא דבר המסור לשליטת האדם, ויש לנו מחשבות רבות לחשוב. תאר לעצמך שאתה יושב ליד ההגה ולפתע מופיעים מולך מספרי טלפון שונים שביכולתך להתקשר אליהם: אם אתה רוצה - חייג למחשבת אהבת ה'. או שתחייג למחשבת שמח בחלקו. או תחייג למחשבת מורא שמים. יש כל מיני דברים, כל מיני מחשבות שאפשר לחייג ולהתחבר אליהם. בחר לך באחד מהם כפי מה שמתאים לך כעת, אבל לעולם אל תסיר את עיניך מן הכביש ומן ההגה, אלא סע בדרך הישרה. להיות "מצוברח" - משמעותו אחת: להיכנע ליצר הרע. ואגב, חשוב לדעת כי אנשים מצוברים הם טרף קל לכל סוג של פיתוי וחטא אפילו פיתוי טפשי... כאשר אנשים עצובים וחשים את עצמם אומללים או מדוכאים, הם הופכים ללקוחות מועדפים של היצר הרע.

מכן הוא נלחם בזה, עוקר את המניע הרע הזה ומסלק אותו מתוכו, לא זו בלבד שהוא הופך לאדם חדש לחלוטין, אלא הוא הופך לאהוב בעיני ה'. וממש כפי שזכה אליעזר להסכמת "בא ברוך ה'", "ברוך הבא, מבורך מה' יתברך", כאשר הוא זיהה והתגבר על המוטיבציה העמוקה שלו, אף כך יכולים גם אנו, כולנו, לזכות לכך. עובד ה' הנאמן מכיר בכך ש"כל דרך איש ישר בעיניו", שהדרכים שלו הוא ישרות רק בעיניו-שלו, אבל "תוכן לבות ה'", שה' ילמדהו מה הם המניעים העמוקים ביותר של לבו. אדם אשר כזה יתקבל בברכה לגן עדן במילותיו של הקב"ה עצמו: בוא ברוך ה'!

שבת שלום ומבורך!

הארות על הפרשה

מתוך ספר יהי אור[באנגלית]-פירוש עה"ת מאת רבינו זצ"ל

וַיְהִי חַיִּי שָׂרָה (כג, א)

"שָׁמְעוּ אֵלַי, רִדְפִי צֶדֶק מִבְּקֵשֵׁי ה', הִבִּיטוּ וכו' אֶל אֲבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלְלָכֶם" (ישעיה נא, א-ב). הנביא ישעיה מלמדנו שעל מנת להשיג את מידת הצדק ולהתקרב אל ה', שומה עלינו להתבונן וללמוד אודות מעשיהם של אברהם ושרה. בעבור תכלית זו מסופר על מעשיהם בתורה. עלינו לשים לב גם לכך ששרה מוזכרת כדוגמה וסמל לאותם הרודפים אחר הצדק ומבקשים את ה'.

מֵה' יֵצֵא הַדְּבָר (כד, נ)

בפרשה זו מבואר באופן ברור כיצד מציאת הזיווג ליצחק היתה בהשגחה גלויה ומפורשת, עד שלא נותר בכך ספק אפילו לבתואל ולבן. אליעזר ביקש בתפילתו על כך: "הוא האשה אשר הכיח ה'" (כד, מד). ה' יתברך, גלה והקאה לנו את האשה שהוכחת ליצחק. ואולם פרשה זו, כהרבה פרשיות אחרות בתורה (ראה ב, כב. ג, כ), מהווה סמל ודוגמה לכל השתלשלות קשרי הנישואין של עם ישראל, ללמדנו שה' הוא אשר מְזוּוג את בני הזוג זה לזה.

הגמ' במסכת מועד קטן אומרת: "מן התורה וכו' [רואים אנו] כי מה' [נועדה] אשה לאיש וכו', דכתיב: "וַיַּעַן לְבָן וּבְתוּאֵל, וַיֹּאמְרוּ: מֵה' יֵצֵא הַדְּבָר" (יח, ב). הגמ' מדברת על כל זיווג של אשה ואיש. ומה הראייה ממה שארע לאבות העולם? בדברי הגמ' מבואר עקרון חשוב ביותר: אפילו אותם מאורעות מופלאים המסופרים אודות האישים הגדולים שבתורה, הם בכלל 'מעשה אבות סימן לבנים' (רמב"ן בראשית יב ו), ויש להביןם כסמל ודוגמה להבנת המאורעות המתרחשים בחיי בני האדם מן השורה. כשם שבזיווגו של יצחק כתוב "וַהֲנֵה רִבְקָה יֵצֵאת" (כד, טו) וכן בזיווגו של יעקב כתוב "וַהֲנֵה רָחֵל בְּתוּ בָּאָה" (כט, ו). "והנה" פירושו, שהם באו אל המקום הנכון בדיוק ברגע הנכון. כך גם בזיווגם של כל איש ואשה יש 'והנה' - הם נשלחים על ידי ה' להגיע בדיוק להיכן שצריך להגיע ברגע המיועד לכך. את חיייהם של כל בְּנֵי עַם ה' יש להבין כמי שמתנהלים ישירות בידי ה'. הסיבה שהם מושגים במיוחד על ידי ה' היא, שהם גם החשובים ביותר בעיני ה'.

וַיִּשְׁלַח מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדְנוּ חַי (כה, ו)

נעת, במבט לאחור, רואים אנו את עקרון ההתבדלות מהשפעות זרות אשר ייחד את אברהם בכל מהלך חייו, על פי

עולם התורה

23N ר'פ' 23N

413

שאלת השבוע: ימי הרחמים והסליחות תש"פ-תשפ"א (3)

"שמעתי שהציבור מאוד נהנה מהחבורה שמסרת" פנה יוסף אל בנימין, "הדברים היו ברורים ומוכנים, והוסיפו הבנה בסוגיה". ענה לו בנימין: "תודה רבה לך, אין לך מושג כמה שימחת אותי. מאז שאמרתי את החבורה אני נתון בצער גדול, עד שהחלטתי מרוב צער שיותר לא אומר חבורות".

שאל יוסף: "מדוע?"

ענה לו בנימין: "אחד מהשומעים ניסה להטריד אותי בעת האמירה בשאלות רבות, ונתן לי הרגשה שהדברים שאמרתי אינם נכונים והיה נראה שהוא פשוט לא מפרגן לי, ולכן אתה בדברך החיית אותי".

יוסף החליט שכדאי לדבר עם הבחור שהפריע למהלך הדברים בחבורה, כדי שיפייס את בנימין. לצורך כך הוא החל לברר מי היו המשתתפים בחבורה. מיד כשהוא שמע שמישה היה נוכח במקום, הוא הבין שהוא הוא הבחור שפגע בבנימין.

יוסף ניגש למשה ואמר לו: "מכיון שכוונתי לתועלת, ברצוני לשאול האם ידוע לך מי הוא הבחור שהפריע לבנימין במהלך מסירת החבורה?"

ענה לו משה: "לא בדיוק הפריעו לו. אני בכל אופן ניסיתי להוכיח לו שהוא מדבר לא כ"כ לעניין..." (בדיבורים אלו יש לכאורה אמירת לשה"ר מצד משה, אך אין אנו נכנסים לכך עתה).

אמר לו יוסף: "ברור לי שאם היית יודע כמה צער ובושה גרמת לו, לא היית נוהג באופן זה".

ענה לו משה: "אינני אשם שהוא נפגע מכך. הדברים שהוא אמר לדעתי אינם נכונים, ולכן ראיתי צורך לתקן אותו".

שאל אותו יוסף: "ומה עם לאו של 'לא תונו' ומצוות עשה של 'ואהבת' ו'זהלכת בדרכיו' ועוד איסורים?"

ענה משה: "כל אדם שניגש למסור חבורה - מסתמא מוחל מראש על כל פגיעה, כי הוא יודע שיהיו שומעים שלא יסכימו עם הדברים".

אמר יוסף: "תמיהני עליך שאתה פוסק באיסורי דאורייתא בסברות קלושות, בלי להתייעץ עם סמכות תורנית".

מי לדעתך צודק?

לסיכום: א. אדם שאומר דרשה או חבורה, האם ניתן לקבוע שהוא מוחל מראש על כל דעה סותרת או פגיעה

שתאמר, מכיון שבדאי יהיו כאלו שלא יסכימו עם הדברים? (כלל ב' סי"ב).

ב. אדם ששומע דרשה או שיעור, ויש לו פירכה על הדברים, והוא חושש שמחמת כן השומעים עלולים לטעות,

האם ישאלנו בשעת השיעור או ימתין וידבר עמו לאחר הדרשה? (מועד קטן דף ה' סוף ע"א ברש"י ובתנוד"ה בשבתא

ובחידושי הריטב"א).

ג. כתוב 2 טעמים (מתוך 3) מדוע אין את ההיתר של 'אפי תלתא' לגנות או לזלזל בדרשה או בשיעור שנאמר

בפני רבים? (כלל ב' במ"ח ס"ק כ"ה).

ד. האם יתכן שמותר לבטל תורה מרבים במקום שעלול להתבייש אדם מישראל? (מהרש"א סנהדרין דף י"א. ד"ה

וא"ל לא תהא כזאת בישראל).

* נא לכתוב כל תשובה על דף נפרד כדי שנוכל להכניס בנפרד להגרלה.

שים לב! בתודש זה יש אפשרות לענות 16 תשובות!!! הגרלה פנימית בכל ישיבה!



שומרים על הפה - שומרים על העולם
מילה טובה - מאירה את העולם

חיים 32 י"ב
ע"י לימוד יומי
בהלכות שמירת הלשון

כדאי להתכונן!!! לסליחות, ראש השנה, עשי"ת ויו"כ.
כדאי להבין מה מתפללים בסליחות, ראש השנה וי"כ. אפשר
לשמוע גם שיחות באידיש - טל' ישיר: 03-6171132.

בחודש זה הגרלות בסך 6,400 ₪ ועוד 200 זוכים! כל תשובה נוספת מגדילה את סיכוייך לזכות.

הדף טעון גנייה

וארטיים לפרשת השבוע

כג א. ויהיו חיי שרה מאה עשרים ושבע שנים.
 איתא במדרש רבא בראשית נח ג: רבי עקיבא היה דורש והיה הציבור מתנמנם, ביקש לעוררם, אמר: מפני מה ראתה אסתר למלך על קצו מדינות: מפני שראתה את שרה שחייתה קצו שנים. רבים עומדים על המדרש הזה מה הקשר בין מאה עשרים ושבע שנות שרה למלכות אסתר? וי"ל כדשאתר באה לאחשוורוש איד הותר לה להינשא לו, הא פרהסיא הווי ובפרהסיא אפי' על מצוות קלות יהרג ואל יעבור, כך מקשה הגמ' בסנהדרין. ומתרגמת הגמ' שאסתר קרקע עולם היתה. וכעת הכל כפתור ופרח, מנל דקרקע עולם הותר לאסתר **משרה** שהלכה לפרעה ולאבימלך ולא מסרה את נפשה למות בהתנגדות להימסר להם, ומי אמר ששרה עשתה בהיתר, עיי' י"ל דילפינן מהפסוק שלפנינו שהיא חיה מאה עשרים ושבע שנים, וברש"י (ע"פ המדרש) דבת ק כבת כ לחטא, ש"מ שלא היתה עם חטא כלל, סימן ששרין בקרקע עולם, וזמ"ש: מה ראתה להינשא לאחשוורוש ולמלך על 127 מדינות הרי זה איסור, י"ל שראתה את שרה שהלכה לאבימלך ופרעה ולא היה לה איסור, כי היא חיה 127 שנים וכל שנותיה לטובה כי בת ק כבת כ.

כג ב. ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. יש להקשות למה הפסיק באמצע לשרה ולא כתב לספוד ולבכות את שרה? וי"ל דאיתא בסנהדרין מו: מחלוקת אי הספד הוא כבוד החיים או כבוד המת, וא"כ זה מה שכתב כאן, הספד הוא שבח למת שהיא טובה גדולה בשבילו שמזכירים זכויותיו בפניו כדכתיב והלך לפניך צדקך, וזהו יקרא דשכבי. ואילו ההתעוררות לכבי היא כבוד החי כמו שכתוב כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה מניחם בבית גנוז, וזהו שכתב לספוד לשרה, למענה, ואז לבכותה, בשביל החיים. אזור אליהו.

כג ד. תנו לי אחוזת קבר. וברש"י אם תרצו הרניי גר ואם לאו אחיה תושב ואטלנו מן הדין, שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת. וברא"ש ובשפת"ח הקשו שדבר זה הוא סותר לדברי רש"י פרשת לך על הפסוק ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם וכו', דהכתוב שם אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברהם עדיין, וא"כ איך טען ואטלנו מן הדין? התשובה היא ע"פ הגמ' בעבודה-זרה. דאיתא שם שבאדמת ארץ ישראל זכו בימי אברהם, ואילו בפירותיה זכו רק בימי יהושע. וא"כ בפרשת לך ש' שהנידון היה על הפירות אזי אברהם עדיין לא זכה בזה. ואילו כאן שהנידון הוא על הקרקע, בזה כבר אברהם זכה ולכך בדין הוא נוטל. עו"י"ל דהתם בוויכוח בין רועי לוט ורועי אברהם זה היה קודם ברית בין הבתרים, ומה שרועי לוט אמרו שהובטחה הארץ לאברהם הוא ממה שנאמר בצאתו מחר (יב ז) לזרע אתן את הארץ הזאת, ושם זה שהקב"ה הבטיח שהוא עתיד לתת, ולכך עדיין לא זכה בה אברהם. אבל בברית בין הבתרים שנאמר בה לתת לך את הארץ וכן ב (טו יח) כתוב לזרעך נתתי את הארץ והיינו לשון עבר, אז חל בה קניין ממש.

כג ח - ט. וידבר אתם לאמר אם יש את נפשכם לקבור מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צחר, ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוכם לאחוזת קבר.
 בכל הפרשה נראה שאברהם קנה את השדה מעפרון שהוא היה בעל השדה, וכן מפורש בפרק מט פסוק ל אשר קנה אברהם מאת עפרן החתי וכו', ולפי"ז יש להקשות מדוע כתבה התורה כאן שקנה אברהם מאת בני חת (בכד כ ובכה י)? וי"ל דוודאי עפרן היה הבעלים של השדה וממנו הוצרך לקנותו, אלא כיוון שבני חת היו בר מצרא של השדה ובשביל לקנות את השדה הוצרך אברהם לאישורם, כי מבואר בב"מ קו שבר מצרא יכול לעכב מכירת השדה ואף להוציא מהלוקח ולכך היה צריך אברהם גם לבקש רשותם של בני חת,

ובלי רשותם קניינו של אברהם לא היה נחשב. זרע שמשון.

כג טז. ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר. מה זו התוספת עובר לסוחר? וי"ל ע"פ מעשה שהיה עם רבי אפרים זלמן מרגליות, שהלך להשתדל אצל השר בעניי הקהילה, והשר רצה לרמוז לו שהוא רוצה שוחד, אז הוא אמר לו אני חייב סכום של כסף לפלוני, תסדר לי את העניין ואז אני אטפל בכל העניינים שלך, כיון שלא היה נעים לו שהוא לוקח כסף ישירות מידו. וא"כ י"ל שעפרון כיבד את עצמו, ולא היה נעים לו לקחת כסף אחרי שהוא אמר שייתן בחינם, ולכך הוא אמר עובר לסוחר היינו שיתן זאת ישר לסוחר.

כג כ. ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר. פסוק זה הוא לכאורה מיותר שהרי כבר נאמר למעלה ויקם שדה עפרון אשר במכפלה לאברהם למקנה? וי"ל ע"פ המבואר בירושלמי ב"ב ג א. דהמוכר קבר לחברו כיוון שקבר שלשה מתים קנה את כל השדה בחזקה, ואיתא בנזיר דהמוצא שלשה ברים שיש ביניהם מד ע"ח אמות הרי"ז שכונת קברות. וא"כ זהו ביאור הפסוק ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר' היינו לאחר שקבר את שרה במערה ונמצאו בה שלושה מתים, שהרי כבר נקברו בה אדם וחיה, ולכך כעת אברהם קנה השדה בחזקה וכירושלמי ה"ל, וגם נעשה המקום לאחוזת קבר כמבואר בנזיר, ולעיל כשעדיין לא קבר את שרה זה היה של אברהם רק בהסכמה של עפרון וכמבואר ברש"י שם שכתב 'תקומה היתה לו שיצאה מיד עפרון והוסכם הדבר שאברהם יקנה אותו'. אך עדיין לא היה לאברהם קניין בזה. ורק כעת כשהחזיק וקנה בחזקה המקום נקנה לגמרי לאברהם. צפנת פענח.

כד א. ואברהם זקן וכו' וה' ברך את אברהם בכל.
 הגמ' בב"ק דף קמא. אומרת שהיתה לו בת ובכל שמה. והקשו שם בתוס' למה לא השיא אותה ליצחק, הא בני נח הותרו באחות? ותירצו שם כיון שהיא בת של הגר, והגר היתה בתו של מלך מצרים ולא רצה להשיאו למצריה. (הטעם) שאברהם עצמו נשא הגר אע"פ שהיא מצרית איתא בחז"ל שזה היה ע"פ הדיבור, ועוד תשובות עיין טעמא דקרא. רבי חיים קניבסקי בטעמא דקרא, מקשה ע"כ הא איתא לקמן (כד' מט') שאלעזר אמר לבתואל אם אתם רוצים תנו לי את בקרה ואם לאו אפנה על ימין או על שמאל, ואיתא (וכ"ה ברש"י שם) דעל ימין הכוונה לבנות ישמעאל, והוא הרי אמר את זה בשם אברהם, ואיך אמר כן, הא ישמעאל הוא מצרי משום שהוא בן הגר המצרית והרי אברהם לא רצה להשיא בנו לבת מצרי. י"ל, אומר רבי חיים קניבסקי, דבמצרי כתוב בתורה רק דור ראשון ושני לא יבוא בקהל ה', וכאן הרי זה דור שלישי כי בת ישמעאל היא נכדה של הגר, משא"כ בכל הוי דור שני דהיא בת הגר.

כד י. ויקח העבד... מגמלי אדוניו. וברמב"ן הביא ממדרש רבה ב דעות. דעה ראשונה שגמלי אדוניו היו זמומים, שלא יאכלו משדות אחרים. ודעה שנייה, שהם לא היו זמומים, דלא גרע מחמורו של רבי פנחס בן יאיר, שהאכל מאיסור, וה"ה גמליו של א"י. ובקובץ שיעורים בפסחים כתב שנחלקו 2 השיטות בדברי הגמ' והתוס' שם. דאיתא שדווקא במידי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה, אבל בשאר איסורים הקב"ה מביא תקלה. ונחלקו בחקירה הידועה, האם אכילת גזל הוי אכילת איסור כטבל וא"כ לא הוצרך לזוממם כי הקב"ה לא מביא תקלה במידי דאכילה. או שגזל הוי ככל האיסורים, ולא כמאכלות אסורות אלא כעובר על שאר איסורי תורה.

כד יד - כב. והיה הנערה אשר אמר אליה הטי כדך ואשתה ואמרה שמה וגם גמלך אשקה אתה ויחזק ליצחק וגוי' ובפסוק יט כתב ותאמרו גם לגמלך אשאה. ובפסוק כא כתוב והאיש משתאה לה מחי'ש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא, ובפסוק כב כתב ויהי כאשר כילו הגמלים לשתות ויקח נסם זהב. רבים נתקשו כאן הרי הסימן של אלעזר היה

באם היא תשקה גם את הגמלים, וזה כבר קרה בתחילה בפסוק יט שאמרה גם לגמלך אשאה א"כ למה האיש משתאה הרי הסימן כבר התקיים קודם לכן? ותירצו שאלעזר לא ידע עדיין אם המים שייכים לרבה או שזה גזל, משום שאולי היא שכירה של בני העיר ואז אם היא נותנת ממים שלא שלה או שמועלת בשליחותה ומתעסקת עם משהו אחר, ממילא גם אם היא נותנת לגמלים היא לא מתאימה ליצחק כי זה גזל. ורק אחרי שכילו הגמלים לשתות הבין אלעזר שהמעשה שהיא עשתה היה מעשה הכי טוב ומותר, כי אילו זה היה גזל או מעילה, הגמלים של אברהם לא היו שותים כלל, כי בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה ע"י כמו שחמורו של רבי פנחס בן יאיר שלא היה אוכל ממאכלות אסורות ה"ה גמליו של אברהם, ולכך כשגמרה להשקותם וראה שהם שותים, ועוד שראה גם שלא מבקשת כסף אלא נטו לשם חסד אז הבין שזה השידוך. זרע שמשון.

כד יח-כה. בתחילה על יד הבאר היא נתנה שתיה לאלעזר לפני הגמלים, ואילו כשהגיעו לביתם היא נתנה לגמלים לפני אלעזר, כמו שכתוב בפסוק גם תבן גם מספוא רב עמנו, גם מקום ללון.
 והדברים תמוהים, למה פעם מקדימה את הגמלים ופעם את אלעזר? וי"ל דהנה במג"א קסז יח בהא דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת, ומקשה שם מהא דרבקה נתנה קודם לאלעזר דאמרה שמה וגם לגמלך אשאה (ע"ש מה שתיירץ דשתייה שאנן). וקושייה מעיקרא ליתא דכל הדין דבהמה קדים לאדם הוא רק בבהמתו מזוונותיה עליו, משא"כ בבהמת חבירו שאין מזוונותיה עליו וודאי דאדם קודם. ולפי"ז יובן גם מדוע כשהגיעו לביתם היא הקדימה לגמלים ואח"כ מקום ללון, כי אז זה היה אחרי שאלעזר נתן לה הנזם בתורת קידושין, א"כ הבהמות נהיו תחת רשותה, כי היא נהיית אשת יצחק ומזוונות הבהמות מוטלים עליה, לכן הקדימה רבקה את הבהמות.

כד כט. וירץ לבן אל האיש. אומר רש"י על מה רץ? אמר עשיר הוא ונתן ענינו בממון. מה זה הלשון ונתן ענינו בממון? אמאי ל"א וחמד ממון? וי"ל ע"פ חז"ל דפסיעה גסה נוטלת מאור עיניו של אדם, וא"כ הוקשה לרש"י על מה רץ ולא חשש מעניין פסיעה גסה? ותירץ רש"י שנתן ענינו בממון, והיינו שהיה מוכן לאבד את ענינו בשביל ממון כמו שמצינו בכל מאודך דיש דממונם חביב עליהם מגופם, וזהו שנתן ענינו.

כד לג לד. ויושם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד אם דיברתי דברי. ויאמר עבד אברהם אנכי. צ"ב הרי הוא כבר אמר להם שהוא עבד אברהם לעיל בפסוק כז ומדוע חזר ע"כ עוד פעם כאן? וי"ל דהנה יש להקשות איך שלח אברהם את אלעזר לקדש אישה ליצחק הרי עבד אינו נעשה שליח, ובע"כ ששחררו ושרי משום פו"ר, וכיוון שיש איסור בשחרור מסתבר ששחררו על תנאי שאם ימצא שידוך אז משוחרר ואי לא אז לא. והנה איתא בברכות מה: עבדים מזמנים לעצמם, ולכך כשהניחו לפניו האוכל לא יכל עדיין לאכול כי הוא לא יודע איך יזמן, משום שאם היא לא תסכים אז הוא עדיין עבד אברהם ומזמן לעצמו ואם היא כן תסכים אז הוא כבר לא עבד. לכך אמר שאני אוכל עמכם רק אם דברתי דברי ובלא"ה אני עדיין עבד אברהם. רבי בנימין דיסקין.

כה ה - ו. ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפילגשים נתן אברהם מתנות וגוי' בעודנו חי. יש להקשות איך נתן אברהם את הירושה ליצחק הרי אין מעבירין ירושה מבן לבן, והכותב כל נכסיו לאחד מבניו אין מתנתו מתנה, כמבואר בב"ב (קכז: קלא:); ועוד מהו בעודנו חי? וי"ל דאיתא בכנסת הגדולה דמתנת בריא אין בו איסור העברת נחלה ויכול להעביר את רוב נכסיו לבנו כשמשוייך לשאר בניו. ולפי"ז י"ל שאברהם נתן מתנה את כל אשר לו ליצחק מדין מתנת בריא, ולכן גם נתן קצת

מתנות לפילגשים בשביל שלא יטענו שהמתנה שנתן ליצחק לא כשרה. זרע יעקב.

כה ט. ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו. אומר רש"י מכאן שישמעאל עשה תשובה והוליד את יצחק לפניו. ויש להקשות מנלן שעשה תשובה אולי

הוא סתם כיבד אותו כי סו"ס יצחק היה גדול הדור וכולם כיבדוהו ביותר. וי"ל דאיתא בע"ז כה: ההולך עם עכו"ם ילך מאחוריו שמא יבוא להורגו, והנה ישמעאל רצה להרוג את יצחק כמו"כ פעמים וכמבואר ברש"י כא י שהיה מריב עמו על הירושה והיה נוטל קשתו ויורה בו חיצים. ואם רצה להורגו

הלכות הקשורות לפרשה

בעניין איסור נישואין. בפרשתנו איתא והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך וכו'. אתה הוכחת לעבדך ליצחק. איתא בחולין צה: אמר רב כל נחש שאינו כאליעזר אינו נחש. היינו כל מי שלא סומך על נחשו אינו עובר איסור (ואילו אליעזר סמך על נחשו). בספר החינוך רמז כתב יש איסור לילך אחרי נישואים. ובפוסקים (שו"ע יו"ד קעט) וכל המחשב דרכו ע"י שעושה סימנים מסוימים שאם יהיה כך יעשה כך הרי"ז נישואין שאסור.

והנה יש מקומות רבים בחז"ל שכן מצינו שסמכו על נישואים וגורלות וכדו' ואין כאן המקום להביא את כלל המקומות הנ"ל כי רבים הם. וי"ל בהגדרת נישואין שאסור: בתוס' בחולין צה: ד"ה כאליעזר מבואר שנישואין שסומכים עליו לעשות על ידו מעשה אסור.

מאמרי מוסר וסיפורים בענייני הפרשה

על עניין הירושה בחיי אברהם כ"ש שרצה להורגו כשמת אברהם. ומזה שיצחק הלך לפניו סימן שלא חשש לזה, אלא ש"מ שעשה ישמעאל תשובה. כרם חמד.

ובר"ן כתב שהאיסור הוא נישואין שאין בו הגיון, אבל אם יש הגיון כגון אם יירד גשם אני לא הולך לחתונה שרי. ובמהרש"א בהוריות יב. ח"א ד"ה מאן, כתב שעניין הנישואין זהו רק שעושה דבר לסימן רע אבל אם עושה דבר לסימן טוב שרי. יש שאלות שרבי חיים קניבסקי עונה עליהן ע"פ סימנים. היינו כששואלים אותו הוא פותח תנ"ך או סידור ובודק אם יוצא לו בתחילת העמוד משוה שמתחיל באות ל הוא עונה לא ואילו כשיוצא כ הוא עונה כן. וכן כל עניין שהוא להכרעה או לעצה בין שני צדדים יכול להכריע ע"י גורל או סימן, כגון שמתפק האם ללכת למקום פלוני או לעשות שידוך פלוני יכול להכריע ע"י גורל וכדו', וברור שבעניינים אלו כ"א ישאל לרבותיו.

החפץ חיים כל ימיו היו בדרך של זריזות מופתית. כל פעולה שעלתה בדעתו לעשות היה עושה מיד מבלי להחמיץ אפי' רגע. סיפר הרב מפוניבז' שפעם היה נוכח שהח"ח ביקש מחתנו למצוא מתרגם שיתרגם לאידיש את הספר גדר עולם שחיבר, זה היה בשעת הצהריים, לאחר מספר שעות שאל הח"ח את חתנו האם כבר מצא, וכן לאחר כמה שעות עוד פעם שאל הח"ח את חתנו מה קורה?... וחתנו עדיין לא ביצע את המלאכה. החליט הח"ח בעצמו לתרגם כי הבין שמה שלא נעשה מיד כבר לא יעשה. ופעם בשעות הערב כשהיה חלש ולא יכל לכתוב, ביקש ממקורביו שיכתבו מכתב לאיזה תורם, והוא יחתום. למחרת בבוקר האם שאל אם כתבו, ונענה שלא... אמר הח"ח אני לא אוכל ארוחת בוקר עד שלא תכתבו, כי הח"ח אחז שצריך לעשות מיד. **האדמו"ר האמרי אמת מגור** היה ידוע ומפורסם בניצול הזמן באופן מופלג. פעם היה סיכום בינו לבין אחד האדמו"רים שייצאו יחד לכותל המערבי. כשהגיעה השעה שאל האדמו"ר מגור האם אותו אדמו"ר הגיע? ונענה לא! אמר הרבי נחכה לו דקה, לאחר דקה יצא לדרך. לאחמ"כ שאלו אותו אדמו"ר למה לא חיכיתם לי? ענה הרבי הלא חיכיתי לכם דקה שלימה... **רבי יוסף חיים זוננפלד** היה מיוחד מאוד במידת הזריזות. פעם פנה אליו בבקשה יהודי משכונה מרוחקת וביקש ממנו שבהזדמנות ראשונה כשיפגשו בוקר זה האב"ד של שכונתו שלו יפעל אצלו באיזה עניין הנוגע לו. באותו לילה שלג כבד כיסה את ירושלים והנה רואה אותו אדם את רבי יוסף חיים מתבוסס בשלג הכבד לכיוון ביתו של האב"ד, שגם כאמור במקום מרוחק מרבי יוסף חיים, ולאחר זמן מה התברר לו שרבי יוסף חיים טרח במיוחד בשביל בקשתו. לפליאתו של אותו יהודי, אמר לו רבי יוסף חיים האם נראה לך שבגלל שאני זקן אין לי את הדין של מצווה הבאה לידיך אל תחמיצנה? **על הסטיפלער** מסופר שזריזותו לכל דבר מצווה הייתה מופלאה מאוד כמוה. כל ענייני מצווה שהיה נחוץ לעשות, תמיד עשה בעצמו ובגופו ולא ע"י שליח, ומעולם לא דחה מצוות אלא תיכף להחלטה עשייה, אף אם זה היה בחצות הלילה. ותלמידו רבי אברהם הורביץ העיד ע"כ בספרו שעי"פ רוב הלך יחיד לבצע את המצוות או השליחות והכל במהירות ובלי שהיה. וכך הוא מספר: לניחום אבלים הלך מיד ביום הראשון, וכששמע שהיה נפטר בן תורה בעיר היה הולך להלוויתו ואף בא לנחם גם כשלא הכיר. הרבה בביקור חולים כל אימת שידע או התבקש. היה דואג למתן בסתר לרבים רבים והכל בזריזות מופלאה, ופעמים שהיה נשאר לו כסף בשוף היום והיה יוצא בחצות הלילה ולא מחכה למחרת בשביל להניח הכסף בתיבת דואר, באומרו שמצווה לא דוחים ומעולם לא היה דבר שעייב אותו; לא רגליו הכאובים, לא גשם, ולא חולשה, תמיד היה טורח באופן מופלא בקיום המצוות. ואף בנו רבי חיים קניבסקי מצויין במידת הזריזות ולא סובל שום דבר שנדחה. הדבר ניכר בכל הנהגותיו, מיד כשאפשר להתפלל שחרית מנחה

זריזות: בפרשתנו התורה משבחת את הגדלות של רבקה שבכל המעשה האציל שעשתה רבקה מודגש העניין הזה שרבקה מיהרה והזדרזה לדבר מצווה להשקות את אליעזר וגמליו. **ותמהר** ותרד כדה, וכן **ותמהר** ותער כדה אל השקת **ותרץ** עוד אל הבאר וכו'. כע"ז מצינו לעיל אצל אברהם שהזדרז מאוד לדבר מצווה, וירץ לקראתם מפתח האהל וכן וימהר אברהם האהלה אל שרה, ויאמר מהרי שלוש סאים קמח, ואל הבקר רץ אברהם וימהר לעשות אותו, וכן בציווי של הקב"ה לעשות את המעשה הגדול של עקידת יצחק כתוב וישכם אברהם בבוקר וכו', ובזכות שלוש ריצות שרץ אברהם זכה לדורות הבאים שהקב"ה רץ לבני ישראל במתן תורה, וכתב הרמח"ל במס"י וכן תמצא כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות. אברהם כתוב בו (בראשית יח): וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי וגו', ויתן אל הנער וימהר. רבקה, (שם כד) ותמהר ותער כדה וגו'. וכן אמרו במדרש (במדבר רבה פרשה י): ותמהר האשה וגו' (שופטים יג), מלמד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות, אשר לא יתנו הפסק זמן לא אל התחלת המצוה ולא אל השלמתה. ותראה שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת בוראו, ודאי שלא יתעצל בעשיית מצוותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה, כי לא ינוח ולא ישקוט עד אם כלה הדבר להשלימו.

רואים כמה האבות הזדרזו לדבר מצווה וכמה התורה מדגישה את זה עוד פעם ועוד פעם, וכן מצינו בחז"ל כי מעשה צדיקים הוא מיד בלי שהיות כי כך היא דרכם של צדיקים לעשות מיד מה שצריך לעשות בלי להשתאות, וזה סוד ההצלחה של הצדיקים להגיע לדרגתם הגדולה כי ע"י שאדם מזדרז ללמוד ולעשות מה שצריך אז הוא לא מתגשש בכל מיני עניינים דחופים אחרים שעלולים לעכב אותו, כי מיד עושה ולומד מה שצריך. ומידת הזריזות היא תחילה לכל המידות כמו שכותב המס"י כי אם לא מזדרז לא מצליח ומספיק כלום, ואמרו חז"ל בשביל לילה אחד שקדמתה בכירה לצעירה זכתה וקידמתה ארבעה דורות בישראל, ומותר אפי' לרוץ בשבת שהוא דבר האסור אם הוא לדבר מצווה. וכן מצינו שעדיף שיעשה מצווה לא בהידור בזריזות מאשר מהודר יותר שלא בזריזות ספר חרדים (וכע"ז) נידון בספר חסידים). ואמרו חז"ל הוי עז כנמר וגו' רץ כצבי לעשות רצון אביך שבשמים. וברור שמי שיש בידו לעשות מצווה ועושה מיד, הוא חוסך הרבה עמל ויגיעה מול הצה"ר שאורב לו ומתנפל עליו ומנסה להחטיאו. וידוע מה שכותב הרמח"ל שע"י הפעולות נמשכות הלבבות כשאדם רץ ומתעסק במצווה מיד כשהגיע לידו, אז זה מגביר אצלו את היר"ש והופך אצלו את המצוות לדבר אהוב ונחשק, והיא מידה בסיסית בעבודת ה'. ויבאר אהבה חובה בכל המצוות (חיי אדם), לכן כשמגיע לאדם איזה דבר מצווה, לעזור למישהו באיזה עניין, או לסייע בדבר מצווה, או לעשות אחת ממצוות הבורא, וכן ללמוד איזה

הסבא מקלם סבל כל ימיו מחולשה ותשישות, אולם הוא היה מצויין מאוד במידת הזריזות, ואף יומיים לפני פטירתו כשהיה תשוש מאוד הוא ביקש ממקורביו שיזיזו קצת את האור שסינוור אותו. לפתע תוך כדי שהוא ביקש הוא התרומם ממיתתו וגער בעצמו שלא היה אית מידת העצלות לא לקום כעת, ואז הוא קם וסידר בעצמו את האור וחזר לנוח. **כע"ז מסופר על הרבי רבי בונים** מפשיסחא שפעם הוא שכב במיתתו ונצרך למעט טבק, הוא פשפש בכיסו וראה שהטבק נשכח בשולחן. הוא אמר לעצמו אם אקום הרי אני הולך אחרי תאוות ליבי, אבל אם אמשוך לשכב אז לא נשל במידת העצלות. מה עשה הוא קם לקח את הטבק והניח על ידו, כך שברגס את מידת התאוה וגם את העצלות.

מערב הוא מתפלל ולא משתתף. וכן תמיד כשעלה בדעתו איזה שידוך היה רץ ומציע ולא משתתף. וכן מיד כשצאצאיו נכנסו לגיל 18 היה דוחק בהם להתארס ואף היה נוסע אליהם לשיבה לדחוק בהם לגשת לשידוך. וכשיש לו הודעה להודיע הוא מיד מודיע. והוא משכים מוקדם בבוקר כי הוא רוצה להזדרז להספיק את הספקיו הרבים בלימוד, ותמיד אומר כשיש פתרון לאיזה עניין, תשובה, או הצעה, לעשות מיד. ופעם כשחזר הביתה מהכולל עיניו אפרורית כעת אני כותב איזה תשובה באיזה עניין, וכשהרבנית שאלה למה א"א לכתוב קצת אחרי שתנוח, אומר כשיש תשובה עונים מיד לא משתתפים. ולכן הוא זוכה שבמשך עשרות שנים הוא מספיק באופן מופלא את כל הספקיו הרבים בכל התורה ועוד ספרים רבים ואלפי תשובות בהלכה לכל קצוות העולם, וכ"ז למה? כי הוא מזדריז מיד אז הוא מספיק.

השגחה פרטית: כג ב. יובא אברהם לספוד לשרה ולבנותיה. פרש"י שעל בשורת העקידה מתנה. ויל"ע הא ק"ל ששלוש מצוה אינם נזוקים ולמה סיבבו מהשמים שתמות ע"י. ועוד קושיות רבות כע"ז הביא רבי חיים קניבסקי בטעמא דקרא. וי"ל, אומר רבי חיים, ששלוש מצוה אינם נזוקים הכוונה בגלל המצוה אבל אם נגזר על אדם שימות, הקב"ה מגלגל שימות ע"י מצוה בשביל שתהיה זכותו גדולה יותר כי מת מתוך מצוה ואדרבה נגזר עליו שימות ומכיוון שרצה הקב"ה לזכותו הוא סיבב שזה יהיה מתוך מצוה, אבל גם ללא המצוה הוא היה מת. ולפ"ז מובן למה הכתוב הוסיף שני חיי שרה שוב בסוף הפסוק למרות שכתוב כבר קודם ויהי חיי שרה, כי התורה באה לומר למרות שמתה בגלל העקידה בכ"א אלו היו שנות חייה, רק מתה מתוך מצווה. ויש בנותן טעם להביא את סיפור אביו של רבי משה פינשטיין שאביו היה מוסר נפשו למצות סוכה, ובזקנותו היה קור גדול בימי סוכות ואביו הקפיד על שינה בסוכה, ועי"כ הוא לקה בדיקת ריאות ונפטר. בהלווייתו אמר רבי משה פינשטיין, שהפטירה לא באה בעקבות שימור בסוכה אלא נגזר עליו למות, והיות וכל ימיו מסר נפשו על מצוות סוכה זיכה אותו ה' שכאשר הגיע זמנו הוא נפטר מתוך מצווה. ודבר זה הוא יסוד גדול לכל החיים, שכאשר נגזר על האדם שיהיה לו דבר מה או שיחסר לו איזה דבר, מסבבים משמים הרבה סיבות שמחמת כן ייעשה מה שנגזר עליו משמים. והנה לפעמים באים על האדם סיבות שונות ומשונות שמחמת כן נצרך לעזוב את מקומו, ובשעת מעשה אינו מבין מדוע נגזר עליו כך אבל לאחר מעשה כשרואה את הס שנגעשה לו במה שלא היה באותו מקום באותו הזמן הוא מבין את ההשגחה שסובבה כל זאת. כמו"כ דבר זה נותן לנו השקפה נכונה איך לראות כל מה שקורה לנו. דהיינו, כל זמן שאדם יכול להשתדל על עניין מסוים שישתדל כמה שיכול, אבל אם אחרי שהשתדל בכל דבר זאת קרה הדבר שאותו רצה למנוע, אין לו להצטער על מה שקרה, כי זה רצון הבורא שיקרה. כמו שמסופר על רבי מיכל פינשטיין שבתו היתה חולת אסטמה ובאחד ההתקפים נאבדו כל המכשירים שהיו אמורים להציל את חייה ואז נפטרה, ומיד לאחר פטירתה נמצאו כמה מכשירים ע"י מיטתה והיה לו צער גדול מזה. בשבועה אמרו לו גדולי הדור שנגזר עליה שתפטר, עליך היה מוטל להשתדל מקודם לכן, כעת כשכבר נפטרה אין לך מה להצטער כי בכ"א היתה מתה, וההשתדלות המוטלת היא רק לפני.

והנה היסוד הכללי בכל הנהגת העולם הוא שהקב"ה בורא ומנהיג לכל הברואים כולם, והשגחת ה' בעולם היא על כולם בכללות ועל כל יחיד בפרטות, ומכיוון שההשגחה היא בהסתער אז במבט שיטחי נראה לאדם

שהסיבות האלו והאלו הן הגורמות לכל מיני תוצאות לקרות, אבל בהתבוננות במצב האדם הוא יראה את השגחת ה' הפרטית עליו בכל העניינים ושום דבר לא במקרה אלא בהשגחת ה' עליו. **נביא להלן מספר סיפורים על השגחה פרטית: מתוך אוצר הסיפורים למחנכים.**

יש יהודי באר"ב בשם יצחק סלוצקי. כיום הוא מנהל מאפיה גדולה, והוא מספר שהמשפחה שלהם היתה בין הראשונות שהושמדו באושוויץ. רק הוא ואחותו ניצלו, ואיך: הוא היה אז בן 16 ואחותו הצעירה ממנו במספר שנים יחד הצליחו להימלט ולהסתתר בכפר אחד. תושבי הכפר היו אמנם גויים ידעו על יהדותם אך הם שמרו על שתיקה. מספר יצחק: אני לקחתי ע"ע לשמור מכל משמר על אחותי, במשך תקופה ארוכה מאוד הסתתרנו במרתף צר וטחוב מתחת לאדמה, אסרתי על אחותי לצאת וסיפקתי לה את כל הצרכים, מזון ביגוד וכו'. יום אחד בשובי מהקניות אני מגלה תכונה ליד הבונקר ואז מתברר לי שאחותי נעלמה, מיד ביררתי היכן היא ואמרו לי שהיא נמצאת במפקדה הנאצית הסמוכה. לא חשבתי כלל (וזה הנס הגדול) רצתי למפקדה ודרשתי לראות את המפקד, שם התחלתי לזעוק החזירו לי מיד את אחותי, המפקד קרא לי לחדר, ואז הוא החליט לשטות בי, וכך הוא אמר לי באכזריות שטנית: את אחותך תקבל בחזרה כשיצמחו לך שערות בכף היד, ועד אז כולכם תמותו יהודים מלוכלכים. יצחק לא התרגש ואז הוא שואל את המפקד אם אראה לך שיש לי שערות בכף היד אתה תשחרר אותה! המפקד המשושעע ענה מיד, כבר אמרתי מילה שלי זה מילה כשיצמחו לך שערות בכף היד אחותך משוחררת. יצחק פטש את כף ידו השעירה לפני המפקד וזה חשב להתעלף, כף ידו של יצחק הייתה מלאה בשערות. פניו של המפקד חוורו וסמקו, ורק בשל העובדה שאצלם בתרבות מתארים את השטן עם שערות בכף היד, מיד הוא ציווה על הקצינים שישחררו מיידית את הילדה יחד עם אחיה השטן. כשיצחק היה מספר את הסיפור הוא היה פותח את ידו וכולם ראו את השערות שצמחו לו משום מעשה שהיה. בילדותו אביו ניהל מאפיה גדולה ברבלין ויצחק היה מסתובב בין התנורים והמערבילים, יום אחד הוא הכניס את ידו למערבל של הבצק וכל העור שעל כף ידו נקרע, הוא הלך אז מיידית לבית חולים שעבד אז בצורה פרימיטיבית והם לקחו חתיכות של עור ממקום שעיר בגוף ושמו בכף ידו. בשעתו היה לנו הרבה עגמות נפש מזה כולם צחקו עלי וכו', אך אח"כ התברר שהכל היה בשביל הצלת אחותו ורק הקב"ה הצופה מסוף העולם ועד סופו יכל לדעת ד"ז.

מסופר על אחד מצדיקי ירושלים שעבדה אצלם גויה מחו"ל בניקיון. בוקר אחד אמרה המשרתת לרבנית כי לקראת הערב היא מתעתדת לשוב לביתה שבחו"ל. הרבנית השתוממה ותממה: "מדוע לא אמרת לי כמה ימים קודם לכן? הייתי דואגת לעצמי למישהי אחרת" אך הגויה בשלה, היא התנצלה ואמרה כי עליה לשוב בדחיפות לחו"ל. וכך עשתה, מספר שעות מאוחר יותר ארזה את חפציה ופנתה לצאת מהבית. הרבנית שנחפזה ללוותה נתקלה בדרכה בתפוח יציפה שהיה מונח על השולחן. וכאות הוקרה על עבודה נתנה לה הרבנית את התפוח ושילחה אותה לשלום. לאחר כמחצית השעה הגיע הרב הביתה, היא ספרה לו על רצונה המוזר של הגויה ללכת ללא הודעה מוקדמת, וכן ספרה לו כבדרך אגב שנתנה לה את התפוח כמתנת פרידה. "אוי" נבהל הרב, "והרי התפוח הוא מפירות שביעית שאסור לתת לגוי! אנא, מהרי בעקבותיה וטלי את התפוח מידיה. הרבנית מהרה לכיוון התחנה, ובדיקו להכעיס, היא רואה מרחוק

את האוטובוס נוסע ועליו יושבת בשלווה הגויה. הרבנית לא התמהמה מיהרה ועלתה על האוטובוס הבא אחריו והנה בתחנה הבאה של האוטובוס "שלה" היא רואה את גויתה יושבת וממתנה לאוטובוס הבא שיובילה למחוז חפזה. והנה כשראתה הגויה את הרבנית החלה מיד מחטטת בתיקה בחיזורון ומוציאה ברעד את: כל תכשיטיה של הרבנית תוך גמגומי התנצלות משונים. הרבנית הנדהמת שכלל לא ידעה שחפציה נגנבו התעשתה, וכמובן, דרשה בלי בלבול גם את התפוח חזרה.

לפני כמה שנים הלך לעולמו באנטוורפן יהודי יקר ושמו ר'פסח ויינשטוק ז"ל, כשהוא בן 100 שנים. בכל שנותיו היה שגור על לשונו סיפור הצלת חייו, וכך היה המעשה: בשנת ת"ש נכנסו הנאצים ימ"ש למחוז מגוריו, והוא ומשפחתו הוצרכו לברוח דרומה. כעבור 4 שנים הגיעו לעיר ליון שבדרום צרפת, שם חלה ר' פסח בשחפת, מחלה שהייתה אז מסוכנת ומדבקת. כששמע ר' פסח על דבר מחלתו נענה ואמר: "רביש"ע, במשך 4 שנים יגעתי וניסיתי להציל את חיי, אבל כאשר הגני רואה שרצונך לקחת את נשמותי אלך השמימה, הנני מקבל באהבה את גזרתך". באותו זמן היו מכניסים את כל חולי השחפת לבית חולים מיוחד ללוקים במחלות מדבקות, כדי שלא יסכנו אחרים יחד עמהם, ואף ר' פסח הופרד ממשפחתו ואושפז בבית חולים זה. בחסדי שמים הוא שרד את המחלה, וכאשר החלים ויצא מבית החולים, היה זה כאשר המלחמה הסתיימה. מיד פנה לחפש את בני משפחתו שלח מכתבים להכא ולהתם, ואז נודע לו את כל אשר אירע בתקופה שהיה בבית החולים: זמן לא רב לאחר שאושפז, כבשו הנאצים את האזור, ושילחו את כל היהודים להשמדה באושוויץ, ובתוכם את בני משפחתו הי"ד. רק הוא ששהה בבית החולים ניצל, משום שהנאצים פחדו להציג את כף רגלם באותו בית חולים, מחשש הדבקות במחלות. או אז הוברר לו, כי מה שנראה היה לו בשעתו כמכה מן השמים, היא שעמדה לו להינצל ממוות.

החזו"א אומר שבשידוכים אפשר לראות בחוש את ההשגחה הניסית והפרטית המלווה כל אחד. היות השבוע הפרשה שלנו מספרת את השידוך הראשון שנעשה בעם ישראל, נביא סיפור על שידוך שנעשה בהשגחה פרטית שהבאנו בעבר: **סיפור אותו בעל האדרת**. אביו היה בגיל 18 הבחור הכי טוב בשיבה. יפה תואר היה הבחור, ואביו היה שר בכיר בבית המלוכה. המלך חפץ מאוד בבן השר, והדבר נודע לשר גוי אחר שהיה ידיד של השר היהודי. השר הגוי אמר ליהודי דע לך שמחר המלך הולך לבקש ממך להשיא לבתו את בנך, ולא תוכל לסרב, הרעיון שלי הוא שתאסר מהר מישהי לבן שלך, ותרשום אותם לנישואים, וכך המלך לא יתבזה לקחת בחור מאורס. אותו שר הלך לבית חולים וחילפם מישהי שנוטה למות, הוא ראה שם בחורה בגיל 39 שהייתה נוטה למות. ההוא אירס אותה (ללא נישואין), המלך כמובן ירד מזה. אך ההפתעה הגדולה הגיעה כעבור כמה ימים, בחורה בת 39 דופקת בבית השר... הנה באתי... השר ניסה לשכנעה לבטל את השידוך והציעה לה סכומי עתק אם תסכים, אך הבחורה סירבה בטענה שהיא נטתה למות בגלל כדאון שאף אחד לא חפץ בה משום שהיתה מאוד מכוערת, והנה כשראתה הבריאה. אבל אם החתן לא יחפוץ בה היא תמות שוב. האב לא ידע את נפשו, הלך לגדולי אותו הדור שאלי **מה' יצא הדבר**, ועוד שהיא בת לטי ויכולה ללדת, ואי"ה יהיו לה תאומים. וכן הווי. בחור בן 18 הכי טוב בשיבה, התחתן עם גלמודה... בת 39... ונולדו להם תאומים, אחד מהם זה האדר"ת שנקרא תאומים בגלל הסיפור הנ"ל.

ידיעות חשובות ומעניינות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך שו"ת

הצד השני הוריד את השידוך לא צריך לקחת ללב כי כשהוא מוריד זה סימן שזה לא השידוך שלך ואם הייתם נישאים לא היה לכם טוב, ולכן גם לא להתפלל על שידוך מסויים שיהיה, אלא רק להתפלל שיהיה הכי טוב אם זה זה, ושילך מהר ובקלות. ואם זה לא זה, אז שירד מהר. להתחייב בשידוך כמקובל בשוק וכהכרח הנדרש ופוק חזי מאי עלמא דבר, וזה לא נחשב לנס כי זה נס שקורה הרבה. הרבה פעמים יש עיכוב בשידוך כי יש קפידות של אנשים עליך, לחפש במי פגעת ולבקש מחילה. רבי חיים קניבסקי מביא שיש סגולה להתפלל ע"י באר כי ע"י באר נפקדו האמהות בשידוכם, וכל אחד יש באיזור ביתו באר

ששם לוקחים מים שלנו וכדו'. רבי חיים קניבסקי אמר לי שיש להתפלל על זיווגים של הילדים כבר מעת שנולדים. כמו"כ רבי חיים ממליץ ללמוד מסכת יידושין כסגולה לזיווג. עוד רעיון שמואב מגדו"ה היות והמכה הגדולה של דורנו היא צרת הבת ובתים רבים מחכים זמן רב לזיווגם, הרעיון הוא לעשות לקב"ה משהו שאנו לא מחוייבים, משהו שהוא כנגד הטבע, איזה מצווה וטרחה שהיא מחוץ למחוייבות שלנו, ועי"ז נזכה שגם הקב"ה יעשה לנו כנגד הטבע. ולסיום, כל אדם שיש בסביבתו משהו שצריך ונוקץ לזיווג עליו להתאמץ עי"ז, היות וזה לא קל כי כל אדם יש לו את העיסוקים שלו, שמעתי רעיון מכ"ק האדמו"ר מגור שליט"א שכ"א יחליט שאני שעה בשבוע מחפש שידוך לפלוני ומתאמץ בשבילו או עי"י שדכן או עי"י רעיון, ואם אין לי רעיון טוב אז באותה השעה אני מתפלל עי"ז, העיקר להקדיש לזה זמן מסויים, וכן בכל עניין שיכול לסייע או לקדם יקדיש כשעה בשבוע או יום שמוקדש רק לעניין הזה, אם בעזרה ואם בתפילה, וה' יאמר לצורתנו די ויזכו כל עם ישראל למצוא את זיווגם הטוב במהרה לרוב נחת דקדושה.

שאלה: לבן היה רשע או רמאי? **תשובה:** רמאי ידוע שהוא היה. אך רש"י מזכיר שהיה רשע כי לא התנהג בדרך ארץ אלא קפץ להשיב לפני אביו, וראים כאן שהעניין של התנהג בדרך ארץ הוא רק מנהג טוב אלא מי שלא נוהג בדרך ארץ הוא רשע, וידוע שהח"ח לא הסכים לזרוק בחור מהישיבה שלו שעישן בשבת, אבל כשהיה בחור חצוף הוא שלחו מיד מהישיבה כי עז פנים קשה מאוד להסתדר איתו. ישנם אנשים שחושבים שבזמננו דרך ארץ זה מעלה בלבד, אבל גם בדורנו היתום צריך לדעת שדרך ארץ הוא דרך התורה והיינו לכבד אנשים מבוגרים, התנהגות למופת בשיחה עם אנשים, קידוש ה' ברבים כי דרך ארץ קדמה לתורה, והתורה מעדנת את האדם, וכשאדם לא מתנהג בדרך ארץ חלילה הוא יכול לאבד הכל.

שאלה: מה ההנהגה הראויה שעל אדם לנהוג עם הסביבה כשיש לו טרדות ויסורים? **תשובה:** אברהם אבינו כשהלך לקנות את מערת המכפלה כתוב ויקם אברהם מעל פני מתו, למה נכתב ויקם מעל פני מתו? הרי פשוט שהוא קם מהמת כי הרי לעשר לא היה עדיין קבר? אומר רבי ירוחם ממיר שהתורה כאן מלמדת אותנו איך צריך להתנהג, אפי' בשעה קשה כשהמת מוטל לפניך להחזיק הכל ולדעת שהחבר שלך אין לו מת מוטל לפניו, ואתו לדבר רגיל כאילו לא קרה כלום, וזהו ויקם מעל פני מתו והיינו שקם מהמצב הקשה שהיה והתנהג רגיל כאילו אין לו מת מוטל לפניו, כי החיובים שיש לאדם לזולת כשהוא מדבר איתו זה צריך להיות מעל להגשות שלו, וידבר בסבר פנים יפות וזה המעשה אבות שאנחנו צריכים ללמוד מאברהם אבינו, ולכך כשאדם רוצה שהקב"ה יענה לו בסבר פנים יפות יתנהג בכל מצב בסבר פנים עם חבריו ואז יזכה שגם הקב"ה ינהג עמו כראוי.

שאלה: בעוד ימים ספורים יחול ראש חודש כסלו, במה שונה חודש זה מכל ראשי החודשים? **תשובה:** מובא בראשונים שראש חודש כסלו הוא יום סליחה כיום הכיפורים, ואילו לא עשה תשובה ביום הכיפורים ממתנים לו עד ראש חודש כסלו ואז מוחלים לו. וערב ראש חודש הוא זמן המסוגל לכפר עונות של כל החודש מאד וראוי לעשות תשובה ביום זה ויש שאומרים יוכ"ק והוא עניין גדול להיכנס לחודש יותר נקי. ולכן מי שיכול בער"ח וראש חודש לשוב בתשובה ולהתפלל לה' כשהוא נקי מחטא יזכה לישועות גדולות. (מקורות: רש"י בירמיהו פלי' בהגהות של רבי עובדיה, ובספר סוד מישרים).

שאלה: מה המבט התורני שצריך להיות על הפסדו של טרמפ בבחירות לעי"ז? **תשובה:** פעם באו להודיע לחת"ס על גזירה שהתבטלה והוא פרץ בבכי, שאלוהו מה הוא בוכה? ענה החת"ס, משל לאדם שישב בכלא והנה יום אחד אומרים לו שמפנים אותו למשך כחודש מחדרו כי רוצים לשפץ לו את החדר שיהיה מקום ראוי למגורים באופן נורמלי יותר, האסיר פרץ בבכי כי הוא הבין שהוא הולך לשבת שם זמן ממושך. אמר החת"ס כי עוד יש גזירות אז אנו בגלות ויודעים שהמשיח בפתח כי ככה זה לפני ביאת הגואל, אך ברגע שמתבטלות הגזירות לפני שאנחנו עוד הולכים להיות הרבה שנים בגלות. כיוצ"ב, טרמפ עשה רבות למען העם היושב בציון ולמען היהודים החרדים לדבר ה', והיינו במצב שהרגשנו קצת פחות את הגלות משום שכל מי שניסה לאיים על היהודים או לפגוע

בהם קיבל גערה מנשיא העולם החופשי. כעת כשאנו ככל הנראה שוב חוזרים לתקופות הפחות יפות שלנו, עם התחזקות האיומים מאיראן ועם התעוררות הארגונים הטוריסטים וכדו', אז שוב אנו מרגישים ביתר שאת שאנו בטוחים וסמוכים בה', ואי"ה נזכה לביאת גואל צדק במהרה. כמו"כ משהו האיר את עיני שהיו לו לטרמפ הרבה התבטאויות רומסות פוגעות ומעליבות כלפני הרבה אנשים פרטיים, ואוכלוסיות שלמות, ונכון שאנחנו תמכנו בו משקלול של הנתונים, אבל בכ"א אצל הקב"ה אין נעלם כלום ואדם כזה שמואב האנשים ומשפילים הקב"ה תובע עלבונם. ואכמ"ל.

שאלה: קורה לעיתים קרובות שאדם המנסה להתקרב לקב"ה מרגיש באמצע הדרך קושי שגורם לו ליפול עד כדי כך שהוא עלול להגיע לדי ייאוש, למה אין הבא להיטהר מסייעים בידו? **תשובה:** הקדושה שיש בקירבה לקב"ה שעושים מצוות ורצונו יתברך היא גדולה מאוד, וכדי לקבל את הקדושה לפעמים אין ביראה אלא ליפול כמה וכמה פעמים עד שהאדם נהיה מוכשר וראוי להמשיך לעלות. וכמו שמצינו שאדם מתעמל אז בתחילה קשה לו לבצע את הפעולות הקשות ורק לאחר זמן שעושה ונופל הוא מצליח. והדרך להצליח היא עי"י שעושה ומתחזק ומגיע ליכולות שלו ונופל, ואז הוא קם וממשיך הלאה, מתקדם קצת ושוב נופל חלילה, עד שיהיה מסוגל להתקדם בלי ליפול. כי הקירבה דוחפת אותו מהאור הניצחי, ולכן הדרך היא שמתחזק ונופל, ואז יכול להתקרב עוד קצת אך ליפול שוב וכן הלאה ולכן אין לו לאדם להישבר כשנופל, כי זה הדרך.

שאלה: האם יש תרופה לא קונבנציונלית לילדים ותינוקות שסובלים מתולעים במעי? **תשובה:** רבי ישראל יעקב פישר היה מביא לזה פתרון והוא לקחת צמר גפן לטבול בחומץ ולהניח לילד על הטבור למשך חצי דקה בזמן שיש תולעים, לפעמים צריך לחזור על הפעולה עוד פעם ופעמיים כשיש תולעים, ואח"כ רבים מעידים שהעניין נפתר לגמרי.

שאלה: עד כמה חשוב לשמור על רמת מגנזיום תקינה בגוף? **תשובה:** המגנזיום הוא חיוני מאוד לצירת עצמות ושיניים בריאות והעברת התכווצויות שרירים, וכן מגנזיום מסייע לוויסות חום הגוף, וכשחסר מגנזיום יש הרבה הפרעות בשינה, ובעיות נוספות כמחלות חניכים, אבנים בכליות, כאבי שרירים, דיכאונות וחרדה, ולכן כשמרגישים אחד מהדברים הללו כדאי בהתייעצות עם מבנים בחנויות טבע וכדו' לקחת כדור מגנזיום לפני השינה. וגם כדאי לדעת שהרבה פעמים צריכה גבוהה של קפה, או מתח, וכן בעיות במעינים מפריעים לספיגת מגנזיום תקינה בגוף. ולכן מי שיש לו נידודי שינה חזקים כדאי לקחת כל ערב כדור מגנזיום וכן לשנות מי טוניק (נמכר בכל סופר) כוס אחת לפני השינה. בדוק ומנוסה.

שאלה: כיצד להתמודד עם אווירה לא טובה בבית שנגרמת בגלל דברים לא חשובים? **תשובה:** כמעט תמיד, קרוב ל-100 אחוז, האווירה בבית לא נהרסת בגלל משהו רציני אלא בגלל זוטות כמו קניית חטיף מיותר, או ארון שלא סודר בזמן וכדו'. זה המקלקל הגדול של האווירה בבית, ומה שמוטל על אדם משכיל לעשות שיהיה מה שיהיה על כל הערה שיש בין אם זה קניית חטיף מיותר, בין אם זה בית מפוזר מאוד, לחכות ולנסות לדבר עי"ז בזמן אחר כשכל העסק רגוע, ולעולם לא לומר הערה כשזוהי ד"ז או כשכועס על עניין פעוט זה, וכך יוכל לעבור הכל בשלום, כי האיפוק בשעה זו חשוב לאין ערוך.

שאלה: כל הזמן מלמדים אותנו לבקש מהילדים לעשות הכל בדרכי נעם בלי להלחץ, הכל נחת ובפיתויים כי אחרת זה מתנסק. רבים שואלים האם יש דרך מומלצת כיצד להצליח לכוון את הילד לדרך הטובה? **תשובה:** הדבר ידוע וברור שגירסת דינקותא זה הדבר הכי טוב שיש בעולם, ומה שאדם מתרגל בצעירותו זה קל לו מאוד אח"כ כשגדל. ולכן חובה על כל אבא שחפץ שהבן שלו יקיים מצוות כראוי **עליו להרגיל** אותו בקיום המצוות והתנהגות למופת, כי ההרגל הוא הדבר הכי נצרך לילד ובגיל מבוגר קשה מאוד להתחיל. והדבר צריך להיעשות מתוך קצת לחץ, אבל בשמחה, להסביר יפה כמה זה טוב לעשות מצוות ולהתקרב לה', ובעיקר להראות דוגמה אישית, וילמד אותו ההלכות, וכשצריך יתן פרסים, כי ההרגל הוא חובת ההורה לילד, אבל לא בכפייה.

שאלה בחושן משפט:

שאלה שהגיעה לבית הדין: אברך קנה אתרוג באלף שקל, ובחול המועד הוא גילה פגם שמוריד את שווי האתרוג, והוא תובע חלק מהכסף חזרה. לעומתו אומר לו המוכר אם תטען למקח טעות ממילא לא יצאת ידי חובה למפרע. מה הדין?

חידות:

חידות בפרשת שבוע: א. אות שהיא שם? ב. מי חי עשר שנים יותר מאשת אביו? ג. היכן בפרשה שישה סגול ברציפות? ד. שני אחים באותו השם בתוספת אות אחת? ה. מי מוזכר רבות בפרשה בלי שמו? ו. איזה שמות בפרשה מוזכרים בתורה לעיל עוד פעמיים?

חידות ידע תורני: ז. איזה שני מבנים בתנ"ך הם 30 אמה גובה? ח. מי הוא הגיבור ששפט את ישראל עשרים שנה? ט. מה הם י נסיונות שהתנסה אברהם? י. היכן בתפילה כל יום עונים ואח"כ שואלים? יא. היכן ארבע פסוקים רצופים בפסוקי דזמרה שמתחילים בכי? יב. איזה ב ברכות נאמר מהתורה וביחד הם כחמש ברכות?

חידות למבוגרים: יג. אדם ביקר בביכ"ז והוא ראה שם עי"פ השמות שעל הספסלים שיש שם הרבה כהנים, אחד לו, ומעל ישראלים, הוא ניגש לאדם ושאלו האם הוא מתפלל עם ההוא ענה כן, ואז הוא אמר לו שיוצא שהרבה פעמים הכהן מקבל כאן ב עליות כי תמיד יש כהן כי יש הרבה כהנים בביהמ"ק, מאידך אין כמעט לוויים אז ממילא יוצא שהרבה פעמים הלוי לא נמצא והכהן זקוק לב' עליות. אמר לו אותו אדם מעולם לא ראיתי שהכהן כאן מקבל ב' עליות למרות שהלה מחסר די יפה. איך זה יכול להיות? יד. אדם היו לו שלושה כדים אחד היה בו עשר ליטר, השני 7 ליטר, השלישי 3 ליטר, הכד של העשר ליטר היה מלא, איך יכול עי"י הכדים בלבד לחלק את העשר ליטר לב' כדים והיינו שבכד של העשר יסאר 5 וכן בכד של השבע יסאר 5?

חידות לשאל את הילדים: טו. מה לא שומעים? טז. איזה ירק אם מורידים ממנו רבע נשאר חצי. יז. סוס מתחיל ב-ס, ונגמר ב-י. מה אתה יכול לעשות ולא לראות? יט. קבוצת אנשים עמדו שניים מלפני אחד, ושניים מאחורי אחד. כמה אנשים היו שם? כ. איזה צבע הוא רמאי?

תשובות: א. בני חת. ב. ישמעאל חי 137 שנה. ג. חסד ואמת את. ד. מין ומדין. ה. אליעזר מוזכר בתור עבד, או איש, אך לא בשמו. ו. שבע ודון מובאים בפרשת נח עוד פעמיים. ז. תיבת נח ובניין שלמה. ח. ששון. ט. לך דל מארץ. ב. רעב בארץ. ג. שרה לוקחת לפרעה. ד. מלחמת המלכים הצלת לוט. ה. מעמד בין הבתרים שהראו שיעבוד מלכותו. ו. ברית מילה. ז. שרה לוקחה לאבימלך. ח. גרש הגר. ט. גרש ישמעאל. י. עקידת יצחק. יי. אין כאלוקינו מי כאלוקינו. יא. כי הוא אמר ויהי כי בחר ה' בציון וכו' בסוף ירח כבוד. יב. ברכת התורה היא שתיים וברכת המיוון היא שלוש וי"א ארבע ברכות מהתורה. יג. הנשאל היה הלוי המדובר. יד. ישפוך מהעשר לשלש ומחשלוש לשבע והא שוב ישפוך מהעשר לשלש ומחשלוש לשבע ואח"כ שוב ישפוך מהעשר לשלש ומחשלוש לשבע, נשאר בשלוש שתיים כי אין בשבע מקום ליותר מאחד כי שפך לשם פעמיים שלוש. כעת שוב ישפוך את השבע למשר וישפוך את השתיים שנשאר בשלוש לשבע והא ישפוך מהעשר לשלש מלא וישפוך אותם לשבע ויבחד היה חמש. טו. שקט. טז. חציל כשתוריד רבע היינו את המלך הוא יסאר חצי. יז. נמר מתחיל ב-נון. יח. רעש. יט. שלושה אנשים. כ. לבן היה רמאי.

חידת משמעותיות ממילים לפרשת חיי שרה: ט' **משמעותיות למילה נפש:** א. נפש - רצון. "אם יש את נפשכם" (בראשית כב, ח.) רש"י: נפשכם, רצונכם. ב. נפש - רוח החיים שבבעלי חיים. "ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה" (בראשית א. ל.) ג. נפש - "נפש זה הדם, שנאמר כי הדם הוא הנפש". (בראשית רבה יד, ט.) נפש - נח. "וביום השביעי שבת וינפש" (שמות לא. יז.) תרגום: וינפש, ונח. ה. נפש - אדם. "ונפש כי תחטא" (ויקרא ה. א.) תרגום: ונפש, ואנש. ו. נפש - אדם מת. "לנפש לא יטמא בעמיו" (ויקרא כא א.) תרגום: לנפש, על מית. ז. נפש - תאוה. "אל תתני נפש צרי". (תהלים כז יב.) רש"י: בנפש צרי, בתאוה שונאי. ח. נפש - צרכים חומריים. "וידע צדק נפש בהמתו" (משלי יב י.) ט. נפש - מצבה. בונין לו נפש מעל קברו. (שקלים פרק ב, הלכה ה.)

מוקדים להשיג את העלון: 0527633431 כמו"כ ניתן להשיג במיל 456alon@gmail.com. לקבלת העלון בפקס יש להתקשר לטלפון 03-6180383.

ניתן לקבל את העלון בכתב יותר גדול ע"פ בקשה למייל הנ"ל ולציין שמעוניין בגדול

בטאון רמת אלחנן



בס"ד, כסלו תשפ"א
גליון 349 - שנה 41

קול ברמה

לקבל במייל: 6776168@gmail.com

אתה, היהודי הזה, שכאשר סדר-יומך משתבש לחלוטין, וגם הילדים עושים לך בעיות, ואתה בחל"ת, ואין לך פרנסה, ואין לך מנוחה, עד שכוחותיך נחלשים, ואתה מרגיש כתולעת, סמל החולשה; אליך אני פונה, אומר הקב"ה: בְּנִי-מחמדי, אל תפתר! אני - לא יצאתי לחל"ת!!! אני איתך, מחזיק ימינך, ואומר לך אל תירא

אל תיראי תולעת יעקב

'אני רוצה שהרב יקלל את אח שלי, ביקש האיש ממרן הגר"ח קניבסקי

הגר"ג הוויגסברג מביא את דברי סבו מרן הגרא"ל שהסביר את תופעת מעוכבי-השידוך



מרן הגרש"ז אויערבך אמר לחתנים שהחיוב לשמח את אשתו הוא במשך כל החיים...

לרגל המצב: נפתח מחדש המדור הוותיק 'שהשמחה במעונם' - לאיחולי מז"ט והודעות על שמחות



אז איך בכל זאת גילו במשפחת צ'ולק את הברכה לאריכות-ימים שקיבל אביהם מרבי דוד בהר"ן?

מרן הגר"י זילברשטיין, עם היוודע דבר פטירתו של הרה"ג רבי שמעון ברכר זצ"ל:

'האם עשינו כל שיכולנו להתפלל על החולים, היתומים והאלמנות?'



הוראת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לראש העיר ירושלים בענין קבלת-הפנים לנשיא האמריקאי

מרן הגר"י זילברשטיין מספר על השידוך המופלא שנרקם ב...מלונית

טעם למנהג לתת לחולה ריבת-אתרוג

חתול שחור (אמיתי) עבר בין האב לבנו, לפני שהבן טס לחו"ל

האם להתפלל על הגשם במנין של חקלאים, או ת"ח?



הרופא הערבי בבית החולים 'זיו' ביצע עשרות החייאות. לתרום לו כליה כהכרת-הטוב?

דבריו המופלאים של ה'אור החיים' שבכוחם לחזק ולעודד את כל עובדי השם

האלמנה מוציאה את פח-האשפה לרחוב, לפני שבת... האם מותר למוסרה למשטרה?



יורה יורה

יד נעלמה העיפה את הטיל למרחק. אשדוד ניצלה



טראמפ או ביידן, אבל הגוי ברומא מנשק את הרב

אז איך בכל זאת גילו במשפחת צ'ולק את הברכה לאריכות-ימים שקיבל אביהם מרבי דוד בהר"ן?



הוא הגיע ארצה עם תרמיל-גב בלבד, בלי אף אחד שסייע לו, והצליח להגיע להישגים כבירים, ולגדל דור שלם של ת"ח ■ בצאתו לפנסיה קבע לעצמו חברותות מהבוקר עד השעות המאוחרות של הלילה, והיה לסמל ודוגמא להתמדה מופלאה ■ תלמידיו, ובהם כאלה שצמחו לגדולי הדור, מספרים שהמחנך הדגול רבי עזרא צ'ולק בנה אותם מהמסד עד הטפחות, והכל בענווה ובפשטות, אבל מתוך רוממות עצמית ■ אחד הסיפורים המופלאים הוא הברכה לאריכות ימים שקיבל, והוא והחברותא שלו בישיבת 'קול תורה', מרבי דוד בהר"ן שחשש שמא פגע בשני הבחורים שלמדו עד שתיים- וחצי בלילה, ובירך את שניהם באריכות ימים ■ הברכה התקיימה, ושניהם נפטרו - בפער של כמה חודשים - בגיל 95. אבל רבי עזרא צ'ולק לא סיפר זאת מעודו לילדיו. אז כיצד התגלה הדבר? ■ פתאום גילינו שאבא הרביץ תורה - יחד עם מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל - גם ב'חוג חתם סופר', פתאום שמענו שכאשר נקראו לו המכנסים, בבחורות בישיבת פוניבז', ולא היה לו כסף לשלם על תפירתם, הלך לתרום דם כדי שיהיה לו כמה גרושים ■ 'התקבלת לישיבה', בישר לו הרב מפוניבז' בתום המבחן, 'אבל אין לי מיטה בשבילך'. בבוקר גילה שהבחור ישן על הספסל בכניסה להיכל, ואמר: 'מהלילה הבא אתה ישן אצלי בבית'... ■ הרב הגאון רבי עזרא צ'ולק זצ"ל, נפטר לאחר שנדבק בקורונה, ובנו, איש החסד הנודע, רבי חנניה שליט"א, זועק בכאב על המגפה שגבתה קורבנות נוראיים והמיטה עלינו ים של סבל, בגלל זלזול בכללי הבריאות ■ מי שיתברר לו שבגלל מתו אנשים, יוכל לסלוח לעצמו? - - -

התקיימו במלואה! החברותא נפטרה לפני כמחצית השנה והוא בן 95, וגם אבא - מספר רבי חנניה שליט"א - זכה להגיע בדיוק לגיל זה מכוחה של הברכה ההיא.

ואנחנו, מספר הבן, לא ידענו מכל זה... אבא לא סיפר לנו על כך מעודו... וכי הוא יספר על עצמו שלמד עד שעה כל-כך מאוחרת, וזכה לברכה מאחד מגדולי התקופה? ואם כן מהיכן אנחנו בכל זאת יודעים את הסיפור? - זה קרה באחת החתונות המשפחתיות של ה...חברותא מישיבת 'קול תורה'. רבי עזרא ניגש לחתנו של החברותא, ולחש באוזנו: 'אתה יודע מי זה השווער שלך?...' וסיפר לו את המעשה עם רבי דוד בהר"ן, ועד כמה התמיד בלימודו כבחור צעיר, והברכה שקיבל לאריכות ימים...

את זה סיפר רבי עזרא. ומה הוא לא סיפר? - כמובן, אף אחד לא צריך לדעת שהוא היה החברותא... וכשהחתן שאל אותו, מניין הוא יודע את הסיפור, השיב רבי עזרא 'הייתי שם וראיתי את מה שקרה'... וזו אמת לאמיתה... אין כאן מילה אחת של שקר... אבל לילדיו הוא לא סיפר גם את זה...

איך אפשר להיות כל-כך עניו וצנוע? איך? איך? איפה רוכשים את המידה המופלאה הזו? - קושיה זו חזרה על עצמה פעמים רבות לאחר פטירתו של הרב הגאון רבי עזרא צ'ולק זצ"ל, אביו של מכובדנו הדגול, האיש והכלל, האיש והענין - רבי חנניה יבדל לחיים. בדור חיצוני שכזה, בתקופה שבה שגור המשפט 'אם לא פרסמך את עצמך, לא עשית כלום', היתה דמותו של רבי עזרא - שלא מש מלימוד התורה כל ימיו - בולטת יותר ויותר בצניעותו ובפשטותו.

תשמעו סיפור. בהיותו בחור בישיבת 'קול תורה' סיים הבחור עזרא צ'ולק ללמוד עם החברותא שלו בשעה 2 וחצי אחר חצות-לילה. הם יוצאים מההיכל, והנה מגיע מולם הגאון הירושלמי רבי דוד בהר"ן זצ"ל, שהיה בטוח שכמו רבים מבני הנוער של אז - גם שני הצעירים הללו חזרו זה-ענתה ממבצע של הלח"י או האצ"ל.

הגאון הנודע שאל אותם מהיכן הם חוזרים, וכשהשיבו שסיימו עכשיו את הלימוד, נבהל מאוד הגר"ד בהר"ן וחשש שפגע בהם, ו... בירך אותם באריכות ימים ושנים. הברכה

ומצד שני הוא חי בתוך העם, בתוך ליבם של התלמידים, ומלא בשמחת חיים. מצד אחד סיפר הגרי"ח יעקובוביץ', ר"מ בפוניבז' לצעירים, שהסבא סיפר שעשה בשיבת פוניבז' תיקון חצות עם רבי עזרא צ'ולק, ורבי יצחק יעקובוביץ', ומצד שני - כמה שמחה הטמיע בתלמידיו!

כמה מרץ היה לו עד זקנה ושיבה! מי יודע למשל שבמשך 10 שנים הלך רבי עזרא עם ת"ח נוסף לאסוף כסף לקמחא דפסחא של הרב נויבירט! מי יודע שהיה הולך לבקר חולים בבתי חולים כל יום שישי? (היה לרבי חנניה ממי ללמוד!!!)

תפקידך להיות מרביץ תורה

לא רבים יודעים שרבי עזרא היה מחנך כבר מגיל צעיר. בתקופת בחרותו בשיבה, הגיעו עולים יתומים ל'בתי אבות', ומרן הרב מפוניבז' הוציא אותו מספסל הלימוד בשיבה, כדי שיגדל אותם. בתקופה מאוחרת יותר כיהן כמגיד שיעור בשיבת יהוד של הגאון רבי ניסן טורציץ' זצ"ל. כשסיים שם, ורצה לחזור ללמוד בכולל, תפס אותו מרן המשגיח רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל ואמר לו: 'אני לא מרשה לך לחזור לכולל! תפקידך להיות מרביץ תורה!'

בתקופה שבה היה המחנך בכיתה ח' בת"ת זכרון מאיר גידל אלפי תלמידים שחלקם צמחו לגדולי מרביצי התורה, כמו למשל הגאון רבי אשר אריאלי שליט"א, שאבא הכ"מ אמר לאביו שישקיע בו בבין הזמנים, כי עדיו לגדולות.

כל התלמידים אומרים לי: למדנו ממנו את הגאונות בפשט! איך ללמוד סוגיא ולהבין אותה! וכיצד להיות שמחים בלימוד התורה!

השמחה שהיתה לו בלימוד התורה גרמה לכך שהתלמידים היו קשורים אליו בעבותות של אהבה. מלבד היותו בקי בחלקים רבים של תורתנו הק' (בישיבת פוניבז' סיפרו שהיה בקי במשנ"ב ושער הציון), אפשר לומר עליו את מה שאמר מרן החזו"א ששאיפתו של אדם צריכה להיות שייך מהעולם מבלי לפגוע באף אחד!

כשתלמידיו ביקשו ללוותו לאחר הלימוד, היה אומר 'תמיד גדלתי לבד, לא צריך ללוות אותי'... אלה שלמדו אצלו, בבית הספר ובישיבות, הצהירו בגלוי שהרב צ'ולק העמיד אותנו על הרגליים. כך הרב זיכרמן שלמד אצלו לפני 58 שנה, וכך הרב רוז שלמד אצלו בשיבת יהוד, והביא איתו שתי מחברות עבות, גדושות ומלאות בחידושים שרבי עזרא אמר להם בשיעור.

הגאון רבי יוסף וייס, ממרביצי התורה בשיבת 'בית מדרש גבוה - פינקל' בשכונת רמות ד', בנו של הרה"ג רבי יהודה וייס, סגן-המנהל בת"ת זכרון מאיר, הגיע פעם עם חוברת מודפסת במכונת כתיבה ובה החידושים ששמע בכתה

זה נקרא להיות עבד השם בכל רמ"ח ושס"ה. עושים כל מה שצריך לעשות, אבל מבלי ליטול לעצמי שמץ של כבוד וגאווה. כלום כלום כלום. מה שהוא כן סיפר לנו פעם על אותה תקופה, שבאחד הימים כשחזר מהישיבה נחרד לשמוע בכיות וצעקות מבית הכנסת. היה זה כשנודע שרבי דוד בהר"ן חולה מסוכן והקהל התכנס להתפלל לרפואתו. אבא חזר מיד לשיבה וכינס את החבורים להתפלל לרפואת גאון התורה.

פתאום גילינו שאבא הרביץ תורה - יחד עם מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל - גם ביחוג חתם סופר! פתאום שמענו שכאשר נקראו לו המכנסים, בחרותו בשיבת פוניבז', ולא היה לו כסף לשלם על תפירתם, הלך לתרום דם כדי שיהיה לו כמה פרוטות; פתאום גילינו שכאשר הגיע לפוניבז', ומרן הגרי"ש כהנמן בחן אותו והודיע לו שהוא יכול לבוא לשיבה, 'אבל אין לי מיטה בשבילך'... אבא, שהיה בלי בית וכלי תומך ודואג, ישן על הספסל לפני הכניסה...

הגרי"ש הגיע בבוקר לשיבה, ומשראה אותו כך, אמר לו שמחילה הבא 'אתה ישן אצלי בבית'...

געגועי-כמיהה לאבא הגדול ניכרים אצל רבי חנניה. אני מתבונן תמיד בכך שאבא הגיע ארצה עם תרמיל-גב בלבד, בלי אף אחד ששייע לו, ואיך הצליח להגיע להישגים שכאלה??? אבא התמודד בחיים לבד, גדל והקים דורות שלמים, גידל תלמידים שצמחו לגדולי הדור - והכל מתוך פשטות וענווה!!!

איך אמא ע"ה כיבדה את אבא!

משהגיע ארצה בגיל צעיר מאד, בודד בלי משפחה, מספר רבי חנניה, רצה להיכנס ללמוד ב'קול תורה', אמרו לו: תביא איתך מיטה... כדי להשיג מיטה הלך לעבוד בחקלאות בקיבוץ 'חפץ חיים' שהיה אז בכפר סבא, ומשהשיג את מבוקשו נכנס עם המיטה ל'קול תורה'.

אני אומר, ממשיך הרב חנניה שליט"א, שצריך להודות להשי"ת שגדלים בבית טוב, עם הורים שכאלה. שום דבר לא ברור מאליו. איך אמא ע"ה כיבדה את אבא במשך כל החיים! מעולם לא שלחה אותו למכולת, כי אבא לומד תורה. ופעם, כאשר אמא נפלה ושרבה את שתי ידיה, והוא ביקש לתלות את הכביסה במקומה, לא הסכימה בשום אופן.

מה עשתה? הרי אין לה ידיים! לקחה את האטבים בשיניה, וכך תלתה את הכביסה. זכורני עוד שלילה אחד אמא נפלה, והיה קשה לה לקום, ולמרות זאת לא העירה אותו עד הבוקר, כי לא רצתה לגזול את שעות השינה שלו, כדי שיוכל מחר ללמוד בצלילות הדעת. גדלנו בבית עם מושגים של בן תורה אמיתי, וכבוד לתורה של פעם. ואת זה איבדנו בפטירתו.

כל מי שהכיר את רבי עזרא, ידע שמצד אחד הוא טיפוס מאוד רציני, ששאיפותיו העצמיות הולכות על ההכי-גדול,



ח' מהרב צ'ולק. בחזית החוברת היה כתוב 'חידושים ששמעתי מהרב הגאון רבי עזרא צ'ולק' וכו'. הרב צ'ולק שמח מאוד על הדבר, אבל בסופה של הפגישה לחש באוזנו של רבי יוסף וביקש יאנא תמחוק את שמי משער החוברת'... וכך נותר שער החוברת מיותר, ללא השם.

כשיצא לפנסיה, מאוד פחדנו מה יקרה לו, מספר רבי חנניה. אבל הוא קבע לעצמו חברותא מהבוקר עד השעות המאוחרות של הלילה, עם ידידו שיבלחט"א רבי יוסף גלוסקינוס, ולמדו בבית המדרש צאנו ברחוב יהודה הלוי. אי אפשר לתאר את ההתמדה שלו, עד זקנה ושיבה. גם בימי האחרונים ישב והגה בתורה, וגם כשהייתי אצלו שעות לפני הפטירה ישב עם ספר ולמד. התורה היתה משוש-חייו, וכשלמד בביהמ"ד צאנו היה סמל ודוגמא גם לאברכים הוותיקים שלמדו שם בכלל במשך שנים רבות.

ר' גדליה לא קיבל את התירוץ...

אחד הנכדים מספר: כשהיתה שבתה של עובדי התברואה בני ברק, לא פינו במשך כמה שבועות את הזבל וברחובות השתרר ריח לא נעים. בשבת בבוקר, אחרי התפילה, הלכנו עם סבא בין הררי האשפה, וכולם עיקמו את האף. דווקא סבא, שהיה מיוצאי גרמניה, ומנסיכי האדם, שזכה להסתופף בצלו של מרן הרב דסלר, והיה מקפיד תמיד שבגדיו, כמו גם הנהגותיו, יהיו נקיים ללא רבב, הפעם ראינו את סבא מתמרן ביו ערימות האשפה, כשחיוך על פניו...

הסתכלנו בו בפליאה, ואז, שלא כדרכו, הוא שבר את השתיקה שהיה מורגל בה, וחשף משהו מהרהורי ליבו. "יתכן שהשכנים שלנו ברמת גן מרחמים עלינו שאנחנו חיים בעיר לא נקיה, אבל רק אנחנו יודעים את התענוג העצום לגור בעיר כל כך נקיה (רוחנית) כמו בני ברק - גם אם יש אשפה ברחובות! וכמה אנחנו מוכנים לשלם כדי לא לגור בעיר אחרת, לא 'נקיה', גם אם הרחובות שלה מצוחצחים..."

כשראה פעם נכד שאינו מסודר בהנהגתו, קרא לו הצידה ואמר: דע לך נכדי היקר, הגרמנים ימח שמם "הצליחו" להחריב את העולם בזכות הסדר שלהם. אבל אנחנו צריכים לבנות את העולם בנפש מסודרת!

כאשר שוחחנו פעם עם סבא על המשגיח רבי גדליה אייזמן זצ"ל, סיפר לי שלמד אצלו בתקופה שיקול תורה היתה בשכונת שערי חסד, כשיבה ליוצאי גרמניה. שאלתי אותו אם המשגיח העיר לו פעם משהו, והשיב: כן! על מה הוא העיר לך? - שאלתי. וסבא השיב: שאיחרתי לסדר....

סבא איחר? כן! ומעשה שהיה, כך היה. בחורף אחד ירד שלג כבד, וכיון שבסוליות של הנעליים שלי היו חורים גדולים, שלא נראו מלמעלה, הרי שהשלג נדבק לי לרגל, ולא היה נוח ללכת כך ברחוב. המתנתי קצת כדי שהשלג יפשר. בצהריים ראה אותי המשגיח, ושאל אותי למה אחרתי? והסברתי את הסיבה עם השלג וכו'. נו, והוא קיבל את התשובה? לא! - השיב סבא ברצינות תהומית. זו לא סיבה לאחר ל'סדר'...

רבי חנניה האהוב: בשם כל תושבי רמת אלחנן נַחֲמֵךְ באבלך, ואין ספק שמעשיך הטובים עבור כלל ישראל, קיבלו את פני אביך בעולם העליון!

כי ממנו למדת את הכל! ואשריו, ואשרי חלקו!

בעקבות המצב ואי-היכולת להגיע לנחם, שיגרו מאות איש מכתבי-תנחומים, ובהם הביעו את רחשי-ליבם וחוויותיהם האישיות מפגישותיהם עם הנפטר הדגול. אנחנו מביאים כאן את אחד המכתבים המרטיטים ששוגר ע"י הרב **זאב שכטר**, מנהל התפעול ב'עזר מציון'

הרב צ'ולק נכנס והכריז: 'היום אתם נהפכים לבני ישיבה'

לבני משפחת מו"ר הרב עזרא צ'ולק זצ"ל, בימים אלו סיימתם את ימי השבעה בעמק הבכא על אביכם זצ"ל. בעידן הקורונה רח"ל קשה לנחם באופן אישי, ועל כן אבוא בדברים אודות הרה"צ אביכם שהיה ידיד בית משפחת אבי זצ"ל.

זכיתי להסתופף אצל רבי עזרא זצ"ל בכתה ח' בת"ת זכרון מאיר. חוויית הלימודים ואהבת התורה שהוא הנחיל לתלמידים מגדול ועד קטן, מְחַזֵּק ועד נחשל, במסירות ועקביות, נקבעה לנכסי צאן ברזל בליבם של התלמידים.

כבר בהיכנסו ביום הראשון ללימודים העביר מסר עם מטרה ברורה: היום אתם עוברים מלימוד גמרא של ילדים ללימוד גמרא של בחורי ישיבה. היום אתם נהפכים לבחורי ישיבה. וכך עמל על כל רש"י וכל תוספות להחזיר ולהסביר דק אחר דק, מדוע רש"י בחר בנוסח זה ולא אחר, מדוע תוספות העמיד כך ולא אחרת, חקר ובייר ודאג שכל בני הכיתה יהיו איתו במהלך, ולא להפסיד שום תלמיד שישאיר מאחור.

בהזדמנות שזכורה לנו לאחר שובבות שנעשתה על ידי אחדים מהתלמידים, נכנס לכיתה ונעמד בתנוחה האופיינית לו, כמו חצי כפוף, והרים את ידיו וגם הרים מעט את קולו (תופעה נדירה אצלו) ואמר: "אתם כבר לא ילדים, אתם נמצאים ברוממות, ומי שנמצא ברוממות לא יכול לעשות כאלו דברים". כך משך את התלמידים מעלה-מעלה, מדרגה אחר מדרגה.

כשלמדנו אצלו היה אתנו בכתה בנו ר' שלמה שיח"י. ולמרות שבן קרוב אצל אביו, במשך שנה שלימה לא היה ניכר שלר' שלמה יש קשר אליו בכלל... האב התנהג איתו כאחד התלמידים לכל דבר, גם כאשר שכח להביא אוכל וכד', ההתייחסות הייתה ללא שום שינוי. לא נתן לשנות שום דבר משום סיבה שהיא.

כידיד ושכנים של הורי, וכמחנך לשעבר, שמר תמיד על קשר והתעניינות, ובמשך שנים רבות שמר על רגישות ואכפתיות, כאילו אנחנו חברים בני אותו גיל. לא קרה פעם שפגש אותנו ולא התעניין בשלום ההורים ובבריאותם. ובפרט בשנים האחרונות, לאחר פטירת אבי ז"ל, היה מתעניין בבריאותה של אמא תחי', איך היא מסתדרת, האם הילדים נמצאים איתה, וכו'.

דמותו עמדה תמיד מול העיניים והיא תחסר לנו עתה מאוד, והלוואי ונזכה ללכת בדרכיו. יהי זכרו ברון.

בברכה
זאב שכטר

וואס הווען

כאן, ייווכח מיד שהנהג מפגין חוסר- התחשבות נוראי.

● הוא אולי חיפש לעצמו מנין לתפילה, ועל ידי כך התיר לעצמו לחסום את המעבר. במו-עינינו ראינו ילדים רצים בגללו על הכביש, כאשר כל שדה-הראיה שלהם נחסם לחלוטין בגלל שהוא חיפש מנין לתפילה!!! ובואו נאמר יותר מכך: אפילו אם הוא מתכוון לחנות במקום זה רק רגע אחד, כדי למסור דבר-מה למאן-דהו, ובעוד דקה הוא חוזר, מי ערב לו שבאותה דקה לא יקרה משהו??? הרי אם חלילה יקרה הדבר ההוא, שאף אחד אפילו לא רוצה לחשוב עליו, לא יעזור התירוץ 'חניתי רק לרגע'!!!

● ועל כל זה צריכים לחשוב מראש. אנחנו חיים אמנם בתקופה שבה הראש לא עובד כל-כך, אבל בדבר כזה ששמו 'זהירות בדרכים' עדיין אנחנו מחויבים להפעיל את כל נימי-המחשבה, כדי לא לגרום במו-ידינו לאסונות נוראיים, שבמקרים רבים אין להם כל תקנה.

● האמת היא, שממש אי אפשר היה להאמין שהעיניים רואות טוב... ככה להשתלט על מעבר-החציה, לסגור את כל האפשרויות, ולאץ את העוברים-והשבים ללכת מן הצד, ועל הכביש, ולהשתכן בצורה חסרת תקדים. ואנחנו שואלים בפעם המי-יודע-כמה: איך? איך אפשר לגרום לסכנה כה מוחשית לאנשים שבסך-הכל רוצים ללכת על המדרכה, ולחזור הביתה בשלום? הרי מי שיתבונן בשתי התמונות המוצגות



איך אפשר לחנות בצורה כזו מול בתי הכנסת, ולחסום את כל מעבר-החציה?

רח"ל. ואת הכל אפשר למנוע בעוד שניה של מחשבה.

● אין אנו יודעים כמובן מי הוא האיש שחנה בצורה כזו מול בתי הכנסת, על מעבר החציה, אבל כמובן שזהותו איננה רלוונטית. לאור כל מה שקורה לאחרונה בדרכים, והאסונות החמורים בהם ניטלו נפשות זכות, אנחנו פונים בקריאה וזעקה אל כל ציבור הנהגים: אנא, אנא, עשו הכל כדי לשמור על חייכם ועל חיינו. גם אם אין שוטר ברחוב, וגם אם אף אחד אינו רואה מה שאתם עושים, וגם אם מדובר ב-3 בלילה, שבאמת אף אחד לא נמצא בכביש, ולכאורה עולה בראשכם המחשבה 'הרי הכביש כולו שלי'... - תעשו טובה, ואל תחשבו כך! כי אדם צריך להרגיל את עצמו לשמור גם אז על כל הכללים והתקנות של הזהירות בדרכים, ואם יתרגל לזלזל בזמן שהכביש ריק, הוא יעשה כך גם במהלך היום. וזה בדוק ומנוסה.

● קיבלנו מכתב בו התבקשו להעביר למרן הגר"י זילברשטיין את השאלה הבאה. הכותב הוא ת"ח מזרז הארץ, המספר: 'בן-משפחתי התקשר אליי בצער וסיפר על אירוע לא-נעים שקרה לו בנסיעתו באוטובוס בין-עירוני, שגרם ר"ל לחילול ה'. הוא עלה לאוטובוס והבחין לפתע שהרב-קו שלו לא היה מוטען. הוא פנה לנהג ואמר שהוא מחפש אדם שישלם עבורו.

● הנוסע חיפש ולא מצא, והחליט שכאשר יטעין את הרב-קו שלו, לקראת הנסיעה הבאה, ישלם פעמיים. ברם, הנהג עקב אחריו, וכשראה שהוא אינו משלם, קם ממקומו וצעק עליו, וביזהו ברבים. בן-משפחתי אמר לי, מספר הכותב, שאת הבזיונות אני מקבל על עצמי באהבה, אבל מה אעשה עם חילול ה' הגדול שנוצר באוטובוס. הת"ח ביקש שהגר"י זילברשטיין יכתוב לו דרכי תשובה בענין זה.

● והרב השיב: 'כתבו רבותינו, מי שנכשל בחטא מסוים, כפרתו היא לעשות מעשים טובים. יעוין שערי תשובה שער רביעי, ד', וז"ל: 'ויש עוון אשר לא תינקה הנפש ממנו עד אשר המוות יפריד בינה לבין הגוף, והוא עוון חילול השם... ונאמר על זה "אם יכופר



המודעה שנתלתה
על הדלת

השכל נגזר מהבורא יתברך, והכל לטובה, גם הבידוד אכן יהיה לטובה. ולא סתם לטובה, אלא לטובה עצומה.

● בתקופה העוברת עלינו אפשר לנצל את מידת החסד, ולעשות דברים שלא יכולנו לעשות בימים רגילים. כך למשל מספר לנו הרה"ג רבי אריה-לייב כהן, האיש והשייץ, שהשיא בס"ד את בתו במהלך החודש האחרון, וכשחיפשו מקום לערוך בו את הישבע ברכות' הציע להם מיוזעו הרה"ג רבי ישי דביר את גג-ביתו. הרב כהן מספר על הכנסת-האורחים הכל-כך לבבית של משפחת דביר, כאשר השאירו להם את כל הגג, כולל 2 חדרי שינה, הסלון, וגם מקרר. והכל, כמובן, שלא על-מנת לקבל פרס.

● בני משפחת דביר לא הסתפקו בכל הני"ל, אלא טרחו וטלטלו רהיטים מקומה לקומה כדי להכשיר את הגג לשמחת השבע-ברכות, והכל במאור-פנים ובטבעיות, ונתנו לנו את ההרגשה שכביכול אנחנו עושים להם טובה, מספר הרב כהן. הגדיל לעשות רבי ישי שלאחר שראה בשמחות הקודמות שנערכו בגגו שבעלי השמחה טרחו וסחבו ריהוט, כדי להעלות לגג, רכש 20 כסאות ושני שולחנות מתקפלים כדי שלא נצטרך אנחנו לטלטל את הריהוט הלך-ושוב. לדעתי, אומר הרב כהן, מדובר בגאונות של חסד.

● וורט מופלא שמענו באחד משיעוריו של הגר"י גולדשטון. בתחילת פרשת נח מביא רש"י, על הפסוק 'נח איש צדיק תמים היה בדורותיו', שתי דעות איך להתייחס לנח, אם היה בדורו של אברהם. ומה עשה נח עצמו, כששמע את שתי הדעות הללו: - 'את האלוקים התהלך נח', מסיים הפסוק. כלומר, הוא לא התחשב במה שאמרו עליו, אלא

אל חיי האמת, וכמו נולדו מחדש. הם יהיו ילדיו-שלו לכל דבר וענין. שהרי אם לא הוא, היה נגזר עליהם להישאר כל ימיהם באפלולית נוראה, ולבסוף היו מסיימים את חייהם כחיי-פרא.

● כמה גדולה ועצומה היא אפוא זכות זו, להשפיע על אחרים ולקרבים אל פך השמן הטהור! וכאמור, לא מדובר במשימה קשה מדי. יהודי שאינו שומר מצוות הנפגש עם יהודי של בית מדרש, ורואה באצילותו וביופי-מידותיו, יהיה מוכן לוותר על הכל, על כל האידיאות שהציפו את חייו עד עתה, ולשוב ולחדש ימיו, ולהתקרב לאביו שבשמים. וכן להיפך, אם שומרי המצוות אינם מתנהגים כבני אדם, ומוכיחים את קטנוניותם, הרי שהם מרחיקים בכך את אחיהם מחיי התורה והמצוות.

● האנשים העומדים מעבר למתנס בוחנים ובודקים אותנו בזכותית מגדלת, וכאשר הם רואים שהנהגתו של יהודי שומר מצוות טובה היא לשמים וטובה לבריות, יש סיכוי רב שגם הם יתדבקו עד מהרה בבורא עולם, וזכותם של כל הדורות שישמרו מעתה על מצוות ה', יוטלו על גבו של אותו יהודי שהתנהג כשורה, וקידש בכך את שמו יתברך. ולכן, ליהודי שהגיע למצב שבגללו נגרם חילול השם, יש כיום אופציות מרובות כדי לגרום לקידוש השם, ולכפר על חטאו.

● בכל פעולה ופעולה של האדם אפשר לעשות קידוש השם, ואפשר גם ההיפך חלילה. אדם שנכנס לבידוד, יכול לקחת את הענין בצורה קשה, ולחשוב שעולמו חרב עליו, במיוחד אם מדובר באדם חברותי, ועוד כזה שהכלל זקוק לו, והנה עכשיו הוא נאלץ להתבודד. ושייך שאדם לוקח את הענין לא רק 'בקלילות', או 'בקטנה' כמו שאומרים היום, אלא הוא עושה מהבידוד קידוש השם שאין כמותו.

● כך ראינו אצל אחד מבני שכונתנו היקרים שהוא ורעייתו חלו בקורונה, והבעל הוא מסוג האנשים המעורה מאוד בחברה, והכלל זקוק לו. על דלת ביתם הם תלו את המודעה המצורפת כאן. כמי שמכירים את המשפחה, יכולים אנו להעיד שהם אכן לוקחים

הענין הזה עד תמותו". וגם לחולי זה אע"פ שאין לו מרפא, ימצא לו מרפא, אם יעזרהו השם יתברך לקדש תורתו נגד בני אדם, וסר עונו'.

● והוסיף רבינו יונה באות ט"ז וז"ל: 'עוד תימצא לו כפרה בהגיונו תמיד בתורה ויגיעתו בה'. ויענין ברמב"ם (נ"י מהלכות דעות הלכה י"ג) שכתב 'משאן ומתנן של תלמידי חכמים באמת ואמונה... נותן ומוותר לאחרים... ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן, עליו הכתוב אומר "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר"'. אם תנקוט בדרכים הללו, גם חטאתך-שלך תכופר, השיב הרב שליט"א לת"ח הכאוב.

● ובאמת, לא צריך כיום הזה להתאמץ הרבה כדי להשפיע על אחינו התועים שיחזרו בתשובה שלימה, וישבו באמת ובאמונה למקור מחצבתם. האיש שזכה לחסות בין כתלי בית המדרש, צריך רק להוות דוגמא נאותה לחיים של אצילות-הנפש, וכבר 'ישמעו רחוקים ויבואו', ויתקנאו במעשיו ובהנהגותיו של אותו איש, ויחפצו אף הם בחיים שכאלה.

● וגם: כדי לקרב את עם ישראל לאביהם שבשמים, לא צריך כיום לעשות מעשים גדולים. לא צריך לנהל לשם כך ארגון גדול ומסועף. אדם אומר מילה אחת, עושה מעשה קטן אחד, מוציא מכיסו כמה פרוטות, וכבר יש בידו לעשות נשמות לאביו שבשמים, ולהתעטר בזכויות הגדולות ביותר. כל צעדיו של אדם וכל מעשיו יכולים להיות מסכת אחת של קידוש שם שמים. אם ישגיח תדיר על מעשיו, ישים לב ויתבונן מה הוא הולך לעשות, איפה כדאי לדבר ואיפה לשתוק, את מי לקרב ואת מי לרחק, הוא יזכה לתואר 'מקדש השם'.

● יהודי שזכה לקרב את אחיו, שלא היו שומרי מצוות, והביאם אל בית המדרש, תוך שהוא מצייר בפניהם את קדושת החיים ואצילות הנפש המצויה שם, בבית המדרש, גיע לבית דין של מעלה לאחר מאה ועשרים שנותיו, ויתפלא לראות שיש לו הרבה ילדים... הרבה יותר ממה שהוליד בימי חייו. יהיו אלה הילדים שהתקרבו בזכותו



הרב משה
רובינשטיין,
לא מבזבז
רגע. למעלה:
כותב חדו'ות
בעת נסיעתו
ברכב; למטה:
כותב 'חבורות'

למצוא אותו בבית המדרש בשעות שהן לא יום ולא לילה, שקוע בחיבוריו ובספריו, ואינו מבזבז רגע. נאחל לו בלב הומה שכמו שספריו האחרים התקבלו בחיבה בכל שכבות הציבור, ובכל בתי המדרשות, כך ההגדה החדשה שהוא מתכוון להוציא לאור תתקבל בחיבה ובהערכה, ויזכו הלומדים בה להאיר את נתיבותיהם בענין יציאת מצרים, ויזכה המחבר לכתוב ולהוציא לאור ספרים נוספים בכל חלקי התורה, מתוך בריאות הגוף והנפש, ונהורא מעליא, ומתוך מנוחת הדעת אמיתית.



ביום ראשון ט"ו מרחשוון נערכה ברית בקפסולה של רבנו מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א. אבי-הבן הוא הרב נחמן דרוק המתגורר באופקים

הגראי"ל עם הרבנית. ברבות השנים לקחו הרב מפוניבז' לשמש כמשגיח בישיבה לצעירים שעל יד ישיבת פוניבז' שם שימש וכיהן כמשגיח לצד ראשי הישיבה מרן הגראי"ל שטיינמן והגרמ"י ליפקוביץ. המשגיח נודע כתלמיד חכם עצום, והיה דמות נערצת על תלמידיו בהיותו דמות של משגיח מדורות קודמים.

לקראת חג הפסח הקרוב, יופתע עולם התורה לקבל את ההגדה החדשה שתצא לאור בעז"ה, מעשה-ידיו להתפאר של מכובדנו הדגול הרה"ג רבי משה רובינשטיין, מחבר סדרת ספרי 'פרפרת' על התורה. כדרכו של הרה"ג הנ"ל, גם הפעם תלווה ההגדה בחידושים מעמיקים של המחבר, ואולי תהיה זו ההגדה היחידה שלא יופיעו בה סיפורים ומעשיות, אלא רק חידושים בפשט ההגדה.

שמה של ההגדה יהיה 'פרפרת ההגדה', והיא תופיע עם כל הטקסט של ההגדה עצמה, שיופיע פעמיים. בתחילת ההגדה תודפס כל ההגדה ברצף אחד, וגם במהלך החידושים שיובאו על ידי המחבר, תופיע ההגדה למעלה, בראש העמוד. 'פרפרת ההגדה' תופיע בפאר רב, ואלה שכבר שמעו עליה, הפצירו במחבר שליט"א להוציא לאור כמה שיותר מהר. 'הגדה כזו עוד לא היתה בשוק', אמרו.

תושבי רמת אלחנן מכירים את הרב רובינשטיין בהתמדתו הגדולה בלימוד התורה, ויודעים שאפשר

השתדל לעשות רצון קונו. ילמד מכך כל אדם לא להתחשב בימה אומרים עליי, אלא יילך בצדקות ובתמימות ויעשה רצון בוראו.

ומי שהתהלך כל ימיו בתמימות היה הגאון הצדיק רבי יהודה יעקב גוטרמן זצ"ל, המשגיח בישיבה לצעירים בפוניבז', שנפטר בתחילת חודש חשון. תושבי רמת אלחנן, גם אלה שלא למדו בפוניבז', הכירו בשנים האחרונות את הגה"צ זצ"ל, שהגיע מדי חג להתארח בבית בתו תחי'



המשגיח הגה"צ רבי יהודה גוטרמן זצ"ל

ברחוב גיבורי ישראל 4, והתפלל בבית הכנסת המרכזי, תוך שהוא מקרין על כל המתפללים מאישיותו הייחודית.

הגאון הצדיק רבי יהודה יעקב זצ"ל נולד בארץ הקודש בכ"ג טבת תר"ה לאביו רבי חיים גוטרמן זצ"ל ולאמו מרת עליזה ע"ה. בבחרותו היה מראשוני התלמידים של ישיבת פוניבז', שם התקרב לרבנותו ראשי הישיבה, מרן הרב מפוניבז', מרן המשגיח רבי יחזקאל לוונשטיין וכל ראשי הישיבה. בהגיעו לפרקו נישא לרעייתו הרבנית מרת אסתר שפרה ע"ה, בתו של רבי יצחק רעחל שטרנבוך זצ"ל, מעסקני ההצלה הידועים בשנות הזעם, שבנה בית גדול של תורה וחסד במסירות נפש, כידוע ומפורסם לכל.

בבית זה, בשווייץ, זכה חמיו של המשגיח לארח את מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בהיותו לבדו בשווייץ. כמו כן זכתה רעייתו, מרת רעכא שטרנבוך ע"ה, להיות השדכנית של

הקב"ה בעצמו אומר לנו 'אל תירא – כי עימך אני', אז ממה יש לנו לדאוג?

קשיים ונסיונות אדירים מלווים אותנו בימים אלה. רוצים להתעודד? להפיח תקווה איש ברעהו? - בואו נקרא בצוותא כמה פסוקים בספר ישעיהו, וניווכח שבאמת אין לנו שום סיבה לפחד או לחשוש מכל מה שעובר ■ מהיכן לנו ה'אומץ' לפחד, אם אבינו-שבשמים מבטיח לנו 'כי אני ה' אֶלְקֶיךָ מְחַיֶּה מֵמֵת, הַאֲמַר לְךָ אֵל תִּירָא אֲנִי עֲזָרְתִּיךָ' ■ ועל מה התפלל היהודי הפשוט בתל אביב?

מאת משה מיכאל צורן

אי אפשר להתעלם מהקשיים. מי שמדחיק את הענין, ומתכחש לחולשה הכללית הפוקדת אותנו בימים אלה, אינו נוהג כראוי. אדם שיודע היכן הוא נמצא, ומודע לתשישות ולרפיון הכל-כך אופייניים לתקופה זו, יהיה בכוחו גם לחפש את הפתרונות הראויים.

נכון שיש אנשים בעלי אופי חזק, ויש להם 'עור של פיל', וכמעט שום דבר אינו מזיז אותם ממצב-הרוח היציב שלהם. אבל אנשים רבים נכנסים בשלב מסוים, לאור המצב המתמשך של המגפה, להרגשה-של-קדרות. תחושת האמונה בבורא-עולם מסייעת ותומכת, וגורמת למאמינים בני מאמינים שלא ליפול לגמרי, אבל צריך לזכור שזה קורה גם לאנשים הכי-חזקים.

במיוחד כאשר כל סדר-היום והלו"ז השגרתי שלנו השתנה והחליף צורה. חלק מהילדים, ובהם בני ישיבה

ובנות-סמינרים, נמצאים עדיין בבית, וגם הם בשלב מסוים מתחילים להשתעמם, וההורים המרגישים את עצמם כאחראים לילדיהם פוברים את ידיהם ואינם יודעים מה לעשות. האבא עצמו, בין אם הוא אברך-כולל, ובין אם מדובר באדם שעמל לפרנסתו, עובר גם הוא שינוי-של-ממש באורח-החיים.

כאן החברותא בבידוד, ומיד לאחר שהחברותא השתחרר, הוא-עצמו נכנס לבידוד; הכולל עצמו אינו מתפקד כראוי; סדרי הלימוד השתנו, והמלגה הקבועה כבר אינה נכנסת כולה לחשבון הבנק. וכשמדובר באנשים עובדים, כמה שינויים עוברים עליהם, בין אם זה פיטורין מלאים, או חל"ת.

ובתוך כל הבוקה-ומלבוקה הזו אנחנו אמורים להעביר את יומנו, ולחיות את חיינו. ועדיין לא דיברנו מילה וחצי-מילה על בני הנוער המתדרדרים והולכים אל פי-פחת, ולדעת אנשי המקצוע לא היתה עוד תקופה נוראה שכזו ביובל השנים האחרון. האמת שלא צריך להיות כל-כך מְעוּדָה ו'מבין' בנושא; כל בר-דעת המתבונן סביבו, מבחין מיד בהתפרקות איומה של המסגרת, ובהשגת החיובים המינימאליים המתבקשים מאדם המשתתף למגזר החרדי.

תחושה של מרירות

צעירים רבים, גם אם מדובר בכאלה שלא התדרדרו לתהום עמוקה, איבדו את שפיותם, והם מסתובבים ברחובותינו ללא מסגרת, 'טסים' על אופניהם החשמליים מתוך פורקן מוחלט, כשהם אינם רואים לפנייהם גם את המטר הקרוב. אוי, לאן הגענו! וההתדרדרות אינה פוסחת

נו, איך אפשר לפחד ממשוהו, אם אבינו שבשמים אומר לנו 'אל תירא – כי עימך אני? אני איתך, איתך ממש, עם כל יהודי ויהודי, עם כל בן מבניי, אני מבטיח לך שלא אעזוב אותך לעולם!

גם על המשפחות הכי-טובות, כשההורים שלא הכינו את עצמם למצבים כאלה אינם יודעים כיצד להתייחס לילדים, ומה לעשות איתם.

וכאמור, גם ההורים עצמם, וגם אם מדובר באנשים נורמטיביים לחלוטין, שמעולם לא נפלו לתסכול וזדכוך, עוברים כיום תחושה של מרירות ומפח-נפש, והמבוינים יודעים שאלו הן הגדרות המנוסחות בלשון עדינה...

האופטימיים יותר יגדירו את עצמם כמי ש'סוחבים' את היום, או בלשון אחרת: 'המצב נסבל'. אבל ברור שלא זו היא המטרה שלשמה הביא השי"ת עלינו את המגפה.

הבורא גם לא הביא את המגפה כדי שנמתין בקוצר-רוח לחיסון המיוחל, או שנעמוד עם 'סטופר' ונחכה מתי יפתחו כבר את כיתות הלימוד וכו'.

על כל זה עמדנו כבר במאמרים שפורסמו בגליונות הקודמים. הפעם ברצוננו לעודד ולהתעודד על ידי עיון פשוט, הכי-פשוט-שיש, בכמה פסוקים שקראנו בהפטר פרשת 'לך לך', הכתובים בנביא ישעיהו (פרקים מ"מ-מ"א). אבל עוד לפני-כן, וכדי להוכיח שלמרות הכל עדיין יש לנו כוח להתחזק ולעשות דברים טובים, נספר כאן מה ששמענו בימים אלה מאחד ממורי ההוראה המפורסמים, שתיעד בפנינו את שראו עיניו, ולא זו, ברחובותיה של תל אביב.

נאלצתי להגיע לעיר זו כדי לסדר דבר-

מה במשרד ממשלתי, והנה אני מבחין ממולי ביהודי פשוט, העומד ובוכה. חשבתי שהוא זקוק לעזרה ופניתי אליו ושאלתי האם אפשר לעזור במשהו. הוא סימן בידיו לאות שלילה, אבל אני התעקשתי וביקשתי לספר לי מדוע הוא בוכה.

אחת משתי אפשרויות

בתחילה סייר האיש לדבר, אבל לאחר המְתָנָה של כמה דקות פתח את פיו וסיפר במה מדובר. לאחר ששמעתי את הדברים, אמרתי לעצמי שאם גם בתקופה הקשה הזו עדיין יש 'יהודים פשוטים' המגיעים לזדגות שכאלו, הרי שלא אלמן ישראל.

האיש סיפר לי שהוא עובד בקרבת-מקום, ומדי בוקר, כשאני מגיע לעבודה, יש לי אפשרות לעשות את הדרך באחת משתי אפשרויות. או ללכת בדרך קצרה, שהיא גם מישורית, וכיון שאני נוסע באופניים, הרי שזו הדרך הקלה ביותר עבורי. הנסיעה תְּאָרָךְ לא יותר משתי דקות, ובשל הדרך המישורית לא יהיה לי כל מאמץ בנסיעה זו. דא עקא, שבדרך ההיא יש מראות שאינם צנועים.

האפשרות השניה היא לנסוע בדרך שהיא גם יותר ארוכה, וגם יותר קשה, כיון שהכביש החלופי סלול בעלייה תלולה מאוד, שהנסיעה באופניים כמעט בלתי אפשרית בו.

'ליבי גָּאָה למשמע אמונת-התום'

למרות זאת, מדי בוקר אני מתגבר על עצמי ונוסע בכביש-העלייה. בימים האחרונים שמעתי שיחה מאחד מגדולי הזרזנים שאמר שכשיהודי מתאמץ במצוה כלשהי, כדאי מאוד שיתפלל אז לאלוהים, ויבקש על צרכיו, כיון שזו היא עת רצון מיוחדת. הדברים נגעו אל ליבי, כי גם אני מתאמץ מאוד לנסוע בעלייה, כדי לא להיתקל במראות הלא-צנועים, והחלטתי שבכל פעם שאסע כאן, תוך כדי מאמץ, אתפלל לאלוהי.

אבל במחשבה נוספת אמרתי לעצמי שאם אני כבר מתפלל, מדוע להקדיש את התפילה לצרכיי-שלי? אני רוצה להתפלל שלהשם-יתברך עצמו יהיה טוב, ושמו יתגדל ויתקדש בעולמו לעיני כל העמים.

מורה-ההוראה מספר לנו שכאשר שמע את הדברים, חשב שהוא מתפלץ מרוב התרגשות, וליבו גָּאָה למשמע אמונת-התום שיצאה מגרונה של היהודי, שהמשיך לספר:



וכך, מדי בוקר, כשאני מתאמץ בעלייה, אני מתפלל בדמעות ששמו של ה' יתקדש בעולם; הנסיעה הקשה אורכת בערך כדקה-וחצי, ובמשך כל הזמן הזה אני מוציא מפי את התפילות שהתפללנו בימים הנוראים כמו 'ויידע כל פעול כי אתה פעלתו' וכו', ומוסיף מילות-של-תפילה מְשֻׁלִּי, כמו - 'מתי, מתי, אבי שבשמים, יהיה גם לך טוב, אני מצפה ליום שבו תרגיש טוב בעולמך, שיעשו כולם את רצונך בלבב שלם', וכיוצא-בזה.

היום, בדרכי לעבודה, שמעתי איך החילונים מזלזלים בציבור שומרי המצוות, ומלעזים עליהם שכביכול הם 'מפיצי מחלות ומגפות', וכשהגעתי אל הכביש התלול והחילוני להתאמץ בנסיעה, הציפו רגשותי את ליבי באופן מיוחד, והדמעות ניגרו מעיני ללא הפוגה, והתפללתי לה' מעומק ליבי שימלוך כבר על כל העולם כולו, ויחשוף את זרוע קדשו לעיני-כל.

כשנפגשתי איתי, וְרָאִיתִי בוכה, היה זה בשיאה של התפילה להשׁוֹיִת, כשכאמור אני מקדיש את עת-הרצון הזו, של המאמץ בתפילה, לבוראי יתברך ויתעלה.

נפרדתי מהיהודי ההוא כשגם עיני דומעות, מספר הגאון שליט"א, ופניתי גם אני בתפילה לאלוהי השמים והארץ: 'רָאָה אבינו שבשמים איזה בנים יש לך בעולמך, שגם יהודי הנראה כאדם פשוט מרגיש קשר כה קרוב אליך'.

אני איתך, איתך ממש

כשמענו את הסיפור המרגש, ולאחר מכן עיינו בפסוקי הפטרת פרשת 'לך-לך', ראינו כמה מתאימים הפסוקים הללו למה שמתרחש בימינו. המסר החשוב והעיקרי שצריך לצאת למקרא הפסוקים הללו, הוא, שבאמת אין לנו שום סיבה לפקד או לחשוש מכל מה שעובר עלינו. מדוע? - כי הקב"ה בעצמו ובכבודו, מלך מלכי המלכים, שכל הכוחות מסורים בידו, מבטיח לנו על ידי ישעיהו נביאו:

'וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ, זֶרַע אֲבִרְהָם אֲהַבִּי; אֲשֶׁר הִחַזְקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ, וּמֵאֲצִילֶיךָ קִרְאתִיךָ, וְאָמַר לְךָ עַבְדִּי אַתָּה - בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מֵאֲסִיתִיךָ; אֵל תִּירָא כִּי

עמך אני, אל תשתע פי אני אלקיך, אמצתיך אף עזרתיך, אף תמכתך בימיו צדקי'.

נו, איך אפשר לפחד ממהו, אם אבינו שבשמים אומר לנו 'אל תירא' - כי עמך אני? אני איתך, איתך ממש, עם כל יהודי ויהודי, עם כל בן מבניי, אני מבטיח לך שלא אעזוב אותך לעולם!

וההבטחות היוצאות מפי השי"ת לא הסתיימו: הן יבשנו ויכלמו כל הנחרים בך, יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך; תבקשם ולא תמצאם אנשי מצותך, יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך; כי אני ה' אלקיך מחזיק ימינך, האמר לך אל תירא אני עזרתיך. השי"ת מבטיח לנו להחזיק ביד-ימיננו, ואומר לכל יהודי - 'אל תירא, אני עזרתיך'!

ואם הקב"ה אומר 'אל תירא', כי הוא יעזור לנו, מהיכן לנו ה'אומץ' לפחד כלל? ... איי תשאלו, הרי עוברות עלינו צרות מצרות שונות, וכל יום קשה מחבירו רח"ל, ואיך לא נפחד? התשובה היא, שכל הדברים הללו מגיעים מאת השם יתברך, ובוודאי שהכל-הכל לטובה. אבל אנחנו צריכים לאמץ אל לבבנו את מילותיו ואת הבטחתו של אבינו-הרחום-והחונן, 'האומר לך אל תירא' - אני עזרתיך'!

אני ולא אחר! אני ולא מלאך! אני, אני, אני בעצמי עזרתי לך תמיד, ואעזור לך גם בעתיד! ולכן, ממשיך הנביא ואומר בשם ה': 'אל תיראי תולעת יעקב מתי ישראל אני עזרתיך וכו'.

אתה, היהודי הזה, שכאשר משתנה סדר-יומו ומשתבש לחלוטין, וגם ילדיו עושים לו בעיות, והוא בחל"ת, ואין לו פרנסה, ואין לו מנוחה, עד שכוחותיו נחלשים ואוזלים, והוא מרגיש כתולעת, הסמל של החולשה בעולם; אליך אני פונה, בני היקר, בני-מחמד, שבחרתיך להיות הבן שלי, דע לך - אין לך מה לפחד! אני - לא יצאתי לחל"ת!!!

ולכן, אל תיראי תולעת יעקב! אני אגן עליך, על התולעת שלי, על 'משפחת יעקב החלשה כתולעת, שאין לה גבורה אלא בפיה', כדברי רש"י על הפסוק, או כפי אומר ה'מצודות' - 'עדת יעקב החלשה כתולעת, ואין כוחה אלא בפה, היא התפלה, כתולעת הזו שבפיה מנסרת בארזים'.

'אני עזרתיך נאום ה', וגואלך קדוש ישראל'. אני עזרתיך - תמיד, בכל הדורות, ואהיה גואלך לעד, לעתיד, אני קדוש ישראל.

כוחה האדיר של התפילה

זה הוא החיזוק היעיל ביותר לכל הנפשות החלושות בתקופתנו, המרגישים שמדי יום ויום הולכים כוחותיהם ואוזלים. גם אם אנחנו מרגישים חסרי-כוחות כתולעת, אין לנו סיבה לדאוג ולהיבהל משום דבר! אנחנו נתונים בידי האמונות של הבורא, שבידו החזקה ובזרועו הנטויה יכול להוציא אותנו ברגע אחד מכל הצרות והמצוקות.

במקום אחר בגליון זה ציטטנו את דברי מרן הגר"י זילברשטיין בענין חיזוק בתפילה, והנה גם כאן, בפסוקים

אלה, מצאנו את כוחה האדיר של התפילה, במשל התולעת 'שאין כוחה אלא בפה, שבפיה מנסרת בארזים'. כך גם אנחנו, למרות - ואולי בגלל - חולשתנו, נצל את הכוח-שבפה, ונתפלל אל השי"ת שיושיענו מכל צרותינו.

"ויתחזק דוד בה' אלוקי"

וכך נאמר גם במקום אחר בנביא (שמואל-א', ל, ו') - 'ויתחזק דוד בה' אלוקי'. היתה זו אחת התקופות הקשות ביותר של דוד המלך, שהסבה לו צער רב. ואיך הוא מתחזק? במה הוא מעודד את עצמו? - 'ויתחזק דוד בה' אלוקי'. המפרשים אפילו אינם טורחים להסביר באלו אמצעים התחזק דוד. ויתחזק דוד בה' אלוקי, ודי בכך!

הרד"ק מציין כאן כמה מלים קצרות: 'ויתחזק דוד' וישם תוחלתו בו, והתאפק על הרעה' וכו'. דהיינו שלא גמל רעה לאויביו, אלא התחזק בד', ותלה בו את בטחונו. ועד כדי כך שקט ליבו, שלא מצא צורך לדחוף אחרי אויביו. חיזוק זה שעשה דוד, שייך גם לנו במדרגתנו הפשוטה בדור זה. להתחזק, להתחזק בד' אלוקינו, ולדעת שעוד יתברר לנו איך הכל היה לטובה, ולהיות בטוחים שאם השי"ת אמר לנו לא לפחד, כי הוא עמנו, והוא יעזרנו, אזי באמת אין לנו לפחד משום דבר.

המתנה לכל אירוע

ספרי

השמחה

של מרן הגאון רבי
יצחק זילברשטיין
לחנך בשמחה
שמחה בבית
מצוות בשמחה
שבת בשמחה

כתב וערך: משה מיכאל צורן

להשיג בחנויות - 053-310-3388

פנינים אדנרי הרב

בעת פורענות כדאי יותר להתפלל במנין של אנשים היודעים לבכות בתפילתם

הגניעה אלינו שאלה מעניינת, אמר הרב שליט"א ב'שבת בראשית'. איפה עדיף יותר להתפלל; במנין בו נמצאים תלמידי חכמים, היודעים ערך-תפילה מהו, חמן-התפילה מתאים לקצב הישיבתי, או להתפלל במנין של אנשים היודעים לבכות בתפילתם?

השבנו על כך מתוך הגמרא במסכת תענית (כ"ה ב') המספרת שפעם כאשר לא ירדו גשמים גזר רבי אליעזר 13 תעניות, ועדיין לא ירדו גשמים. בתום התענית האחרונה, ה-13 במספרה, פנו כל האנשים ללכת לבתיהם, אבל רבי אליעזר אמר להם שילכו ויחפשו לעצמם קבר בבית הקברות, כיון שבצורת החיים של אז - בלי גשמים אי אפשר היה לחיות.

הגמרא מספרת שם שכאשר שמע העם את הדברים, געו כולם בבכי, ואז... ירדו גשמים. וזו לשון הגמרא שם: 'מעשה ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים. באחרונה, התחילו הצבור לצאת. אמר להם: תקנתם קברים לעצמכם? - געו כל העם בבכיה, וירדו גשמים'.

והנה, ה'עין יעקב' (שמחברו הוא ה'שבות יעקב', אחד מגדולי הפוסקים בעם היהודי) כותב שם על הגמרא: 'ושערי דמעות לא ננעלו, ונענו'. דהיינו, שרואים מסיפור זה ש'ערכו של הבכי של העם שווה יותר מאשר התפילה של ה'ח' שנעשתה בזמן התעניות. ה'בן איש חי' (בפירוש, ה'בניהו') כותב שהגשמים שירדו הם הבכי של העננים, שהצטרפו לבכי של העם, והם-הם הגשמים שהרדו את העם הצמא. ונראה, אמר הרב, ששוויו של הבכי בתפילה נוצר כתוצאה מכך שהוא מגיע מתוך הנשמה, בניגוד לתפילה - שגם אם היא נעשית על ידי ציבור של ת"ח - היוצאת מן הפה, שיתכן מאוד שנכשל בעוון דיבורים אסורים כמו לשון הרע.

אבל בכי היוצא מהלב, מהנשמה, נותר טהור, שהרי כך אנחנו אומרים כל בוקר 'נשמה שנתת בי טהורה היא'. כך או כך רואים שהבכי בתפילה הוא ענין גדול, ושערי דמעות לא ננעלו. על השאלה האם זו היא הוראה למעשה, ועדיף להתפלל במנין של אנשים היודעים לבכות בתפילתם, אמר מרן הגר"י זילברשטיין שכיון שהדברים יצאו מפיו של ה'שבות יעקב', ברור שכך צריך לעשות, במיוחד בעת פורענות כמו זו שאנחנו מצויים בה רח"ל.

חשבתי לתת טעם למנהג לתת לחולה ריבת-אתרוג

יש מנהג אחרי חג הסוכות לקחת אתרוגים שברכו עליהם במשך ימי החג, ובמיוחד אתרוגים כאלה שהרבה ברכו עליהם, ולעשות מהם ריבה, ולהאכיל את הריבה לחולה. חשבתי לתת על כך טעם.

אולי הוא משום שכתבו התוספות (תענית, כ"ט ב') ד"ה 'של תפוחים', שיש מפרשים תפוחים כריח אתרוגים. כלומר, מה שכתוב בתורה 'ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'', שהכוונה היא לשדה תפוחים, אומרים התוספות שהכוונה היא לאתרוגים. וכן הוא בתרגום יונתן על הפסוק 'כתפוח בעצי היער', הכותב - 'כאתרוגים ביני אילני'.

ובספר 'עין יעקב' ביאר בשם אביו, שהסיבה שהוצרכו התוספות לבאר שתפוחים הם אתרוגים, משום שהוקשה להם איך אמר יצחק 'אשר ברכו ה'', הרי בימי אדם הראשון נתקללה האדמה מפני ששינתה ולא הוציאה טעם עצו ופריו שוים, ולכן ביארו התוספות שהכוונה לאתרוג, שטעם עצו ופריו שווה, ולא נתקלל, ועליו אפשר לומר 'אשר ברכו ה''. וגם מברכים עליו 'על נטילת לולב', יער"ש.

לפי זה, יש סיבה לטעם אכילת ריבת-האתרוג, כי היא אכילה מבורכת, משתי סיבות: א. האתרוג הוא הפרי היחיד אשר ברכו ה', ולא התקלל; ב. על אתרוג זה אמרו ברכה במשך כל ימי החג, והרי בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך, והפרי עצמו מבורך, וממילא אם אוכלים אותו, ושוב מברכים עליו 'בורא פרי העץ', הרי הוא מבורך כבר מחמת ג' סיבות, והאוכלו מתברך.

זה טעם נפלא למנהג שנהגו עם ישראל קדושים בענין האתרוג, מנהג שהתפשט בכל תפוצות ישראל, וחוצה עדות.



טעם המנהג להאכיל
ריבת-אתרוג לחולים

על היותו מנודה לא בכה רבי אליעזר; אבל על שלא זכה להשתתף בחבורת"ח שחידשה דין - בכה ובכה

אהבת התורה ברמה הגבוהה ביותר שאפשר להעלות על הדעת נגלית לנו מתוך סיפור המובא במסכת ידיים (פרק ד' משנה ג'), ובהסברו של ה'תפארת ישראל' שם.

המשנה מדברת על דין מסוים שהתחדש בבית המדרש, כאשר גדולי ישראל ישבו שם ואמרו את הדין ההוא (שעמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית). מספרת המשנה, שכאשר 'בא רבי יוסי בן דרמסקית אצל רבי אליעזר בלוד, אמר לו (רבי אליעזר), מה חידוש היה לכם בבית המדרש היום? אמר לו, נמנו וגמרו, עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית. 'בכה רבי אליעזר ואמר (תהלים כ"ה), סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. צא ואמור להם, אל תחושו למניינם, מקבל אני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו, ורבו מרבו, עד הלכה למשה מסיני, שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית'. ה'תפארת ישראל' במקום מסביר מדוע בכה רבי אליעזר, ואומר: 'נראה לי דבכה על שלא זכה להיות בסוד קדושים ועדה כששרה עליהן רוח הקודש, והסכימה דעתם לדעת המקום'.

דהיינו, רבי אליעזר היה 'שמוטי' (מנודה) ולא הורשה להיכנס לבית המדרש, ועל כך הוא לא בכה. מה שכן גרס לו לבכות היתה העובדה שלא זכה להצטרף אל חבורת החכמים שישבה בבית המדרש, וחידשה את הדין. שהרי כאשר תלמידי החכמים יושבים בצוותא, השכינה שורה שם, וכביכול מעמד הר סיני מתרחש שנית, ועל כך הוא בכה, שלא זכה להימנות על גדולי החבורה ההיא.

על השאלה האם מותר היה לרבי אליעזר לבכות את הבכי הזה, אם המעשה היה מתרחש בשבת, 'אני חשבתי שהדבר מותר, כיון שבכי זה מתאים יותר לבכי של דביקות המותר בשבת', אמר הרב, וסיפר שראה גדולי עולם בוכים ב'נשמת' מרוב דביקות בהשם יתברך, אבל יתכן לומר שהבכי של רבי אליעזר היה בכי של צער, ואסור היה לבכותו בשבת.

הוראת מרן הגרי"ש אלישיב לראש עיריית ירושלים בענין קבלת הפנים לנשיא ארה"ב

החיוב הגדול של הכרת-הטוב; מעשים ועובדות מגדולי ישראל

בסעודה שלישית ב'שבת בראשית' בה מביא רש"י על דבריו של אדם הראשון 'חאשה

אשר נתת עמדי' (בראשית, ג' י"ב) - 'כאן כפר בטובה', הביא מרן הגרי"ש זילברשטיין כמה דוגמאות של הכרת הטוב.

'מי יודע אם השבתי לו הכרת-הטוב כראוי', אמר מרן הגרי"ש אלישיב

זכרני שהתלוותי פעם אל מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לבלכתו למסיבת בר-מצוה של נער אחד, והיה זה בימי זקנותו המופלגת, וההליכה היתה כרוכה במאמצים רבים. כששאלוהו בדרך מדוע הוא מתאמץ ללכת כל-כך לאירוע, השיב שאבי-הנער עשה לו פעם טובה גדולה, ובהגיעו לבר-מצוה של בנו הוא משיב לו בהכרת-הטוב.

השואלים המשיכו לשאול, וכי עדיין לא השיב לו מר טובה תחת טובה? ומרן זצ"ל אמר: 'מי יודע אם השבתי, ואם השבתי כראוי, ולכן אני מתאמץ עתה ללכת'...

ההוראה

כנשיא ארה"ב ג'ורג' בוש הגיע פעם לארץ, התדפק ראש עיריית ירושלים הרב אורי לופוליאנסקי על דלת-חדרו של הרב אלישיב, ושאל אותו איך לקבל את הנשיא, והאם לעשות לו קבלת-פנים חגיגית ומפוארת?

ומו"ח השיב שבודאי צריך לעשות כך, משום שהוא מיטיב עם ארץ ישראל, וגם עם היהודים בארצו, ולכן יש לנו עבורו הכרת-הטוב.

הרופא הערבי בבית החולים 'זיו' ביצע עשרות החייאות

זכרני מקרה שאירע בבית החולים 'זיו' בצפת עם מאושפז שקיבל התקפת-לב ואחד הרופאים הערביים ביצע בו החייאה שלא צלחה בפעמים הראשונות. הרופא לא התיימש, והמשיך לבצע בו החייאות נוספות, והגיע עד יותר מ-30 החייאות, עד שלפתע-פתאום התעורר החולה ושב לחיים.

והנה, יום אחד היה זקוק הרופא עצמו להשתלת-כליה, והמאושפז היהודי שיגר אליו שאלה האם מצד הכרת-הטוב הוא מחויב לתרום לו כליה, או שמא יש בכך משום 'לא תתנם'? כלומר, אם הוא מחויב, אין איסור של 'לא תתנם', ואם אינו מחויב, הוא עובר על האיסור.

שאלתי על כך את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שהשיב שהוא אינו מחויב, והסביר שהרופא הערבי ההוא אמנם עשה דבר גדול בכך שביצע כל-כך הרבה החייאות, בעוד שרופאים אחרים היו כבר מתיאשים מזמן, אבל אחרי-הכל כיון שהוא רופא, הוא מחויב לעשות כל מה שביכולתו על-מנת להציל את החולים, ואם זה החיוב שלו - לא חייבים להשיב לו בהכרת-הטוב (בניגוד להוראתו לראש עיריית ירושלים, בענין קבלת-הפנים להנשיא האמריקני, שבודאי הנשיא אינו מחויב להיטיב עם היהודים).

'התנהגותה הלא-יפה של העוזרת, אינה יכולה למחוק את כל מה שהיא עזרה לנו'

בביתו של מרן הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, ראש ישיבת באר יעקב, היתה עוזרת, שבתקופה הראשונה לעבודתה סייעה רבות לרבנית בניקוי הבית ובסידורו, אבל לאחר-מכן החלה להציק לרבנית בצורה חמורה. כשהתחנתה העוזרת, שאלה הרבנית את בעלה הגרמ"ש האם לאחר כל ההטרדות

הפלא היה שכאשר סיים תמיד לאכול את הסלט, היה מודה לאשתו במאוד, ומעולם לא גילה דעתו שאין רצונו בשמן...

אימי ע"ה היתה אומרת לי תמיד - סיפר הגה"צ רבי דן סגל שליט"א - שמעבודות הבית אין סיפוק, היות וזו לא יצירה ברת'קיום. האשה מבשלת, והאוכל נאכל; היא מנקה, ומיד הבית מתלכלך שוב; מסדרים את הארונות והבגדים, ולא עובר זמן קצר ושוב נראית שם ערבוביה; מכבסים, ומיד הבגדים מתלכלכים.

מה מעניק אפוא לאשה את הסיפוק? מה יגרום לה לבצע את עבודתיה בשמחה? - רק ההערכה של הבעל! אלמלא מתן הכבוד שהוא מעניק לאשתו, היא תרגיש שכל יגיעתה לריק.

ראיתי פעם, הוסיף הגה"צ שליט"א, ת"ח חשוב שנכנס לביתו, ועבר מחדר לחדר, ואמר בהתפעלות: 'אשתי היקרה, אני מלאהתפעלות מהבית הנקי שעשית

לנו; העיניים שלי ממש מאירות בגלל הנקיון הזה!' יודעני שבעלהבית הוא לא היה זקוק ל'טיוול' בחדרי הבית. הוא עשה את זה אך ורק כדי לתת לאשתו הרגשה טובה, ולהראות לה עד כמה הוא חש כלפיה הכרתיהטוב.

גם הסבא מקלם 'מסייר' בבית

כך מסופר גם על הסבא מקלם זצ"ל, שבכל ערב שבת, לפני שהיה יוצא לשיבה, היה עורך סיור בבית, ומתבונן על החדרים שְנוקו לכבוד שבת, על השולחן הערוך, המיטות המוצעות וריחות התבשילים שהוכנו והדפו את ריחם.

לאחר מכן היה ניגש לאשתו ומביע בפניה את הערכתו העצומה כלפיה. 'ישרכח על הכל, היה אומר; הכל נאה ומתוקן, הבית רחוק, השולחן ערוך, המיטות מוצעות, החולצה והחליפה שלי מגוהצים' - - -

לעומת זאת, אמרה לי פעם אשה אחת שהיתה פגועה מבעלה: 'אני בשבילו צירוף של שלוש שְפָחוֹת: כובסת, טבחת ושוטפת'רצפות'...

חז"ל גילו לנו שטְבָעָה של אשה הוא למצוא חן בעיני בעלה, ואם יש לה את זה - היא יכולה ומסוגלת לעמוד בכל המשימות שיוטלו עליה. אך אם הבעל אינו מפגין בפניה הכרתיהטוב, הרי שגם הפעולה הכי קטנה תהיה קשה עליה מנשוא. ואחר כך יגיע הבעל ויטען שאשתו לא מתנהגת כראוי, ולא מבצעת את מה שמוטל עליה...

כך יסד מלכו של עולם: ההערכה של הבעל נותנת לה את הכוחות הדרושים.

המשגיח קנה לאשתו חפיסת שוקולד

המשגיח מרן רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל רצה לשאת אשה שתאפשר לו לשבת וללמוד. וזכה לכך. אשתו הרבינית סיפקה לו את רצונו זה במסירות נפש, ומתוך נסיונות מרים, גם בתקופות הקשות שעברו עליהם.



הגה"צ רבי דן סגל עם מרן הגר"ח קניבסקי. למעלה: בשיחה ב'קהל חסידים'. 'אימי ע"ה אמרה לי תמיד שמעבודות-הבית אין סיפוק, ולכן צריכים להחמיא לאשה'

וההצקות שעשתה לה היא עדיין מחויבת להגיע לחתונתה, והשיב, שבודאי צריכים ללכת לחתונה, וההתנהגות הרעה אינה יכולה למחוק את כל הפעולות הטובות והעזרה שהגישה לנו בעבודות-הבית.

חיוב גדול במיוחד של הכרת-הטוב מוטל על הבעל להודות לרעייתו על כל טרחותיה בענין הבית.

סיפרה לי בתו של הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל: אבא היה נוהג לשבח את אימי ולהודות לה על כל מה שהיתה טורחת בבית. אחרי הארוחה היה קם ומודה לרעייתו בנוכחות ילדיו, ואומר להם, 'אתם רואים כיצד אמרתי תודה לאמא, כך תעשו גם אתם בבייתכם, אחרי שתתחתנו, ותדעו לכם שהאוכל לא הגיע לכאן בקלות; אמא טרחה הרבה עד שהאוכל הוגש לשולחן'.

מאוד דאג לכבודה של הרבנית, ולא התיר לילדים לומר שהאוכל לא טעים. 'קודם-כל עליכם להודות ולהכיר טובה

לאמא על המאמצים שהשקיעה בהכנת הסעודה, ורק אח"כ אפשר לומר איזה פרט לא מצא חן בעיניכם', אמר.

הגר"צ צדקה עורר תמיד את תלמידיו ושומעיהלקחו לסייע לנשותיהם בבית. אף הוא, כאשר אשתו היתה עסוקה והיה צריך לגשת עם אחד הילדים לרופא, היה עושה זאת בעצמו, ודאג שילדיו יקבלו את הטיפול הטוב והראוי.

על אף שקידתו והתמדתו העצומה, היה עורך בעצמו את הקניות לכבוד שבת, ומאודמאד הקפיד שרעייתו תוכל לנוח, ולא תתעייף יתר על המידה.

'אני בכלל לא אוהב שמן'!

הגאון רבי בן ציון ברוק זצ"ל, ראש ישיבת נובהרדוק, היה מקפיד תמיד להודות לרעייתו על כל מה שהיתה טורחת עבורו.

מנהגו היה שלא היה משבח אותה לפני כולם, אלא לאחר הארוחה ניגש למטבח, ואמר לה: 'אני רוצה להגיד לך תודה, על כל הטירחת שטרחת עבורי', והיה אומר זאת בכל ליבו. הוא נהג להוסיף ולומר שאת הכוח ללמוד תורה הוא מקבל ממנה, ויש לה חלק פעיל ביותר במצוות תלמוד תורה שלו.

מעשה שהיה שנשאר פעם בבית לבדו עם אחד הנכדים שדאג לארוחתו. הנכד הכין את המאכלים, והגישם לפניו, ולפתע נזכר ששכח להוסיף שמן לסלט, כפי שהיה רגיל הסבא לאכול.

כאשר התנצל הנכד על שכחתו זו, אמר לו הגרב"צ זצ"ל כמסיח לפי תומו שהוא בכלל לא אוהב שמן בסלט...

'אבל אני יודע שסבתא מערבת תמיד את הירקות שבסלט עם שמן! תמה הנכד.

והסבא הגדול השיב: 'אתה צודק, אבל במציאות אינני אוהב שמן, אלא מכיון שהרבנית מכינה לי סלט עם שמן, אני אוכל כך, ואינני מעיר לה מאומה'...

האשה מביאה בפועל את הילדים לעולם. הבעל המתבונן בנטל שהיא נושאת על עצמה, לפני הלידה, ובכל שלבי גידולם, יכיר שחייהם הינם מסכת ארוכה של חסד. במשך תשעת חודשי ההריון האשה אינה חשה בטוב. בתקופה זו היא נושאת איתה משא כבד לכל מקום, מבלי אפשרות להניחו אפילו לרגע קט. האם לעתיד מאבדת את תאבונה הטבעי, ולעיתים סובלת מהקאות תכופות.

כאשר המעוברת היא כבר אם לילדים, וממתינה לילד נוסף, צער העיבור הוא בכפלים, כי הטיפול בילדים נעשה מורכב בתנאים אלה.

זמן רב לפני הלידה ניכרים אצלה מתח וחרדה, בדומה לאדם הממתין לניתוח מסוכן. הלידה עצמה היא תהליך לא פשוט, המכיל לפעמים סבל רב.

לאחר הלידה מצפה לאשה תהליך החלמה ארוך, ועליה ליטול תוספיזון לחיזוק הגוף, עד שהיא שבה לאיתנה. חז"ל אמרו שאין האשה מתאוששת עד חלוף שנתיים מהלידה.

בניגוד לאדם שעבר ניתוח, ושב בס' לביתו, שם מצפים לו בדרך כלל ימים של שקט ומרגוע, הרחק מהטראומה של הניתוח, הרי כשהילדת חוזרת לביתה, והיא עדיין חלשה, כבר עליה לדאוג לצרכיו של פעוט חסר-אונים, ולהדיר שינה מעיניה בטיפול בו לאורך כל שעות היממה.

בכל רגע ורגע היא מוטרדת מנקיניו של העולל וממצב בריאותו. האמא ממשיכה לדאוג לילד עד יום נישואיו, ומלנה אותו גם לאחר מכן, עד שהיא עוזבת את העולם. ואחר כל זה אפשר שלא להעריך אותה ולכבדה במידת היכולת?

חתול שחור (אמיתי) עבר בין האב לבנו, לפני שהבן טס לחו"ל

בפרשת נח בה מוזכר כיבוד-האב שעשו שם ויפת שכיסו את אביהם, סיפר מרן הגר"י זילברשטיין על שאלה שהגיעה אליו מיהודי המכבד את אביו ברמה גבוהה מאוד. אחד המאפיינים של כיבוד זה הוא שכיון שהבן הוא סוחר ונוסע פעמים רבות לחו"ל, כל פעם לפני הטיסה הוא מגיע להתברך אצל אביו, ולא מוותר על כך אף פעם.

והנה, באחת הטיסות הגיע הבן להתברך, ולאחר שהאב בירך אותו בברכת הצלחה נדהמים האב ובנו לראות חתול שחור עובר בין שניהם... האבא נכנס להיסטריה ואמר לבנו שהוא פוחד מאוד מהטיסה המתוכננת, כיון שהחתול השחור הוא סימן לא טוב, 'אני מבקש ממך מאוד מאוד שלא לטוס הפעם לחו"ל'...

הבן ניסה לשכנע את אביו ולומר לו שאין בכך כלום, ולא עוד אלא שהוא - האב - עובר בכך על איסור של 'לא תנחש', אבל האבא לא השתכנע, והחל לבכות לפני בנו והתחנן שלא יטוס. הבן הגיע אלינו ושאל מה לעשות, שהרי לכאורה אם יציית לאביו השוטה, החושש כל-כך מ'הסימן הרע', יתגלה

כשהגיעו לארץ קיבל רבי יחזקאל את משרת המשגיח בשיבת פוניבז'. אולי מיהו יכול לנחש מה היתה הקניה הראשונה שקנה המשגיח במשכורת שקיבל מהישיבה?

רבי יחזקאל הלך למכולת וקנה חפיסת שוקולד, וכשהגיע לביתו מסך לאשתו ואמר: 'קניתי לך את זה עבור התקופה המרה שהיתה לך עד כה; תאכלי את השוקולד ויהיה לך קצת מתוק...'.

מחירה של חבילת שוקולד אינו יקר, אבל בכך ביטא הבעל הצדיק את הערכתו לרעייתו. עצם העובדה שהרבנית חשה שבעלה מרגיש אותה, היה זה בשבילה מעין עולם הבא.

מרן הסטייפלער היה מודאג מכך שלא קנה לאשתו מתנה...

סיפר לי ת"ח, מגדולי ראשי הישיבות: בערב פסח אחד נסעתי עם מרן ה'קהילות יעקב' צ"ל לפתח תקוה לקיים מצוות פדיון שביים, וברוך השם הצלחנו במשימה.

בדרך חזור, פנה אליי הסטייפלער בפנים מודאגות ואמר ששכח לעשות משהו. כששאלתי אותו במה מדובר, השיב שעדיין לא קנה מתנה לרעייתו לחג הפסח. והנה, השעה היתה כבר מאוחרת, בצהרי היום, וכל החנויות היו סגורות, למעט חנות אחת של 'כלי בית'.

נכנס הסטייפלער לחנות זו, וקנה שם מגרדת ('פומפיה'). שאלתי אותו, הרי לרבנית יש פומפיה, ואם כן אין היא זקוקה לכך, ומדוע הוא קונה לה מתנה שכזו?

ומרן השיב: נכון, אתה צודק, אבל אעפ"כ היא תרגיש שמחה בלב, שבעלה חושב עליה.

ההערכה מביאה לאהבת-אמת

חז"ל לימדו אותנו (יבמות, דף ס"ב עמוד ב') 'האוהב את אשתו כגופו וכו', עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך'. עלינו לדעת שאהבת הבעל לאשתו תלויה בהערכה שהוא חש כלפיה, על כל מה שהיא עושה עבורו. ההערכה לאשתו היא היא יסוד האהבה!

מי שלא יקדיש תשומת-לב למעלותיה של עקרת-הבית שלו, וכאשר יחזור הביתה יראה רק שהאוכל עדיין אינו מוכן, או שהחולצה עדיין לא מגוהצת, לא יוכל לעולם להגיע לאהבת-אשתו.

כי אם הוא סבור שהיא אינה מסורה כלפיו, ואינה דואגת לו די הצורך, ולא יבחין שכנגד דבר אחד או שניים שלא עשתה, יש רשימה ארוכה-ארוכה של דברים שכן נעשו, לעולם הוא לא יאהב אותה.

על הבעל לרכז את מחשבתו אך ורק בקיוונים החיוביים, ולהתרגל לשים לב לכל הדברים שהיא עושה, ואז יגלה לפתע שהרשימה היא כל כך ארוכה... ואילו הדברים שלא עשתה הם מיעוט-שבמיעוט. ההתבוננות הזו מביאה לאהבה, מסוג האהבה שהש"ת אוהב.

מי שעוקב אחר משא-החיים המוטל על האשה, לא יוכל שלא להעריכה!

הגה"צ רבי אביגדור מילר צ"ל היה מתאר את המעמסה הגדולה המוטלת על כל אשה בביתה, כאשר המסקנה העולה מתיאור הדברים היא שהבעל מחויב להכיר בדברים אלה, ולדעת שמבלעדי אשתו הוא פשוט לא היה מסתדר רגע אחד.

שגם הוא, הבן, חושש מכך, וגם הוא יעבור על 'לא תנחשו'. השאלה שלו הייתה, האם לא לשמוע הפעם בקול אביו, ולטוס?

שטחתי את השאלה לפני מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל, שהשיב לי בסברה מתוקה מאוד, ואמר שהוא חושב שהבן יציית לקול אביו ולא ייסע. 'הרי מה שהוא אינו נוסע, לא מגלה בשום אופן שהוא מודה לחששותיו של האבא, אלא שהוא חושש לשלומו של אביו, האומר שאם הבן יטוס - הוא ירגיש מאוד לא טוב, ולכן אכפת מאוד שאביו לא יגיע למצב כזה, ולכן הוא לא טס', אמר מרן הגר"נ זצ"ל.

ביצע הצליח הסטייפלער להרגיע את הכלה למרות העבר שעבר בחדר הייחוד?

מעניין לעניין באותו ענין סיפר הרב שליט"א דבר מופלא על מרן ה'קהילות יעקב' זצוק"ל, ששמע מגיסו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א. האירוע התרחש, סיפר הגר"ח, בעיצומה של שמחת חתן וכלה, ועורר מהומה רבה. כאשר היו החתן והכלה בחדר הייחוד עבר לפתע ביניהם עכבר! ולא סתם עכבר, אלא עכבר גדול, ולא סתם גדול אלא עכבר גדול ושחור!

למותר לציין שהכלה איבדה את עשתונותיה, וממש יצאה מכליה, עד שראתה בכך סימן לא-טוב, שכביכול הזיווג הזה אינו שלה, ו...סירבה לצאת אל האולם, שם המתנינו לה קרובות-משפחתה וכל חברותיה.

משהגיעה השמועה להיכל השמחה, הגיעו אנשים מכובדים וניסו להרגיעה ולשכנעה שאין בכך מאומה, אך העלו חרס בידם.

גם כשהביאו למקום אנשי-מקצוע בתורת הפסיכולוגיה שניסו אף הם להסביר לה שהיא טועה, לא הצליחו ליישב את דעתה. הכלה עמדה על דעתה, וטענה שהעכבר אינו מבשר טובות, ואף 'התחפרה' בעמדתה יותר ויותר.

'אני סבור שהפסיכולוגים טועים'

משסיפרו את הדבר לאבא שלי, מרן זצ"ל - המשיך הגר"ח קניבסקי לספר - ביקש להביא את הכלה אליו. כידוע הסטייפלער לא קיבל מעולם נשים, אבל במקרה הזה, כשאמרו לו שהדבר גובל בפיקוח נפש כיון שהכלה עלולה להשתגע, הוא קרא לכלה, ואמר לה כדברים כדלהלן:

דעתי האישית היא שאת צודקת בדבריך, ובוודאי שאפשר לראות ב'עכבר שחור שנכנס לתוך חדר הייחוד, כדבר נורא. אני סבור שהפסיכולוגים שאומרים לך שאת טועה - טועים בעצמם. וכך חזר מרן זצ"ל שוב ושוב על דבריו ואמר שהוא מצדיק את דברי הכלה.

אבל - - - המשיך ה'קהילות יעקב' לומר לכלה, תשמעי גם מה שאומר לך עכשיו. את בוודאי מכירה את דברי חז"ל שאמרו שאין כתובה שאין בה מריבה, ואם חז"ל אמרו כך - הדברים צריכים להתקיים.

והנה, כפי שסיפרו לי, ההורים שלך והוריו של בעלך, הם אנשים הגונים וישרים, עדיני-לב ואצילי-נפש, שאינם מסוגלים לריב, ולכן עד לרגע זה לא התעוררה שום מריבה בכתובתכם.

אבל חז"ל הרי אמרו מה שאמרו, והדבר חייב להתקיים! בא הקב"ה והטיל את העכבר אל תוך חדר הייחוד, כדי שבכך תתקיים ה'תיגרא' שעליה דיברו חז"ל, אבל מעכשיו ואילך הכל יהיה בסדר בעזרת השם, ותזכו להעביר את חייכם בנחת ובשמחה, ומתוך מזל טוב.

דבריו של הסטייפלער השפיעו באופן מיידי על הכלה, והכל שב על מקומו בשלום, סיפר הגר"ח.

מי אנחנו שנצטרך ל'אשר את חוכמתו של גאון-הגאונים, אבל ברור שהיתה בכך חוכמה רבה, והסטייפלער הבין את מה שאף אחד מהפסיכולוגים לא הבין, וידע שהם אינם מצליחים לשכנע מפני שהם הולכים נגדה, ולכן היא 'מתחפרת' בדעתה יותר ויותר.

רק משהסכים מרן זצ"ל לדבריה, ואמר לה שהיא צודקת בחששותיה, הצליח להחזירה לשיקול-הדעת, ואז הזכיר לה את ענין התיגרא.

האם מותר להגביה ספר שלומדים בו, ע"י הנחתו על ה'חיי אדם', המתיר זאת?

ואם דיברנו על סברתו המתוקה של הגר"נ, אמר הרב, מזכיר עוד סברה כזו ששמענו מהרה"ג רבי ארז חוני.

כאשר אדם רוצה להגביה את הספר שבו הוא לומד ע"י הנחתו על ספר אחר, והספר האחר כבר נמצא על השלחן, לפי כולם מותר להניח. אבל להביא את הספר לכתחילה, ולהניח עליו ספר אחר כדי להגביהו, יש מחלוקת בין הט"ז לחיי אדם. הט"ז אוסר (י"ד, רפ"ב סקי"ג), ואילו המגן אברהם (קנ"ד סקי"ד) כתב שהדבר מותר, והחיי אדם (חלק א, כלל ל"א סעיף מ"ח) סובר כמותו.

יש לציין שהנידון מתייחס למקרה בו דרגת קדושתו של הספר התחתון נמוכה, או שווה, לספר העליון. אך כמובן אין להניח תחת הספר שלומד בו ספר שקדושתו גבוהה יותר. וכפי שנפסק בש"ע (י"ד, רפ"ב ס"ט) שאין להניח נביאים וכתובים על גבי חומשים, ולא חומשים על ספר תורה וכו'.

דן הרב חוני, אם מדובר בספר 'חיי אדם', המותר לי להביאו לכתחילה ולהניח עליו ספר כדי להגביהו, שהרי 'חיי אדם' עצמו מתיר זאת! אם היה מדובר בספר אחר, אולי הדבר אסור, אבל לגבי 'חיי אדם' עצמו, האם מותר?

והשבתי שאכן לפענ"ד הדבר מותר, בגלל הסברה המתוקה שהעלה בשאלתו, שה'חיי אדם' עצמו מתיר זאת! וה"ה גם לגבי הספר 'קיצור שלחן ערוך' שפסק (סימן כ"ח ס"ט) כשיטת המגן אברהם והחיי אדם.

ומאידך, קיבלנו שאלה מרופא העובד באחת ממחלקות הקורונה, שסיפר שהיה עסוק עם חולים במשך כל היום, עד אחרי השקיעה... בשעה כזו אסור כבר להניח תפילין. אבל, שאל הרופא, אם אני רוצה להניח תפילין דרבינו-תם, האם הדבר מותר לי? שכן לפי רבינו תם עצמו עדיין לא הגיעה השקיעה...

והשבנו, שהדבר אסור גם לפי רבינו תם, כיון שבמקרה זה מדובר בשני עניינים שונים לחלוטין, התפילין וזמן השקיעה, ואם חז"ל קבעו שאסור להניח, אם כן זה לכולי-עלמא.

הרבי מקלויזנבורג הזהיר שלא להשתמש בביצים קלופות במיוחד בל"ג בעומר

ומענין לענין, כ"ק האדמו"ר הגה"ק מקלויזנבורג זצ"ל הביא פעם ביום ל"ג בעומר את דברי רשב"י במסכת נדה דף י"ז המזהיר על כמה דברים שהעושה אותם מתחייב בנפשו ודמו בראשו. אחד מהם הוא מי שאוכל ביצים קלופות, שום קלוף ובצל קלוף שעבר עליהם לילה. מי יודע, אמר הגה"ק מקלויזנבורג זצ"ל, אם המחלות הקשות הפוקדות כיום את אחינו בני ישראל, אינן באות מפני שלא מקפידים לשמור על אוהרותיו של רשב"י.

ביצים במספר רב מוצעות כיום למכירה במחיר זול, והן מונחות מקולפות כל הלילה, ומאפיות הקופצות על המחיר הזול רוכשות את הביצים הללו ועושות מהן עוגות לציבור הרחב. והנה, המשיך הרבי זצ"ל, רבבות פוקדים ביום ל"ג בעומר את ציון הרשב"י ולא חוששים לדבריו?

"לפחות בל"ג בעומר, שהוא יומא דהילולא של רשב"י, יש להיזהר מאד שלא לעבור על דבריו ואזהרותיו", אמר הרבי מקלויזנבורג זצ"ל, ובהקשר זה סיפר הגר"י זילברשטיין מעשה מהאדמו"ר מקלויזנבורג בעצמו, שהתפלל פעם מנחה לאחר פלג המנחה על קברו של רבי יהודה בר עילאי, שציונו נמצא בין מירון לצפת.

לאחר התפילה לא נח ולא שקט ליבו של הרבי, מאחר והתנא רבי יהודה הוא המאן-דאמר הסובר שאסור להתפלל מנחה לאחר פלג המנחה, ואם כן יש בכך משום המראת-פיו של התנא.

ביום שלאחר מכן לקח האדמו"ר מנין אנשים ועלה שוב על קברו של רבי יהודה בר עילאי והתפלל מנחה לפני פלג המנחה, וכל אותו יום עבר על האדמו"ר בתשובה ותפילה.

כן סיפר הרב שכמה רבנים נהגו בהגיעם לקראקא, עירו של הרמ"א, שלא ללבוש בגדי שבת בשבת חזון, מפני שכן היא דעתו של הרמ"א, ובעירו יש להקפיד שלא להמרות את פיו.

סע לצפת ותתפא...

לפני מספר דורות, מי שחלה במחלת השחפת היה נחשב כבר-מינן רח"ל. פעם התדפק חולה בבכיה רבה על דלתי-ביתו של הגאון רבי יהושע מקוטנא וביקשו שיעזור לו להינצל מן המחלה.

ביקשו הגאון שישרטט לו את המקום המדויק בגופו שבו הוא חש בכאבים. צייר החולה את המקום, והתברר שהמחלה עשתה נקב קשה בריאה, סמוך לדופן העצם.

אמר לו רבי יהושע, אם כן עצתי לכך שתסע לצפת ושם תירפא, שכן המרא דאתרא של העיר הוא מרן ה'בית-יוסף', הפוסק שהנקב הסמוך

לדופן כשר, וממילא תרפא בעז"ה ממחלתך, ותזכה לאריכות ימים ושנים.

עשה החולה כדבריו, ואכן כך היה. מיד כאשר הגיע לצפת, התרפא מחוליו. וכשהיה קרוב לגיל 90, והרגיש פעם מיחשים, הזעיקו בני ביתו את הרופאים שיבדקוהו, אבל הוא ביטלם במחי-יד, ואמר: אם ר' יהושע'לה הבטיח לי אריכות ימים, עוד לא הגיע הזמן...

והארץ ימים עד קרוב לגיל 100 שנה.

האם להתפלל על הגשם במנין של חקלאים, או תלמידי חכמים?

ברעווא דרעווין בפרשת נח, רגע לפני שהחלו להזכיר בתפילת ערבית 'ותן טל ומטר' הביא הרב שליט"א את הגמרא במסכת תענית (ט"ז א') המפרטת את מעלותיו של הש"ץ שמורידים לפני התיבה בתפילה על הגשמים.

בין המעלות מונה הגמרא 'ביתו ריקם, ופרקו נאה, ושפל-ברך' וכו'. מעלה נוספת היא ש'יש לו יגיעה בשדה'! דהיינו, שיהיה חקלאי. רש"י במקום מסביר שבאופן זה הוא 'מתכוון יותר בתפלת הגשמים'.

אני רוצה לשאול, אמר הרב: אם יש לפנינו שני בתי כנסת, באחד מתפללים חקלאים, ובשני תלמידי חכמים; באיזה מהם עדיף להתפלל? האם עם החקלאים כיון שליבם שבור יותר בגלל הגשמים, והם מכוונים יותר, או עם הת"ח?

למרות שאין לי ראייה מובהקת, אפשר ללמוד זאת מתוך הפסוק 'הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים, כי מדד דברי בו זכור אזכרנו עוד', והיינו שיש להקב"ה אהבה יתירה לתלמיד חכמים, ומכאן אפשר ללמוד על העדיפות להתפלל איתם.

אפשר להסביר זאת גם על פי משל, ונקדים ונאמר ששמעתי מרבותי, ובמיוחד מהגאון רבי אייזיק שר זצ"ל, ראש ישיבת סלבודקא, שאמרו שהבעיה הקשה של בני תורה בדורנו היא שהם אינם יודעים להעריך כיאות את עצמם, ואת כתר-המלכות הניתן בראשם.

אם היו בני התורה ולומדיה די בכל אתר, יודעים בוודאות שהם מקיימים את העולם בהבל-פיהם, ושעליהם, ורק עליהם, עומד העולם, אין ספק שגם הלימוד שלהם היה נראה אחרת, וכל הנהגתם היתה



ומצטיירים כאנשים מכובדים, והוא, המשקיע ראשו-ורובו בלימוד תורה, נראה כפי שהוא נראה...

פעם הרגשתי צורך לעודד את הבחור ההוא, ונגשתי אליו ואמרתי לו משל נמרץ המובא בחפץ חיים. הכל יודעים שבית-מלוכה מעסיק 'משמר' מיוחד, העומד תמיד על משמרתו, בבגדים נוצצים, המכופתרים בכפתורי זהב וכסף, וכל המראה שלהם משווה להם הוד-מלכות.

אבל לכל בית מלוכה יש גם 'שומרים' נוספים, והם החיילים והקצינים הלוחמים את מלחמות הממלכה, והנלחמים בשדה-הקרב. קצינים אלה נראים תמיד כשהם מאובקים, בגדיהם מרוטים וקרועים, ולא רק שכפתוריהם אינם מכסף וזהב, אלא במקרים רבים נקרעים כפתוריהם בעת המלחמה.

והנה, אם יזדמנו לפני המלך שני המפקדים, מפקד משמר המלוכה ומפקד צבא-המלחמה, זה יעמוד בבגדיו המצוחצחים והמרשימים, וזה יגיע עם הבגדים הקרועים והבלויים; למי יעניק המלך כבוד יותר גדול, ומי יוערך בעיניו יותר?

הווי אומר שהמלך יוקיר הרבה-הרבה יותר את מפקד הצבא, מאשר את 'המפקד הייצוגי' הממונה על המשמר העומד בפתח הארמון, ומייצג את המלך במכובדותו. שהרי מפקד

הופכת להנהגה של מלכות, שינן תמיד ראש הישיבה באוזנינו. והנה, ידוע לי על משפחה אחת, שעלחה בזמנו מגרמניה, ואבי המשפחה נהג בשיטת 'תורה עם דרך ארץ', שהיתה מקובלת בגרמניה. גם בנו הלך בדרכו, והיה ערלאכער-איד ('יהודי ירא-שמים'). הוא קם לוותיקון, ואחרי התפילה קבע עתים לתורה, ורק לאחר מכן יצא לעסוק במלאכתו, והיתה זו מלאכת הרפואה.

איש זה היה רופא גדול, וכיהודי יר"ש עשה גם הרבה חסד עם הבריות, והצליח מאוד בעיסוקו. גם יתר בני המשפחה התפרנסו בצורה מכובדת, והיו מעורבים מאוד בענייני הקהל, וכיון שכך - היו לבושים תמיד בצורה נאה ומרשימה. אחד מבניו של הרופא ההוא (ונכדו של ראש המשפחה), היה

בן תורה מובהק, וחי חיי תורה על כל המשתמע מכך, פת במלח אכל ומים במשורה שתה, וכל מראהו כבן תורה של ממש.

את מי המלך מעריך יותר?

כפי ששמעתי, במפגשים המשפחתיים שבהם נאספו כל בני המשפחה יחדיו, היו מסתכלים על בן-הישיבה בעיניים לגלגניות-מה, והצביעו בזלזול על מלבושיו הפשוטים ועל מראהו ה'לא-מכובד', בבחינת 'ראו מה בינינו לבינו'...

הנה אנחנו, המקיימים 'תורה עם דרך ארץ', נראים





הרב שליט"א קונה חפסית שוקולד עבור ילדי ת"ת שהצטיינו בלימוד, בחנותו של הרה"ח רבי מנחם לונגר

לתלמידי חכמים, שיבואו אל תוך הבית, ויקדשו את האווירה בו. פעולה זו חשובה במיוחד כאשר בבית גדלים עדיין ילדים קטנים, והם רואים את 'ההמולה התורנית' הנמצאת בין כתלי ביתם, ומתדבקים גם הם באווירה המקודשת.

יכולני להעיד על שני מקרים שבהם נקטו אמהות חכמות וצדיקות ביוזמה שכזו, ובניהן התפרסמו ברבות השנים לענקי התורה. היו אלה אימותיהן של הגאונים רבי משה הלברשטאם ורבי אברהם גניחובסקי, זכר צדיקים לברכה.

במקרה הראשון, בבית משפחת הלברשטאם, זכורני שילד קטן הזמינו גם אותי ללמוד בבית המשפחה, יחד עם קבוצת ילדים גדולה, לא לפני שכיבדו כל אחד בשוקולד טעים, כדי למשוך את ליבו.

הדבר היה בזמן מלחמת העולם השנייה, כשהמצר הזה היה כמעט בלתי-מצוי בשוק, ולמרות זאת התאמצו ההורים לרוכשו בכסף רב, על מנת להביא את חברי-של-בנם לביתם. הילדים למדו, ורבי משה זצ"ל, שגם הוא היה אז ילד קטן, ראה וספג, ראה והבין ש'אלה הם החיים האמיתיים. וכך היה גם במשפחת הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל.

האלמנה מוציאה את פת-האשפה לרחוב, לפני שבת...

הקורונה גוררת עימה שאלות קשות הכרוכות לפעמים באלמנות הנשארות לבד בביתן, ואז השאלה מתעצמת עוד יותר, כמו זו שלפנינו שהגיעה מעיר מסוימת בגוש דן.

התקשרו אלינו תושבים המתגוררים ליד ביתה של אלמנה זקנה, ומספרים שבעיר שלהם קפנה העירייה את האשפה בימי שני ורביעי, אבל האלמנה הזו מוציאה את הפח שלה החוצה, לפינאי, ב...ערב שבת, לפני כניסת השבת. כשאנחנו שואלים אותה מדוע היא עושה כך, משיבה האלמנה שכך חינכו אותה, לעשות הכל לכבוד שבת קודש. וממילא גם את האשפה אני מוציאה לכבוד שבת, ואז הבית נשאר נקי ומצוחצח...

התושבים טוענים שהאשפה של האלמנה נשארת ברחוב מערב שבת ועד הפינאי ביום שני, ואם הדבר מסוכן למחלות גם בימים רגילים, בתקופת הקורונה על אחת כמה וכמה. כיון

הצבא הוא-הוא המקיים את המדינה, ובלעדיו חייהם של האזרחים, כולל חיילי משמר הארמון, לא יהיו חיים! אבל 'מפקד המשמר' הוא בסך הכל 'בובה ייצוגית', שאין לו כל ערך עצמי. ממש ללא ערך.

גם אתה, פניתי אל בן-הישיבה ואמרתי לו, מגלם בדמותך את מפקד הצבא, שבלעדיו לא יוכל אף אחד להמשיך את חייו, שהרי עליך ועל תורתך נשען העולם כולו. לכן אל תתרגש מהיחס הלגלגני שמגלים לך האנשים שמנגד, הסבורים שבגלל בגדיהם היפים והנוצצים הם שווים יותר.

על פי הדברים הללו אפשר גם לומר בעניין השאלה איזה מניין להעדיף, של החקלאים או של הת"ח, שבוודאי עדיף להתפלל עם ת"ח, שמבלעדיהם לא יתקיים כלל העולם.

מלמד המאהיב את התורה על תלמידיו יכול להביא את הגשמים

במסכת תענית מביאה הגמרא (כ"ד א') מעשה מדהים עם רב שהגיע פעם למקום אחד ולא ירדו גשמים, והנה ירד לפני התיבה ש"ץ אחד, ומיד כאשר אמר משיב הרוח ומוריד הגשם נשבה הרוח וירדו גשמים.

כאשר שאל רב את הש"ץ במה הוא מתעסק, השיב שהוא מלמד תינוקות, ומלמד את כולם באותה צורה, ואין לו שום 'פרוטקציה' לילדי עשירים, ומי שאין לו כסף לשלם אינו גובה ממנו, ומעלה נוספת של מלמד זה היא שיש לו דגים יפים, וכל ילד בעייתי שאינו רוצה ללמוד אני נותן לו דג אחד שייקח לביתו, 'ומסדינן ליה ומפייסנן ליה עד דאתי וקרי'.

ומסביר ה'בן יהודע' שהגשמים באו בזכותו מידה כנגד מידה, 'הוא הישוה עניים ועשירים ביחד, יבא המטר בזכותו, שהמטר משקה העניים והעשירים בהשוואה אחת. גם עוד בעבור שהוא משחד תינוקות בדגים כדי שלא יצטרך להכותם, יבא המטר בזכותו שהוא שלום בעולם, כי בעלי שדות וזכרים שמשקין מן הנהר הם תמיד בפלוגתא, זה מכה את זה בעבור המים, שכל אחד ירצה לעצמו, אך המטר יורד מלמעלה על כל השדות בהשוואה אחת, ואין אומר ואין דברים. גם עוד הוא שיחד תינוקות ללמוד תורה בדגים, שהם גדלים במים ומכוסים מן העין, כן יבוא בזכותו הגשם שיוצא מן האדים שבים, ופעולתו מכוסה מעין האדם, וקמא קמא נבלע בקרקע ואינו נראה'. עכ"ל.

השוקולד שנתנו אצל משפחת הלברשטאם

מה שצריך להוסיף ולומר הוא, שמלמד זה קיים את דברי הגמרא במסכת בבא מציעא (פ"ה א') האומרת ש'כל המלמד את בן-עם-הארץ תורה, אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה מבטלה בשבילו, שנאמר - ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה! דהיינו, שהוא הופך להיות כביכול כמו הפה של הקב"ה, וביכולתו לבטל גזרות. זו היא מעלתו היתירה של מלמד הנוקט בשיטותיו של המלמד ההוא המובא בגמרא. ואם דיברנו על חינוך, כדאי לציין שבתקופתנו שחלק גדול מהלימוד הוא בתוך הבית, דרכם של אנשי המעלה היא לקבוע מדרש בביתם

שדיברו אליה כמה פעמים, והיא אינה מוכנה להסכים, יש כמה שכנים הרוצים לפנות למשטרה, ולהתלונן נגד האלמנה. אבל אחרי הכל, כיון שמדובר באלמנה, הם חוששים מהצעד הזה, שלבטח יגרם לה לפחד. הם באו אלינו ושאלו מה לעשות.

יעצנו להם שלפני המשטרה צריך לעשות שני דברים אחרים. הדבר הראשון הוא, שכיון שבעירייה זו יש פקיד בכיר שאנחנו מכירים אותו כאיש הגון ובר-לבב, נאמר לו שיבוא לביתה של האלמנה, כשהוא לבוש בבגדים רשמיים של פקח-העירייה, ומצויד בתיק ג'יימס-בונד שחור כזה, הצמוד בדרך כלל לאנשי החוק, ויאמר לאלמנה שהוא מתכוון להגיש נגדה ד"ח. פקח עירוני איננו 'מפחיד' כמו איש משטרה, ולכן בשלב הראשון ישלחו אליה את הפקיד ההוא, אולי היא תירתע.

אלא שהפקיד המדובר הוא אדם ירא שמים, וגם לו היתה שאלה... הרי אני לא עובד בעירייה כפקח עירוני, אלא כפקיד בכיר באחת המחלקות. כל בואי לביתה של האלמנה אינו אלא 'הצגה', כיון שבמציאות לא אגיש נגדה ד"ח, והמשטרה היא 'לשכנע' אותה בצורה כזו שלא להוציא את האשפה. האם מותר לי לעשות את הדבר הזה, ואין בכך שקר? - שאל הפקיד. והשבנו לו על פי דבריו של המגיד מדובנא, וכפי שקיבלתי מרבותי למרות שהמגיד משלב בדבריו משלים וסיפורים, כל אמרותיו הם הלכה, ואפשר לפסוק מתוכם.

המגיד מדובנא מצטט את דברי חז"ל המפורסמים, שכאשר משה רבינו עלה לשמים לקבל את התורה, טענו המלאכים בפני הקב"ה 'מה אנוש כי תזכרנו' וכו'; הרי התורה נבראה לפני שנברא העולם, והיא כל-כך קדושה, ואיך אפשר להורידה לעולם התחתון, ולמוסרה לבני אדם? אמר הקב"ה למשה שישב למלאכים, ואז אמר להם משה את הדברים המפורסמים, שהרי מה כתוב בתורה 'לא תגנוב', וכי גניבה יש ביניכם; 'לא תרצח', וכי רוצחים יש ביניכם? וממילא המקום המתאים ביותר לתורה הוא דווקא אצל בני האדם שנצטוו בעשרת הדברות. שואל המגיד: וכי המלאכים לא ידעו את התשובה הזו? מה היתה ההווא-אמינא שהתורה תינתן להם? הרי הם אינם שייכים לכל ציוויי התורה!

ומתוך, כדרכו, על פי משל. בעיר גדולה אחת כיהן כמרא דאתרא רב גדול בתורה, ששמו יצא למרחקים. כאשר הזקין הרב ההוא, וראה שאין בכוחו כבר לטפל בענייני העיר הגדולה, פנה אל שבעת טובי העיר ואמר להם שהתוכנית שלו היא לפרוש מהרבנות בעיר, ולעבור לשוב קטן יותר, שם יוכל עדיין לשאת במשא הקהל. ראשי הקהל של העיר הגדולה הבינו שהרב נחרץ בדעתו, ובאמת אין לו אפשרות לכהן יותר כרב העיר, ולמרות שאהבו במאוד את רבם, הסכימו בלית-בירה לדבריו. מיותר יהיה לציין שבישוב הקטן ששו וצהלו על הרב-הגדול שיישב מעתה על כס הרבנות אצלם. הרב סיכם עם אנשי קהילתו שביום פלוני הוא יעתיק את מקומו אל הישוב הקטן, וכולם יבואו להיפרד ממנו. והנה, ביום המיועד הגיעה לעיר העגלה שנשלחה מהישוב הקטן כדי לקחת את הרב, עם כל מטלטליו. ומה קורה עכשיו? אנשי העיר הגדולה

משתטחים על הכביש, לפני העגלה, ומודיעים שלא יתנו לרב לנסוע. 'אין אנו מוכנים שהרב יעזוב אותנו', הודיעו. הרב היה מופתע עד מאוד, ופנה אל ראשי הקהל, ושאלם: הרי כאשר שוחחנו על הענין, הבעתם את הסכמתכם, ומה קרה לפתע ששיניתם את דעתכם?

השיבו ראשי הקהל: הכוונה שלנו ב'הפגנה' זו כשאנחנו שוכבים על הכביש, ולא נותנים לעגלה לנסוע, היא, שתושבי הישוב הקטן לא יחשבו שאנחנו וייתרנו עליך, הרב, בקלות כה רבה, ואז הם לא יעריכו את דמותך. אם היו רואים שאנחנו נותנים לעגלה לעבור בקלות, עלולים בישוב הקטן לחשוב שאיך רב גדול, והתורה שלך אינה שווה הרבה...

לכן החלטנו לביים כאילו-הפגנה, ולהראות לכולם שאנחנו מתנגדים ומצטערים מאוד על כך שהרב עוזב אותנו... אבל בעצם זו רק הצגה, שהרי סיכמנו כבר על מעבר לישוב הקטן.

הנמשל הוא, שגם המלאכים לא התכוונו להתנגד לנתינת התורה לבני האדם, כי הם הבינו שציוויי התורה אינם שייכים להם. וכל מה שהתרעמו כביכול ושאלו 'מה אנוש כי תזכרנו', היה כדי להוכיח את חשיבותה של התורה וקדושתה ושכביכול הם לא מוכנים לוותר עליה כל-כך מהר.

ולכן, אמרנו לפקיד העירוני הבכיר, גם אתה יכול לעשות הצגה, ולהראות לאלמנה שכביכול אתה מתכוון להגיש נגדה ד"ח, ואין בכך שקר ולא גניבת-דעת. שכן פירושה של גניבת-דעת הוא שאני מערים עליך, לרעתך, וגונב לך את הדעת והבינה, אבל במקרים הנ"ל הרי המהלך נעשה לטובת האנשים, וגם במקרה של האלמנה הרי הדבר נעשה לטובתה, שהיא-עצמה לא תחלה, ולכן אין בכך גניבת דעת. ואם למרות ביקורו של הפקיד-הפקח, לא תסכים האלמנה לפנות את האשפה בימי הפינוי הרשמיים, צריך להגיע איתה לבית דין. ורק אם שתי הדרכים הללו לא תצלחנה, אפשר לפנות למשטרה.

מעשה מאלף עם מרן הגרא"מ שך זצ"ל

כמו כן שמעתי שמרן הגרא"מ שך זצ"ל עלה פעם להיכל הישיבה, ושאל האם מישוה יודע היכן אפשר למצוא חידוש מסוים ברבי עקיבא איגר. וכשאף אחד לא ידע, הצביע מרן זצ"ל על אחד הבחורים, ואמר 'הוא יודע', הוא יודע... ואכן, כשניגשו אל הבחור, הצביע מיד על המקור בחידושי רעק"א.

הדבר עורר רעש חזק בישיבה, והכל דיברו על הבחור המצטיין והידען, שהראה למרן ראש הישיבה איפה נמצא החידוש. ומה התברר אחר כך? מרן זצ"ל ידע שהבחור המדובר עסק אתמול-שלשום בחידושו של רעק"א, וגם מרן עצמו ידע כמובן היכן נמצא החידוש, אבל כיון שהיה מדובר בבחור שקט, שהיה בתקופת שידוכיו, והרב שך רצה להעלות את מצב-רוחו, ולהכניסו אל חברת הבחורים הלמדנים, שכשיבררו עליו ישמעו דברים טובים, הציג ראש הישיבה את עצמו כאילו אינו יודע היכן נמצא החידוש, ואז קרה מה שקרה...

ואכן, לא עברו ימים אחדים והגיעו לברר עליו, וכששמעו שהבחור 'גילה' לראש הישיבה היכן נמצא חידוש של רעק"א, הסתיים השידוך במהירות רבה... גם במקרה זה לא מדובר כמובן בגניבת-דעת, כיון שהיתה זו טובתו של הבחור עצמו.

של מרן הגאון רבי

יצחק זילברשטיין

לחוש את נועם השבת

לפרטים: 053-310-3388

שבת

בשמחה





כמו יד נעלמה ושקופה ירדה מהשמים, תפסה את הטיל לשבריר שניה באויר ו...העיפה אותו למרחק 100 מטרים

הסיפור המדהים הבא הועבר אלינו ע"י
הרה"ג רבי ישראל אלטמן שספרו 'עלי באר'
על ענייני תפילה מצוי בשלבי עריכה. נוכל
ללמוד מסיפור זה שהשי"ת הוא 'מגן ומושיע
לבניהם אחריהם בכל דור ודור', כפי
שאומרים בתפילה

וכך הוא כותב: שמעתי מהרה"ג רבי יחיאל צוקר
שליט"א (מח"ס 'להאיר', ר"מ ב'תורה
בתפארתה') סיפור שהתרחש בימי
חנוכה תשס"ט, אז התנהל בארץ
ישראל מבצע 'עופרת יצוקה',
ובעירו אשדוד נחתו מטחי
טילים אימתניים במשקל של
100-150 ק"ג, ישמור ה'.
לקראת שבת החליטו הרב
צוקר ובני ביתו להימלט מהעיר
אשדוד המופגזת ולעבור לבני ברק.
והנה, בעת נסיעתם באוטובוס, ברחוב
'בני ברית' באשדוד, שבו ממוקם אזור תעשייה
גדול, נשמעה אזעקה, והנהג עצר את האוטובוס כדי
לאפשר לנוסעים לרדת ולתפוס מחסה.

'הטיל נופל עלינו!'

מתאר הרב צוקר: רצתי ביחד עם ילדיי למקום-מחסה
קרוב, ולפתע אחד מנוסעי האוטובוס מרים את עיניו
לשמים וצועק 'הטיל נופל עלינו!!! הרמתי את עיניי, ואני
רואה שהטיל נופל מהשמים, ונמצא כ-100 מטרים מעל
הקרקע, אבל זה לא היה עלינו, אלא על הכביש ממול...

ומה היה בכביש ממול??? - שתי תחנות דלק סמוכות
אחת לשניה, והטיל הולך ליפול בדיוק על תחנת הדלק
שממולי!!! והוא יורד במהירות עצומה... הטיל היה נראה

גדול מאוד!!! משהו כמו 150 ק"ג של חומר נפץ!!! וכל זה
היה אמור לנחות על תחנת הדלק!!!

המשמעות הפשוטה של האירוע היתה שחצי מהעיר
אשדוד הולך להתרומם באוויר!!! ללא הגזמה!!!

זה לקח שברירי שניות. לא ידעתי אם להגיד ויידוי, או
שמע ישראל... הסתכלתי מהופנט על הטיל, והנה הוא
בגובה 80 מטר, 70 מטר, 50 מטר...

בעוד שניה לא אהיה כבר בעולם הזה!!! להזכירכם, זו
עדות מכלי ראשון.

אפילו להתפלל לא הספקתי....

לפתע... כמו יד נעלמה, שקופה, ירדה מן השמים,
תפסה את הטיל באוויר ו...

הזיזה אותו 100 מטרים משם, לתוככי מפעל
'אשטרום' לחומרי בנין, ותוך כדי הנפילה 'נהרגו' עשרה
רעפים, וקיר המפעל 'נפצע' מרסיסים...

חיי, וחיי רבבות תושבי אשדוד, ניצלו ברגע האחרון
ממש, והם אפילו לא יודעים מכך... ואני צעקתי: אצבע
אלוקים היא!!!

'הטילים שלנו מדויקים!'

ממשיך ומספר הרב צוקר: הראו לי אח"כ ראיון
שנעשה עם אחד ממנהיגי ארגון הטרור 'חמאס', ושאלו
אותו איך אתה מסביר את העובדה שלמרות שאתם יורים
מאות רבות של טילים, הם כמעט ואינם פוגעים באף
יהודי, ורובם נופלים בשטחים פתוחים? הלא אתם
מתפארים שהטילים שלכם מדויקים ומוצלחים?

השיב לו אותו מרצח חמאס'ניק
ימ"ש: תאמין לי, הטילים שלנו
מדויקים מאוד!!! אבל מה נעשה
ואלוקים לוקח לנו את
הטילים, וזורק אותם לשדות
או לים!!!

אמר הרב צוקר: כולם
צחקו וזלזלו על ה'ערבוש'
הזה, ועל המשפטים
האינפנטיליים שלו, ואני ידעתי
שהוא צודק! הטילים שלהם באמת
מדויקים מאוד, אבל אלוקים ה'מגן ומושיע' להם ולבניהם
אחריהם בכל דור ודור, מצילנו מידם ומטיליהם. ע"כ
המעשה מהרב צוקר.

וכמה הלכתא גבירתא איכא למשמע מיניה...

א. השגחה כללית, שהקב"ה מגן עלינו מעולם ועד
עולם בכל דור ודור.

ב. השגחה פרטית, לכל טיל יש כתובת. וכמו שלכל
טיל יש כתובת, ויש מנהיג לבירה, שמחליט בדיוק היכן
יפול, והיכן לא יפול, כך זה בכל דבר ודבר בעולם, גם
בענייני פרנסה, בריאות, צער, עגמת נפש, וכו'. אם
הנך מצליח בפרנסה, זה לא שאתה מוכשר, אלא הכל-הכל
מהשי"ת. זה שאתה בריא, שיש לך ילדים בריאים, שיש לך

דירה, שלושה, ישוב הדעת, הכל מגיע מאת השם יתברך. וצריך להחדיר זאת היטב-היטב לראש.

מרגלא בפומיה של הרה"צ ר' אלימלך בירמן שליט"א שה'עולם' נוהג לשיר, 'ואפילו בהסתרה שבתוך ההסתרה בודאי גם שם נמצא ה' יתברך', אבל אני אומר שזה לא חידוש גדול... כי תמיד בעת צרה אנשים אומרים ש'הכל מה', ומתפללים ומקווים לה'.

החידוש הוא ש'אפילו בהצלחה שבתוך ההצלחה גם שם נמצא ה' יתברך'. כאשר המציאות היא 'וישמן ישרון', קיימת סכנה של 'ויבעט'! ושם חייבים לזכור 'כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל', ולא שיעלו בלב הרהורי כפירה של 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה'...

ובאותו ענין, שמעתי בשם הגאון רבי שלמה ברעווה זצ"ל דבר-מה אודות הפיגוע הנורא במגדלי התאומים (בשנת תשס"א) בו נהרגו כשלושת אלפי איש. כזכור, התגלגלו אז סיפורים רבים על 'השגחה פרטית' של יהודים שהיו אמורים להימצא בבניינים בזמן הפיגוע ובאורח פלא נעדרו וניצלו. כאבי שניים, השלמת מנין, האוטובוס אחר, הילד בכה, ועוד...

ואמר הרה"צ רבי שלמה: זה מאוד טוב להתחזק על ידי סיפורי 'השגחה פרטית' מיהודים שניצלו מהפיגוע, אבל אני מכיר ושמעתי על הרבה יהודים שלא היו אמורים להיות בבניינים בזמן הפיגוע, וכן היו שם, וגם זה בהשגחה פרטית... כי השגחה פרטית היא הן לטוב והן למוטב, וכל המושג הזה בא לבטא שכל מאן דעביד קודשא בריך הוא, לטב עביד.

יש קושיא עצומה על אותו מחבל שפל מה'חמאס'; אתה-עצמך מודה שאלוקים מזיז את הטילים כדי שלא יפגעו ביהודים, כלומר שהקב"ה איתם ולא איתך, והוא לא רוצה שהם יפגעו! אז למה אתה ממשיך לזרוק טילים???

והתשובה; אין תשובה! 'ערבוש'! כמו בלעם הרשע, לא עושים מה שהקב"ה רוצה, אלא מה שבא לו לעשות.

הבעיה היא שגם לנו יש 'ערבוש' קטן (או גדול...) בלב... גם אנחנו רואים לפעמים שהקב"ה לא רוצה שתעשה את ההשתדלות הזאת והזאת, אז למה אתה ממשיך לעשות? אתה יודע שהקב"ה לא רוצה שתלבין פני חברך בדרך להשגת המטרה, אז למה אתה ממשיך הלאה? אתה יודע שהקב"ה לא רוצה שתעשה טלפון באמצע הסדר, או חמור מכך באמצע התפילה, אז למה אתה עושה? וכן הלאה והלאה. ועבודתנו - עבודת חיים היא! להרוג את הערבי הקטן שבלב, ולהשתדל לחיות יותר

ויותר את ה'אנא עבדא דקודשא בריך הוא - בכל עידן ועידן'.

ד. שמעתי מהרב יצחק קמינר שליט"א, שאכן שאלו את אותו מחבל שפל מה'חמאס' את הקושיא דלעיל, 'אם אתה רואה שאלוקים איתם, אז איך אתה הולך נגדם?' והשיב: 'אני עושה השתדלות! ומה שאלוקים ירצה, יעשה!' ו'מאויבי תחכמי מצותיך', הן לטוב והן למוטב. הן לטוב - שלא להתיימש, ואם צריך לעשות משהו, עושים. [וכמובן רק אחרי שבררת בדרישה וחקירה שזה אכן רצון ה', ותמיד מומלץ לשאול משהו שאינו נגוע בדבר, 'ועשה לך רב'].

והן למוטב - כמו שדיברנו בסעיף הקודם, שאם הקב"ה לא רוצה שתעשה זאת, וזה נגד רצון ה', אז אל תהיה כאותו ערבי, שיועד שאלוקים לא רוצה, אבל הוא עושה 'השתדלות'...



טיל שנפל בשדרות מונח על שלחן מועצת העירייה, לזכרון הנס



כך היתה יכולה להיראות העיר אשדוד, אם הטיל היה מתפוצץ על תחנות הדלק

ידוע ממרן הסטייפלער בענין כל ה'סימנים' משמים, שהרבה פעמים אין לחוש להם כלל, והביא ראיה ממעשה בועז, דכתב רש"י (דברי הימים א', פרק ב' פסוק י"א) "וחכמים אמרו (מדרש זוטא רות ד' י"ג; ילקוט שמעוני רות, רמז תר"ח) - בשעה שהתחתן בועז עם רות, והרתה, מיד מת בועז". ומובא בחז"ל (יבמות, ע"ז א', ובמהרש"א שם) שבועז חידש את הדרשה ש'עמוני' ולא עמונית, והתיר לעצמו להתחתן עם רות, והתווכחו איתו, והוא לקח עשרה אנשים ופסקו שמותר לו להתחתן עם רות. ויהי ממחרת, 'ותהום כל העיר' על כך שבועז מת. הנה, כך אמרו, יש סימן משמים שבועז טעה!

ומה היתה האמת? שההלכה הנצחית נפסקה ש'עמוני ולא עמונית', ובוועז מת כי מילא את תפקידו בעולם, והביא את מלכות בית דוד. אומר מרן הסטייפלער: מכאן יש ללמוד לכל רואי ה'סימנים' משמים, לא להתרגש. [וכמובן, כמו שהדגשנו, שהוא בטוח בשבע דרישות וחקירות שזהו רצון ה' האמיתי].

וידוע גם בשם ה'חזון איש' זצ"ל, ששאלו אותו עד כמה הגדר של 'השתדלות'? והשיב: בנוהג שבעולם, אם מנסים לתקוע מסמר בקיר, ולא מצליחים, ממשיכים לנסות עד שהמסמר מתעקם. וכאשר הוא מתעקם, לא ממשיכים. כך הדבר לגבי 'השתדלות'. כל עוד ש'השתדלות' היא לא על חשבון תפילה במנין, ולא על חשבון הגעה לתפילה בזמן, ולא על חשבון זמן הלימוד, או אפילו הפסקה באמצע הלימוד, בין אדם לחבירו, וכו' - זו היא מצוות השתדלות. אבל אם זה בא על חשבון הדברים הנ"ל, אין זו השתדלות.

חידוק

ההורים והמחנכים צריכים להיות קשובים למצב הדור ולא לחנך את הצעירים לדברים שהם אינם מסוגלים לבצע

עוד לפני שמתחילים לעשות את הצעד הראשון בעבודת השם, בכל התחומים, צריך לדעת שהאדם חייב להיות מעשי, ולא 'להתעופף ברוח' עם מושגים שאין לו בהם כל אחיזה. כלל יסודי זה נאמר גם למי שמתחיל בעבודת השם, ונכנס אליה זה-עתה, וגם למי שמצוי בה מזה שנים רבות. עד זקנה ושיבה מחויב כל 'עובד' להחדיר את הדבר הזה אל ליבו, ולא להתעסק עם דברים שהם למעלה מהשגותיו ומכוחותיו.

בעצתם של כמה משגיחים מפורסמים אנחנו כותבים שוב ושוב על הכלל הכל-כך יסודי הזה, 'כי זה ממש בבחינת אל"ף-בית', ולא שייך לזוז בעבודת השם בלעדיו, אמר לנו אחד מוותיקי המשגיחים בשיבות הגדולות, והוסיף ש-מי שאינו מודע למוסכמה זו, כל ה'עבודה' שלו עלולה להיפגם, מתחילתה ועד סופה.

התעוררנו לכתוב הפעם על נושא זה, שכן לא פעם שומעים אבא הרואה את בנו מתרשל בתפילה, ואומר לו 'איך אתה מרשה לעצמך להתרשל, הרי הנך עומד לפני המלך!' והוא עוד מוסיף וסוגר בו, 'לאמר: הרי כל מציאותה של התפילה היא עמידה לפני המלך, ואם היית עומד עכשיו לפני מלך בשר-ורם, היית מרשה לעצמך להתרשל כפי שהנך נראה בתפילה?'

נו, מה יש לנו להוסיף? - הרי בוודאי שאדם המתפלל עומד לפני המלך! הרבר נכתב ונכפל ונשקל בכל מקורותיו של העם היהודי! ומכוחה של העמידה לפני המלך נגזרו הלכות רבות המובאות במפורש בשלחן ערוך ובכל ספרי הפוסקים! וכי האבא ההוא אמר לבנו דבר לא נכון?

ובדיוק על זה באנו לעורר, בעצת המשגיחים שליט"א. נחשוב רגע: האם אותו אבא, כשהוא עומד בתפילה, מרגיש שהוא אכן ניצב לפני המלך ברוך הוא? האם יש לו תחושת-אמת בענין זה? אין אנחנו מדברים בהכללות, כמוכן. יתכן שיש בינינו כמה וכמה תלמידי חכמים ועובדי-השם, שכאשר הם באים להתפלל, יש להם תחושה של ממש שהם

אכן עומדים לפני המלך. אבל ברור כשמש שחלק מבאי בית-המדרש אינם משתייכים לאסכולה זו.

נכון שבכל פרט בעבודת-השם יש אלף-אלפי דרגות, וגם מי שאינו מצוי בדרגה העליונה, יתכן שהוא מזרחל אי-שם בדרגות התחתונות, אבל כיון שההרגשה ב'עומד לפני המלך' היא הרגשה-שכלל, והלב של אנשי-הדור הוא חלש מאוד, ומכל ה'כלים' בהם אנחנו משתמשים בעבודת-השם לקה הלב יותר מכולם, הרי שההרגשה שלנו בענין הנ"ל אינה פועלת במיטבה, במינוח הכי-עדין...

הקשר האישי עם השי"ת לוקה בחסר

מין המשגיח של ישיבת כפר חסידים הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל אמר לנו פעם שההרגשה-שכלל של בני הדור הזה היא כל-כך לקויה, שאדם יכול לעבור את כל החיים שלו, ולא ליצור קשר מינימאלי עם בוראו. והוסיף: אל תחשבו שמדובר באדם מן הרחוב... לא ולא!

אנחנו מדברים על אברך בן-תורה, היושב ושוקד על תלמודו במשך כל שעות היום. הוא גם מתפלל במנין ישיבתי, ואפילו שומר על סדרי התפילה. הוא גם מצטיין במידותיו, ואת ילדיו הוא מגדל כמו שצריך. בקיצור: דמות שעושה רושם כמושלמת.

ולמרות הכל, הקשר-האישי שלו עם השם יתברך, לוקה בחסר.

והדברים ידועים. על הסיבות לכך צריך לייחד מאמר שלם, אבל מה שביקשנו להרגיש כאן היא העובדה שבשל ההעדר הזה בהרגשה-שכלל, קשה לנו מאוד להרגיש את ה'עומד לפני המלך'.

עבודת התפילה צריכה להתמקד בפן המעשי

ולא שאנחנו פטורים מלהגיע לכך. כל יהודי צריך לשאוף ולקוות שבמהלך-חייו הוא יצעד בצל הפסגה הרוחנית. אבל במקביל יש למדוד כל דבר בפלס האמיתי, ולבחון האם במצב הנוכחי ובנקודת-הזמן העכשווית אני מסוגל להגיע לכך, או שמא לא.

ורק על פי זה אפשר לכוון את מהלכי-העבודה. כי אם לעת-עתה אין לי הרגשה מה-זה לעמוד לפני המלך, אבל אני חושב בטעות שכבר הגעתי למדרגה זו, הרי שהתפילה תעבור עליי ב'התעופפות'... שכן, מצד אחד לא אצליח גם בדמיון להעמיד את עצמי לפני המלך, ומאידך - כיון שאני מְשַׁיֵּט בדמיונותיי לא אוכל גם לכוון את הכוונה הפשוטה. אז מה הרווחתי מכל העסק?

ואנחנו חוזרים ואומרים: מאמר זה אינו בא להחליש, חלילה, את עובדי השם, ולומר להם 'אינכם מסוגלים להגיע לדרגות גבוהות' וכו'. בשום אופן לא. ה'עוייבים' האמיתיים יודעים שתמיד-תמיד צריך להתאמץ ולהתייגע על-מנת לעלות ולהתעלות.

השאלה היא, האם אנחנו מודעים לכך שעכשיו אין לנו בינתיים את הכוחות להגיע למדרגות אלו, או שאין אנחנו יודעים זאת. ומי שאומר לילד שלו, או שהוא אומר זאת לעצמו, שצריך לחשוב בתפילה שאנחנו עומדים לפני המלך, והוא בכלל לא שם - חוטא לאמת. כי עבודת התפילה בדרגה שלנו, של בני הדור הזה, צריכה להתמקד

גם שיעשה זאת בגלוי. מה שאנחנו אומרים כאן הוא בעצם דבר פשוט מאוד: לא התכוונו להחליש אף אחד; רק אמרנו שאם זה המצב בדור שלנו, האבות והמחנכים צריכים לדעת לחיות עם זה. 'לדעת' שזה המצב ולהתכוון לפי התנאים הללו. ובד-בבד להמשיך ולשאוף קדימה. מי שלא חי את חיי-התקופה, מצביה ונסיונותיה, גורם רעה לעצמו, ולכל סביבתו, משפחתו וקרוביו.

להגביר את מידת השמחה כמה שאפשר!

זו גם הסיבה שבמהלך עשרות השנים מאז הופעתו של 'קול ברמה', כתבנו מאמרים רבים אודות השמחה שצריכה להיות בלבנו, בחודש אלול ובמים הנוראים. עד כדי כך שרבים העידו בפנינו שהמאמרים הללו חיזקו אותם במאור, והם 'גדלו' עליהם.

ואגב, השמחה באלול אינה 'המצאה' שלנו, חלילה. הדברים מובאים בכל הספרים, אלא שאם פעם העדיפו להתמקד בִּנְרָאָה ובפחד מיום הדין, היום כולם כבר מדברים על הכיוון שראה אור ב'קול ברמה' לפני יותר מ-40 שנה.

וההסבר הפשוט בכל הענין הוא, שהחרדה בדור שלנו, לעומת מה שהיה בדורות הקודמים, אינה מובילה אל הדרך הנכונה. כי האמת תורה דרכה, שהחרדה שפיעמה בלבבות בדורות שעברו, לא גזלה מהם את השמחה והאושר איך-כך על עצם היותם של ימי אלול ימי רחמים וסליחה. 'המוח הגדול' של היהודי ידע לעשות את ההפרדה המוחלטת בין השמחה ובין היראה. האחד לא פגע בשני.

אולם בדורותינו החלושים, כאשר הצרות אופפות אותנו מכל עבר, ואין בית שלא נשמעת בו זעקת שבר כזו או אחרת, אין אתנו יודע מה זו יראה, מה זו שמחה. אם מתארים בפנינו את האלול של קלם או של נובהרדוק, נראה לנו שגם אנחנו מסוגלים להגיע בקלות לדרגה כזו של פחד וחרדה מיום הדין הקרב.

וכיוון שהמציאות היא שקשה לנו מאוד להגיע לדרגות ההן, אנחנו נתקפים בסוג של חרדה מאוד לא-נכונה, כזו שאינה מביאה אותנו לשום מקום, בוודאי לא אל המסילה העולה בית א-ל.

זו הסיבה שכמה מן המשיגים המפורסמים בדורנו ראו לנכון בשנים האחרונות לדבר על הנושא לפני תלמידיהם, ותורף דבריהם היה שהשלב הראשון בעבודת ימי האלול צריכה להיות השמחה העצומה על שזכינו להימנות על עבדי השם ולשכון כבוד באהלי התורה והיראה.

להגביר כמה שיותר את מידת השמחה בעצם העובדה שאנחנו יהודים טובים וכשרים המשתדלים לעשות רצונו יתברך. ורק אחר כך,

בעיקר בצדדים המעשיים, דהיינו להשתדל מאוד להגיע לתפילה בזמן, וכמובן אם אפשר להגיע 5 דקות לפני-כן, ולהתיישב ברוגע ובנחת על הכסא, בוודאי כדאי לעשות כך; צריך גם לקבוע מקום לתפילה, ולהתפלל תמיד באותו מקום (אם אפשר); חשוב מאוד גם שלא להתעסק בשום דבר לפני התפילה, לא להציץ בעיתון, ולא לעסוק בענייני האישיים וכו'.

צריכים לדעת לחיות עם זה

בביצוע החלקים המעשיים יש תועלת עצומה, שכן בכך אנחנו בונים את 'המסגרת' של התפילה, גם אם זו מסגרת חיצונית הנבנית על ידי פרטים חיצוניים כמו אלה שהזכרנו, להגיע בזמן וכו'. מסגרת זו עשויה לחזק ולהעשיר בקרבנו את ההרגשה-שבלב.

כי אם אני שומר בקביעות על זמני התפילה, ומקפיד על התנאים הסביבתיים שלה, הרי הנני מחדיר בליבי שמדובר בפריקט חשוב, ש'שווה' לשמור עליו, ולאט-לאט ייכנסו המושגים הללו יותר ויותר בלב ויעשו שם חריץ עמוק יותר.

ובכלל, הרי 'אחרי הפעולות הולכים הלבבות', כלשונו של בעל ה'חובת הלבבות', וזה בדיוק מה שאנחנו אומרים כאן! אחרי שנתרגל לבצע את פרטי-המסגרת, יהא באפשרותנו בס"ד לחדור גם אל תוך המסגרת פנימה, ולדלות משם את מה שמתאים לנו, ולמדרגתנו.

החלק המעשי של התפילה, שתואר לעיל, הוא דבר שמתאים לכאורה למדרגתם של רוב בני האדם, ולכן הוא-הוא הפן המשתלב והמשתלם ביותר בהנהגתנו בעת התפילה. מול הרגשת-הלב, שהיא תמיד הרבה יותר קשה בדורנו, הרי כשמדברים על ביטוי מעשי, זה הופך להיות פעולה קלה.

ההורים והמחנכים צריכים להיות קשובים למצב הדור. אי אפשר לצייר את מושגי התפילה רק כמי שעומדים לפני המלך. כי כאשר הקשר-הנפשי והלבבי שלנו עם הקב"ה איננו כפי שהיה צריך להיות, גם המושג 'לעמוד לפני המלך' ייהפך לדבר מופשט, שאין בכוחו של המתפלל, בוודאי אם הוא ילד/חניך, להולמו כראוי.

ואז, אם הילד (או אנחנו) לא ירגיש את מה שאתה מדבר אליו, ולא יידע כלל מה-זה לעמוד לפני המלך, אזי לא רק שהוא לא ייחס חשיבות לדברים שאומרים לו, אלא גם ילעג להם. זה יכול להיות בסתר-ליבו, ויתכן



לא כל-כך פשוט להרגיש
'כעומד לפני המלך'

כך אמר המשגיח כבר לפני 50 שנה!!!

וזה הדרך בכל פרט ופרט בעבודת השם. לא תהיה זו חוכמה יתירה אם נעקוף את הסמנים המאפיינים את הדור שבו אנחנו חיים, ונצהיר שהרצון שלנו הוא להיות כמו שחיו בדורות שעברו. יש דברים שאפשר לעשות אותם, ויש דברים ש-מי שיעשה אותם, יחטא לנפשו. וכי אנחנו מסוגלים להיות כיום בלי מקרר, בלי מכונת כביסה (ויהיו שכבר יגידו, בלי טלפון נייד...)?

הבעיה שלנו בתפילה אינה מתבטאת רק בהעדר-ההרגשה של 'לעמוד לפני המלך'. וכי לכוון את כוונת-המלים הפשוטות אנחנו כן מסוגלים? וכמובן שאין אנחנו מדברים על 'כוונות עילאיות', אלא על הכוונה הכי-פשוטה של המלים עצמן; הרי ברור שגם בענין זה אנחנו לוקים.

כדי להגיע לכוונה, גם זו הפשוטה ביותר, צריך להיות לפני-הכל בישוב הדעת. כשהלב איננו רגוע, כשהדעת איננה במנוחה, אי אפשר בשום אופן לכוון בתפילה. נו, ומי הוא זה ואי זה הוא הזוכה בדור כשלנו להגיע לקורטוב של ישוב-הדעת? וממילא גם הכוונה בתפילה איננה הצד החזק שלנו...

ומי שיגיע בכנו על שאיננו מכוון בתפילה, לא רק שלא יועיל לו בכך, ולא יצליח להביא את הבן לכוונה, אלא יגרם לו בידים להחמיר את המצב יותר ויותר.

סיפר לנו אחד מבוגרי ישיבת כפר חסידים, שניגש - כבר לפני קרוב ל-50 שנה!!! - אל מרן המשגיח רבי דב יפה זצ"ל, והתלונן בפניו על שאינו מצליח לכוון בתפילה, ושאל האם המשגיח יכול לתת לו עצות-חיזוק בנושא זה.



מרן המשגיח רבי דב יפה זצ"ל, לפני כ-50 שנה. כבר אז הוא אמר ש'צריכים לשמוח עם כל מילה שמכוונים בתפילה'

'והמשגיח, סיפר לנו הת"ח, במקום לתת עצות, חייד אליי את חיובו הנצחי, ליטף את ידי, ואמר: 'לכוון בתפילה אתה רוצה? - המדובר במשימה הכי-קשה בתקופתנו (לפני 50 שנה!!!), ומה שמצליחים לכוון כיום, גם אם זו מילה אחת או שתיים, הכל רווח נקי' - - -

ואת המשפטים הללו הוציא המשגיח זצ"ל מפיו, כבר לפני 5 עשורים!!!

הת"ח המשיך לספר לנו שאחרי תשובת המשגיח, פנה גם אל הגאון רבי משה-מרדכי שולזינגר זצ"ל בבני ברק, וגם הוא השיב לו בדיוק באותו סגנון, אבל בדיוק - - -

למדנו מכאן את הפרופורציה הנכונה שיש לייחס לנושא כוונה-בתפילה!!!

ומדוע אנחנו מספרים את כל זאת? - רק כדי לשכר את האזון, ואת הלב, במצב האמיתי שבו אנחנו נמצאים, וממילא נתעורר ונשמח במה שאנחנו פן עושים, ופן מצליחים לכוון פה-ושם!

במיוחד ברור הלחץ שלנו, ובתקופה הלחוצה שלנו, ועל אחת כמה וכמה בימי המגפה הקשה העוברת עלינו! פשוט וברור שעלינו לשמוח ולעלות בכל הצלחה קטנה בעבודת השם!

כשהגענו לדרגה מסוימת בשמחה זו, אפשר לחשוב גם על הצד השני של החרדה מאימת הדין, בלי שמחשבות אלו יפגעו כמלוא הנימה באושר הפנימי והשמחה הגדולה של ימי אלול.

כל אלה הם דברים פשוטים, שאלמלא היינו רואים בחוש שה'עולם' לא בדיוק מבין אותם, לא היינו מאמינים שתיתכן הבנה אחרת בענייני אלול. וכי יעלה על הדעת שהקב"ה רוצה שהאדם יאבד את עשתונותיו וייכנס ללחץ, למתח ולחרדה שאין בהם, אף פעם, כל תועלת?

הרי מה שהקב"ה דורש מאתו הוא רק את כוח הרצון והתשוקה להתקרב אליו, ולא יותר מזה!

'יודעים' את המציאות, אבל לא חשים אותה

ייתכן מאוד שגם בתקופתנו יש בני-עליה המסוגלים לעבוד את ה' מתוך אימה ויראה, אבל נסביר שוב את כוונתנו: גם מי שמצליח לעבוד את בוראו באימה, אין הפירוש הוא שעבודת ה' שלו כרוכה במה שקרוי כיום 'לחץ'.

לא. באל"ף רבתי.

אדם לחוץ, אינו בן אדם. אדם לחוץ אינו מסוגל לכלום. הוא אינו בן אדם. ולפני שעושים תשובה צריכים להיות בן-אדם...

ואנחנו איבדנו את האבחנה הפשוטה והברורה בין 'אימה ופחד' ובין 'לחץ'. ומדוע? כי בתקופתנו, כך טוענים המשגיחים, כמעט ואין לנו מושג מה היא אימה אמיתית ומה הוא פחד מכבוד עולם. התרחקנו ממושגים אלה כרחוק מזרח ממערב, ולכן כששומעים שגדולי המוסר היו בפחד נורא בימי הדין, אנחנו מפרשים את האימה הזו כ...לחץ, וממילא גם אנחנו נכנסים ללחץ נורא, והתוצאה היא שהאלול שלנו נראה, לפעמים, יותר גרוע מימי החולין של כל ימות השנה.

ניקח דוגמא, שתמחיש לנו את הדברים. נהג-רכב שלא נזהר דיו, ונסע אחורנית ופגע באדם כלשהו, רח"ל. האם צריך 'להסביר' לנהג ההוא, מדוע עליו להיות חרד עכשיו? לא!!! למה? - כי גם בלי שנסביר לו, הוא יחרד מעצם המצב הנורא שהרכב שלו פגע באדם, וגם ממה שצפוי לעלות בגורלו, בבית המשפט.

חרדה זו היא חרדה טבעית לגמרי, ולכן אין לנו כל צורך לבאר ולהסביר אותה... אבל, כשמדובר בחרדה מיום הדין, מהמשפט השמימי העובר על כל אחד מאתנו בימים הנוראים, הדברים הללו אינם חדורים פנימיים בתודעתנו, ולכן גם החרדה שאנחנו חרדים מיום הדין אינה טבעית. אנחנו חרדים בגלל ששמענו שצריך להיות חרד, אבל לא מפני שאנחנו חשים את האימה והיראה.

אנחנו אולי 'יודעים' שזו המציאות, אבל לא חשים אותה ברמ"ח ובשס"ה שלנו, בניגוד לנהג ההוא, שדרס מאן-דהו, וחש בצורה הכי-ברורה את חומרת מעשהו.

לכן, הדרך הנכונה בימי הדין אינה צריכה להתחיל עם חרדה, אלא בדיוק ההיפך, וככל הנ"ל.

נְתִילַת לַפְּחוּלָה

**מִן הַגֵּר"י זִילְבֶּרשְׁטֵיין: הָאֵם
עֲשִׂינוּ הַכֹּל כְּדֵי לְהַתְפַּלֵּל עִבּוֹר
הַחוּלִים, הִיתוּמִים וְהַאֲלֻמּוֹת?**

חֻזְקָה עַל תְּפִלָּה הַיּוֹצֵאת מַעֲוֹמֶק-הַלֵּב
שֶׁתַּפְּעֵל יִשׁוּעוֹת בְּמִדּוּמִים וְתִשְׁפִּיעַ עֲלֵינוּ
שֶׁפֶע שֶׁל בְּרָכָה וְהַעֲלָחָה

**בְּפִרְשַׁת 'לֶךְ לֶךְ', בַּעַת רַעְוֹא דְרַעְוִין, דִּיבַר
רַבֵּינוּ הַמְרָא דְאַתְרָא עַל חֲשִׁיבוֹת הַתְּפִלָּה
בְּעִיקָר בִּימִים אֵלֶּה כֹּאשֶׁר הַכֹּל מִיַּחְלִים
לְסִילוּקָה שֶׁל הַמַּגְפָּה הַנּוֹרָאָה.**

מִן הַגֵּר"י זִילְבֶּרשְׁטֵיין פֶּתַח בְּצִיטוּט מִתּוֹךְ הַגְּמָרָא
(יּוֹמָא, נ"ג ב') אוֹמֶרֶת שֶׁהִכְהֵן הַגְּדוֹל הַתְּפַלֵּל ש"לֹא
תִכְנַס לַפְּנִיךְ תְּפִלַּת עֹבְרֵי דְרָכִים", דִּהְיִינוּ הָאֲנָשִׁים
הַמַּהֲלָכִים בְּדְרָכִים, וּמִתְפַּלְלִים שֶׁלֹא יִהְיוּ גִשְׁמִים, כְּדֵי
שִׁיכּוּלוּ לִלְכַּת בְּנִחָא.

וּלְכַאֲוָרָה קִשְׁהָ, לְמָה שִׁיעֲלָה עַל הַדַּעַת שֶׁתְּפִלַּת
עֹבְרֵי הַדְּרָכִים תִּתְקַבֵּל? הִרִי כָל הָעוֹלָם כּוֹלוּ זִקּוּק
לְגִשְׁמִים, וּבִגְלָל כֵּמָה אֲנָשִׁים שֶׁמִּתְפַּלְלִים שֶׁלֹא יִהְיֶה
גֶּשֶׁם, כִּבְר יוֹכְרַע הָעֵנִין, וְהַגִּשְׁמִים אֵכָן לֹא יִירָדוּ?

וְהַתִּירוּן, שֶׁתְּפִלַּתָם שֶׁל עֹבְרֵי הַדְּרָכִים יוֹצֵאת
מִעֲמֻקֵּי הַלֵּב. הֵם הִרִי הוֹלָכִים בְּדֶרֶךְ, וּכְשִׁיּוֹרֵד גֶּשֶׁם
נִרְטָבִים הֵם וּבִגְדֵיהֶם עַד לְשֶׁד-עֲצָמוֹתֵיהֶם, וְהַדְּבַר
מִפְרִיעַ לָהֶם בְּמֵאוֹד, וְלִכֵּן גַּם הַתְּפִלָּה לְהַפְסֵקָה
הַגִּשְׁמִים יוֹצֵאת מִמֶּשׁ מִתּוֹךְ הַלֵּב... וְתְּפִלָּה כּוֹ
נִשְׁמַעַת בְּמִדּוּמִים, יוֹתֵר מִכֹּל תְּפִלָּה אַחֲרָת.

הַנּוֹסַחָה לְתְּפִלָּה בְּכוּנָה

גַּם אֲנַחְנוּ, בְּמִצְבְּנו כְּהִיּוֹם, כְּשֶׁהַמַּגְפָּה עֲדִיין כָּאן,
אִם נִתְפַּלֵּל בְּאֵמֶת מִכֹּל הַלֵּב, וְנִבְקֵשׁ מִהַשְׁׁי"ת שִׁיִּיעַ
בְּעַדְנוּ לְצֵאת מִהַקְשִׁיִּים וּמִה'סִגְרִים' לְמִינֵיהֶם. עוֹר
מִהַדְּהֵדָת כְּאוֹנֵינוּ תְּפִלַּת הַש"ץ בִּימֵים הַנּוֹרָאִים
'תְּחִזֵּק לַעֲמֻךְ יָדֶם הַרְפָּה, שְׁלַח מֵאֲתָךְ עֶזֶר וְתִרְוָפָה'.
אֲבָל כָּל זֶה יִהְיֶה רַק אִם הַתְּפִלָּה תִּצָּא מִעֲוֹמֶק לְבָנוּ,

דִּהְיִינוּ שְׁנִכִּיר בְּכוֹחַ הַתְּפִלָּה, וְנִדְעַ שֶׁהַשְׁׁי"ת מוֹכֵן לָתֵת
לָנוּ הַכֹּל, אִם נִתְפַּלֵּל אֵלָיו מִכֹּל הַלֵּב.

הַגֵּר"י אָבֵר, מִנְהַל רוּחָנוּ דִּישִׁיבַת 'הִיכָל יִצְחָק',
כּוֹתֵב ב'קוֹנְטֵרַס הַתְּפִלָּה' שֶׁלּוֹ, שֶׁכֹּאשֶׁר אָדָם מִתְפַּלֵּל
בְּצוּרָה נְכוֹנָה וּמִשִּׁיב אֵל לָבוּ שֶׁהוּא מְדַבֵּר עִם ה',
הַכוּנָה בְּתְפִלָּה אֵינָה צְרִיכָה לִהְיוֹת כְּרוּכָה בְּקוּשִׁי
בְּכָל מִלָּה מִחֲדָשׁ.

דּוֹגְמָה לְדַבֵּר: רַאוּבֵן מִשׁוּחַח עִם חֲבֵרוֹ. הָאֵם הוּא
"מִכּוּוֹן" בְּמִילִים? וְדָאִי שֶׁכֵּן. אִךְ הָאֵם הוּא מִשְׁקִיעַ בְּכֶךְ
מֵאֲמָץ? הָאֵם הַכֵּנֶת הַדְּבָרִים הַיּוֹצֵאִים מִפִּיו דּוֹרֶשֶׁת
מִמֶּנּוּ רִיכוּז מִיּוֹחָד? לֹא. וּמִדּוּעַ? כִּי בְּרוּר לוֹ שֶׁהוּא
מְדַבֵּר עִם מִשְׁהוּ!

בְּדְבָרִים אֵלּוּ טְמוּנָה אִם כֵּן הַנּוֹסַחָה לְתְּפִלָּה
בְּכוּנָה: עַל הַמִּתְפַּלֵּל לְכוּן אֶת לִיבּוֹ לְשִׁמִּים, דִּהְיִינוּ
לְהַתְרַכּוּ בִּידִיעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר אֵל ה' – וְה' מִקְשִׁיב
לְתְּפִלָּתוֹ! כָּל שֶׁהִכְרָה זֶה תִּתְחַזֵּק בְּלֵב הָאָדָם, הוּא לֹא
יִזְדַּקֵּק לְמֵאֲמָץ רַב נּוֹסֵף כְּדֵי לְכוּן בְּמִילִים. וְכֵן לְהִפְךָ:
הַצּוּרָךְ בְּרִיכוּת עֲלִיוֹן בְּכוּנָת הַמִּילִים, נּוֹבַע מִחוּסֵר
הִכְרָה שֶׁל הַמִּתְפַּלֵּל בְּכֶךְ שֶׁהוּא מְדַבֵּר אֵל ה'.

הַמַּעֲשֶׂה הַמֵּאֲלֵף שֶׁהַתְּרַחֵשׁ בְּזִכְרוֹן יַעֲקֹב

אֲמֵנָם, יֵשׁ הַבְּדֵל גָּדוֹל בֵּין שִׁיחָה שֶׁל הָאָדָם עִם
חֲבִירוֹ לְתְּפִלַּת שְׁמוּנָה עֲשֶׂרָה. אֶת ה' אֵין אֲנַחְנוּ רוֹאִים
בְּעֵינֵינוּ, אִי אֲפֻשֶׁר לְהַשִּׁיג בְּחוּשׁ כִּיֶּצֶד הוּא מֵאוֹזֵן
לְדַבְרֵינוּ, וּלְפִיכֶךְ קִשְׁהָ לָנוּ לְהַתְרַכּוּ בְּשִׁיחָה עִימוֹ. אִךְ
כְּפִי שֶׁכָּתֵב הַמִּסִּילַת יִשְׂרָאֵל (פ"ט), הַהִכְרָה הַבְּרוּרָה
בְּכֶךְ שֶׁה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וּמִקְשִׁיב לָהּ אֵינָה קִשְׁהָ
לְהַשְׁגָּה:

"כִּי שֶׁהוּא בְּעַל שֶׁכֶּל נִכּוֹן, בְּמַעַט הַתְּבוּנוֹת וְשִׁמַּת
לֵב יוֹכֵל לְקַבֹּעַ בְּלָבוּ אֲמִיתַת הַדְּבַר, אִיךְ הוּא כֹא
וְנוֹשָׂא וְנוֹתֵן מִמֶּשׁ עִמּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּלְפָנָיו הוּא מִתְחַנֵּן
וּמֵאֲתוֹ הוּא מִבְקֵשׁ, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ מֵאוֹזֵן לוֹ
וּמִקְשִׁיב לְדַבְרֵיו, כֹּאשֶׁר יִדְבֵּר אִישׁ אֶל רַעְהוֹ וְרַעְהוֹ
מִקְשִׁיב שׁוֹמֵעַ אֵלָיו".

מַעֲשֶׂה מֵאֲלֵף שְׁאִירַע בִּישִׁיבַת כִּפּוּר חֲסִידִים
כְּשֶׁהִיָּתָה עֲדִיין בְּזִכְרוֹן יַעֲקֹב. אָדָם חִילוּנִי נִכְנַס לְבֵית
הַמְּדֻרָשׁ כֹּאמְצַע הַתְּפִלָּה, הַתְּבוּנוֹן סָבִיב, סָקֵר
בְּהַשְׁתָּאוֹת אֶת דְּמוּתוֹ שֶׁל הַגֵּה"צ רַבִּי אֵלִיהוּ לּוֹפִיאַן
ז"ל, וַיֵּצֵא. שְׁאֵלוּהוּ: מָה רֵאִיתָ? וְהַשִּׁיב: כּוֹלָם
מִתְפַּלְלִים, חוּץ מִזֶּקֶן אֶחָד בְּסִפְסַל הָרֵאשׁוֹן שֶׁמְדַבֵּר עִם
מִשְׁהוּ... לֹא נָעִים לוֹמֵר, אֲבָל הָאִישׁ הַהוּא הַגִּדִיר
בְּמִדּוּק אֶת צוּרַת הַתְּפִלָּה הַנְּאוּתָה שֶׁל מִן הַמִּשְׁגִּיחַ.

מִן הַחֲזו"א כּוֹתֵב: "עֲבוּדָה נֹאֲצֵלָה בְּתְּפִלָּה,
לְצִייר כְּמוֹ חִי אִיךְ שֶׁהִקְב"ה שׁוֹמֵעַ אֶת שִׁיחַ שְׁתַּפּוּתֵינוּ,
וּמֵאוֹזֵן הַגִּיּוֹן הַלֵּב" (קוּבֵץ אֲגֻרוֹת חֲזו"א, חֶלֶק א' כ"ג).

אִנִּי רוֹצֵה שֶׁהֵרֵב יִקְלַל אֶת הָאֵם שֶׁלִּי...

נִמְחִישׁ אֶת חֲשִׁיבוֹתָהּ שֶׁל הַכוּנָה, בְּסִיפּוֹר עַל
יְהוּדֵי אֶחָד שֶׁנִּכְנַס לְבֵית הַכִּנְסַת 'לְדֶרֶמֶן' בְּשִׁיכּוֹן חֲזוֹן
אִישׁ בְּבִנֵי בְּרַק, וּבִיקֵשׁ לְבַרֵּר הִיכָן מִתְגוֹרֵר מִן הַגֵּר"ח
קֵנִיבִסְקִי. הַמִּתְפַּלְלִים, שֶׁהִבְחִינוּ שֶׁהוּא כֹא מִמְרַחֲקִים,

ויש לו משאלה חשובה מאוד, ניסו לדובב אותו כדי לשמוע מה מציק לו. 'אני רוצה לבקש מזהרב קניבסקי קללה'... השיב האיש. סתם ולא פירש.

כיון שעל-פניו נראה היה שמדובר ביהודי טוב, ושומר מצוות, הביאוהו המתפללים לביתו של הגר"ח, ומשהגיע תורו, חזר שוב על המשאלה המוזרה. 'באתי לבקש מזהרב קללה'...

לפני מספר חודשים, סיפר האיש, עליתי ארצה עם אָחִי, לאחר שההורים שלנו נפטרו. הרכוש המשפחתי היה גדול מאוד, והגיע ל-5 מיליון דולרים. הכסף היה אצל אחי, וכיון שסמכתי עליו במלוא המובן, ובדמיונותי השחורים ביותר לא חלמתי שהוא ינסה לעשוק אותי, לא חתמתי איתו על שטר, לראיה שהכסף אצלו.

והנה, משהגענו ארצה, וביקשתי מאחי שייתן לי מחצית מהסכום הנ"ל, התעלם האח לגמרי מכל הענין, ואמר שמעולם לא היה אצלו כסף, בוודאי לא סכום גדול שכזה... האח לא רק התעלם ממני, אלא הלך כבר ועשה מעשה, והשקיע את כל הכסף בשיפוץ בית מלון באילת. אני רוצה שהרב יקלל את האח שלי, סיים היהודי את דבריו.

כל המלון נשרף

מֶרֶן הַגֵּר"ח הָשִׁיב, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא הוֹצִיא מִפִּי קִלְלָה עַל שׁוֹם יְהוּדִי, וְגַם עֲבָשׁוֹ לֹא יַעֲשֶׂה זֹאת, 'אֲבָל אֲנִי מוֹכֵן לִכְרֹךְ אוֹתָךְ שֶׁהַכֶּסֶף הַמְּגִיעַ לְךָ, יִחְזוֹר אֵלַי'.

ראיתי, העיר מֶרֶן הַגֵּר"י זִילְבֶּרשְׁטַיִן, שְׂגִיִּסִי הַתַּאמֵּן בְּכִרְכָּה זוֹ, וְכִיוֹן שֶׁרָאָה בַּעֲדֵי שֶׁל הָאִישׁ שָׁבָא לִפְנֵי, הוֹצִיא אֶת הַכֶּרֶכָה מֵעֵמֶק לִיבּוֹ.

סופו של המעשה היה, שבאחת השריפות הגדולות שהתחוללה באילת, עלה באש כל בית המלון המשוּפֵץ, ולא נותר ממנו כי אם עיי חרבות. האח ששיפץ את המקום, לא עשה עדיין ביטוח, כך שהוא איבד בן-לילה את כל הכסף שהשקיע.

הסוף הטוב של הסיפור היה שמשרד התיירות החליט להחזיר לְמִשְׁפָּץ מחצית מסכום ההשקעה שלו, בסך שנים וחצי מיליון דולרים, כאות הוקרה על 'הדאגה שגילה לעיר אילת'. האח, שראה בכך את יד ה', והבין שההפסד קרה בגלל עוֹשֶׁקֶן אֶת אֲחִיו, החליט להחזיר את הסכום שקיבל, לאחיו, ואף התעורר מכל הענין לתשובה שלימה.

למדנו מכאן שכאשר אדם מוציא את התפילה/הכרכה מעמקי ליבו, הדברים מעוררים רושם בשמי-שמים, ופועלים שם לטובה.

הלווה הערים קשיים ולא החזיר את הלוואה

נוכל לספר כאן על דבר נוסף מתוך סיפור שהגיע אלינו לכולל. אדם נתן הלוואה לחברו בסך 350 אלף שקלים, אולם הלווה הערים קשיים בהחזרת החוב, ודחה אותו פעמים רבות. המלווה הגיע לכולל 'בית דוד' ושפך לפנינו את מרי-שיחו, וסיפר שרכש דירה

חדשה, ומכר את הישנה, ובסכום-הכסף הזה התכוון להשלים את המחיר שנדרש ממנו עבור הדירה החדשה. 'עכשיו, כשהלווה אינו משיב את הכסף, נתקלתי בבעיה כלכלית חמורה', סיפר.

אמרנו לו שיעמוד בתפילה, ויתחנן אל השם יתברך מעמקי ליבו, ויבקש שהענין יסודר. הוא שמע לעצתנו, ועשה כפי שאמרנו לו, ובתוך זמן קצר הגיע ובישר, שהאדם שמכר לו את הדירה החדשה הוריד את המחיר ב...350 אלף שקלים, 'כפי שביקשתי ממנו בתחילת המשא-ומתן'.

אמא, האם עשית הכל כדי שאבא יחיה?

הבה נלמד את הדיסיד הנ"ל של כוונה מעומק הלב, ממעשה נורא שהתרחש בבית מדרשו של מֶרֶן הַגֵּר"ש אלישיב. תלמיד חכם, מבאי בית מדרשו הקבועים ב'מאה שערים', חלה במחלה ל"ע, ולאחר שהתקבלה חוות-דעתם של גדולי הרופאים בארץ, התברר שבדרך הטבע אין לו רפואה.

בעצתו של הרב אחד העסקנים הרפואיים הודרכו בני הזוג לטוס לאמריקה, לאחד מגדולי המומחים, אולי הוא ימצא להם מזור. אשתו של הַגֵּר"ח, שהיתה אשת-חיל אמיתית, הודיעה להרב פִּיֶּשֶׁר שהיא מוכנה כמובן לטוס, אך לפני כן היא מעוניינת לבוא אל מֶרֶן הַגֵּר"ש אלישיב, ולשטוח לפניו את הענין.

העסקן סידר את הביקור בבית מֶרֶן, וכאשר עיין הרב אלישיב במסמכים הרפואיים, ראה גם הוא שלכאורה על פי דרך הטבע אין סיכוי שהחולה ייצא מן המחלה שתקפתה. הוא לא הסתיר את הדברים, ואמר ש'כל מה שאני יכול לעשות הוא לברך אתכם, ולהתפלל להקב"ה שישלח לכם רפואה שלימה'.

לכולם היה ברור שהביקור הסתיים, אבל לפתע קמה האשה על רגליה, ואמרה לפני מֶרֶן הַגֵּר"ש: 'כפי שהדברים נראים עתה, הרי שבעוד זמן קצר אדיח רח"ל אלמנה, עם יתומים רבים בביתי. אני מקבלת עליי את גזירתו של מקום באהבה גמורה, אבל ברצוני לשאול שאלה קטנה.

'אני, הרי, לא נשאתר לבד. בעלי ישאיר בביתו הרבה יתומים. הם יגדלו בעז"ה, ובעוד כמה שנים הם ישאלו אותי, אמא - האם עשית הכל כדי שאבא יישאר בחיים? האם הרב סבור שאני אוכל להיישר את מבטי אליהם, ולהשיב שבאמת עשיתי הכל למענך? ! - - - אולי אם אסע לארה"ב, ואבכה בתפילתי, יעורר הדבר רחמים במרומים וירחמו עליי, ובעלי ירפא?

מֶרֶן חזר שוב על דבריו

הביקור הזה התקיים ביום ששי, ערב שבת. בעוד מספר שעות היתה אמורה השבת להתקדש. מֶרֶן שומע את הדברים יוצאים מפי האשה, והנה הוא פונה אל העסקן ואומר לו: 'האשה נוסעת עכשיו אל

ולכן, גם אנחנו צריכים לשאול את עצמנו את השאלה ששאלה האשה לפני מרן הגר"ש אלישיב: האם עשינו ככל המוטל עלינו כדי להתפלל על החולים, ולבקש מהשי"ת שיסיר מעלינו את המגפה הנוראה הזו המשתוללת בראש כל חוצות?

הנה לפני שבת, הוסיף הרב שליט"א, התבשרנו בבשורה הקשה על פטירת איש החסד הנודע רבי שמעון ברכר זצ"ל, שהחיל מכיסו סכומי כסף אדירים להחזיק יתומים ואלמנות, והנה עכשיו הוא-עצמו נפטר, בגיל 56, והותיר אחריו אלמנה ויתומים.

הרב ברכר היה אחד ממקורביו המובהקים של מרן הגר"ח, ונודע גם כת"ח גדול. והשאלה שאנחנו צריכים לשאול היא, האם עשינו הכל כדי להתפלל עליו, ולהתחנן לפני השי"ת שירפא אותו וישלח מזור לכל החולים?



'קול ברמה'

אחראי: **משה מיכאל צורן**

וועדת ביקורת של ת"ח עוברת על החומר

כל פעולות הכתיבה והעריכה נעשות בהתנדבות

לפי הוראת הרב אפשר לתרום להדפסה מכספי מעשר

ניתן להשיג במייל:

6776168@gmail.com

המומחה ההוא באמריקה. ומרן הדגיש שוב על המילה 'עכשיו'!

העסקן היה המום. 'הרי אנחנו נמצאים ביום ששי. האם הרב מתכוון שהיא תיסע עם החולה היום, תוך כדי חילול שבת, או שמא להמתין עד יום ראשון? – שאל. השאלה הזו היתה קשה שבעתיים, בשל העובדה שאך לפני דקות ספורות הביע מרן את דעתו ש'כל מה שאני יכול לעשות הוא רק לברך אתכם'.

אבל מרן הגר"ש אומר שוב: 'הרי אמרתי לנסוע עכשיו, ביום ששי! והסוף היה שהאשה טסה עם החולה, ולאחר כמה טיפולים אצל המומחה, שב הת"ח לביתו שבירושלים – בריא ושלם, כאחד האדם.

והיקשו בפני מרן: 'מלכתחילה מאי קסבר, ולבסוף מאי קסבר? כיצד יתכן שדעתו השתנתה כהרף-עין, והוא הורה להם לטוס לחו"ל, תוך כדי חילול שבת?!

והשיב: 'נראה היה מתוך דבריה של האשה, שהיא בעלת אמונה ובטחון יוצאת מגדר הרגיל, וכשהיא אומרת שהיא מקבלת עליה את הגזירה באהבה, היא אכן מתכוונת לכך במלוא הרצינות; וכשהיא אומרת שהתפילות והבכי יעזרו, זה באמת יכול לעזור. וכשאדם נמצא בדרגה כזו של אמונה ובטחון, יש בכוחו לקרוע את גזר דינו, ובמקרה כזה מותר גם לחלל שבת'.

הראיה

בהגאון רבי אליהו מן, מראשי ישיבת 'אור ישראל', סיפר לנו שהראה להגר"ח קניבסקי את דברי החזון איש (או"ח, סימן נ"ט ס"ק ד'), שם יש לכאורה ראיה להוראתו של מרן הגר"ש.

החזון איש דן שם על מקרה שבו שכחו להכין לפני שבת אוכל לתינוק, ולסוג אוכל אחר הוא אינו מורגל, והרופאים אומרים שאוכל אחר עלול להזיקו, ופוסק החזו"א שמותר לחלל שבת ולהכין את מאכלו הקבוע של התינוק.

ומוסיף שם החזו"א בסוף הסעיף, עוד שורה וחצי, שבה הוא כותב: 'ומי שבוטח בה' וקובע מזונו באופן שאין מבשלין בשבילו בשבת, וכבר הורגלו בכך, אין מזניחין אותו. דהיינו, שאם הוא בוטח בה, מותר לו להאכיל את התינוק את האוכל שאינו מורגל בו, ולא לחלל את השבת.

והדברים ק"ו: הרי פיקוח נפש חמור משבת, והראיה שמחללים שבת עבור פיקוח נפש. ואם החזו"א אומר שהאמונה והבטחון פועלים בענייני פיק"נ, על אחת כמה וכמה שהם פועלים בענין השבת!

עם פטירתו של הרב ברכר זצ"ל

והרי, הוסיף מרן הגר"י זילברשטיין בדבריו בפרשת 'לך לך', גם כאשר אנחנו מתפללים מעומק הלב, הדבר נובע כתוצאה מאמונה מוחלטת בכורא עולם, שרק בכוחו נוכל לצאת מכל הצרות והמצוקות הפוקדות אותנו.

שביבי הלכה

משולחנו של המרא דאתרא מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

שהרי כפי שכתבנו לעיל על כך נאמר "נתנה עלי בקולה – על כן שנאתיה!" ואם כן, אולי לא כדאי ללכת להתפלל שם, ועדיף להתפלל ביחידות, מאשר ללכת ולהתפלל במקום שהקב"ה בעצמו אומר שהוא שונא?

מרן הגרי"ש אלישיב היה נוהג לזמר את זמירות השבת, ונספר שפעם אחת הבחינו בני הבית שבשעות הצהריים בשבת קם מרן משנתו לפני הזמן הקבוע. כששאלוהו על כך, ותמהו הרי בשינה זו הוא מקיים מצוות 'עונג שבת', השיב, 'שהיום



החזן העולמי ר' יוסל'ה רוזנבלט. חזן עם יראת שמים



מודעה שפורסמה בחוצות ירושלים

האם מותר להתפלל בבית כנסת שבו החזן מסלסל בקולו לשם כבוד וגאווה?

החזן ר' יוסל'ה רוזנבלט היה חזן גדול, וגם ת"ח ומלא ביראת שמים, עד כדי כך שעשומעיו פרצו בבכי כששמעו את התפילות שלו. אבל מצד שני יש חזנים שאמנם קולם ערב, אבל הם אינם בדיוק הסמל של יראת שמים, והם מסלסלים בקולם בתפילותם.

השו"ע [או"ח, נ"ג י"א] אומר "ש"ץ שמאריך וכו', אם הוא על עשומח בלבו על שנותן הודאה להשם יתברך בנעימה, תבוא עליו ברכה וכו', ועומד באימה וביראה, אבל אם מכוון להשמיע קולו, ושמח בקולו, הרי זה מגונה".

המשנ"ב [נ"ג נ"ה] אומר בשם ספר חסידים, כל אדם שמתפלל ומאריך בתפילתו כדי שישמעו האחרים את קולו הערב וישמחו בקולו, וכן לקבל כסף וכבוד, עליו נאמר בירמיהו "נתנה עלי בקולה – על כן שנאתיה". ומוסיף המשנ"ב, "הוא הדין ת"ח הדורש ברבים ושמח בליבו ונהנה מדברי תורה" ועל זה ידוע כל הדו"ס.

יש ת"ח שלצערנו הרב כאשר הם משמיעים דברי תורה הם נהנים מהעונג הזה. כשם שמביא הספר חסידים, "בשעה שרבי שמעון בן גמליאל יצא להיהרג, אמר לו 'שמעאל כהן גדול, אחי, מפני מה אני יוצא להיהרג?' אמר לו, שמה היית דורש ברבים ושמח לבך ונהנית מדברי תורה? אמר לו, אחי, נחמתני".

כך או כך, חזנים שמתפללים ומסלסלים למטרת כסף וכבוד, כתוב בשו"ע שזה מגונה. נשאלנו, אם הגבאים הזמינו חזן שמסלסל בקולו ומקבל כסף (ואינו מתלמידו) של ר' יוסל'ה רוזנבלט שהתפרסם כירא שמים, האם ראוי ללכת להתפלל שם?

בתפילה היה חזן שהנעים מאוד בקולו, ונהניתי מאוד מכך, ולכן יצאתי כבר ידי חובת מצוות 'עונג שבת', ואני יכול לקום עתה מוקדם יותר ולהתחיל ללמוד'...

נמצאנו למדים שבשבת ויו"ט מקיימים מצוות עונג שבת בפסוקי התפילה שהחזנים מסלסלים בהם בקולם, וההנאה בשבת מחזן טוב היא עונג שבת. על כן, אם מדובר בשבת - למרות שהחזן מתכוון לכסף וכבוד, אבל הציבור השומע נהנה, ומקיימים מצוות עונג שבת. הוא הדין גם בימים נוראים, אם הוא מעורר את הציבור לבכי ותשובה, על זה לא נאמר "נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה".

ואגב, אם דיברנו על עונג שבת, נספר שכאשר הלך מו"ח הגרי"ש לישון מעט בצהרי יום השבת, היה נוהג לעיין בספר 'ארץ צבי' של הגאון מקו'ליקלוב, שהוא כידוע ספר מפולפל מאוד. 'בעוד שבימי השבוע אני עסוק וטרוד בסוגיות הש"ס, הרי בעיון בספר זה הנני מקיים מצוות עונג-שבת', היה אומר.

נספר כאן בדרך אגב על 'האווירה הנינוחה' ועל צביונה הנעים של השבת ששרר בבית חמי בבחינת 'מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים' (והובאו הדברים בספר 'שבת בשמחה'). כל העם היהודי הכיר את מרן זצ"ל דרך 'מידת הדין' שלו, וזיהו אותו על פי כובד-הראש ומראה-פניו הרציני. ברם, יכולני להעיד שהחל מרגע כניסתה של שבת-קודש היה לובש מו"ח צורה אחרת, ממש בבחינת 'פנים אחרות באו לכאן'.

מלבד ארשת הקדושה-והטהרה שהיתה נסוכה על דמותו, וקלסתר-פנים נשגב שלא מעלמא הדין, היה שינוי בולט נוסף שהורגש בכל חזונו, והיא הנינוחות והשלווה שהשתררה על תווי-פניו, והיתה ניכרת גם במעשיו ובהנהגתו.

לכל אורך שעותיה של שבת-קודש היה מו"ח במצב הרבה יותר נינוח מאשר בימות החול, והדבר היה ניכר עליו. כל בר-דעת מבין שגם במצב זה של רוגע ונעימות, 'הרב אלישיב נשאר הרב אלישיב', אבל בני-הבית ראו בבירור את 'נועם הנשמות' שהתפשט בכל הבית הקדוש ברחוב חנן 10.

רוח-אלוקים כמו ריחפה על תבנית-פרצופו, והדבר השפיע גם על צורת-הדיבור שלו, שבניגוד לימי החולין התערב בה קורטוב של בדיחות-הדעת, שבאה לידי ביטוי גם ביחסו לבני הבית, ובמיוחד לרעייתו הצדקנית, וגם באמירת השיעור הקבוע בשבת.

כידוע, מלבד שיעורו הקבוע בימי החול היה אומר מרן הגרי"ש שיעור גם בשבת-קודש, אלא שבשיעור זה השתתפו רק אלה שהתגוררו בקרבת-מקום, בעוד שבימי החול הגיעו מאות איש מכל קצות העיר, וגם מחוצה לה.

כיון שבשבת נמנע מהרחוקים להגיע, היה אומר מרן זצ"ל בשבת שיעור במסכת אחרת, כדי לא לגרום הפסד לאלה ממשתתפי השיעור היומי שלא הגיעו.

השיעור בשבת היה נמסר באווירה נינוחה יותר, ומדי פעם היה מגיד-השיעור מפריח לחלל האוויר מלים של בדיחות-הדעת. זכורני דוגמא אחת שבה היקשה אחד המשתתפים דבר-מה על פירוש רש"י. היה זה גאון אחד, תושב אמריקה, שהיה מגיע לארץ מדי פעם, ומתאמץ להשתתף בשיעורו של מו"ח.

כשהסביר פעם הרב אלישיב פשט בדברי רש"י מסוים, הקשה אותו גאון ואמר: 'מה הרוויח רש"י בפירוש שלו?' הכוונה בשאלתו היתה, לשם מה הוזקק רש"י לבאר את מה שביאר, הרי היינו מבינים זאת לבד! משתתפי השיעור הופתעו

לשמוע את תשובתו של מרן זצ"ל שנאמרה בבדיחות-הדעת. אתה, פנה הרב אלישיב אל השואל, נולדת באמריקה, ושם נוהגים לעשות רק פעולות שייצא מהן רווח; אבל רש"י לא נולד באמריקה, ולא היה אמריקאי, וממילא הוא יכול להרשות לעצמו לומר גם דברים שאין בהם רווח...

זכורני שהתשובה הזו השרתה אווירה-של-שמחה בקרב משתתפי השיעור, וכולם - ובהם השואל עצמו - צחקו ונהנו...

השיב לשאלות אבל בקיצור נמרץ

זו דוגמא אחת לנינוחות שהיתה בו, במרן זצ"ל, בשבת-קודש. הביטוי העיקרי לכך היה, כמובן, בהיכנסו לביתו לאחר התפילות בשבת, שאז היה נוהג לשוחח עם זוגתו הרבנית ע"ה בבדיחות ובעליצות, וכדי לבטא זאת באופן ממש יותר - היה אף נוקט במעשים שלא ראו אצלו בימי החול. אפשר היה לראות בחוש שהרבנית נהנית מאוד מהנהגתו זו עימה.

כל זה לא מנע ממנו, כמובן, להמשיך בהתמדתו העצומה. גם ביום ששי נהג ללכת לבית המדרש 'אהל שרה', שם שקד על תלמודו במשך שעות ארוכות, ולאחר מכן הגיע לביתו בשעה מדויקת, וסידר את גרות-השמן בפמוטות-השבת, תוך שהוא עושה סלסולי-חיבה עם פתילות הצמר-גפן. כבר אז, עוד לפני כניסת השבת, ראו את השכינה על פניו.



שיכור בינה של תורה. מרן הגרי"ש

אחד השינויים המובהקים שנראו

בהנהגתו בשבת-קודש התבטא בכך שבעוד שבימי החולין נהגו להשתרך אחריו עשרות אנשים מבית הכנסת עד הגעתו הביתה, הרי שבשבת-קודש מיהר מרן זצ"ל לביתו, ולא התעכב כלל. הוא אמנם השיב לשאלות, אבל עשה זאת בקיצור נמרץ, והזדרז ללכת לביתו.

הוא עשה זאת בגלל ההלכה המפורשת שנאמרה בשו"ע (אורח חיים, רע"א א') 'כשיבאו לביתו, ימהר לאכול מיד', וב'משנה ברורה' שם מובא 'היינו לקדש כדי שיזכור שבת בעת תחילת כניסתו, דכל כמה דמקדמין ליה טפי עדיף, ומכיון שקידש צריך לאכול מיד' וכו'.

אבל נראה לי שהיתה סיבה נוספת להזדרזותו להגיע הביתה מיד לאחר התפילה, והיא, החשש שקינן בליבו שמא רעייתו עייפה מעבודתה וטורח-מְעָאָה במשך ימות השבוע. כדי שלא לגרום לה טרחה יתירה, השתדל תמיד להגיע הביתה כמה שיותר מהר.

חזר כמה פעמים על כך ש'הדגים טעימים'

סעודות השבת לא ארכו זמן רב מדי, אבל במשך כל הסעודה ישב מו"ח נינוח, וזימר את זמירות השבת. הוא הייתה במהלך הסעודות לשבחה את רעייתו על טיב המאכלים, והיה חוזר כמה פעמים על כך ש"הדגים מאוד עֲרָבִים", "הצ'ולנט מאוד טעים", וכן על כל מאכל ומאכל שהוגש לפניו היה מהלל ומחמא לרבנית על בישוליה הטעימים.

בשבת-קודש, ובעיקר בזמן הסעודות, היה מרשה מרן זצ"ל לעצמו לספר דברים ששמע על הנהגותיהם-בקודש של גדולי ישראל, כמו רבי יצחק אלחנן, ה'אור שמח', ה'חפץ חיים' ועוד.

רופא המטפל בחולי קורונה, ייש לו אפשרות לומר או הלל, או שמונה-עשרה; במה יבחר?

רופא הגיע אלינו וסיפר שהוא מוטרד מאוד עם חולי הקורונה, ואין לו אפשרות להתפלל את כל התפילה. בקושי יש לו זמן להתפלל שמונה-עשרה במהירות, ושלא לדבר על ההלל, בימי החגים ור"ח, שאין לו זמן כלל לאומרו. הוא יכול לבחור בין שמונה עשרה להלל, במה יבחר?

במסכת תענית [כ"ח:] נאמר: "אמר רבא, זאת אומרת, הלילא דבריש ירחא לאו דאורייתא" (ההלל של ראש חודש אינו דאורייתא). מלשון זו הוכיח הבה"ג בספר המצוות, היראים והרמב"ן, שההלל בשמונה עשר יום בהם גומרים את ההלל - שמונה של חנוכה, שמונה של סוכות, ראשון של פסח וראשון של שבועות - הם מדאורייתא, אבל של ר"ח הוא מדרבנן.

לפי זה, בימים שההלל הוא דאורייתא, ההלל קודם, ובימים שההלל הוא מדרבנן - שמונה-עשרה קודמת, משום שהיא תדירה. אבל היות והרופא אמר שכאשר הוא מתפלל שמונה עשרה, ומגיע לרפאנו, הוא מאוד בוכה ומתפלל מעומק הלב, אולי תפילה כזו היא דאורייתא, ואפילו יותר חמורה. לכן צ"ע.

הבחורה רצתה לברר אם הבחור שהציעו לה הוא סבלן

לבחורה שמחפשת שידוך הציעו את ראובן. היא בידרה עליו ושמעה שמודבר בבחור מצוין, אוהב תורה, כשרוני, ובעל מידות טובות. החשש שלה היה שמא הוא כעסן, וכיון שגם היא כעסנית, הבית עלול להיות 'על גלגלים'... היא רצתה לברר את הנקודה הזו, ולפתע הגיעה שמועה לאוזניה שהוא נוסע יום אחד, עם משפחה פלונית, לנסיעה רחוקה לצפון הארץ. הבחורה בידרה מי היא המשפחה הנוסעת איתו, וביקשה שיתבוננו בזמן הנסיעה האם כאשר נהג אחר מפריע לו בדרך, הוא צופר וצופר, או שהוא מתנהג בסבלנות.

בני המשפחה חזרו מן הנסיעה ואמרו לה שלמרות שהיו הפרעות בדרך, הוא לא צפר אפילו פעם אחת. לאחר הנסיעה גילו בדרך אגב בני המשפחה לבחור שבחורה המעוניינת להשתדך איתו ביקשה לברר אם הוא צפר, ואמרו לה שלא צפר אפילו פעם אחת... הבחור, שבנוסף לכל מעלותיו הוא גם ירא שמים, פנה אלינו בשאלה ואמר שהעובדה שלא צפר איננה משום שהוא טיפוס סבלן, אלא בגלל שצופר הרכב לא פעל...

השאלה שהיתה בפיו היא, האם צריך להודיע לבחורה את האמת?

והשבנו שלא צריך לספר זאת, משום שזו היא סיעתא דשמיא, וזאת על פי דברי הגמרא (בבא בתרא, ג"ה א') האומרת - 'אנדיסקי, סיעתא דשמיא היא'. ומפרש הרשב"ם: 'ממונין של מלך הרגילין לגבות מכל בית ובית, מכל איש ואיש, עד שיעלה החשבון למס הקצוב, ושכחוהו לזה, או לא רצו לשאול לו כלום, בשביל שהוא אדם בטל, וסבורין היו שאין לו ממון, וגבו כל המס מכל השאר, אף על פי שהכביד עליהם המס, כדי שהיה לו לזה ליתן, פטור, דסיעתא דשמיא הוא שמחלו לו'.

דהיינו, קמנוי המס האמורים לגבות את המסים מכל בית ובית, שכחו ולא גבו בבית אחד, ועל ידי כך הכבירו את הסכום על האחרים. והרי לא דבר צפוי הוא שהממונים ישכחו בית אחד, והגמרא קובעת שאם בכל אופן זה קרה, הרי שהדבר הוא בבחינת 'סיעתא דשמיא', דהיינו שמן השמים מחלו לו על הכסף הזה שהיה צריך לשלם לגובי המס של המלך (ויעוין עוד ב'חשוני חמד', בבא בתרא, דף קע"ג עמוד ב').

גם הסיפור של הבחור הוא סיעתא דשמיא, משום שלעיתים רחוקות קורה שהצופר ברכב מתקלקל... ולכן היתה לבחור סיעתא דשמיא מיוחדת, דברים של ס"ד לא צריך לספר.

מין הגר"י זילברשטיין: כך נסגר השידוך המופלא

ואם דיברנו על שידוך, נספר כאן - אמר מין הגר"י זילברשטיין בשבת פרשת 'ידא' - על שידוך מופלא, המלמד על הכלל הידוע שהקב"ה מקדים רכואה למכה, ומתוך המכה מתקן את הרטיה, את הרכואה.

המדובר היה בבחורה מצוינת, ממש כלילת-המעלות מכל הבחינות, שהגיעה לגיל 26, ועדיין לא מצאה את זיווגה. הצער היה גדול, ואברכי הכולל שלנו בחולון התפללו עליה רבות. לפני תקופת-מה חלתה הבחורה בקורונה, ופונתה למלונית ב'כניר'. באותם ימים שהה במקום בחור מצוין, מתמיד ויר"ש, שחלה אף הוא בקורונה, והמשיך להתמיד בלימודו גם בהיותו במלונית.

יום אחד הוא הזמין את כל באי המלון לסיור מסכת' על מסכת שלמד ב'כניר'. התגלגלו העניינים כך שהבחורה היתה בעזרת הנשים והאזינה לסיור, והיא 'הריחה' שהבחור המסיים דבק מאוד בלימודו, ומתאים לתכונותיה. בני המשפחה עירבו שדכן בנושא, ולאחר פגישות ספורות התארכה הבת עם הבחור הזה, בשעה טובה ומוצלחת.

ועל מעשה שכזה, אמר מין הגר"י שליט"א, אפשר לומר בבירור ש'מתוך המכה מתקן הקב"ה את הרטיה', ולכן הביא את המחלה גם על הבחורה ועל מי שמיועד להיות חתנה, וכך יצא לבסוף שהשניים התארסו ומצאו את זיווגם.

וכך קורה בכל ענייני העולם, והדבר צריך לעודד את כולנו לא לפחד ולא לחשוש מאירועים הנראים לנו כבלתי-טובים, כי השי"ת מגלגל את העניינים כך שבסופו של דבר ייצא הדבר לטובה, ונתבשר כולנו בבשרות טובות, ישועות ונחמות.

בזכות פמוטי-השבת קיבל אישור-עליה לארץ ישראל...

הגמרא במסכת תענית (ח' א') אומרת שאדם הזקוק לישועה, וניסה כבר כמה דברים ולא הצליח, ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה וכו'. בענין ההגדרה של חסיד מצאנו בגמרא אחרת כמה הגדרות לכך, אבל הקטע שלפנינו מתאים יותר למה שכותב הימסילת ישרים (פרק י"ח), בביאור מדת החסידות, וזו לשונו: 'אמנם מי שאוהב את הבורא ית"ש אהבה אמיתית, לא ישתדל ויכוון לפטור עצמו במה שכבר מפורסם מן החובה אשר על כל ישראל בכלל, אלא יקרה לו כמו שיקרה אל בן אוהב אביו, שאילו יגלה אביו את דעתו גילוי מעט שהוא חפץ בדבר מן הדברים, כבר ירבה הבן בדבר ההוא ובמעשה ההוא כל מה שיוכל. ואע"פ שלא אמרו אביו אלא פעם אחת ובחצי דיבור, הנה די לאותו הבן להבין היכן דעתו של אביו נוטה לעשות לו, גם את אשר לא אמר לו בפירוש, כיון שיוכל לדון בעצמו שיהיה הדבר ההוא נחת רוח לפניו ולא ימתין שיצוהו יותר בפירוש, או שיאמר לו פעם אחרת'.

ברצוננו לצטט הפעם מתוך הקונטרס המופלא 'אדם גדול הוא ושמח במצוות' על מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל (שחיבר נכדו הגאון רבי גדליה הוניגסברג) כדי להבין מה הוא חסיד, ולראות כיצד עושה יהודי הרבה מעקר ליכולתו, כדי לגמול חסד עם יהודי אחר, ולבסוף שילם לו השי"ת שכר מלא. בקונטרס מובא סיפור מופלא ביותר שסיפר מרן זצ"ל על רבי אברהם-יהושע הורדנער שמרן



הגדירו כיהודי צדיק, שהתעסק גם בגבאות-של-צדקה. יהודי זה היה עני מרוד, אבל פעם אחת כאשר הגיעה אליו אשה בערב-שבת וביקשה צדקה, ולא היה לו מה לתת לה, נתן לה רבי אברהם-יהושע את פמוטי-השבת שבביתו כדי שתמכרם ואז יהיה מה לקנות לשבת. מעשה זה בוודאי מקנה לו תואר של חסיד, ואפשר היה לבקש ממנו שיתפלל על חולה. והנה, יום אחד ביקש היהודי ההוא לעלות לארץ ישראל, אבל כיון שהתגורר ברוסיה, שפסקה כידוע מסך-של-



שער הקונטרס. למעלה: הגאון רבי גדליה הוניגסברג עם סבו מרן הגר"ח שליט"א

ברזל על שערי היציאה מהמדינה, לא היה לו לכאורה כל סיכוי למילוי משאלתו. ובכל זאת, הוא החליט לנסות את מזלו. מגיע רבי אברהם-יהושע אל פקיד הגבולות, ולפתע ננער הפקיד ממקומו, ושואל אותו 'האם אתה מתגורר במקום זה וזה', ורבי אברהם-יהושע השיב בחיוב. 'האם זכור לך מקרה שנתת את פמוטי-השבת שלך לאשה פלונית? וגם על כך השיב בחיוב. 'אם כך, אמר הפקיד, אני מעניק לך ברגע זה אישור יציאה!... מה התברר? - הפקיד היה בנה של האשה ההיא שביקשה צדקה, ובעת האירוע הוא היה בן 10 שנים, והמעשה נחרט במוחו, ועכשיו ביקש להשיב תודה ליהודי שסייע לאימו. הגר"ג הוניגסברג העיד שמרן הגראי"ל סיפר את המעשה ברגש רב, ואמר שהתקיים באותו יהודי ישלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו'.

מרן הגראי"ל הסביר מדוע יש בדורנו בנות רבות מעוכבות-שידוך

עוד מביא הגר"ג הוניגסברג בקונטרס הנ"ל שמרן הגראי"ל היה מרבה לשקוד על תקנת בנות ישראל, והיה מיצר מאוד על מה שאנשים פוסלים שידוכים מחמת חסרונות קלים ומדומים, ואמר שעל פי רוב זה בא מחמת גאוה וכבוד, שסבורים שמגיע להם הטוב ביותר. מרן זצ"ל קבע בצורה ברורה שהעובדה שיש כיום הרבה בחורים ובחורות בגיל מבוגר שלא התחתנו, נובעת בגלל שיקולים של כבוד. פעם, מספר מחבר הקונטרס, העזתי פניי לשאול, הרי יש הרבה משפחות שבפירוש לא מחפשות

כבוד, ובכל זאת 'תקועים'. ומרן השיב: אני אגיד לך מה-זה נקרא לא לחפש כבוד. מרן היבית הלוי התגרש כידוע מאשתו, ונישא בזיווג שני לאשה נמוכה מאוד, שכדי ללוש את הבצק לאטריות היתה צריכה לעמוד על כסא, והיא גם היתה מבית חסידי, ובכל זאת נשא אותה היבית הלוי! זה נקרא לעשות שידוך לא לשם כבוד. וכשעושים שידוך כזה, הקב"ה עוזר ומשפיע שפע של סיעתא דשמיא. שהרי מי יצא משידוך זה של היבית הלוי? - הגאון רבי חיים בריסקער!!! ועלינו לזכור, שגם אם אין אנחנו מצויים בדרגתו של היבית הלוי, אבל ניקח מכאן דוגמא ולקח כיצד עלינו לנהוג בפרשת השידוכים של צאצאינו, ולא לעמוד ולא להתעקש על דברים שאין בהם מאומה.

בתום כנס-הבוגרים של הישיבה המשיך האיש לשבת על כסאו, ולא קם. ומה קרה אז?

בדרשת-הסיום של ישיבת בין הזמנים בבית הכנסת המרכזי, אמר הרה"ג רבי אהרן חיים נשרי, שעמד בראש המיזם, שהדבר שדורשים היום מכל יהודי הוא לגלות את כוחותיו גם כאשר הוא נמצא לבדו, בבידוד, בלי חברה ובלי אווירה, בבחינת 'אום אני חומה'. לקראת סיום דבריו הביא את דברי חז"ל הידועים על הפסוק 'אם בחוקותי תלכו' - 'שתהיו עמלים בתורה', וציין שמרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שאל היכן רמוז דבר זה של עמל-התורה בדברי הפסוק 'אם בחוקותי תלכו'? ותירץ הגר"ש ואמר, ש-מי שעמל בתורה מגיע בהכרח לדרגה של

'תלכו', שכן הוא מתקדם והולך כל הזמן מדרגה לדרגה. אני, אמר הגרא"ח נשרי, שמעתי תירוץ נוסף, וזאת על פי סיפור שהתרחש פעם בכינוס-בוגרים של ישיבה פלונית. הכינוס התקיים באולם מפואר, ומאות איש הגיעו לשם. והנה, כאשר הסתיים הכינוס מבחינים המשתתפים שאחד הבוגרים לא קם ממקומו. הם ניגשים אליו ומבררים האם הוא מרגיש טוב, אך הוא עושה סימן שהכל בסדר, ולא קם. גם כשעובדי האולם ניקו כבר את כל השולחנות, עדיין יושב האיש במקומו. כאשר התקרבה כבר שעת כיבוי-האורות, לא היתה לעובדים כל ברירה והם החליטו לסלק את האיש בעל-כרחו. אחזו בשתי ידיו והרימוהו מהכסא, ואז התברר ש...אין לו רגליים. כשהגיע לכינוס, הביאוהו בני המשפחה לאולם והושיבוהו על כסא, אולם בדרך-חזור הם עדיין לא הגיעו...

וזה הפירוש ב'אם בחוקותי תלכו', שתהיו עמלים בתורה. כלומר: כשאדם צריך לבצע את היתלכו', דהיינו שהוא נאלץ ללכת ולהיפרד מבית המדרש, כמו בימינו בבידודים השונים, או-אז אפשר למדוד אם הוא עמל בתורה ולומד בזכות עצמו, שיש לו רגליים להלך גם כאשר הוא לבד ואינו נמצא בתוך בית המדרש, או לא.

מרן הגרש"ז אויערבך היה אומר שהחיוב לשמח את אשתו הוא במשך כל החיים...

בספר 'בית ראובן' של הרה"ג רבי יהודה טאוב, מובא בשם הספר 'יחכו ממתקים', שרבן של ישראל

פוסק הדור מרן הגאון שלמה זלמן אויערבך זצ"ל היה נוהג להדריך את החתנים שבאו אליו לקבל ברכה בערב החתונה, בוורט נפלא שיש בו הרבה מוסר-השכל. התורה אומרת: "כי יקח איש אישה חֲדָשָׁה לָא יֵצֵא בִצְבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבַר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׁמְחָה אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח". על פי כללי הדקדוק של לשון הקודש צריך לומר את הזמן - או לפני הדבר או אחריו (כגון: במשך שנה תלמד טור וגמרא, או את הטור והגמרא תלמד במשך שנה, אבל לא אומרים תלמד את הטור שנה אחת ואת הגמרא). והנה כאן בפסוק כתוב: נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח, הזמן מופיע בין שני ציונים, והיה צריך לכאורה לכתוב נקי יהיה לביתו ושמח את אשתו שנה אחת! אלא היה אומר הגרש"ז לחתן הצעיר, יש כאן הדרכה חשובה לחיים. נקי יהיה לביתו, פירוש, לא ללכת למרחקים, אלא להתעסק בשמחה כל הזמן. את זה לעשות שנה אחת! אבל המצווה לשמח את אשתו נמשכת לאורך כל החיים. וכך באמת כתוב גם בספר 'חרדים' (פרק כ') וכן בספר יסוד ושורש העבודה (שער ח' פרק ו'), הכותב: כאשר זוכים לשמח את האשה, לכוון תמיד למצוות 'ושמח', שכן המצווה נוהגת לא רק בשנה הראשונה אלא כל החיים.

ספרי השמחה

של הגאון רבי יצחק זילברשטיין

'לחנך בשמחה'

'שמחה בבית'

'מצות בשמחה'

'שבת בשמחה'

כתב וערך: משה מיכאל צורן
להשיג בחנויות; 053-310-3388

ה'תמרור' בפתח הארמון

הכל יודעים שבת ישראל - בת מלכים היא, וככזו היא נדרשת להתלבש בצניעות. ברם, המצב בחוצותינו איננו משביע רצון, בלשון המעטה ■ לפנינו מסר מאלף שניתן ללמוד מהשלט המוצב בכניסה לארמון מפואר, אי-שם בנסיכות זעירה הסמוכה לעיר ניס בדרום צרפת, שבה אירעו לאחרונה כמה פיגועים קשים

המבקרים. עד שהתקדמתי סמוך-ונראה אל שערי הארמון. ואז הבחתי הכל. בפתח הכניסה היה תלוי שלט גדול, שאי אפשר היה להתעלם מקיומו. המילים שנכתבו בשלט היו צבועות באדום-חזק, ומשני צידיו של ה'תמרור' האדום הופיעו שתי תמונות.

אחת מחזקה באיקס אדום, והשניה מסומנת ב'ז'. בתמונה השניה נראה קלסתר המתבקש של המבקר - כשהוא לבוש בצניעות, כבגדים המכסים את כל גופו. לאמר: רק כך מותר לך להיכנס לארמון המלוכה של מונקו. אין כל פשרות בנושא זה. מי שאינו לבוש בצניעות, ועונה על הקריטריון של התמונה הראשונה, אין מקומו בארמון.

לצד התמונות הופיעו כיתובים בכמה שפות, והמגדירים במדויק את סוגי הלבוש בהם ניתן להיכנס. ד"ר דיסטניק מספר שבפתח הארמון מוצבים זקפים וחיילים חמושים, ומי שאינו עונה על נתוני הביגוד המתבקש, פשוט נשאר בחוץ. לא יעזור לו שום צידוק.

התייר שאינו צנוע לא ייכנס, וחסל סדר וויכוחים והתדיינויות. על

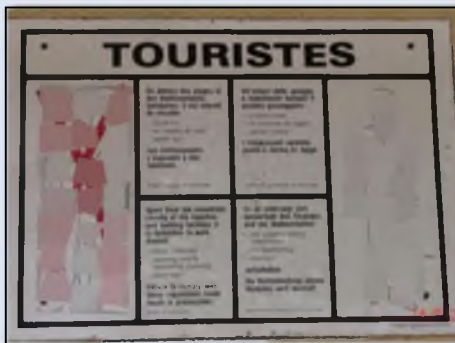
פניהם הקשוחות של זקפי הארמון כתוב לאמר: 'אנחנו קובעים את צורת הביגוד, ולא אתם; אם התביעה שלנו לא ניראת לכם - אתם יכולים לשוב כלעומת שבאתם. וויכוחים - לא כאן. לעומת צורת הלבוש הניראת ברחובותיה הצורניים של הנסיכות, מדובר בפערי-ביגוד ענקיים. והנה, למרבה הפלא, אף אחד לא מעז לדבר מילה וחצי מילה.

לא שמעתי אדם אחד המתווכח עם שומרי הארמון, וטוען שהבגדים שלו הם צנועים דיים. כל אחד מבין שכאשר נכנסים לארמון, צריך להתלבש בצניעות, אומר ד"ר דיסטניק. ושם, בארמונה של נסיכות מונקו, עולה ומזדקרת השאלה הכאוה: הרי בת ישראל - בת-מלכים היא! מקום-משכנה הקבוע הוא בארמון המלך! ומדוע צריכים לפעמים 'להתווכח' על צורת הביגוד, ולהתדיין על אופי הצניעות המתבקשת מכל בת ישראל, ומכל אשה יהודייה כשרה?

והדברים קל וחומר: אם כל האזרחים והתיירים הנכנסים בשערי הארמון, מצווים להתלבש בצניעות, על אחת כמה וכמה - תושבי-הקבע שלו! וקל וחומר, בן בנו של קל וחומר, שהדבר מחייב כל בת ישראל, שארמונה אינו ממקום באיזו נסיכות זעירנת באירופה, אלא בלב-ליבה של האומה היהודית!



הארמון של נסיכות מונקו



השלט המוצב בפתח הארמון

לפעמים שווה להגיע עד לקצה העולם, כדי ללמוד שם לקח בענייני יהדות, גם אם מוסר-ההשכל הזה נשאב מקירותיו של ארמון נסיכותי במדינה קטנטנה על פני הגלובוס.

את הפרטים דלהלן קיבלנו ממיוענו, רופא העיניים החרדי, תושב בני ברק, הרב ד"ר **צבי דיסטניק**, שרבים מגדולי התורה פוקדים את מרפאתו.

ד"ר דיסטניק השתתף בקונגרס רפואי שעסק בענייני רשתית-העין, והתקיים בעיר ניס, בדרום צרפת. לקראת תום ביקורו במקום, נקלע

עם אחד מחבריו הרופאים למדינה עצמאית קטנטנה בשם 'מונקו', הגובלת בעיר דרום צרפת, שכל גודלה אינו עולה על 1.95 קמ"ר, ומשם הוא הביא עימו את 'המסר' שברצונו להעביר כאן.

הכל יודעים את הפסוק שטבע דוד המלך - 'כל כבודה בת מלך פנימה' (תהלים), פרק מ"ה פסוק י"ד, והכל גם מבינים את משמעותו הכל-כך מקודשת, האומרת שכל אשה יהודייה נחשבת לבת-מלך, וככזו היא נתבעת להתנהג בצניעות. כל הבעיות מתחילות כאשר פותחים בדיון מה הם נתוניו של הבגד הצנוע...

מהמידע, והתמונות, שהעביר לנו ד"ר דיסטניק, היישר מהטרקלין המפואר של הארמון בנסיכות 'מונקו', אפשר היה לנעול אחת ולתמיד את כל ה'דיונים' בסוגיית הצניעות... 'האמת היא שגם אני הייתי צריך לשפשף את עיניי לכמה דקות כדי להיות בטוח שאני רואה טוב', אומר הד"ר, אבל התמונות שהוא מציג בפנינו אומרות את הכל.

מונקו היא נסיכות זעירה בקצה המזרחי של חוף הים התיכון בצרפת, ומרבית תושביה הם אנשים אמידים ביותר. אחת האטרקציות המרכזיות של התיירים המגיעים למונקו הוא ביקור בארמון, הניצב כאן כבר מאות שנים. גם הד"ר החרדי הגיע לביקור בארמון, והתרשם מצורתו הארכיטקטונית והפאר הרב המצוי בכל חדר. בשלב מסוים, הוא מספר לנו, הבחנתי בדבר מוזר, אפילו מוזר מאוד. בניגוד לאווירה השוררת ברחובותיה של הנסיכות, הממוקמת כאמור לחופי הים התיכון, על כל המשתמע מכך, כל התיירים שביקשו לבקר בארמון היו לבושים בצניעות רבה. אף אחד מהם לא התקרב לארמון כשהוא בבגדי-שחץ. לא ידעתי מה קורה כאן, ואיך מבצעים מנהלי הארמון את ה'הוקוס-פוקוס' הזה, המחליף באחת את מלבושי

אוצר החידות והדיעות לפרשת חיי שרה

ע"י

מרדכי זיסקינד הגר
ומאיר שולביץ

בכל בגמט' בן.

שאלה. ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, וברש"י בכל עולה גמט' בן, וצ"ע הרי זה שהיה לו בן זה מפורש בתורה בלא גמטריות, וא"כ למה צריך בכלל להשמיע זאת ברמז.

תשובה:

בספר משלחן רבי אליהו ברוך כתב שכוונת הכתוב לרמוז בזה שכיון שד' ברך את אברהם בבן השלם בכל מיני שלימות, להורות ולהעיד שהיה שלם בכל, ומשום כך ראוי הוא להשיאו אשה מיוחדת שתעמיד ממנו זרע קודש.

בכל בת היתה לאברהם ובכל שמה.

שאלה. ב"ב ט"ז ע"ב, מה עלה בגורל בתו של אברהם?

תשובה:

בתוס' בב"ב כתבו שאותה בת היתה בתו של הגר ולא רצה אברהם להשיאה ליצחק וכן תירץ בפירושי רבינו חיים פלטיאל. אולם המגלה עמוקות בשם מהר"ש מלובלין ובמדרש האתמרי ובחדושי מהרי"ל דיסקין כתבו שיחד עם מיתת שרה מתה גם בכל בתה ודבר זה מרומז שבתיתת ולבכתה שאל תיקרי ולבכתה אלא ולבתה, שיחד עם מיתת שרה מתה גם בתה. ועי' בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' מאות ו) שהעיר שלא מצינו בדברי הראשונים המפרשים כן, וביחוד שהתוס' פירשו שהיתה בתו של הגר, הרי ע"כ שהיתה בשעת זיווגו של יצחק ולא מתה יחד עם שרה. והגרמ"י רייזמן ביאר שהכוונה בת היתה לאברהם ובכל שמה הכוונה על יצחק שהיה לו נפש דנוקבא, ולאחר לז שנים הקריב את הבת כעולה על המזבח, ע"י האיל אחר, ואח"כ נולד לו הבן זכר, ובאותה שעה נולד זיווגו של יצחק. והיינו שהיה לו זכר עם נפש הבת עיי"ש.

חידה. מי שמצא שידוך במדינה רחוקה ואין המקום מקום תורה, והאשה אינה מסכימה אלא לגור שם, האם לא יעשה השידוך, או שיעשה ומהשמים ירחמו שיצליח לעשות גם מקום תורה שם - מהיכן ניתן לפשוט דבר זה.

תשובה:

בספר אהל משה הוכיח ממה שהכריח אברהם אבינו להשביע את אליעזר שלא להביא את יצחק לשם, שאף שלא היה עוד זיווג בעולם ליצחק הדומה לרבקה, אעפ"כ לא הסכים לשלוח את יצחק לגור שם, אפילו ע"י סירובו יתבטל השידוך, כי להיות רחוק מחבורה של ת"ח ומקום תורה, אף איש כיצחק ואשה כרבקה, יש לחוש ח"ו, אלא צריך להתאבק בעפר רגלי ת"ח ולדור במקום תורה.

חידה. שני אנשים חיו אותו סך שנים, מי הם? והאם יש שייכות ביניהם?

תשובה:

ישמעאל היה בן קלז שנה, וכן לוי ועמרם חיו קלז שנה ובין ישמעאל ללוי ועמרם לא היו שייכות. אולם לוי ועמרם ששניהם חיו קלז שנה הרי היו סבא ונכד.

חידה. הנה אליעזר היה עבד אברהם מאיזה רגע נהפך להיות עבד של יצחק?

תשובה:

בספר המסולאים מפז כתב כי מהפסוקים מוכח שלאחר ששבה רבקה עם אליעזר מרגע זה נהפך להיות עבד של יצחק והוכיח כן מדברי הרמב"ן והספורנו על הפסוק ויקח העבד את רבקה, מיד שלוחי האב מסרו לשלוחי הבעל, ובהיותה אז נשואה לגמרי היתה גברת, והיה האיש אז עבד לה. אולם בפרקי דר"א איתא כשגמל אליעזר חסד עם יצחק אזי הוציאו לחירות. ותירץ שלא אברהם שיחררו אלא אמר ליצחק שישחררנו. ועיי"ש עוד.

חידה. איזה דין בהלכות כיבוד אב ואם מדויק בפרשתינו.

תשובה:

כתב המשך חכמה כאן, [כד, ג] אשר לא תקח אשה לבני. מה דלא צוה את יצחק בנו שלא ישא אשה מבנות הכנעני, מכאן ראייה להמורה"ק, הביאו הרמ"א (יורה דעה סימן ר"מ סעיף כה) דהבן אינו חייב לשמוע להאב אם מוחה בו מלישא אשה שהוא חפץ. ומה דצוה יצחק ליעקב "לא תקח אשה מבנות הכנעני" (להלן כח, א), הוא מפני שאמר לו (שם פסוק ד) "ויתן לך את ברכת אברהם (לך ולזרעך אחריו לרשתך) את ארץ מגוריו אשר נתן אלקים לאברהם". ובזה כתוב (לעיל יז, י) "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ כנען (לאחוזת עולם) והייתי להם לאלקים". ופירשו בסוף פרק נושאים על האנוסה (יבמות ק, א): 'לא תיסב כנענית ושפחה דלא ליזול זרעך בתרה'. אם כן הוא תנאי. וכן אמר לו יצחק שלא תקח מבנות הכנעני, ויחול עליך ברכת אברהם לנחול בארץ, כמו שנתן ה' לאברהם על תנאי זה. ומשום זה אמר (שם כח, ו) "וירא עשו כי ברח יצחק את יעקב, (ושלח אותו פדנה ארם לקחת לו משם אשה) בברכו אותו ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען", שאין זו מצוה שמחוייב לכבד את אביו, רק תנאי "בברכו אותו" שאם לא ישמע אליו בזה אין הברכה קיימת, וכמו שכתבתי.

חידה. היכן מרומז בפרשתנו שדוד המלך עתיד לכבוש את סוריא.

תשובה:

כ' המשך חכמה [כד, ד] כי אל ארצי ואל מולדתי תלך, ולקחת אשה לבני (ליצחק). הנה אמר אברהם "ארצי", לרמז כי ארם נהרים גם כן יהיה של בניו, שדוד עתיד לכבוש סוריא, ותהיה "ארצי". רק אליעזר השמיט דבר זה, שלא יחרה אף לבן ובתואל על זה.

חידה. איזה בעיה בהלכות שליחות בקידושין היה במעשה השליחות דאליעזר וכיצד בעיה זו נפתרה.

תשובה:

כ' המשך חכמה (נ - נא) ויאמרו, מה' יצא הדבר (לא נוכל דבר אליך רע או טוב), הנה רבקה לפניך קח ולך. על דרך הצחות יש לומר, בשיטת כמה פוסקים דשליח להוליך קידושו אינו יכול לעשות שליח אחר, דהוה ליה מילי, כיון דתלי ברצון האשה לא הוי מעשה, ולכן לא מצי משוי שליח אחר להולכה, יעוין סימן ל"ה בהגהה. וכאן היה שליח מאברהם, והלא אברהם הוא שליח מיצחק, ואם כן אין שליח עושה שליח! אולם אחרי כי "מה' יצא הדבר", והדבר מחוייב להיות, אם כן אין זה תלוי ברצונו, והיה כמו שליח להולכה בגט, דמצי משוי שליח אחר, משום דאיתא בעל כרחא. אם כן היא מקודשת "בצמידים אשר על ידיה" ו"קח לך ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה'" - שכבר נתקדשה וכו'. ולכן ביקשו "תשב הנערה אתנו (ימים או עשור)", כדין בין אירוסין לנשואים, כמו שדרשו בגמרא.

חידה. מי הגיש את האוכל לאליעזר בבית בתואל, (ומדוע), והיכן זה מרומז.

תשובה:

כ' המשך חכמה (לב) ויפתח הגמלים ויתן תבן ומספוא וכו'. פירוש, שלבן פתח הגמלים ונתן תבן ומספוא ומים וכו'. אבל לאכול, הלא ידע לבן שבבית אברהם נזהרים מאכילת איסור, ולא ידע מה ליתן לפניהם, לכן התעסקו בהכנת המאכלים אנשי אליעזר. ולזה כתוב "ויושם לפניו לאכול" - שאנשיו שמו לפניו אליעזר המאכלים כפי שידעו אצל אברהם, שצריך שחיטה ובדיקה ואיסור בשר בחלב וכיוצא בזה. ועיין רבינו אברהם אבן עזרא.

חידה. היכן רמזו שבעלי חיים של חבריו משום צער בע"ח זה מוטל על כולם לדאוג להם כמו החיוב שמוטל על הבעלים.

תשובה:

כ' המשך חכמה פרשת חיי שרה, (יט) ותאמר גם לגמליך אשאב. למדנו שאדם צריך לחוש לעצמו ושמירתו על עצמו, ולאליעזר, אחרי שבקש "הגמיעני נא" נתנה לו. אבל בהמות, משום צער בעלי חיים מוטל על אחר כמו על הבעלים. ומזה למדנו הלכה דקוצץ אדם על ידי עצמו, אבל אינו קוצץ על ידי בהמתו, מפני שאין בה דעת, ומשנה ערוכה היא בסוף הפועלים, ולכן נתנה להם אף שלא ביקש. ומה שלא ביקש, מפני שאין דרך ארץ להטריח חבריו עבור בהמותיו, ופשוט.

חידה. איזה דבר שיקרה לבני ישמעאל באחרית הימים הוא סימן לבני ישראל שמגיע גאולתם מרומז

בפרשה.

תשובה:

בבעל הטורים שלהי פרשתנו כתב לדרוש סמיכות ענין מפלת ישמעאל (על פני כל אחיו נפל), לפ' תולדות יצחק, לומר

דכשיפול ישמעאל באחרית הימים, אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק.

חידה. מי עוד נפטרה יחד עם שרה.

תשובה:

בספר מנחה בלולה וכן הביא בשו"ת בנין שלמה בחידושיו עה"ת ומהרי"ל דיסקין בשם מדרש דבת היתה לו לאברהם משרה ובכל שמה, ומתה כשמתה שרה אמה, וכ"כ המהרש"ל בספרו יריעות שלמה בשם רבו מהר"ש מלובלין. אומנם הגר"מ פיינשטיין בספרו שו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' מ אות ו) כתב שברור שאיזה טעות הוא.

חידה. היכן מרומז העיר מכה (החשובה לישמעאלים) בפרשה.

תשובה:

שאלו את הגרי"ח זוננפלד, אם העיר מכה נזכרת בתורת ישראל. על כך השיב-כן. והביא ראיה: מבראשית פרשת חיי שרה (כ"ב), שם נאמר: "ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם משלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי, קדמה אל ארץ קדם". קדם, מפרש תרגום אונקלוס - היא מדינחא, היא מדינה, כידוע שמכה נקראת גם מדינחא...

חידה: איזה דין בהלכות סעודה שכולם מחוייבים בו, אמר בתואל לאליעזר, ומה השיבו.

תשובה:

אין משיחין בשעת הסעודה, וכאן הוא שומע וכו'.

חידה: איזה לאו בתורה מחמת סיבתו וטעמו, אברהם אבינו לא נזהר בו.

חידה. בגמ' ב"ב טז ע"ב, דרשו מן הפסוק וחי' ברך את אברהם בכל, שבת היתה לו לאברהם ובכל שמה, אימתי היא נולדה קודם יצחק או לאחריו-מהיכן יש להוכיח זאת.

תשובה:

בתפארת יהונתן כתב שנולדה תאומה עם יצחק אולם מתוספות בבא בתרא קמא, א ד"ה בת היתה לו כתבו בתירוצם הראשון שלכן לא השיא אברהם ליצחק את אחותו שהרי בן נח מותר באחותו, א. שמא היתה קטנה ב. הבת היתה מהגר ולא משרה. א"כ לפי תירוצם הראשון הרי היתה קטנה מיצחק אולם לתירוצם הראשון היא נולדה לפני יצחק.

חידה. יש הלכה שאסור לאדם לעשות בקידושין, וכאן בשידוכו של יצחק עבר על הלכה זו, ומדוע?

תשובה:

היינו הא דאסור לקדש עד שיראנה, ובפענח רזא וכו' תירצו בזה דבאמת לא קידשה עד שבאת אצלו. ויש שתירצו, דכל האי דינא היינו דוקא ביכול לקדש בעצמו עי' רש"י בקדושין שם, אבל כאן יצחק לא היה יכול לקדש בעצמו שהרי לא היה יכול לצאת לחו"ל שהוא עולה תמימה ואין חו"ל כדאי לו, ולכן הוצרך לשליח. יצחק קידשהנהננ את רבקה כשהיא קטנה, וי"ל כמו שכתבנו לעיל מספר טעם מן דהיא היתה יתומה, ולכן היה מותר לקדשה. כי היא יכולה אח"כ למאן ולצאת. ובספר דברי שאול ביאר הא דיצחק קידש את רבקה כשהיא קטנה כיון שלא היה יכול לישא רק מבני משפחתו, הרי זה כמתי מעט, ומותר לקדש גם קטנה. והא שיצחק קידש את רבקה בטרם שראה אותה, ביאר בספר פענח רזא שכיון שיצחק לא היה יכול לצאת לחו"ל כדאיתא במדרש דהיה כעולה תמימה, וכיון שאינו יכול אין בזה איסור. וביד דוד תירץ דכיון דאברהם התבשר שרבקה היא בת זוגו מן השמים, לכן לא היה חשש שימצא בה דבר מגונה לכשישאנה.

לקראת שבוע מלכתא



dirshu@dirshu.co.il | לקבלת הגליון למייל:

תקציר שבועי של 'הדף היומי בהלכה'

גליון מס' 199

פנינים לפרשת חיי שרה

ומי עסק באכסניה של רבי חיים ברים? הסטייפלער ואשתו סחבו את המזרון עם כלי המיטה, וה'חזון איש' הלך לפניהם להראות לאיזה מקום יניחו את המזרון, וה'חזון איש' עצמו הביא לו קערה עם נטלה לנטילת ידיים בבוקר. רבי חיים היה בחור צעיר, ולא יכול היה לסבול את הכבוד הגדול הזה והתנגד. אמר לו ה'חזון איש': "היכן שמענו שהאתרוג יאמר דעות מה לעשות איתו..."

הגה"ח רבי מנשה ישראל רייזמאן על גדלותו של מרן ה'חזון איש' זי"ע

"אשר הנחני בדרך אמת" (בראשית כ"ה, מ"ה)



פעם אחת נשאר בבני ברק בלילה ולא היה אוטובוס לחזור לירושלים ונאלץ להישאר בבית החזו"א בלילה. ומי עסק באכסניה של רבי חיים ברים? ה'חזון איש' בעצמו, הסטייפלער ואשתו של הסטייפלער שהייתה אחותו של החזו"א. הסטייפלער ואשתו סחבו את המזרון עם כלי המיטה, וה'חזון איש' הלך לפניהם להראות לאיזה מקום יניחו את המזרון, וה'חזון איש' עצמו הביא לו קערה עם נטלה לנטילת ידיים בבוקר, והוא עצמו היה בחור צעיר ולא יכול היה לסבול את הכבוד הגדול הזה והתנגד ורצה להתערב במעשיהם. אמר לו ה'חזון איש': "היכן שמענו שהאתרוג יאמר דעות מה לעשות איתו... עכשיו המשך בעמוד הבא

מרן ה'חזון איש' צווק"ל, מרבותינו הגדולים בדור האחרון, העמיד את הדת על תילה לאחר המלחמה. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל. הוא היה אומר: "איך משערים מעלת יהודי, לפי ה'סברות' שהוא אמר? לא. אלא לפי מה שעשה והתאמץ לעזור ליהודי אחר..."
מעשה באברך צעיר, שבבחרותו היה עוזר הרבה לבחורים אחרים בישיבה, בלב טוב ובטוב עין. לאחר החתונה ביקש שיקבלו אותו כאחד מתלמידי 'כולל חזון איש', ומנהל הכולל טען שאין מקום בשבילו. כשנודע הדבר ל'חזון איש' שלח לקרוא למנהל וביקש ממנו להכניס את האברך לכולל. אמר לו המנהל: "רבינו, והלא הכולל מיוסד לאברכים גדולי תורה, 'לייבן' - 'אריות', איך יש מקום לאברך כזה ב'כולל חזון איש'?" השיב לו ה'חזון איש': 'בכולל צריכים אברך שהוא יהיה ה'דמות' של 'מתמיד בתורה', ובכולל צריכים גם אברך שהוא יהיה ה'דמות' של עשיית חסד. אם לאו אין זה 'כולל' שצריך לכלול תורה וגמילות חסדים."

ה'אתרוג' עצמו אין לו זכות לומר דעות

ה'חזון איש' עצמו היה שילוב נפלא מיגיעת התורה ומלהחיות אנשים ולשמחם. הג"מ רבי חיים ברים היה בן-בית אצלו, וסיפר שהוא זכה לראות את חביבותו של ה'חזון איש' בשעת קיום מצווה.

אתה 'חפצא דמצווה', אל תתערב, אנו מקיימים בך מצווה".

בבוקר הכין לו ה'חזון איש' פת שחרית. כשישב וסעד שכב ה'חזון איש' כדרכו על הספסל ולמד מסכת מקוואות ביגיעה. רבי חיים ברים מספר, כי באותה סעודה הרגיש התרוממות עילאית כזו, שכמעט טעה ואמר 'עלה ויבוא' בברכת המזון... כך ידע לתת טעם של 'יום טוב' לכל יהודי, יהיה מי שיהיה.

ה'חזון איש' היה בבני ברק לאחר שנות המלחמה הקשה. אנשים שבורי לב באו לשפוף לבם הכואב והדואב, והיה יושב ושומע כל אחד ונותן לו את כל לבו. גם חולי נפש ר"ל מצאו מקום בלב גדול זה. ויש בזה סיפורים רבים שאין לשער.

גאונותו של ה'חזון איש' בהרגשת לב יהודי הייתה דק מן הדק עד אין נבדק. ראש הישיבה רבי דב לנדא שליט"א מספר, שפעם אחת יצא ה'חזון איש' מביתו ונסע להשתתף בברית, ולאחר הברית המתינו אנשים רבים וכל אחד המתין לדבר משהו עם ה'חזון איש'. רבי דב היה נוכח שם וראה איך ה'חזון איש' עונה לכל אחד כרצונו, ואח"כ כשנכנס למכונית ביקש מהנהג שבחמישים (או מאה) מטרים הראשונים ייסע לאט לאט, שלא תהיה הרגשה לאותם אנשים שדיברו אתו כעת כאילו הוא נכנס לאוטו ובורח במהירות מהצרות שלהם, לכן ייסע לאט לאט, שליהודי אחד לא תהיה אפילו הרגשה דקה כאילו ה'חזון איש' מבקש לברוח ממנו. זוהי גאונותו של ה'חזון איש' בהרגשת לב יהודי, דק מן הדק עד אין נבדק.

זכה למעלותיו המופלגות בזכות היגיעה

בתפילה יותר מזכות ההתמדה

ה'חזון איש' היה חולה מסוכן, כאשר כותב באגרותיו וכנודע, ומרוב חולשה היה מוכרח לשכב במיטתו רוב היום. בנים לא היו לו, והרבנית ע"ה הייתה אחד מניסיונותיו הרבים, ואעפ"כ היה שמח וצוהל בשמחת חיים. ואמר רבי חיים ברים, שזאת הייתה לו ע"י יגיעתו ודביקותו בתורה"ק, וכמ"ש חז"ל "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, משמח את המקום, משמח את הבריות".

הוא היה אומר שזכה בתורה ויראת שמים בעיקר ע"י התפילות יותר מההתמדה שלו. אע"פ שההתמדה שלו בתורה"ק הייתה באופן מופלג מבהיל על הרעיון, היה מייחס הצלחתו בתורה"ק ע"י התפילה ולא ע"י ההתמדה. ורבים העידו על יגיעתו בתפילה למעלה מכוחות אנוש.

לאחר ששומע צרות ישראל ר"ל מתרומם

לאמונה הק' וצולל לסוגיה עמוקה

ראיתי בספר 'מעשה איש' ח"ז, שאחד שאל אותו: "לאחר שאתם שומעים כ"כ הרבה צרות ישראל, איך אתם יכולים תיכף אח"כ לצלול בסוגיה בסדר טהרות או זרעים ביגיעה וצמצום כזה שלם?". והשיבו ה'חזון איש': "כך עושים, שומעים ושומעים, אח"כ מתרוממים מעל הכל ונכנסים לתורה".

וכדי להבין דבריו נזכיר מדברי הרה"ק רבי מנדל'ע ויטבסקער ז"ע בספרו 'פרי הארץ' פרשת שמות: כי משה רבינו כשראה צרות ישראל בגלות מצרים נצטער בצער גדול מאוד, עד שבא לפני הקב"ה ואמר

"למה הרעתה לעם הזה" (שמות ה, כב). וחז"ל אמרו שנענש על כך. ואמר לו הקב"ה: "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב" (שמות ו, ג), ועי"ש מה שפירש"י בזה; כי הקב"ה אמר למשה רבנו: עוד תשמע הרבה צרות והרפתקאות מבני ישראל, אחרי ככלות הכל עליך לדעת שיש בורא בעולם שברא את הכל רק למען ההטבה, ומדרך הטוב להיטיב, ובוודאי יש לו חשבון ומטרת הטבה גם בצער עצמו.

וכך כשמחזירים את הכל לאמונה הקדושה יכולים תיכף לשבת ללמוד, כי מתרומם מהכל. אילו היו כל הצרות רק מקרים היו יכולים להשתגע, אך כשחוזרים לאמונה יכולים אח"כ להתרכז ללמוד תורה. כמו שאמר החזו"א בקצרה: "מתרוממים מעל הכל והולכים ללמוד".

גם משולחנו של הקב"ה צריך לברר על כשרות המאכלים

שמעתי מהמגיד מירשים רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, שפעם אחת נכנס לבית ה'חזון איש' ויצא מביתו יהודי חשוב גדול בתורה. וסיפר לו החזו"א שזה הגדול בתורה הקשה לו קושיא (כפי הנראה היה יהודי חסידי) דבגמרא בחולין סז: הוכיחו כמה ראיות מפסוקים שהלווייתן הוא דג טהור. וקשה, שהרי אמרו חז"ל בגמ' (ב"ב עה) שעתידים אנו לשבת בסוכת עורו של לווייתן ונאכל משור הבר ומהלווייתן, איזו ראייה צריכים שהדג הוא כשר, וכי מי חושד את הריבוננו של עולם שיאכיל את בניו הצדיקים מדג טמא? אתמחה (ב'חידושי חת"ס' שם בחולין דף סז, וכן ב'מהר"ץ חיות' שם).

ושתק ה'חזון איש' ולא אמר לרבי יענקלע מה הייתה תשובתו. אך רבי יענקלע הפציר ולא הרפה, ושאל: "נו, ומהי התשובה?", והשיבו ה'חזון איש': "אמרת לי, שכאן כתוב, שאפילו אצל הקב"ה לא אוכלים כל זמן שאין פסוק בתורה שזה כשר...".

כמובן שאין זו עזות פנים נגד השי"ת ח"ו, אלא אדרבה שזהו רצונו לאחר שנתן לנו את התורה שלא לאכול דבר שאינו כשר ע"פ תורה, ואם נותנים לנו דגים צריך לברר אם יש להם סנפיר וקשקשת. ואדרבה, אם נאכל מבלי לשאול על כשרות הדג יהיה לו צער כביכול, וכי מי אמר לכם שהדג כשר... לכן הוכיחו חז"ל מפסוק שהדג לווייתן כשר לאכילה, שנוכל לאכול בראש רגוע בסעודת עורו של לווייתן. ונודע המעשה שהיה באברך שזכה להיות אצל הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע ונתן לו פרי, וכשפתח הפרי ראה שיש בו תולעת. והחל להרהר: הייתכן שהרבי הקדוש, שרואה וחווה מסוף העולם ועד סופו, לא ראה שיש תולעת בפרי? ותיכף שהרהר כן פנה אליו הרה"ק מלובלין "לאחד נותנים (תולעת), ולאחד לא נותנים...".

כל ההתחלות קשות כדי שיהיה חביב עליו הדבר

עוד שמעתי מהג"מ רבי יעקב גלינסקי, שביאר ה'חזון איש' טעם מדוע "כל ההתחלות קשות", וכי לא היה יותר טוב שכל ההתחלות יהיו קלות? אלא שדבר שבא לפני האדם בלי טרחה אינו מחשיבו ואין לזה שום רושם עליו. לכן עשה הקב"ה שכל סוגיה שרוצים להבינה, בהתחלה קשה מאוד; וכן כל הנהגה טובה בקדושה וטהרה, בתחילה נדמה שזה קשה מאוד. ועשה כך הקב"ה כדי שזה יהיה חשוב בעיני

לשמע הקולות והדחיפות הרים כ"ק הרבי מבעלזא זי"ע את עיניו הקדושות מן הקוויטל שאחז בידו, ושאל: "וואס איז די קולות?" (מה הקולות?) ענה לו המשמש בקודש שעמד לידו, שר' שלום פוגל ז"ל ציווה לסגור את הדלת ואיש אחד מתעקש שם ונדחף בכוח להיכנס פנימה. הרים הצדיק את ראשו, והביט אל עבר הפתח, וכראותו את האיש הנדחף בדלת, פנה אליו...

הגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א על ההתרחקות מהעקשנות



"וְאִם לֹא תֵאָכֵל הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַתְרֶיהָ וְנִקִּיתָ מִשְׁבָּעֶתִי" (בראשית כ"ד, ח'-ט')

לימוד גדול אנו לומדים כאן מאברהם, שלא יתעקש האדם לעמוד על שלו באופן ש"י קוב הדין את ההר' (כמובן, אין הכוונה בנוגע לשמירת התורה והמצוות, שבוה אסור להתפשר!), שהרי אברהם אבינו אף שהיה לו ענין גדול לא לקחת אשה לבנו מבנות הכנעני, מכל מקום אמר לאליעזר שאם יראה שאינו מצליח תבטל שבועתו ובלבד שלא לגרום על ידי זה לבטל שידוך; זאת משום שביטול אברהם אבינו את עצמו לגמרי לרצון הבורא. גם אנו צריכים לצעוד בדרכי האבות, לקבל את רצון הבורא כמו שהוא ולא להתעקש כלל בשום ענין בחיים. פעמים רבות האדם מתעקש על דבר מסוים, וכאן אנו רואים שאין להתעקש (ע"פ טיב התורה).

יום אחד הגיע מבני ברק יהודי שנצרך בדחיפות אל הרבי. הוא מיהר מאוד והיה מוכרח לשאול בעצת קדשו בטרם יצא לדרכו, אך לדאבון לבו הדלת הייתה סגורה ומסוגרת! בפתח עמד הגבאי הנאמן והמפורסם ר' שלום פוגל ז"ל, שוקד על משמרתו נאמנה, אשר הודיע לכל שוחרי הפתח שכעת לא ניתן להיכנס אל הרבי בשום אופן ועליהם לשבת ולהמתין עד שתפתח הדלת. בינתיים התאספו עוד ועוד אנשים שרצו להיכנס אל הקודש.

בשעה מאוחרת מאוד באמצע הלילה נפתחה דלת הקודש והרבי החל לקבל את פני הקהל. בהשקט וביראה עילאית נכנסו האנשים בזה אחר זה וניגשו עם פתקא ופדיון נפש, כל אחד ועניינו.

הסדר היה, שהכניסו חבורה של אנשים יחד אל תוך החדר, וכולם עמדו יחד רחוק מן השולחן וניגשו אחד אחד אל מקום קדשו. מיידענו האורח מבני ברק שמח שסוף סוף החלו העניינים לזוז, וכך מצא את מקומו באמצע התור שהתקדם בזריזות אל עבר חדרו של הרבי. אך להפתעתו ואכזבתו הגדולה, בדיוק כשהגיע תורו להיכנס אל החדר ניגשו הגבאים לסגור את הדלת! מי שהיה כבר בתוך החדר יגש עתה, ואילו שאר האנשים שבחוץ יאלצו להמתין עד שתפתח שוב הדלת.

האורח דנן, שעמד בדיוק במפתח הדלת, לא היה מסוגל לוותר

לפנינו עובדה נפלאה בטיב ההתרחקות מהעקשנות.

כאשר היה כ"ק הרבי מבעלזא זי"ע יושב בביתו בהיכל קדשו בבעלזא שבגליציה, לפני המלחמה הקשה, היו סדרי התפילה, קבלת הקהל ועריכת השולחנות מסודרים על פי רוב; אך לאחר שעלה ארי מבבל, שבע וגדוש מכוס התרעלה הקשה ששתה עד תומה בימי הרת עולם, אחר שכל בניו ומשפחתו נכחדו על המוקד, והוא עצמו בקושי ניצל מן התופת בנסי נסים והגיע עד הנה חלוש עד מאוד - מאז נהפכו הסדרים והיה כל העת דבוק בבוראו כמלאך משרת לפני ולפנים!

זמני התפילות, עריכת השולחנות וקבלת הקהל היו בהפתעות פתאומיות. כמעט לא היה ניתן לדעת מראש מתי יצא הרבי לתפילה או לטיש, ומתי תיפתח הדלת להתקבל בקודש פנימה. על כן התרגלו החסידים לשהות בחצר הקודש שעות רבות, והיו 'יושבים' רכונים על התורה ועל העבודה בבית מדרשו, מוכנים ומזומנים לכל עת שייצא הרבי לתפילה ולעבודה. פעמים רבות היה זה בשעות הקטנות ביותר של הלילה, כשפתאום נפתחה הדלת לתפילת מעריב, לטיש או לקבלת קהל (בשבת האחרונה לחייו עלי אדמות, יצא אל הטיש בליל שבת קודש לאחר השעה שתיים בלילה!).

בפעם הראשונה בה אברהם קיבל פודינג הוא יצא מכליו מרוב הנאה. לאחר שסיים את מנתו עד הטיפה האחרונה עלה בו חשק עז לאכול מנה נוספת... יצרו גבר עליו והוא נעמד שוב בתור כדי לקבל מנה שנייה. אך האחראי על החלוקה זכר שילד זה כבר היה כאן, ובמקום לקבל מנה מהמעדן הנכסף קיבל אברהם סטירה חזקה ומצלצלת על פניו...

מאוצרותיו הנפלאים של הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א



"זמן ביתו המשיך בכל אשר לו" (בראשית כ"ה, ב')

מלאכת החינוך דורשת חכמה, ידע ומחשבה רבה. מתאים להביא בזה את דברי הספורנו (שמות יד, ז) וז"ל: "כי אמנם תוקף כל הצבא תלוי בשר הצבא וחכמתו ותחבולותיו!"

בכל בית ניתן להמשיך את ההורים למפקדים ושרי צבא האחראים על הצלחת כל הנתונים תחת פיקודם. אם ההורים נוהגים בתושיה, לומדים את דרכי החינוך ומשקיעים מחשבה בכל צעד, עתידים הם לקצור בסייעתא דשמיא פירות; אך אם אינם חושבים כלל אלא נוהגים בכל עניין על פי מצב הרוח, הרי שחס ושלום מתמעטים הסיכויים להצלחת ילדיהם.

עד כמה צריך לחשוב מחשבות בנוגע לדרכי החינוך? זהו דבר שאין לו שיעור. ככל שההורה מוכן יותר להשקיע ולהתאמץ כדי לזכות לראות בנים תלמידי חכמים, כך הוא ישקיע מחשבה על כל צעד ושעל בחינוכם. אצל גדולי ישראל מצאנו עובדות מבהילות על השקעת המחשבה בחינוך ילדיהם ותלמידיהם. הגאון רבי ברכיה שיינקר שליט"א, ראש ישיבת 'תפארת התלמוד', מסר בשם הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, ראש ישיבת 'באר יעקב': "כאשר אני מחליט להוכיח בחור בפרהסיא, הרי זה לאחר מחשבה של שבועיים!"

דבר מבהיל מביא הנצי"ב על הפסוק "לא תשא את שם ה' אלקיך לשווא", בספרו 'העמק דבר' (שמות כ, ז) בשם הפסיקתא, שהמקבל מן השמים שררה או הנהגה ואינו ממלא אותה הרי זה מתרפה במלאכתו אשר חבר הוא לאיש משחית. וכיוון שבכל שררה יש מעין עניין אלוקות, מי שאינו ממלא את התפקיד שהוטל עליו מן השמים עובר על "לא תשא".

ואבי מורי שליט"א ארגיל להביא את דברי הנצי"ב הללו, לגבי האחריות המוטלת על כל אב לחנך את בניו. הרי אם הקדוש ברוך הוא העמיד אדם בראש משפחה ונתן לו ילדים, הרי שעליו מוטל להנהיגם ולחנכם בדרך הישרה כדי שיגדלו ליהודים יראי שמים ולומדי תורה. ואם אינו עושה כן אלא מגדלם בלי מחשבה והכוונה, שיצמחו לאן שתישאם הרוח - הרי יש בזה שמץ לאו של "לא תשא"! מבהיל על הרעיון!

במניין שבבית מורן ה'חזון איש' זצוק"ל אירע פעם מעשה המומחיש היטב נושא זה: אדם אחד הגיע עם בנו להתפלל ובאמצע תפילת שמונה עשרה הילד דיבר. האב כעס עליו מאוד, ובלי לחשוב פעמיים נתן לו סטירה חזקה.

לאחר שנסתיימה התפילה פנה ה'חזון איש' לאב ואמר לו: "לא ידעתי שאתה 'איש חינוך'!..." הלה התרגש מאוד מן המחמאה ששמע מה'חזון איש'. אך בעודנו נמצא תחת הרושם של המחמאה הוסיף ה'חזון איש' לומר לו דברים נוקבים: "היודע אתה כי במעשה שעשית חנכת את בנך לשני דברים: חנכת אותו שאסור לדבר באמצע התפילה, ובנוסף חנכת אותו להיות כעסן. איזה משני אלה השפיע יותר? הדבר השני. ומדוע? כיוון שחז"ל לימדונו כי 'גדול שימושה יותר מלימודה'. את זה שאסור לדבר הוא אמנם הבין, אבל הכעס שהרגיש היה בבחינת 'שימושה'..."

ה'חזון איש' בספרו 'אמונה ובטחון' (ד, טז) כותב זאת בפירוש בלשון נוקבת: "וכאשר מייסר את תלמידו בביטוי גס וזעקת רוגז על העוול אשר עשה, מתערב כאן רע וטוב - אם יש כאן תועלת תוכחה והחניך מתעורר על חטאו וגומר בלבו שלא לשנות חטא זה, יש כאן ענין רע שהחניך מתרגל בגסות ובקפדנות המקבל מרבו שרואהו משמש במגונות אלו בשעת תוכחתו, וגדול שימושה יותר מלימודה, והתלמיד מחקה תמיד את רבותיו".

המנהל ממקומו, ניגש אל הארון והוציא ממנו שתי מנות פודינג. למול עיניו המשתאות של אברהם הוא הציב על השולחן והזמין בחיך לשבת לאכול...

"מחווה זו", סיפר רבי אברהם בהר"ן עשרות שנים לאחר מכן, "האירה את כל חיי. באותם רגעים קסומים בחברתו של רבי אריה הבנתי מה גדול כוחו של איש חינוך המבין לנפש הילד, וחשבת לעצמי שגם אני רוצה להיות כמוהו. זו הסיבה שבגללה התחלתי לעסוק בחינוך!".

ביקורת בונה - כיצד

ישנו כלל ברזל אחד, עליו חשוב מאוד להקפיד בשעה שמעבירים ביקורת על ילד, והוא: בשום אופן אין לכנות את הילד בתארים בלתי מחמיאים בגלל מעשיו. נתינת שם לילד היא בעצם קביעה שכך הוא וזה טבעו, וכתוצאה מכך סיכויי להשתפר יורדים פלאים. אם ילד מתבטל מלימודיו אפילו תקופות ארוכות, עדיין יש סיכוי טוב לשכנעו להתחיל ללמוד. אך אם תקרא לו "בטלן" הוא יהפוך באמת לבטלן!

למעשה, כשילד עושה מעשים שאינם ראויים, בדרך כלל לא ברור אצלו מדוע הוא עושה זאת. עולמו אינו מוגדר בבהירות, ומי שקובע כיצד יסתכל על עצמו ועל מה שעשה - אלו הוריו ומחנכיו. אם כשילד משתולל אומרים לו פעם אחר פעם שהוא מופרע, הוא מבין היטב: אני מופרע, וילד מופרע עושה מעשים מופרעים. כעת, למה שיצליח להפסיק? הוא הרי ילד מופרע!

לעומת זאת, ילד שזכה ללמוד אצל הורים חכמים או מחנך חכם, לעולם לא ישמע אף מילה אחת שתגדיר את אישיותו באופן שלילי. אם הוא משתולל לא יאמרו לו שהוא עצמו מופרע, אלא שהמעשה שעשה היה גרוע. הורה חכם עוד יותר יוסיף גם באותה נשימה, שלא מתאים לילד טוב כזה לעשות דברים כאלה, וכן על זה הדרך.

בנוסף לכל זאת, ביקורת הכוללת במפורש או במרומז גם הערכה שלילית על אופי הילד פוגעת בו ומשפילה אותו, ולפיכך מקטינה עוד יותר את הסיכוי שירצה להשתפר. ביקורת חכמה היא כזו המשאירה את הילד עם תדמית חיובית על עצמו, וכך נוצרים בו רצון וחשק לעבוד ולהצליח יותר.

הזדמן לי פעם להיות בחדרו של מנהל חינוכי מפורסם, הגה"צ רבי ליפא זילברמן זצ"ל, מוותיקי המחנכים בירושלים, כשנכנס אליו ילד מפוחד ובידו פתק מהמלמד. תוכן הפתק היה שילד זה הפריע בכיתה בצורה חמורה ביותר ובלתי מתקבלת על הדעת, ולפיכך לדעת המלמד יש לשלחו אל ביתו ולדרוש שיחזור עם ההורים.

תגובתו של המנהל בוששה לבוא. הוא מולל את הפתק בידיו, וכשהבטתי בו ראיתי על פניו ארשת חמלה. לאחר שניות ארוכות הוא פנה אל הילד ואמר לו כך: "ממש פלא! אתה הרי ילד מצוין גדול, ומהפתק הזה אני רואה שפתאום נהיית מצוין קטן. לכן אני מבקש שתלך עכשיו הביתה ותגיד לאבא שהמנהל רוצה שהוא יבוא, כדי שכולנו נחשוב ביחד איך תמשיך להיות מצוין גדול כמו שהיית עד היום..."

אחד ממאות התלמידים שגדלו בת"ת 'עץ חיים' על ברכיו של הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל, היה הרב אברהם בהר"ן, מי שנודע ברבות הימים כמחנך דגול. את התמסרותו לחינוך ואת גישתו המקורית לילדים הוא תלה במעשה אחד שאירע עמו בילדותו, בו התגלו חכמתו וטוב לבו של רבי אריה במלוא יפעתם. וכך היה המעשה, כפי ששמעו מפיו נכדו הקרוב רבי בנימין לוי שליט"א:

הילד אברהם התייתם מאביו בעודו לומד בת"ת 'עץ חיים', ואת ארוחות הצהרים היה סועד במסעדה שבת"ת. בכל ראש חודש נהגו במסעדה לחלק לתלמידים פודינג שוקולד - מעדן שבתנאי אותם ימים נחשב לדבר נדיר, ובפרט עבור ילד שבא מבית חסר אמצעים. בפעם הראשונה בה קיבל אברהם פודינג הוא יצא מכליו מרוב הנאה. לאחר שסיים את מנתו עד הטיפה האחרונה עלה בו חשק עז לאכול מנה נוספת... יצרו גבר עליו והוא נעמד שוב בתור כדי לקבל מנה שנייה. אך שוד ושבר; האחראי על החלוקה זכר שילד זה כבר היה כאן, ובמקום לקבל מנה מהמעדן הנכסף קיבל אברהם סטירה חזקה ומצלצלת על פניו...

מתוך כעס, אכזבה ועלבון צורב, בעט אברהם הקטן בתסכול ברגל השולחן שלפניו. אך הוא לא תיאר לעצמו את מה שיקרה בעקבות זאת: השולחן הרעוע נטה על צדו, הסיר הגדול שעמד עליו החליק, וכל תכולתו נשפכה... הפודינג היקר התפשט על הרצפה בכתם גדול וכזה, למראה עיניהם הכלות של הילדים שעדיין עמדו בתור. הילד המבוהל לא חשב פעמיים. הוא נשא את רגליו וברח מהמקום בריצה, יצא את בנין הת"ת וטס לביתו כשלבו הולם בפראות. הוא הבין שעשה מעשה חמור ביותר והתחרט בכל לבו על פחזותו, אך את הנעשה אין להשיב. בראשו קדחו דמיונות אימים על העונש החמור שהוא עתיד לקבל למחרת, ובלילה הוא התהפך בדאגה על יצועו, כשהשינה ממנו והלאה.

לאחר ליל ביעותים שירך אברהם את רגליו אל הת"ת לאטו. האם ילקוהו? האם יזרקוהו מהת"ת? הוא כבר השלים עם הגורל הצפוי לו. אולם מה שאירע לאחר מכן עלה על כל דמיון אפשרי. אך הגיע הילד אל הת"ת הוא נקרא אל חדרו של המנהל, רבי אריה לוי. אברהם גישש את דרכו אל החדר בלב חרד וכבש את עיניו ברצפה. רבי אריה נרכן אליו מעם השולחן. "האם נכון הוא ששפכת אתמול את סיר הפודינג?", שאל רכות. הילד, שלשונו יבשה מאימה, רק הנהן בראשו כמודה באשמה. "האם תעשה זאת שוב?", אברהם טלטל את ראשו מצד לצד בשלילה מוחלטת, נושא עיניים גדולות אל המנהל. אלא מה, בוודאי שהוא לא יעשה שנית מעשה כה מטופש!

רבי אריה חיך אל הילד, וחיוכו החם היה כקרן אור של תקווה לנשמתו המבוהלת. "למה באמת עשית את זה?", שאל. אברהם השיב לאט, בשקט ובבושת פנים, וסיפר עד כמה הוא אוהב פודינג שוקולד, ואיך ניגש שוב אל התור כדי לקבל פעמיים, ואיך ניפצה הסטירה את תקוותו ובערה על לחיו...

חיוכו של רבי אריה התרחב. הוא התכופף אל הילד ולחש לו כממתק סוד: "אתה יודע, גם אני אוהב מאד פודינג שוקולד...", ובזאת קם

שלושה ימים חלפו ועדיין לא חזר הרב רזנברג משליחותו, רעייתו החלה לחשוש לשלומו. חששותיה הפכו לחרדות כאשר שמעה שהמטוס הצבאי בו עמד בעלה לחזור מפריז התרסק באוויר...

כיצד ידע רבי אהרן קוטלר ששליחו אינו בין הנספים בהתרסקות המטוס בו היה אמור לטוס?

הרב ישראל ליוש

"וַיָּבֹא אֲבִרְהָם לְסֹפֵד לְשָׁרָה וּלְבִכְתָּהּ" (בראשית כ"ג ב')



ובכללם גם את ר' זליג. לאחר סדרת בדיקות קצרה, מהן התברר שר' זליג יצא מהתאונה הקשה בריא ושלם ללא כל פגע, ברח ר' זליג מבית החולים ומיהר לאותו ישוב כדי לסדר את המקווה... "כשסיפרו זאת לאבי מרן הסטייפלער", סיים ר' חיים, "אמר שהיה בטוח שלר' זליג לא יקרה שום דבר, שהרי 'שלוחי מצווה אינן ניזוקין'."

"יש כאן עניין של פיקוח נפש", פקד הגאון הגדול רבי אהרן קוטלר זצ"ל על הרב רזנברג משיקאגו, "עזרתכם נחוצה וכבר סודר עבורכם מקום במטוס צבאי לפריז... גם המונית לשדה התעופה כבר מחכה בחוץ... היפרד מבני משפחתך, קח עמך טלית ותפילין וצא לדרך...". הרב רזנברג עשה כדברי הרב ויצא לדרך, כשבבלבו תפילה שאכן יצליח במילוי תפקידו, הן לא פשוט לשכנע דיפלומט צרפתי שיפעל לטובתו של יהודי...

שלושה ימים חלפו ועדיין לא חזר הרב רזנברג משליחותו. רעייתו החלה לחשוש לשלומו. חששותיה הפכו לחרדות כאשר שמעה שהמטוס הצבאי בו עמד בעלה לחזור מפריז התרסק באוויר... מבוהלת התקשרה האשה מיד אל מעונו של רבי אהרן קוטלר, ובבכי רב סיפרה לו כי המטוס בו היה אמור בעלה לשוב משליחותו התרסק באוויר. הרב שמע אותה וענה לה בנחישות: "שלוחי מצווה אינן ניזוקין לא בהליכתם ולא בחזרתם... אינני מאמין שקרהו אסון...!". לאחר כמה שעות התקשר הרב רזנברג לרעייתו ובישר לה כי הוא חי

רש"י מבאר ששרה מתה מיד אחר עקידת יצחק, מפני שהמלאך סיפר לה את סיפור העקידה, ולפני שהספיק לספר שיצחק לא נשחט פרחה נשמתה...

הקשה מרן שר התורה, הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א בספרו 'טעמא דקרא', שהרי אמרו חז"ל: "שלוחי מצווה אינן ניזוקין", וא"כ מדוע סבבו מן השמים ששרה תמות בגלל קיום מצוות העקידה? עוד הקשה רבי חיים על דברי רבי יוסי (שבת ק"ח:): "הי חלקי ממת י בדרך מצוה", הרי הם נסתרים לדברי חז"ל "שלוחי מצווה אינן ניזוקין". מכוח קושיות אלו ומראיות נוספות ייסד מרן הגר"ח יסוד גדול: "שלוחי מצווה אינן ניזוקין", היינו שאדם לא ימות טרם זמנו או ייזק בשעת עשיית מצווה או בגללה. אבל אם הגיעה שעתו למות, או שנגזר עליו להיזק בשעה זו בלי קשר לעשיית המצווה, אזי אדרבה, זכות גדולה היא למות כשהוא בדרך מצווה, כפי שאמר רבי יוסי.

אם כן, שרה אמנו הגיע שעתה למות בלי כל קשר למעשה העקידה, ואדרבה זימן הקב"ה שבדיוק בשעה זו יספר לה המלאך על המצווה הגדולה שעשה אברהם בעקידת יצחק ובכך היא זכתה למות בדרך מצווה.

ולפי דבריו ניישב מה שכפל הכתוב "שני חיי שרה" אחר שכבר פתח ואמר "ויהיו חיי שרה", משום שזה גופא באה התורה לחדש שתמו שנותיה של שרה ולא מתה טרם זמנה בגלל בשורת העקידה.

ע"פ הדברים האלו יישב מרן הגר"ח את לבם של אלו שסיפרו לו על אשה גדולה שנפגעה בתאונת דרכים בדרכה ללמד את בנות ישראל תורה. "הרי שלוחי מצווה אינן ניזוקין?", תמהו... "אדרבה", ניחם אותם מרן, "הגיע זמנה למות, וזכתה שיהיה חלקה עם מתים בדרך מצווה!".

"פעם נסע הר"ר זליג שפירא זצ"ל, נאמן ביתו של מרן ה'חזון איש' זי"ע, לסדר מקווה באחד היישובים", כך סיפר מרן הגר"ח לרבי אברהם הורביץ זצ"ל נאמן ביתו של אביו מרן הסטייפלער זי"ע, "בדרך התהפכה המונית בה נסע וכל נוסעי המונית נהרגו. רבי זליג קיבל מכה חזקה ושכב תחת הנוסעים שכבר לא היו בין החיים. "כשכוחות ההצלה הגיעו הם מיהרו לקחת את כולם לבית החולים,

אותו אברך מארגנטינה, היה בטוח כי ימצא את הרב בסערת רוחות. כל אדם אחר היה צריך זמן מה בשביל להירגע ולהתאושש ממה שעבר, ואילו ר' ניסים יושב בחדר כשהוא רגוע לחלוטין...

על שלווה נפשם וזהירותם של גדולי ישראל בכבוד הזולת

הרב בנימין בירנצוויג

”וְאָבָא הָיִים אֶל הָעֵינָן וְגו'” (בראשית כ"ד, מ"ט)



האשה הגביחה את קולה וצעקה כלפי הרב: "כיצד יכול הרב לקרוא לו צד בעניין? הוא לא צד! הוא חיה רעה! הרב חייב לכתוב לי את המכתב". ור' ניסים עונה לה בקול רגוע: "יתכן וכל דבריך אמת, יתכן שהוא חיה רעה, אבל אני חייב לשמוע גם את דעתו בטרם אתייחס לעניין". האשה המשיכה לצעוק ולצווח, ומשראתה כי לא תצליח לשנות את דעתו של ר' ניסים נתנה דפיקה אדירה על השולחן ויצאה מהחדר בטריקת דלת עזה, תוך שהיא ממשיכה לצעוק על כך שהרב לא מתחשב בדעתה.

לאחריה נכנס לחדר אותו אברך מארגנטינה, הוא היה בטוח כי ימצא את הרב בסערת רוחות... כל אדם אחר היה צריך זמן-מה בשביל להירגע ולהתאושש ממה שעבר, ואילו ר' ניסים יושב בחדר כשהוא רגוע לחלוטין, כאילו לא אירע דבר.

האברך לא הצליח להתאפק ושאל את ר' ניסים: "כבוד הרב, שמעתי מאחורי הדלת את כל מה שאירע כאן, איך יתכן שכבוד הרב לא נסער מהתנהגותה של אותה אשה, שפגעה קשות בכבוד הרב וביזתה אותו בהתנהגותה?".

נענה ר' ניסים ואמר: "וכי מה כבר קרה? והרי ממה נפשך, אם אני מכובד למעלה - מה אכפת לי אם ביזו אותי כאן למטה, ואם אני מכובד למעלה - מה יעזור לי אם התנהגו אתי כאן למטה בכבוד...". זו הסתכלות של אדם גדול, שאמונתו בבורא עולם מצליחה למנוע ממנו כל כעס ופגיעה על מי שפגע בו נורא - כי זה לא תלוי כלל בפוגע, הכל מלמעלה! הכל גם נקבע שם וכאן הכל הצגה, ומה קרה אם פגעו בי כאן, העיקר שלמעלה אני לא ייפגע!

מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל היה מפורסם במידת ותרנותו

כתב רש"י: "אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה".

יש להבין, מהי החשיבות הגדולה שיש בשיחתו של אליעזר יותר מתורתן של בנים? וביאר הגר"י לוינשטיין זצ"ל בספרו 'אור יחזקאל', שהרי אמרו חז"ל, בת הייתה לאליעזר והיה מחזר למצוא סיבה שיאמר לו אברהם לפנות אליו כדי לשדכה ליצחק. אמר לו אברהם: בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מידבק בברוך.

אליעזר שקל בדעתו שבתו אכן ראוייה ליצחק, והציע זאת לאברהם, ומחמת נגיעתו לא הבין שאין ברוך מתדבק בארור. והנה, אברהם עונה לו תשובה שלילית, ואפילו כששמע את תשובתו השלילית של אברהם בכל זאת עשה את השליחות לחפש שידוך ליצחק במקום אחר בזריזות ובמסירות, והלך בלב שלם ושלט ביצרו ולא הכניס בלבו שום טרענה על כך שאברהם מיאן בבתו ליצחק, עד כדי כך שיכול היה להתפלל אל ה' בלב שלם שיצליח את דרכו למען אברהם אדונו. וזהו מה ששיחתן של עבדי אבות יפה לפני הקב"ה, כי בשיחתם יש לנו ללמוד כמה גדול הוא עניין של תיקון המידות, כי כשמאמין בהשגחה פרטית אינו כועס כלל על הזולת, שמבין שהכל מאתו יתברך ואין אדם נוקף אצבעו למטה אלא א"כ הוכרז כן למעלה, ובזה רק יצליח. ולכך גם זכה אליעזר בזכות זו כי יצא מכלל ארור לכלל ברוך.

בספר 'יחי ראובן' מובא מעשה ששמע מיהודי אברך מארגנטינה שהיה עד לכך:

אותו אברך המתין להיכנס לחדרו של מרן הגאון רבי נסים קרליץ זצוק"ל. בתוך החדר שהתה באותה עת אשה שצעקה צעקות נוראות, והתלוננה בפני הרב על כך שבעלה עושה לה צרות, תוך כדי שהיא מפרטת את כל מעללי הרעים.

בשלב מסוים היא ביקשה מר' נסים זצ"ל שיכתוב מכתב חריף לבעלה שיחדל מהתנהגותו הנלוזה, ור' נסים אומר לה: "לא אוכל לכתוב מכתב בטרם אשמע את הצד השני. אני חייב לשמוע את מה שיש לבעלך לומר בנידון! הלוא גם הוא צד בעניין!".

ה'חפץ חיים' שאין שום הנאה ותאוה בלשון הרע, והרי אנשים מתענגים בלשון הרע יותר מכל תענוג? וענה לו ה'חזון איש': "כפי הנראה שמרן ה'חפץ חיים' לא טעם בימי חייו טעם של לשון הרע...". כל דבר בעולם לפני שאדם טועם אותו אין לו בו שום הנאה ושום תאוה. כמו שתספר ליהודי הונגרי על קובה וחווית 'ה' תימני ותאמר לו שזה טעים. הוא יאמר לך שאין בזה שום הנאה ותאוה... כך לא ידע ה'חפץ חיים' את התאוה שיש בלשון הרע, ולכן כתב בספרו שכשמדבר לשון הרע עובר על חילול ה' היות ואין בזה שום תאוה כלל. אך מי שנכשל ונפל ויש לו כבר הנאה בכך שוב אינו עובר על חילול ה', רחמנא ליציל.

ובקובץ 'אור ישראל' דנו כמה חודשים במדור 'מילי דמיהה' בעניין זה, וכבר הקדימם הגר"ח קנייבסקי שליט"א ושאל את החזו"א עצמו, והשיב שה'לאו' הזה של חילול ה' בלשון הרע שייך רק ל'חפץ חיים' בעצמו שלא טעם טעם לשון הרע... וגם לו אין זה שייך.

אילו היית ב'קוסובה' לא היית נפצעת עינך

כתוב בספר 'מעשה איש' מעשה שהיה ברבי יוסף ספרוני שעסק במלאכתו בעיר וילנה, ונפצע בעינו תוך כדי עיסוקו במלאכתו ושוב לא יכול היה להמשיך בעסק מלאכתו. והיה מסתובב הרבה בבית הגר"מ רבי שמואל גריינמן, שם היה מקומו הקבוע של ה'חזון איש' שישב ויגע שם בתורה"ק. החזו"א שאל את רבי יוסף: "מה קרה לך שאתה מסתובב כאן?", וסיפר לו כל המעשה שנפצע בעינו, והוסיף שהיה לו מזל שזה קרה בוויילנה והיה שם רופא מומחה מיד והציל לו את העין, שאילו היה בעיר מגוריו בקוסובה כבר לא היה נשאר מהעין כלום... ה'חזון איש' לא נתן לו לגמור את המשפט, וסיים: "יתכן שאילו היית בקוסובה לא היית קורית כל הפציעה כלל". כך הם החיים של יהודי מאמין בהש"ת.

ואע"פ שחז"ל אמרו שצריך לגור בעיר שיש בה רופא, זאת משום שצריך לתקן את האדם ע"י כמה מיני מקרים שונים, ואילו יגור במקום שאין שם רופא לא יוכלו להביא עליו כל מיני דברים קטנים לתקן את נפשו... אך כשיגור במקום שיש רופא, אילו צריך לנקות אצבעו יהיה לו תיכף רופא להתרפא. אך אילו היה במקום שאין רופא לא היה נוקף אצבעו כלל. ובהרה"ק רבי פנחס קאריצער ז"ע שהיה מתענה אם היו עוברים אצלו ארבעים יום בלי איזה צער ועוגמת נפש.

(מתוך גליון 'ממשקה ישראל' גליון צ"א תש"פ)

האדם, וכלשון הגמ': "אידי דאתא מדרשא חביבא ליה", דבר שמתייגע ודורש בו הוא חביב עליו.

וכל שישה סדרי משנה פותחים דווקא בנושא שאינו פשוט לפתוח בו. וכל זה, כי בדין זה היה יגע ומתאמץ ביותר ולכן חביב עליו דין זה ופתח בו.

עשיתי השתדלות לפרנסה כ'שיעור חזון איש'

ידוע שמרן ה'חזון איש' היה מחמיר בשיעורים: שיעור כזית, כביצה, אמה וטפח וכו'. אך ב'שיעור' אחד היה מקל ביותר, והוא ב'שיעור ההשתדלות לפרנסה'. וכתב: "אני מן הממעטים בהשתדלות" - כשאדם ממעט בהשתדלות יוכל לומר "עשיתי השתדלות בשיעור חזון איש...".

אתה רוצה לקפוא בגיהנום?

פעם אחת בא לפניו בחור צעיר שסבל מעצבים בחומרות והקפדות (שמעתי מבעל המעשה עצמו) ושאל את ה'חזון איש', שכשהוא קם בבוקר יש בתוך שערותיו כמה מהנוצות שנפלו מהחור שבכרית. האם אין זה משום חציצה בתפילין (למקווה לא הלך)? לאחר שהשיב לו הלכה למעשה הוסיף החזו"א ושאל אותו: "אמור לי בחור'ל, מדוע רק אצלך מתעוררות השאלות הללו?"... בכך ביקש לחנכו ששאלה כזו אין מקורה בהלכות התורה אלא בעצבים רחמנא לשזובן.

עוד סיפר האיש, שבצעירותו היה חוזר כמה פעמים ק"ש מרוב עצבים שמא לא אמר תיבה אחת כראוי. ושאל אותו החזו"א: "מדוע הנך נוהג כך?", השיב בחור: "הלוא אמרו חז"ל שכל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנום. אמר לו החזו"א: "אתה רוצה לקפוא שם בגיהנום?".

ה'חפץ חיים' לא טעם את ההנאה מלשון הרע, לכן כתב שהוא עובר על 'חילול ה'

בהשגחה פרטית למדנו בשיעורי הרמב"ם, שאם אדם עושה עבירה בלי שום הנאה ותענוג עובר על חילול ה' בסתר. שאין שום הסבר למעשיו, רק פורק עול בלי שום סיבה.

והקשינו, שה'חפץ חיים' כשמונה מספר הלאווין על איסור לשון הרע, כתב שהלאו הט"ז הוא שהיות שעוון לשון הרע אין בו שום הנאה ותאוה, לכן כשמדבר לשון הרע עובר על חילול ה'.

וכתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א, ששאל את ה'חזון איש' איך אומר

וקיים, ומשום שהוא חיפש מניין לתפילת מנחה הוא איחר את הטיסה ובכך ניצל בנס מן האסון.

שמחה האשה מאוד ומיהרה להתקשר שוב אל הרב ולבשר לו כי אכן בעלה - שליח המצווה, חי. אלא שבאותה שעה הסתגר רבי אהרן בחדרו וביקש שלא יטרידו אותו מלבד בעניין פיקוח נפש. האשה הבהירה לבן-שיחה מעברו השני של קו הטלפון כי דבר חשוב לה

לספר לרב והוא אינו סובל דיחוי כלל. לאחר ששמע הרב מפיה את הבשורה המשמחת, הגיב לבני ביתו: "וכי לשם כך הפרעתם לי?! הלוא ידעתי כי הוא חי, כבר אמרתי לה ששלוחי מצווה אינן ניזוקין...!".

ולחמתין עוד כמה שעות... על כן המציא 'עצה' לעצמו: הוא דחף מהר את רגלו פנימה בטרם נסגרה הדלת בעדו...

הגבאי החסיד ר' שלום ניגש תיכף לבדוק מה מפריע לדלת להיסגר, והנה פוגש הוא באותו אדם שמנסה להידחף פנימה בכוח ולהתחבר עם הקבוצה שכבר בפנים... ר' שלום גער בו כדרכו בהנהגת החצר ביד רמה, וציווהו תיכף להוציא את רגלו החוצה - "מי שבפנים בפנים ומי שבחוץ בחוץ!", פסק. אבל האיש התעקש ולא הסכים לוותר. הוא הרים מעט את קולו וצעק, תוך שהוא מנסה לדחוף את הדלת. הוא טען שהוא כבר ממתין פה כמה שעות טובות, ושיניחו לו להיכנס פנימה!

לשמע הקולות והדחיפות הרים הרבי את עיניו הקדושות מן הקוויטל שאחז בידו, ושאל: "וואס איז די קולות?" (מה הם הקולות). ענה לו המשמש בקודש שעמד לידו, שר' שלום ציווה לסגור את הדלת ואיש אחד מתעקש שם ומנסה בכוח להיכנס פנימה.

הרים הצדיק את ראשו והביט אל עבר הפתח, וכראותו את האיש הנדחף בדלת פנה אליו ברכות: "איך בעהט דו זאלסט ארויס גיין!"

המשך מעמוד 15 | הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א

גישתו של אותו מנהל הותירה בי רשם עמוק שלא נמחה עד היום. לא "פרא אדם", לא "חצוף", אפילו לא "ילד רע". רק "מצוין קטן!" שתי מילים אלו היוו עבורי שיעור שלם ועצום בחכמת החינוך: אם תגדיר לילד את עצמו בצורה חיובית, הוא באמת יהפוך לילד חיובי!



מחמת חשיבות הנושא נביא כאן דוגמה נוספת לאותה נקודה:

בילדותי, כשלמדתי בתלמוד תורה 'תשב"ר' בבני ברק, אירע לי שיחיד עם חבר נוסף איחרתי לת"ת מספר פעמים ברציפות. המחנך כבר לא יכול היה להתעלם, והוא שלח אותנו אל המנהל עם פתק קטן, בו כתב בזו הלשון: "הני תרי צנתרי דדהבא מאחרים ללימודים כבר מספר פעמים".

המנהל הרוחני של הת"ת באותה תקופה היה הגה"צ רבי אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל. ניגשנו אליו בפחד מחמת הצפוי לנו, והראינו לו את הפתק. לעולם לא אשכח איך התבונן בכתוב, ואז שאל אותנו בעיניים מחויכות: "אתם יודעים מה זה 'צנתרי דדהבא'?"

המשך מעמוד 28 | הרב בנימין בירנצוויג

ומחילתו לכל הפוגעים בו, באומרו שאין בזה רק עניין של מידות טובות אלא בעיקר מצד הידיעה שהכל הוא מאת ה' יתברך, ואין אדם נוגע במה שמוכן לחברו אפילו כמלוא הנימה, וממילא שלא פלוני פוגע בך ולא הוא מזיק לך.

וכשהיו מגיעים אליו אנשים שפגעו בו ופגעה בהם מידת הדין ובאו לבקש מחילה, היה אומר שיגידו להם "מצדי אני מוחל על הכל, אבל אם עשו חילול ה' זה כבר חשבון אחר. אבל תגידו להם, שאף על פי

(מבקש אני ממך לצאת החוצה).

עתה לא נותרה שום ברירה בפני האיש, הוא הוציא בהכנעה את רגלו וחזר לאחוריו והדלת נסגרה בפניו.

לא חלף זמן רב, והנה יוצא פתאום המשמש אל חדר ההמתנה ושואל אחר האיש שנדחף מקודם בדלת, וכשמצאו אמר שהרבי קורא לו ומבקש שייכנס עתה!

האיש נכנס לקודש פנימה ועמד מבולבל מעט, תוהה ואינו מבין: מה קורה פה? מתחילה דחה אותי הרבי החוצה בשתי ידיים, ועתה פתאום נקרא אני להיכנס בהזמנה אישית?

הרבי שהבין למחשבותיו והתלבטותו, אמר לו מיד: "אסביר לך! מתחילה ציוויתך לצאת החוצה מחמת שאבי זכרונו לברכה היה אומר 'א' י"ד דארף נישט אויספירן'... (יהודי צריך להתרגל שלא להתעקש עד הסוף...) אך לאחר מכן קראתיך שוב לבוא פנימה משום שגם עלי מוטל נישט אויספירן..."

"א' י"ד דארף נישט אויספירן!"

(מתוך הספר 'טיב המעשיות')

משהשבנו בשלילה החל הרב טורצ'ין להסביר לנו שצנתרי דדהבא אלו מנורות זהב יקרים, יפים ונוצצים, מנורות של זהב אמתי... ואז אמר לנו: "אתם רואים איך הרבי מעריך אתכם, מחשיב אתכם כל כך עד שנתן לכם תואר נכבד שמכנים בו תלמידי חכמים... לא חבל לאחר לשיעורים של רבי כזה?"

אני וידידי היינו מופתעים מאוד ממתיקות הנזיפה. חששנו לקבל עונש חמור, והנה מתברר שאנו ממש צינורות זהב... למותר לציין עד כמה השפיעה עלינו גערת אוהב זו. התביישנו מעצמנו לאחר שוב, ולא הוצרכנו לגערות או הערות נוספות כדי להגיע בזמן לכיתה... כמובן לכל בר דעת, אין הכוונה שתמיד ניתן להגיב בצורה כזו. פעמים רבות הביקורת חייבת להיות החלטית ותקיפה; אך בד בבד אסור לשכוח, כי עיקר התועלת מביקורת תושג רק אם הילד ירגיש שהיא באה מתוך אהבה. כשמבקרים מתוך גישה של קשר וחיבה, כשהילד מרגיש שבעצם יש להורה או למלמד הערכה כלפיו, תוכל הביקורת להצמיח פירות ותוגדר כ"ביקורת בונה".

(מתוך סדרת הספרים 'אוצרותיהם אמלא' - וידא)

שבמשנה בסוף יומא כתוב שאין כפרה לחילול ה', אבל רבינו יונה ב'שערי תשובה' שער ד' כותב דרך ועצה איך לכפר על חילול ה'". הוא היה נאה דורש ונאה מקיים. לא רק שמחל על הפגיעה בו, אלא עוד הוסיף דרך ועצה לפוגעים כיצד לתקן את עוון חילול ה' שנלווה לפגיעתם. כזו הנהגה אצילית מתאפשרת רק לאדם שיודע ומאמין שהכל מאתו, ואין שום פגיעה ועלבון כאן כי הכל מלמעלה!!! ולכן יש ביכולתו להתגבר ואף להשיא עצות לפוגעים בו כיצד יתקנו מעשיהם.

ישמח לב מבקשי ה'

אדרת כהן

שיחות ומאמרים, פניני פוסד עחשבה והתבוננות על ספר בראשית

עגאון הצדיק רבי נתן כהן זצוק"ל

ענהל רוחני בישיבת קרית פלך, אהל יעקב, ותפארת עשה.

רבים הם לגיונות התלמידים שזכה המשגיח זצ"ל להעמיד בקרן אורה אשר אף כעבור שנים רבות מתרפקים בערגה על השיחות שנאמרו מתוך לב טהור ומרגיש בביקוש האמת, שיחות המשגיח ר' נתן זצ"ל היו יסודות נאמנים המבוססים מתורת ענקי המוסר והדעה רבותיו מצוקי ארץ זיע"א אשר מימיהם שתה ומבורס דלה להשקות הצאן בישיבת פוניבז' ובישיבת בית יוסף בגייטסהעד, ומבארם דלה והשקה כמעין המתגבר לפשט את הנקודות העמוקות שלמד מהם ולהלבישם בחיי המעשה במעשה אומן, מהיסודות הפשוטים ועד להתבוננות מעמיקה שהוסיפו לקח ורוממו שיעור קומתם של חברים מקשיבים.

רבים מתלמידיו מעלים על נס את ההשפעות העצומות שזכו לקבל משמיעת השיחות, זכור לכל דברי הנהי והמספד שספד לו מרן ראש הישיבה הגרמ"י לפקוביץ זצוק"ל שציין במיוחד את הרוממות הגדולה שחש כאשר היה בזמנים שונים שומע השמוע"סין מהמשגיח זצ"ל, ואת העובדה שכל דיבור ודיבור שלו היה שקול בפלס האמת, אמת של תורה, אמת של מוסר, ואמת של יראת שמים.

ומאז שאבד כלי חמדה וחסרנו כל אלה רבים אומרים מי יראנו טוב, בהדפסת השיחות הנפלאות שחדרו ללבות השומעים ורוממו אותם לחפש את הפשט בפרשיות הסתומות שבספר בראשית ואת העבודה המעשית אותה השכיל המשגיח זצ"ל להוציא מכל נקודה ונקודה בפרשיות מרוממות אלו, ועתה אחרי י"ב שנים התאספו חבר תלמידיו ובני משפחתו ולאחר ביקוש וחיפוש בכתביו המרובים העלו סולת נקיה ממבחר מאמרי קנין דעת שמסר לפני חברים מקשיבים במשך השנים הרבות בהם להרביץ תורה ומוסר בישיבות הקדושות.

מעיון בכרך הראשון על חומש בראשית נראה כי אור חדש נשפך על פרשיות התורה בשיחות ופנינים לרוב השזורים במעשים ושמועות ששמע מרבותיו אפופים בהוד קדומים.

בעבודת העריכה השתדלו העורכים להשאיר את סגנון הדברים הייחודי בהעמדת היסודות כפי שאמר רבינו המשגיח זצ"ל, אם כי מחמת ריבוי החומר וגם סגנון השיחות שהשתנו מציבור לציבור הוזקקו פעמים לערוך הדברים באופן השווה.

ועתה זכו להגיש בפני מבקשי ה' את השיחות ומאמרי דעת והפנינים ערוכים לפי סדר הפרשיות, על מנת שיכולו המבקשים וציבור השומעים וכלל בני התורה לאחוז בשולי אדרתו של המשגיח זצוק"ל. יתן ה' וישוטטו בהם רבים וירומו ממי הדעת הזכים.

את הספר ניתן להשיג: בישיבת קרית מלך בני ברק ובהפצת י. בלוי בבתי המדרש וכן ברשת חנויות הספרים יפה נוף או בנקודות דלהלן: בני ברק: רוזגרטרן יונה הנביא 14. מודיעין עילית: כהן שערי תשובה 14 ק"א.

ירושלים: כהן כפר עברי 12 נוה יעקב או בטל: 050-4102038



עכשיו בקובץ גליונות: לקראת יום היארצאייט של מרן ראש הישיבה רבינו הגראי"ל שטיינמן זיע"א ניתן להשיג בלעדי במערכת קובץ גליונות את הספר 'שבענו מטובך' מאוצרות שולחן השבת של מרן זיע"א מלווה בתמונות הוד נדירות מהקודש פנימה. הזמנה במערכת 'קובץ גליונות' במחיר 30 שקלים בלבד.

הופיע ויצא לאור

לקראת יום היארצייט של מרן רשכבה"ג
רבינו ראש הישיבה הגר"א"ל שטיינמן זיע"א

הספר הנפלא

שבענו מטובך

בו פנינים חידושים
ואמרות מוסר ודעת
על סדר פרשיות השבוע
שנאמרו על שולחן השבת
של מרן זיע"א ובעתות שונים.

מלווה באוצר תמונות נדירות
מהוד חייו של מרן זיע"א
וערוך בלשון שווה לכל נפש.



שולחן שבת
עם מרן ראש הישיבה
זיע"א

ועתה מופץ ע"י מערכת "קובץ גליונות" במחיר מיוחד לקראת יום היארצייט
30 ש"ח בלבד | להזמנות 053-3145900 | מייל: k.gilyonot@gmail.com
ניתן גם להזמין ולקבל דרך נציגי ההפצה ברחבי הארץ

לתורה לחופה ולדיורה

הגמ"ח המרכזי - ככה מחתנים היום!

היום כבר כולם יודעים איך מחתנים את הילדים ברוגע. הגמ"ח המרכזי מציע הלוואה גדולה בפריסת תשלומים מורחבת, מענק מיוחד, במודל פננסי ייחודי המאפשר שותפות של חסד באלפי הלוואות, יחד עם חוסן כלכלי בטוח וליווי מקצועי, 18 שנות ניסיון והכל נקי ומהודר מחשש ריבית ובפיקוח הלכתי צמוד.

התכנית הכדאית לחתן ברוגע

מסלול	גילאים	מס' יח"י	סך תרומה חודשית	מספר תשלומים	סכום כולל של התרומה	סך הלוואה	החזר חודשי	מענק
פריסה מורחבת		1	50 ₪	192	9,600 ₪	40,000 ₪	260 ₪	6,400 ₪
		2	100 ₪	192	19,200 ₪	80,000 ₪	520 ₪	12,800 ₪
		3	150 ₪	192	28,800 ₪	120,000 ₪	780 ₪	19,200 ₪
		4	200 ₪	192	38,400 ₪	160,000 ₪	1,040 ₪	25,600 ₪
		5	250 ₪	192	48,000 ₪	200,000 ₪	1,300 ₪	32,000 ₪
		6	300 ₪	192	57,600 ₪	240,000 ₪	1,560 ₪	38,400 ₪



ההצטרפות לילדים עד גיל 3 בלבד!